

ƏMİR XOSROV DƏHLƏVİ

ŞİRİN
VƏ
XOSROV

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

“AVRASIYA PRESS”
BAKİ-2006

Bu kitab "Ə.X.Dəhləvi. Şirin və Xosrov" (Dünya ədəbiyyatı kitabxanası seriyası, 100 cilddə, 19-cu cild, Bakı, Yazıçı, 1988) nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır.

Tərcümə edəni, ön sözün
və şərhlərin müəllifi:

Abbasəli Sarovlu

891.5511-dc22

AZE

Əmir Xosrov Dəhləvi. Şirin və Xosrov. Bakı, "Avrasiya Press", 2006,
248 səh.

Özünəməxsus yaradıcılıq üslubu ilə yalnız hind obrazlı təfəkkür tarixini deyil, həmçinin Yaxın və Orta Şərq xalqlarının mənəvi xəzinəsini zənginləşdirən Əmir Xosrov Dəhləvi "Şirin və Xosrov" poemasını yaradarkən bədii söz sənətinin bütün incəliklərindən istifadə etmiş, nadir söz abidəsi ucaltmışdır.

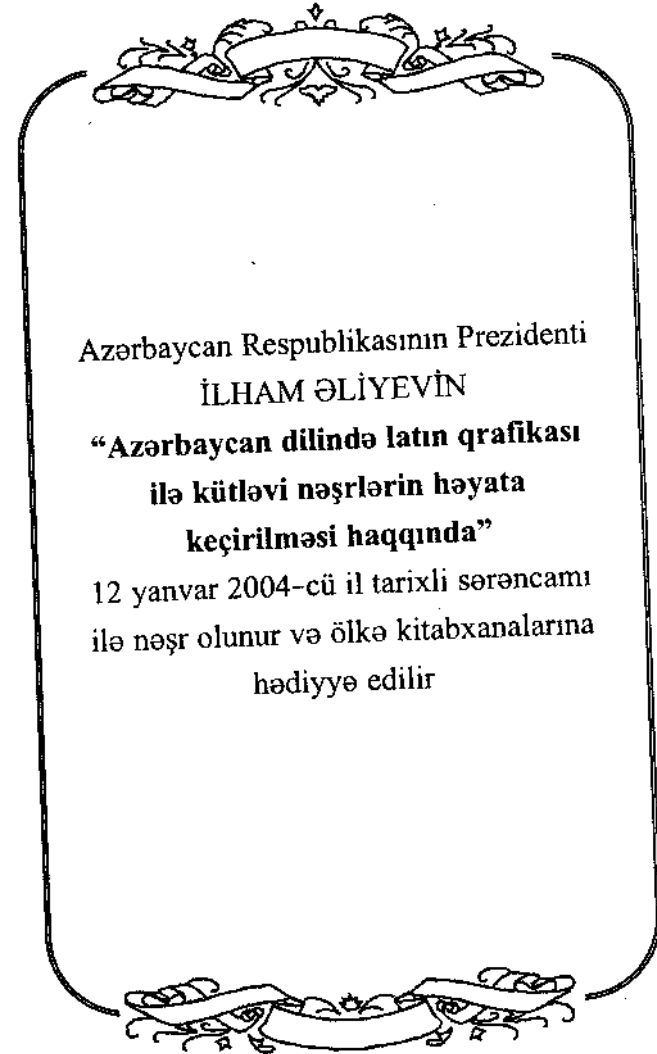
Bu əsər dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin "Xosrov və Şirin" poemasına cavab olaraq 1298-ci ildə qələmə alınmışdır. Nizami yaradıcılığından qidalanan çoxsaylı poetik nümunələr sırasında "Şirin və Xosrov" poemasının xüsusi yeri var.

Maraqlı süjeti və bədii üstünlükləri əsərin indiki nəsillər tərəfindən də sevilə-sevilə oxunacağına inam yaradır.

ISBN10 9952-421-33-6

ISBN13 978-9952-421-33-0

© "AVRASİYA PRESS", 2006

NİZAMİ MƏKTƏBİNİN DAVAMÇISI

Əmir Xosrov Dəhləvi (1253-1325) zəngin və rəngarəng yaradıcılıq irsi ilə yalnız hind mədəniyyətini deyil, həmçinin Yaxın və Orta Şərqi xalqlarının mənəvi xəzinəsini zənginləşdirən ən parlaq simalardan biridir. Hindistanda yaranmış farsdilli ədəbiyyatın inkişaf tarixi onun adı ilə qırılmaz surətdə bağlıdır.

Şairin dövründə və sonra yazılmış bir sıra mənbələrdə onun türk, fars, hind, ərəb, sanskrit, urdu və pəncab dillərini mükəmməl bildiyi qeyd olunmuşdur. O, "Dürət-ül-kamal" adlı əsərində şeirlərinin həcmi dörd yüz min beytdən çox, beş yüz min beytdən az olduğunu söyləyir. XV əsrdə Sultan Baysunqur onun yüz iyirmi iki min beytlik şeirlərini toplamış, axırda bu işin öhdəsindən gəlməyin qeyri-mümkün olduğunu söyləmişdir.

Dövründə elə bir ədəbi-bədii forma qalmamışdır ki, Əmir Xosrov Dəhləvi o formada əsər yazmamış olsun. O, yeganə şairdir ki, fars dilində 5 lirik şeir divanı yaratmışdır.

Əmir Xosrov Dəhləvinin həyat və fəaliyyəti öz dövrünün ictimai-siyasi, ədəbi hadisələri ilə bağlıdır. Biz onun şəxsinde zamanəsinin bütün elmləri sahəsində ətraflı biliyə yiyələnmiş açıq fikirli ziyalı, humanist bir sənətkar görürük. Biri-birini əvəz edən yeddi nəfər Dehli sultanının hamiliyindən yazıb-yaratmaq üçün istifadə edən Əmir Xosrov Hindistan tarixinə həm ictimai dövlət xadimi, həm də özünəməxsus yeni ədəbi məktəbin banisi kimi daxil olmuşdur. Onun dünyagörüşünün və yaradıcılığının formalaşmasına yalnız Hindistan mühiti deyil, eyni zamanda klassik fars-tacik ədəbiyyatı, xüsusilə dünya ədəbiyyatını yüksək sənətkarlıq nümunələri ilə zənginləşdirən Azərbaycan dahiləri – Xaqani Şirvani və Nizami Gəncəvi böyük təsir göstərmişlər. Əmir Xosrovun müasiri, görkəmli tarixçi Ziyaəddin Bərezi 1359-cu ildə yazmış olduğu "Tarixi-Firuzşahi" əsərində yazır: "Məhəmməd sultanın sarayında ən hörmətli müdrik simalar və istedadlı alimlər toplaşdı. Sultanın yaxın adamları ona Firdovsinin "Şahnamə"sini, Sənavinin,

Xəqaninin divanlarını və Şeyx Nizaminin "Xəmsə"sini oxuyardılar. Alimlər sultanın hüzurunda adları çəkilən böyük şairlərin şeirlərini müzakirə edirdilər. Əmir Xosrov və Əmir Həsən onun xidmətində idilər".

Xaqani və Nizami ilə Əmir Xosrovu yarım əsrdən artıq müddət ayırırdı. Tarixi baxımdan çox da böyük olmayan bu müddət ərzində hər iki şairin əsərləri Şərqi böyük klassiklərinin əsərləri ilə yanaşı hər bir ziyalının diqqətini özünə cəlb edib, bədii söz ustaları tərəfindən məhəbbətlə oxunurdu.

Xosrov Dəhləvi hələ körpə ikən atası ona əba geydirib, bir övliyanın yanına aparmış, həmin şəxs körpə uşağın üzünə baxaraq demişdir: "Yanıma gətirdiyin elə bir adamdır ki, gələcəkdə Xaqanidən iki addım qabağa gedəcəkdir". Bu sözlər Xaqaninin o dövrdə Hindistan torpağında nə qədər məşhur və böyük nüfuza malik olduğunu göstərir.

Əmir Xosrov Xaqaninin gənc yaşlarında saray mühitinə düşərək "Xaqani" təxəllüsü daşdığına görə, "Xosrov" sözünü özünə şairlik ləqəbi götürmüşdür. Xaqani saray mühitindən narazı qalıb, belə bir təxəllüs daşmasından peşimanladığı kimi, Əmir Xosrov Dəhləvi də ömrünün sonlarında "Xosrov" (hökmdar) ləqəbi götürməsinə təəssüf edərək demişdir: "Xosrov əmirlərə mənsub addır, nə yaxşı olardı ki, yoxsullara mənsub ad daşıyıdım. Məni həmin adla çağırırdılar".

Əmir Xosrovun bir şair kimi ən çox təsirləndiyi, yaradıcılığında ilham alıb bəhrələndiyi sənətkar dahi Nizamidir. Nizaminin təkrar-edilməz sənət yolunu izləyən böyük hind şairi Yaxın və Orta Şərqdə Nizami ədəbi məktəbinin ən ləyaqətli davamçısı və ölməz müəllimindən sonra ilk "Xəmsə" yaradıcısı kimi şöhrətlənmişdir. Şərqi böyük mütəfəkkir şairi Əbdürrəhman Cami haqlı olaraq demişdir: "Nizami "Xəmsə"sinə heç kəs ondan daha yaxşı cavab verməmişdir". O, "Xəmsə"sinə daxil olan əsərlərində Nizaminin söz sənətində nadir və əvəzsiz sənətkar olduğunu dönə-dönə etiraf etməyi özünə borc bilmişdir.

Əmir Xosrov Dəhləvi özünəməxsus yaradıcılıq üslubu olan, ənənəvi mövzulara müraciət etdikdə belə, həqiqi sənətkar kimi yeni axtarışlar aparan, bədii söz xəzinəsinin bütün incəliklərindən istifadə etməyi bacaran qüdrətli şairdir. Onun şairlik qüdrəti, ənənəvi mövzunu özünəməxsus yaradıcılıqla işləməsi ilə tanış olmaq üçün Nizami Gəncəvinin gözəllik və qəhrəmanlıq abidəsi "Xosrov və Şirin"inə

poetik cavab olaraq 1298-ci ildə qələmə aldığı “Şirin və Xosrov” poeması çox maraqlıdır.

Nizami kimi mahir söz ustasının poetik dil ilə, yüksək sənətkarlıqla qələmə almış olduğu belə bir əsərə cavab yazmaq həqiqi istedad tələb edirdi.

Bu əsəri yazarkən Əmir Xosrov Dəhləvi böyük yaradıcılıq imtahanı qarşısında qalmışdı. Şair özü bunu açıq şəkildə etiraf edir:

Dirilik suyudur Nizami sözü,
Sözdə həyat tapdı Nizami özü.
Ölməz “Xəmsə”sini bəzədi zövqü,
Yeddi səyyarəyə nur verdi şövqü.

Əmir Xosrov “Xəmsə”sinin ikinci poeması olan “Şirin və Xosrov”la Nizamının “Xosrov və Şirin” əsəri arasında uyğun və fərqli cəhətlər çoxdur. Şair orijinallığa nə qədər can atsa da, əsərini Nizamidən fərqli epizodlarla zənginləşdirsə də Nizami ona qədər bu mövzunu elə sənətkarlıqla işləmiş, elə monumental sənət abidəsi yaratmışdır ki, Əmir Xosrov “söz sehrkari” ola-ola öz ustadının sehrkarlığı onu istəməz “tilsim”ə salmışdır. O, bu “tilsimdən” qurtarmağa çalışsa da, tamamilə azad olmağa imkan tapmamışdır. Müəllifin öz sözləri, öz etirafı bunu bir daha sübut edə bilər:

Nizami hər sözü demiş birinci,
Qoymamış cilasız qalsın bir inci...

Şair “öz xəzinəmi bəzoyirəm” deməyə haqlıdır. Çünki onun özünəməxsus söz-sənət xəzinəsi vardır və onu “Gəncədə yaranmış xəzinənin” parlaq və qiymətli cəvahiratı ilə daha da zənginləşdirmişdir.

“Şirin və Xosrov” poemasının baş qəhrəmanları əsərə ünvan olan Xosrov və Şirindir. Poemanın sujet xəttini hər iki qəhrəmanın həyatı, taleyi, arzu və əməlləri ilə əlaqədar epizodlar təşkil edir.

Şair öz qəhrəmanını ölkədə ədalətli qanunlar tətbiq edən, müdrik alimlərdən dərslər alan ağıllı hökmdar, cəsur sərkərdə kimi qələmə verir. Lakin sonrakı hadisələr elə cərəyan edir ki, Xosrov oxucunun nəzərində adil hökmdardan daha çox, çılgın ehtiraslar əsiri, qadın, eys-ışrət düşgünü kimi canlanır. O, hakimiyyəti əldə saxlamaq niyyəti ilə Rum

qeysərinə – Bizans imperatoruna arxalanaraq, onun qızı Məryəm ilə evlənməyə söz verir. Şirinin gözəlliyinə məftun olduğu üçün onun vüsalına can atır. Şirində qısqanclıq yaratmaq üçün İsfahan gözəli Şəkərlə evlənir. Fərhadın Şirinlə olan məhəbbət macerasını eşidib, Fərhadın intiharına səbəb olur. Nəhayət, Şirinin vüsalına yetərək onunla evlənir. Xosrovun əyyaşlığı və eşqbazlığı onu şahlığı və ölkəni idarə etməkdən uzaqlaşdırır. O, eys-ışrət səltənətdən və məmləkəti idarə etməkdən üstün tutur. Odur ki, sarayda və ölkədə böyük narazılıq yaranır. Bu narazılığın səbəbi aydın idi, çünki Xosrov:

Eşqə düşüb, uydu gözəl qadına,
Nə ölkə, nə şahlıq düşdü yadına.

Əsərin ikinci baş qəhrəmanı Şirindir. Onda qenirsiz gözəllik, qadın isməti və öz paklığını, namusunu qorumaq üçün dəyanəti, iradəsi vardır. Xosrovu ilk dəfə görərkən qəlbində ona məftunluq duyğuları baş qaldırsa da, hökmdarın ağışına atılmağı öz mənliliyinə sığdırmır. Onun sadıqlığını, eşqə dəyanətini sınamaq istəyir. Hətta Xosrovu Məhinbanunun qəsrinə getirib, ona Şəbdiz adlı bir at bağışlayır. O, Xosrovu qalib sərkərdə, ağıllı hökmdar və eşqinə sadıq bir aşiq kimi görmək istəyir. Lakin Xosrov Şəkərlə evləndikdən sonra onun haqqında bədgüman olur. Dağçıpan Fərhadın hünərini görərkən, Bisütun dağından ona süd arxı çəkdirir. Fərhad onu sevdiyinə görə bu eşqi rədd etmək istəmir.

Bu əsərdə, epizodik olmasına baxmayaraq, müəllifin oxucuya sevdirdiyi ən maraqlı obraz Fərhadır. Onun həyat yolu, taleyi, nakam məhəbbəti və günahsız intiharı istər-istəməz oxucunu düşüncələrə qərq edir. Şairin Fərhad obrazı müəllifin idealını təcəssüm etdirən bir surətdir. Əmir Xosrovu onu Çin xaqanının oğlu kimi təqdim etməkdə təqsirləndirmək doğru deyildir. Maraqlı orasıdır ki, müəllif xaqan oğlunun simasında bizə başqa bir idealdan – qadir zəhmətlin, ecazkar sənətin hər cür mənəbdən üstün və şərəfli olduğundan söz açır. O, xaqan oğlu olmasına baxmayaraq tacını, taxtını, mənəbini atıb, sənət yolunu tutmuşdur. Sənəti səltənətdən üstün tutduğuna görə doğma evindən didərgin düşmüşdür.

Fərhad mənəbpərəstliyə qarşı qoyulmuş alicənab, mənəvi saflığı, azadlığı ali rütbədən, şöhrətpərəstlikdən üstün tutan geniş qəlbli insan-

dır. Şair Fərhadı saf məhəbbətlə seven, eşqi uğrunda şirin canını belə əsirgəməyən həqiqi aşiq obrazı səviyyəsinə yüksəltmək istəmişdir. O, nakam aşiqdir. Yaşadığı mühit onu sevgi səadətindən məhrum etmişdir. Bəxtiyarlıq əvəzinə həyatda nəsibi bədbəxtlikdir. Şirinin eşqinə nail olmaq üçün o, öz zəhmətinə, Xosrov isə mənəsinə güvənir. Zəhmətə güvənən məşəqqətli həyat, əzab-əziyyətlə Bisütun dağından süd arxı çəkmək, mənəbə arxalanana isə eys-ışrət, məşuqə qucağı nəsibdir. Zəhmətin, sənətin ecazkar gücü onu mənəbə sahibindən daha özəmətli göstərir. Fərhadla Xosrov bir-birinə tamamilə zidd olan ayrı-ayrı qütblərdə dayanmışdır. Fərhad qütbündə – paklıq, dəyanət, mərdlik, Xosrov qütbündə – hiylə, xəyanət, namərdlik...

Məhz buna görə də hökmdar Şirin dönüklüyə doğru deyil, sədaqətə doğru meyl etməyə məcburdur. O, Fərhadı sevməyə hazırdır. Xosrov bunu bildiyi üçün çox narahatdır. O, çoban paltarı geyib Bisütun dağına – Fərhadın yanına gəlir. Burada zahirən Fərhadla hökmdar Xosrov deyil, çoban arasında mübahisə gedir. Lakin bu elə bir səhnədir ki, Xosrov burada Fərhadla çoban rolunda qarşılaşıb mübahisə aparmır. O, eyni zamanda bu səhnədə özünü çıxılmaz vəziyyətdə görüb utanır, xəcalet çəkir. Bu səhnə əsərin düyün nöqtəsidir. Bütün ziddiyətlər məhz bu səhnədən sonra açılmağa başlayır. Fərhad burada epizodik obrazdan daha çox mərkəzi obraza çevrilir. Hər iki qəhrəmanın – Xosrovun və Şirinin xarakterinin açılmasında mühüm rol oynayır.

“Şirin və Xosrov” əsərində şairin oxuculara təqdim etdiyi Şapur, Şəkər, Büzüğümid, Bəhram Çubin, Xərəngan, Mahsaman və Şiruyə kimi obrazlar da xaraktercə maraqlı surətlərdir. Bu obrazların hər birində orta əsr feodal dünyasının, saray mühitinin bu və ya digər səciyyəvi xüsusiyyətləri öz əksini tapmışdır. Bu, şairin saray mühitinin hər üzünə, həssas müşahidə qabiliyyətinə, insan psixologiyasına dərinləndirən bələd olmasının nəticəsidir.

Bu əsər şairin həyat, təbiət gözəlliyi, bəşəri arzular, saf məhəbbət haqqında görüşlərini, insan taleyi və cəmiyyət haqqında fəlsəfi düşüncələrini, söz sənətinə hakim olmaqda sənətkarlıq qüdrətini parlaq əks etdirən qiymətli sənət nümunəsidir.

Abbasəli Sarovlu

DASTANIN YAZILMASI HAQQINDA

İqbalım, taleyim gülən bir gecə...
Səadət Xosrova yar olmuş necə!
Bəxt xəzinədarı gəldi yanıma,
Müjdəsi nəşələr yaydı canıma.
Söylədi: "Hər sözü ey incə şair,
Nə əmrin, nə hökmün, de, mənə dair?
Qulunam, qəbul et, ərzim var sənə,
Uğurlu günümdə uğurlar sənə.
Əzəldən dostunam, parlaq günəşəm,
Sənə ilham vermək olubdur peşəm.
Yar oldum, şöhrətin düşdü cahana,
Fikir xəzinəni səpdin hər yana.
Öpüm ayağından qul kimi indi,
Ol iki dünyanın hakimi indi.
Sözünlə fəth etdin bu dünyanı sən,
İndi o dünyanı fəth eyləyərsən.
Bəzə söz incinlə bütün dünyanı,
Gətirim tüğyana könül dəryanı.
Gülsün bəxt ulduzun coşğun təbindən,
Müştəriyə sevinc, müjde verim mən.
Payla səxavətlə könül varımı,
Açım Utaridin qulaqlarını.
İlham gəlininin yaxasını aç,
Ona nübar versin əkdüyün ağac.
Yoxsullar qoynuna inci tökəndə,
Göy xəzinəsinə yollanım mən də.
Darılma, dar günə çatar varın da,
Kimya gizlənidir ovuclarında.
Su çarxın fırlanır, qaynayır quyun,
Qoy sirab eləsin təşnəni suyun.

Bir çeşmə suyunu ümmandan ala,
 Bardaq deyildir ki, içsən, boşala.
 Qazsan, yaralanar özü bulağın,
 Su artar, açılsa gözü bulağın.
 Qara su versə də qazdığın quyu,
 Gözünü açmasan, çağlamaz suyu.
 Düşür kəcavədən, göstər gəlini,
 Günəş məhəbbətlə sıxsın əlini.
 Geysin qara atlas, geysin zərxara,
 Əfsanə yaradır o sehirkara.
 Füsunkar gözündən şəfqət oxunsun,
 Qoyma ki, hüsnünə nəzər toxunsun.
 Gənclik təravəti daim solmasın,
 Ömrü nakam cavan ömrü olmasın”.
 Eşitcək bunları bəxt pərisindən,
 Onuntək ucaldım səmalara mən.
 Cövlana gətirdim hünər quşunu,
 Dağıtdım uyğulu könlün huşunu.
 Gövhər mücrüsünün ağzını açdım,
 Ürəkdən dodağa cəvahir saçdım.
 Arzum qərq olsa da düşüncələrə,
 Bilir ki, qadirəm sözdə nələrə.
 Gövhərdən çıxmasa qulağa tana,
 Gərək olacaqdır gövhərsatana.
 Olmasa da yüksək dəyəri əgər,
 Ağıllı insançın bir şeyə dəyər.
 Yorub-usandırsa anlayan kəsi,
 Mənasız deyildir bircə kəlməsi.
 Yəqin ki, tapılar özüm ağılda,
 Sevir əfsanə də, sevir nağıl da.
 Kimin işi yoxdur xeyirlə, şərle,
 Keçirər gününü əfsanələrlə.
 Dəvə şitillikdə nə yeyəsidir?
 Tikan döşürərək gövşəyəsidir.
 Hərənin dünyada bir cür zövqü var,
 Kimi gözəl sevər, kimi də idbar.

PAPAQÇI HEKAYƏSİ

Bir gün bir papaqçı özünü öydü,
 Fağır çəkməçinin qəlbinə dəydi.
 Çəkməçi üzürlə söylədi haman:
 “Ey dikbaş, özünü öymə heç zaman,
 Dinməsəm, od tutub yanar bədənim,
 Peşəm çəkmə, başmaq tikməkdir mənim.
 Tutaq ki, papağın qoyuldu başa,
 Barı, ayağını unutma, haşa!
 Papaqsız dolana bilərəm belə,
 Sənə ehtiyacım olmayıb hələ.
 Başın zərər çəkməz olmasa papaq,
 Əziyyət çəkərsən başmaqsız ancaq.
 Qoy bu sözləri də mən açıq deyim,
 Böyüyə gərəkdir abırlı geyim.
 Ucadır türklərin şöhrət məqamı,
 Gərək hindlini də tanıya, hamı.
 Sözlərim daş-kəsək, ya ləl-mirvarı,
 İlham dənizinin varıdır, varı!
 Kamal sahibi ki, bələddir buna,
 Vaqifdir əvvəlki sehrə, əfsuna.
 Bilirəm, dastanı alacaq ələ,
 Bəlkə də özümü salacaq ələ.
 Güləcək: “Buna bax, yarışır kimlə?”
 Mən isə razıyam belə hakimlə.
 İlmələr arğacda dolaşan zaman
 Zəncirə dönsə də qopacaq, inan.
 Tük kimi sapdandır toxuduğum şey,
 Tarıma çəkilsə, boşaldaram hey.
 Alimi bəyənməz, axmağa nə var,
 Boğuşmaq, qapışmaq itə yaraşar.
 Qərəz oxlarından alsam da yara,
 Qorxmuram, dözərəm elə oxlara.
 Ərəb kəkliyini kim bassa daşa,
 Çörəyi daşlardan çıxarar, haşa.¹
 Niyə qınayıram insafsız kəsi,
 Ataram üstünə çiçək dəstəsi.

Ağıl heyran qalar, beləyəm mən də,
 Zənci ənlük sürtər çinli görəndə.
 Kəklik qəhqəhəsi basar hər yanı,
 Tavsula rəqs edən görsə qarğanı.
 Eşşək də uğunar... bir yaxşı anla,
 Təbilçi yarışsa tənbur çalanla.
 Topasaqqallarla kosa döyüşdə,
 İki tükünü də qoyar bu işdə.
 İnsaf gözüylə bax yaxşı-yamana,
 Nə desə, yaraşar haqsız insana.
 Coşğun ilhamımı söndürmə, barı,
 Qızıqıb ağlının sevda bazarı.
 Yüz göz açılibdir könül çeşməmdə,
 Coşmuşam bu bulaq coşduğu dəmdə.
 Qaynaya-qaynaya daşanda qazan,
 Çağlayar köpüyü coşanda qazan.
 Yatağa sığmasa tüğyanlı sellər,
 Körpüdən aşdığın görəcək ellər.
 Dağların köksündə darıxar bulaq,
 Daşları dələrek, tez çıxar bulaq.
 Ağzı bağlı qalma, könül, qönçətək,
 İncini gizləmə, səp etək-ətək.
 Əgər olmasaydı tikanlı güllər,
 Nəşəylə ötməzdi şeyda bülbüllər.
 Gül-çiçək açmasa arzu gülşenim,
 Şur ilə ötermi bülbülüm mənim?
 Yənə də ilhamım gəlibdir dilə,
 Mədən qazacağam söz tişəm ilə,
 Külüngüm daşların bağını dələr,
 Əlimə qiymətli cəvahir gələr.
 Mətləbi havayı uzatmaq niyə?
 Rəvnəq verəcəyəm dürre, inciyə.
 Özümü incidib, fikri yormaram,
 Xülyaya uymaqla əsla yox aram.
 Nizami hər sözü demiş birinci,
 Qoymamış cilasız qalsın bir inci.
 Nitqin, laçın kimi, az olsun gərək,
 Sərcətək çox ötmə cikkildəyərək.

Taleyim bəxş etsin ilhamlı səsi,
 Çəkilsin gözümdən həya pərdəsi.
 Qoy coşum ilhamla, coşum həvəslə,
 Azacıq oxuyum odlu nəfəslə.
 Mənasız söhbətdən könül açılmaz,
 Çəngi çox çalarlar, nağaranı az.
 Halvadan pay olar hər vaxt hərəyə,
 Sirkənin damcısı bəsdir xörəyə.
 Gəncədə yaranmış ələ xəzinə,
 Keçib qəniməttək ələ xəzinə.
 Parlaq inciləri seçib içindən,
 İndi xəzinəmi bəzəyirəm mən.
 Hüsni solan deyil belə gözəlin,
 Dünyaya bəzəkdir bu süslü gəlin.
 İlahi, könlümü özün şad elə,
 Dünyaya üzüağ bir övlad elə,
 Əbədi işığın qəlbimdə yana,
 Nurlu göz bəbəyi olam cahana.
 Hər evdə şöləvər nur, çıraq olum,
 Zülmətləri boğan gur çıraq olum.
 Bəhrəsiz qalmasın sözümdən heç kim,
 Fikirdən artıqdır yaratmaq eşqim.
 Özümdən, özgədən bildiyim nə var,
 Hamsını söylərəm, ellər dərs alar.
 İlahım söz üçün düşməsin dara,
 Alqışım əyandır pərvərdigara.

DÜNYANIN VARLIĞI HAQQINDA

Ey kamal sahibi, fikrini söylə,
 Yaxşımı tanışsan dolanan göylə?
 Ondakı alçaqlıq, ucalıq nədir?
 Nə qədər dolanır, hey yerindədir?
 Necə büsat qurub bü zülmət, bu nur?
 Bəzən ənbər saçır, bəzən də kafur.
 Göy nədir, yerdirsə əbədi məkan?
 Yer üzü aləmsə, nədir asiman?

Bu çarxın dolabı bağlanmış hara?
 Yuxumu görürük, ya basıb qara?
 Çarxa baxanların saysızdır adı,
 Kələfin ucunu kimsə tapmadı.
 Hamı axtarışda, dəfinə pünhan,
 Hamı sirab olub, tükənmiş ümman.
 Fikirlər, xəyallar eylədi pərvaz,
 Qübbədən kənara çıxmadı avaz.
 Nahaqdan fəryada gələrsə bir kəs,
 Qalacaq qübbədə çıxardığı səs.
 Yer oğlu nə bilsin nədir asiman,
 Yerdə xəbər tutar göylərdən insan?
 Göyə ayağını basmasan əgər,
 Səmanın qapısı açılar məgər?
 Xülya xülya üstə qoyma qalana,
 Bənzər əfsanəyə, bənzər yalana.
 Bu dönük fələyin vəfası varmı?
 Tufanlar qoynunda kəsək qalarmı?
 Təqvim lövhəsində həndəsi şəkil,
 Fələyin bölgüsü, rəmzi yoxdu, bil.
 Görmürsən yox olmuş mərd insanları?
 Torpaq öz qoynuna çəkmiş onları.
 Pərdə naxışsızdır, bax ona yaxşı,
 Kor yarada bilməz çinli naxışı.
 Yoxsa kuzəçidir təlaşlı fələk,
 Saxsı parçasıyla qurur min kələk?!
 Ağıl çaşqınlıqdan burda dardadır,
 Gör, fələk hardadır, kasa hardadır!
 Fələk düzəldibsə hərgah kasanı,
 Sonra sındırmağın mənası hanı?
 Yerdir məkanımız, öz mənzilimiz,
 Göyə bu qanadla uçammarıq biz.
 Göylərə ucalar mələk olan kəs,
 İnsan bu lövhəni oxuya bilməz.
 Aləm güya budur, – olmuşuq əmin,
 Bundan başqa yoxdur asiman, zəmin.
 Buğdanın içində gizlənən qurda,
 Torpaq da, səma da verilmiş burda.

Bürclər kəmənd kimi... yolunda hasar,
 Yol gəzən yol tapmaz, yolundan azar.
 Gecə keşikçisi bu yolda necə
 Dayanır keşikdə, yatmır hər gecə?
 Bu yerdə çevirək varağı daha,
 Yetər xülyaların sorağı daha.
 Günəşi, kölgəni bir yana burax,
 Şəriət taxtına səcdəyə duraq.
 Yapış ətəyindən islamın, bari,
 Bu açar açacaq kəhkəşanları.
 Minik ləng, yol uzaq, gecə zil qara,
 Məşəlin nur saçsın qaranlıqlara.
 Tutaq ki, cədvəllər, bütün yazılar,
 Nücum elmi haqda məlumatın var.
 Müqəddəs aləmdə unutma bunu,
 Fələk də, ulduz da çaşar yolunu.
 Xülyaya uyduqca basacaq qara,
 Uyma fərziyyəyə, ehtimallara.
 Bu məhrab önündə saysız gözəllər
 Bizimtek torpağa dönmüş özəllər.
 Hədsiz təsbehlərdən qurşaq bağlayan,
 Fərxaq bütlerinin eşqi ilə yan.
 Bu köhnə özüllü qəsrin eyvanı
 Salmış yola karvan-karvan insanı.
 Uca bütخانədir bu mavi göylər,
 Üstünün yazısı min hikmət söylər.
 Kamal sahibləri ibrətlə baxar,
 Heyrətdən gözündən qətrələr axar.
 Sən də, ey bir gecə qonaq olan, gəl,
 Oxu bu yazıdan, yoluna düzəl.
 Dinlə ürəyini, odur həmdəmin,
 Gedən qayıtmayı, əmin ol, əmin!
 Nə qədər oyaqsan, fikirləş hər an,
 Əbədi yuxudan qalxmayacaqsan.
 Sarsaqlar bərk yatar, təlaş yox canda,
 Gözü açıq yatar dovşan yatanda.

Əkinçi yuxudan durmasa əgər,
 Xırmanı sərçələr tarac eyləyər.
 Dibsiz bir quyudur yol üstə cahan,
 Quyu üstə sərxoş yatma heç zaman.
 Biri yatmışlardan başladı sözü,
 Əfsanə bitməmiş uyudu özü.
 Gecə sözlə keçdi, mətləb uzandı,
 Ay batdı, al günəş üfüqdə yandı.
 Nəşeyə son qoydu ömrün səhəri,
 Dost-aşna dördnala çapdı kəhəri.
 Comərdlər, ərənlər hardadır, harda?
 Bizdən qabaq yatır hamı məzarda.
 Gəlməz o dünyadan karvan da hərgiz,
 Yoxa çıxmışlardan xəbər tutaq biz.
 Lalə zərif güldür, bəzəyər bağı,
 Nazlı gözəllərdən köksündə dağı.
 Hopub cavanların al qanı gülə,
 Xoş ətir veribdir yabanı gülə.
 İnlə, ey həsrətli, yaralı bülbül,
 Güldən, gülşənindən aralı bülbül.
 Zəmanə xumardır başdan-başacan,
 Sərxoşdur hər işdən yaxşı baş açan.
 Elə sərxoş olma, – baş dumanlına,
 Elə şərab iç ki, od salsın cana.
 Ariflər kəşf edib mey deyər, bunu.
 Mələyə döndərər insan oğlunu.
 Bir camdan huşyara qətrəsi bəsdir.
 İçənlər küt düşən huşsuzdur, məstdir.
 Belə meydən iç ki, qəlbə od düşsə,
 Bu şərab günəşdir, o şərab şüşə.
 İşıldaquşuna oxşama qəti,
 Köz kimi işıldar, yox hərərəti.
 Pərvanə hünərli aşiq harda var?!
 Özünü odlara qorxusuz atar.
 İlahi, kim ətir çəkib bu bağdan,
 Qurtarma qəlbini atəşin dağdan.

EŞQİN QÜDRƏTİ HAQQINDA

Eşqsiz rahatlıq yoxdur cahanda,
 Meylsiz dolanmaz fələk bir an da.
 Eşqsiz yaşayan insan deyildir,
 Eşqsiz bir vücud bir ovuc gildir.
 Ağıldır, məsləkdir dünyanın şamı,
 Aşiqi bunlardan çox sevir hamı.
 Könlünü bağlasa pişiyə belə,
 Bu iman deməkdir kişiye elə.
 Qəlbin pişiyə də uymasa əgər,
 İtin qabağına atmağa dəyər.
 Bir pişik eşqiylə yanmasan da sən,
 Vəfalı olmağı itlərdən öyrən.
 Bəlkə də aşıqlıq bütperəstlikdir,
 Dünyaya uymamaq yalnız məstlikdir.
 Eşqin bütperəsti müqəddəs olar,
 Eşqsiz itaət quru səs olar.
 Bir hindli qadınca yoxmu hünərin?
 Diri-diri yanır yolunda ərini.²
 Çoxlu atəşpərəst bütə uymadı,
 Mişarla bölündü, ağrı duymadı.³
 Həqiqi eşqdən söz salan dostum,
 Eşqin neşterilə yaralan, dostum.
 İt səsi eşidib, özgə yol tutan,
 Azarsız, bezarsız imandan utan.
 Qumrunu uçurub buraxsan yalqız,
 Bağa yox, qəfəsə meyl edər yalnız.
 Göyərçin taysızsa, oyundan qalar,
 Özünü buludlar qoynundan salar.
 Dəysə ayağına daş-kəsək sənin,
 Çətin ki, naləni tez kəsək sənin,
 Məcəzi olsa da, can ver sevgiyə,
 Səadət ondadır, soruşma, niyə?
 Həqiqət yoluna məcaz nur saçar,
 Açar xəzinəni belə bir açar.

Deyirlər, dünyadan köçdüğü zaman,
 Sultan Mahmud adlı böyük hökmdarın
 Ölüm zəhərini şərbət edəndə,
 Ömür karvanını çəkib gedəndə,
 Bir saray əyanı üz tutdu şaha:
 “Ürəkdə arzunuz qalıbmı daha?
 Yerinə yetirək arzunuzu biz,
 Məzara getməsin son nisgiliniz...”
 Göz yaşını tökərək dedi hökmdar:
 “Bir anlıq qonağa iltifatın var.
 Axır nisgilimi bilmək istəsən,
 Eşit son arzumu, muradımı sən.
 Son dəfə bir anlıq açsam gözümlü,
 Ayazıma tərəf çevir üzümü.
 Baxım son nəfəsdə gizlicə ona,
 Yetsin o dünyada qoy arzum sona...”
 Tezəcə çağırıdılar dilbər sirdaşı,
 Can verən aşiqə töksün göz yaşını.
 Nazla divan tutar dünyaya Ayaz,
 Başladı qəməyə, ədaya Ayaz.
 Çatdı arzusuna bu zaman aşiq.
 Tək birəcə baxışla verdi can aşiq.
 Sevgi-tələş odu olsa da canda,
 Səadət rəmzidir iki cahanda.
 Bu yolda bir qapı açmaq məqamı,
 Əldən düşmək nədir, baş qoyar hamı.
 Sevgidə başından keçsə bir insan,
 Olsun dərddə başım qoy ona qurban.
 Saqi baş ağrısı versə də, nə qəm,
 Bu dərddin haqqını ödəməliyəm!
 İlahi, bu yerdə yol göstər mənə,
 Bu yolla yetişim güllü gülşənə.
 İçsəm birəcə qurtum eşqin meyindən,
 Nəşəsi ömürlük çıxmaz beyindən.

Sən, ey göz bəbəyim, “gözə nur” adın,
 Tale ulduzutek Məsuddur adın.⁴
 Adınla bağlıdır səadət sözü,
 Daim sənindir səadət özü.
 Arzumdur gül açsın arzun dünyada,
 Yetiş xəşbəxtliklə şöhrətə, ada.
 Gəlib ona çatmış yaşın son ildə,
 On qat artıq gülüb bəxtim on ildə.
 Ərsəyə yetdikcə, sevimli balam,
 Sənindir birlikdə gərək ucalam.
 Oldu səadətim o gecə zahir,
 Baldıq qulağında oldun cəvahir.
 Sanki sən qızılсан, xalis sikkəsən,
 Göyün doqquzuncu qatındayam mən.
 Nur saçan çıraqsan xanədanıma,
 Necə nur yaymasın ürək canıma?!
 Hüsnün, camalındır gözümlün nuru,
 Tanrı uzaq etsin kaş bəduğuru.
 Ey ağıllı balam, xoşlasan əgər,
 Atan nəsihətçin neçə söz deyər.
 Kiçiksən, yazı yox könül lövhəndə,
 Azdır yetkinlik də, kamal da səndə.
 Desəm də hikmətli sözlər mən indi,
 Uşaqsan, qədrini bilməzsən indi.
 Bal, sirke dadını axır qanarsan,
 Badam halvasından çox xoşlanarsan.
 Mənə qismət olsun, görüm o günü,
 Öyüdüm qərğ etsin nura könlünü.
 O kəs sahib olar ağla, kamala,
 Hikmətdən, öyüddən yaxşı dərş ala.
 Duyğusuz ürəklə, duyğusuz qulaq
 Ya eşşək gəzdirər, ya da ki, ulaq.
 Sırrını söyləyə birisi kara,
 Eşidər sırrını hamı aşkara.

Sənə ilk öyüdüüm, ay oğul, budur,
 İtaət, ülviyyət haqqın yoludur.
 İnam da, məslək də pak olsun sənə;
 Tamaha ağa ol, tanrıya bəndə.
 Könlündə müqəddəs arzular bəslə,
 Müqəddəs əməllə tanrını səslə.
 Etmə tamahkarla dostluğu peşə,
 Savab qapısına yönəl həmişə.
 Alçaq adamlardan uzaqlaş oxtək,
 Yaxşılar yanında kamanını çək.
 Çəkmə nankorluqda kafir kəslərə,
 Oxşa xislətinlə müqəddəslərə.
 Səpmə torpaq üstə bəhrə verməz dən,
 Peşmanlıq toxumu olar cücərən.
 Gənclik ehtirası kükrəyən zaman,
 Qəlbini, hissini cilovla haman.
 Oxşama şəhləvətdə itə, qabana,
 Oxşa şikar qovan qızmış aslana.
 Qoca yetkinliyi göstər gənclikdə,
 Şöhrəti, hünəri sevir gənclik də.
 Səni haqlayanda bir gün qocalıq,
 Müdrik qocalartək qazan ucalıq.
 Qəlbi nurlulartək itaət elə,
 Ağ olma, qocalar zinhara gələ.
 Divanə əməldir, gəncin əməli,
 Cavanxislət qoca – dəlidən dəli.
 Kamanı əyrilik eyləmiş kaman,
 Ox olmaz, sınacaq düzələn zaman.
 Yaxşı olmaq üçün özün də düz ol,
 Həmişə işində, sözündə düz ol.
 Qorxma, düzdən ötrü söz gəlsə üzə,
 Çəksələr divana, zaval yox düzə.
 Uyma bədəmməli, xəbis dostlara,
 Zahirî düz olar, batini qara.
 Xəttatın xəttində sanma düzlük var,
 Düzlükdən yaranıb əyri naxışlar.
 Çalış pisləşməsin təmiz xislətin,
 Pisdən xilas olmaq çətin, çətin.

Əyrilər, dolaşar, düyünlənər də,
 Düz düzə dolaşmaz, inan, heç yerdə.
 Calamaq asandır iki halqanı,
 İynəni iynəyə calayan hamı?
 Güneştek olasan görək cahanda
 Səhərtək doğruçu tanın hər yanda.
 Ala-toran olar sübhün ilk çağı,
 Üz qaralığıdır el aldatmağı.
 Var-dövlət yığmaqdır kimin adəti,
 Doğruluq gözləmə sən ondan qəti.
 İnsan saf üreklə onda şad olar,
 Tamahdan, qəzəbdən o azad olar.
 Qəlbini qovğaya, təlaşa salma,
 Var, – sevin, yoxsa da, vecinə alma.
 Ye, geyin-kecin də, söz yox bu haqda,
 Artığın dalınca basma ayaq da.
 Evində varsa da arpadan çörək,
 Buğdadan ötrü təlaş nə görək?
 Çörəyə qane ol, hökmdar sayıl,
 Sərvət yığmaq üçün dolaşar sail.
 Sultanlıq arzusu bələdir cana,
 Məmnunluq ən gözəl taxtır insana.
 Kişi acgözlükdən sınaq, qocalar.
 Alınacıqlıqla gözdə ucalar.
 Aza qane olmaq demə mahaldır,
 İqbal bayrağını şah kimi qaldır.
 Nə taxta əsir ol, nə taca möhtac,
 Torpağı taxt eylə, səmaları tac.
 Əsər eyləsə də acliq halına,
 Qıcama dişini xalqın malına.
 Minnətsiz açılısın hamıya süfrən,
 Minnətli süfrəyə əl uzatma sən.
 Qızıl şərabını nuş etmə yadın,
 Əyyaşlıq gələndə çəkilər adın.
 Olma meyi sutək içməyə düçar,
 Ağıl sarayının özülü uçar.
 Özgə şərabıyla islatma bağı,
 Qanlı göz yaşıdır bu mey, açığı.

Birisi eyləsə əgər yaxşılıq,
Belə yaxşılığa dəyər yaxşılıq.
Ehsan təsəllidir hər an ürəyə,
Sadı qol kəsdiyən duza, çörəyə.
İtdəki vəfani, ülfəti sına,
Gözətçi dayanır öz ağasına.
Gəlsə sultanlardan qənimət ələ,
Hər səhər yolçuya, şilə bəxş ələ,
Qapını hər zaman yoxsullara aç,
Varlılar deyildir qapına möhtac.
Ağız şirinlətsin qəndinlə fağır,
Varlıya halvan da gələcək ağır.
Acları doydurub, hər zaman əl tut,
Tox quşa zəqqumdur şirin dadan tut.
Yaxşılığı başa qaxmaq ağ olar,
Tutini dən ilə aldatmaq olar.
Çörək verən zaman şükürlər ələ,
Çörəyin halaldır, qismətdir ələ.
Qonağa minnətlə vermə göz dağı,
Gözdən utandırar minnet qonağı.
Alın açıqlığı fillərdə vardır,
Sinəsi dünyünlü qarışqalardır.
Gedəni saxlamaq madam mahaladır,
Qarışqa qarını olmaq nə haldır.
Elə bir şirinlik göstərməsən də,
Üzünü turşutmaq olmasın sən də.
Dosta sədaqətlə tanın dünyada,
Gedər düşmənliklə hər arzun bada.
Çox israf eləsən, gedər pulların,
Borca əl atarsan, tükənər varın.
Borc-xərc xatirinə kim olsa əziz,
Həyatı acıdır, şəksiz-şübhesiz.
Demirəm varını sovur dörd yana,
Səxavət göstərmək xoşdur insana.
Gərəksiz ehtiyac dalınca getmə,
Müftə yetişəndən imtina etmə.

Başından aşsa da, varın, daş-qaşın,
Varlı budaq kimi əyilsin başın.
Varın olanda da aşma həddini,
Vaxt gələr, ehtiyac bükər qəddini.
Öyünmə, desinlər təvazökardır,
Özünü çox öymək insana ardır.
İstəsən üzünə gülsün səadət,
Qohuma ülfəti eylə bir adət.
Qardaş qardaşına demiş: "Oğuluq,
Ananın xətrinə dayıya quluq".
Əgər arxalansan yalnız məsləkə,
Təmiz ürəyində olmasın ləkə.
İnamın olmasa tanrıya, dinə,
Bağında ot bitər gül əvəzinə.
Görmək istəməsən fəryadı, ahı,
Yadından çıxmasın haqqın dərgahə.
Uğurlu olmaqçın işin, əməlin,
Tanrı dərgahına uzansın əlin.

DASTANIN BAŞLANMASI

Əcəm tarixində sirləri açan,
Belə bir dastanı yazıb gör haçan:
"Elə ki, Hüzmüzün günəşi batdı,
Xosrovun çələngi göylərə çatdı.
Öz əlinə aldı Xosrov dünyanı,
Comərdlik sədəsı tutdu hər yanı,
Saldı sahmanına cahanı, yurdu,
Gah yürüş eylədi, gah işrət qurdu.
Elin keşiyində dayandı sayıq,
Aləm rahat yatdı, o qaldı ayıq.
Qılıncı başlara açdı min oyun,
Qurdlar çoban kimi otardı qoyun.
Elmi, ədaləti rəvnəqdi ələ,
Ölkə belə cəlal görməmiş hələ.
Gördü ülfətini hamı cahanda.
Kefi, səadəti, kamı cahanda.

Nə insan qəlbini ah-nalə yaxdı,
 Nə də çəngə, cama göz yaşı axdı.
 Düz olsa ürəyi xalqın şah ilə,
 Diksinib oyanmaz qovğa, ah ilə.
 Talandan qurtarar kasıb, möhtac da,
 Düşmənin əliylə alınmaz tac da.
 Torpağın bitkisi ölər xəzanda,
 Həyat xoş havayla gülər hər yanda.
 Şahın zülmü xalqın qəlbini dağlar,
 Aslan gülüşündən marallar ağlar.
 Çırağ xeyirlidir ev nurlandırsa,
 Nə xeyri, yaxaraq evi yandırsa?!
 Günəşdən boy atar otlar çəməndə,
 Şöləsi otları odlar çəməndə.
 Təravət gətirər yaşıllığa su,
 Coşsa, ağacları sərər liğa su.
 Yağış inci dənle öyər sünbülü,
 Dolu dənli-dənli döyər sünbülü.
 Şan-şöhret yarandı Xosrov zamana,
 Nuşirəvan dövrü gəldi cahana.
 Ölkələr fəth etdi o, Qafdan-Qafa,
 Qanlı divan tutdu zalım-əclafa.
 Elə bir tacidar qalmadı daha,
 Baş əyib, diz çökdü hər biri şaha.
 Hansı şah dikbaşlıq, hünər göstərdi,
 Başını tacıyla torpağa sərdi.
 Yoldu alağları hər bir yanda o,
 Bir tikan qoymadı gülüstənda o.
 Çubin yolu üstə tənha tikandı,
 Belə bir tikandan ayağı qandı.
 Qəzəbdə, qisasda yoxdu o zaman,
 Bəhram Çubin kimi qəlbidaş insan.
 Onda qızmış şirin hünəri vardı,
 Göyün Bəhramitək bir fitnəkardı.⁵
 Qılınc Hürmüz vaxtı gəlmiş karına,
 Almış Mədaini ixtiyarına.

Onsuz Hürmüz şahın cəlahı nəydi?
 Hürmüzə yenilməz bir sərkərdəydi.
 Valiydi Gürgana, Təbəristana,
 Aslandı, ram idi şirlər də ona.
 Hürmüz ki, xaqanın üstə göndərdi,
 Xaqanın mülkünü külə döndərdi.
 Çatdı Mədainə, işrət də qurdu,
 Xaqanın oğluna zəncir də vurdu.
 Boğdu əmirini çox vilayətin,
 Keçirdi əlinə Çin qənimətin.
 Zəfər çaldığını şah görən zaman,
 Dəyişdi fikrini, dəyişdi yaman
 Tənələr yağdırdı o ər oğlu ər,
 İy, pambıq göndərdi, – “muştuluq”, “nəmər”.⁶
 Bu hədə təlaşa saldı Bəhramı,
 Bəhşitək sıçradı, mat qaldı hamı.
 Hirsənib ordudan ayrıldı bayaq,
 Qolları özünə oldu bir dayaq.
 Çəkildi məbədə, günahı atdı,
 Hərdən üzə çıxdı, hərdən də batdı.

XOSROVUN MƏDAİNDƏN QAÇMASI

Hürmüzün şahlığı çatanda başa,
 Xosrovu intiqam saldı təlaşa.
 Coşdu, alovlandı qisası, kini,
 Yandırmaq istədi Bəhram Çubini.
 Nə qədər ucaldı göyə bayrağı,
 Zəfər qazanmadı, güclüydü yağı.
 Kəsra mənəbini qoruyan vaxtı,
 Yataqda ucaldı Hürmüzün taxtı.
 Yatmadı, döşəyi tikan olmuşdu,
 Elə bil yerinə birə dolmuşdu.
 Gördü ki, yar olur zəfər düşməne,
 Coşdu intiqamla təlaşı yenə.
 Atıldı döyüşə qaliblər kimi,
 Taleyi gülmədi onun ər kimi.

Düşmən zəfər çaldı, yaman qansızdı,
 Salındı bayrağı, bəxt amansızdı.
 Ürəyi Çubinə qezəb alovlu,
 Getdi igidlərlə o, başılovlu.
 Deyib Mədainə əlvida bu an,
 Qara köhləniylə çıxdı aradan.
 Yayındı keçmədən düşmən əlinə,
 Döndü tozanaqlı xəzan yelinə.
 Hər gün toz içində... Ağırdı halı...
 Doğradı yolları köhlənin nalı.
 Birgə getdi şahın özüylə Şapur,
 Gödəltədi yolları sözüylə Şapur.
 Eyhamlar, hikmətlər, əfsanə, nağıl,
 Elə canlandı ki, mat qaldı ağıl.
 Hansı gözəlliklə harda tanışdı,
 Hamısından söz salıb, şaha danışdı:
 "Ərtəngin qəsri görmüşəm Çində,
 Dünya içindəydi sükut içində.
 Rumda möcüzədir sənətkar zövqü,
 Büllurda bərq vurur saf suyun şövqü.
 Gözəl nəqqaşlığa mat qaldım Kərxdə,
 Tişənin hökmüylə dolanır çərx də.
 Xətə mülkündəkin qoy eyləyim faş:
 Bir yerə toplaşır on heykəltəraş,
 Daş-taxta üstündə höcətdən doyrur,
 Gətirib ortaya iri daş qoyur.
 Bircə tişə vurmaq qoyulur qərar,
 İki zərbə vuran deyil sənətkar.
 Elə tişə çalır hər bir nər bədən,
 Bir heykəl yaranır onca zərbədən.
 Olmur bu heykəlin tükə nöqsanı,
 Yalnız çatışmayır nəfəsi, canı.
 Qurudu ağzının şirə vəzi də,
 Dedi: "Bir şəkil var, yox əvəzi də.
 Bir əcəm nəqqaş Çində oxumuş,
 İpəkdə Şirinin əksin toxumuş.

Sehri öyrənmişəm Çin sənətindən,
 Şirinin şəklini köçürmüşəm mən.
 Marağın varsa da, göstərim indi,
 Heyrətdən üzünə baxmaq çətindi..."
 Şapur şah hökmüylə şekli çıxardı,
 Surət fitnə kimi bağrını yardı.
 Şahın gözlərində canlandı Şirin,
 Fırçayla canlanan bir candı Şirin.
 Ciyər dolu nəfəs aldı dərindən,
 Qəlbi paralandı min bir yerindən.
 Gözü heyran-heyran şəkildə gəzdi,
 Dişi barmağını, dodağı kəsdi.
 Söylədi: "O qızın əksi belədi,
 Qənirsiz gözəlin, gör, özü nədi!
 Bu şəkil aqlımı aldı əlimdən,
 Tap görüm dərdimin çarəsini sən".
 Dindi cavabında qalıqla Şapur:
 "Ey kamalında nur, camalında nur,
 Haqqında eşidib, oldum əmin də,
 Bir qadın hakimdir ərmən zəmində.
 Şahlıq zümrəsinə var ləyaqəti,
 Adı Məhinbanu, hər hökmü qəti.
 Bu nazlı sənəm ki, şəklinə baxdın,
 Naibi özüdür o uca taxtın.
 Taxta Məhinbanu sahib-ixtiyar,
 Olub o gözələ öz taleyi yar.
 Durub qulluğunda qaravaş, nöker,
 Ağıllı övladdır, nazını çəkər.
 Göz üstə saxlayan onun özüdür,
 Önündə diz çökər, görəni gözüdür.
 Banu bir sözünü yerə də salmaz,
 Dünyanı dağıtsa, vecinə almaz.
 Vüqarlı şahlartək başında tacı,
 Gəlin kimi deyil çarşab möhtacı.
 Görkəmdə ceyrandır, cəsərdə şir,
 Olmaz belə aslan ceyrantək əsir.
 İgid at çapandır, heyran el ona,
 Köhləni çapanda çatmaz yel ona.

Ox atmaq öyrəder hədəfə sarı,
 Yorub əldən salar harın atları.
 Tükü yarıb keçər sürətli oxu,
 Nizəsi dağ dələr, şahiddir çoxu.
 Süzəndə zülmətdə qanlı peykantı,
 Milçəyin ummağa olmaz imkanı.
 Parlaq mirvaridir sinəsi-qoynu,
 Can-dəmir, gümüşdür əndamı, boynu.
 Meylini cövkana salsa əgər o,
 Göyün şüşəsini çilikləyər o.
 Cövkan kosu öpər önündə ayaq,
 Oyuna son qoyar qaliblər sayaq.
 Onda kişilərin işi, kamalı,
 Həm də misilsizdir, hüsni, camalı.
 Mahaldır hüsnünün, tərifi, sözü,
 Vəsfinə şahiddir bu şəkil özü.
 Yanır camalında günəş şöləsi,
 Dünya bu günəşin olub köləsi.
 Səadət köhləni şahə qalxanda
 Saysız igidləri qərq edər qanda.
 Kim olub önündə başı havaı,
 Başı xəncərindən tapıb zavalı.
 Şahlar istər torpaq öpə yolunda,
 Dönüblər kol-kosa, çöpə yolunda.
 Bir tikan qoymadı gülşən bağında,
 Yaralar açardı əl-ayağında.
 Şahların şahlığa artdı həsədi,
 Üst-üstə qaladı leşi, cəsədi.
 Hakimin sınımayan polad nizəsi
 Çökdürər önündə qüdrətli kəsi.
 Dişsiz bir yeyenin dəyəri varmı?
 Korşalmış aləti ovxarlayarmı?
 Tutsa dəyirmanın boğazını dən,
 Daşı da, topu da dayanar həməni.
 Kim peşə elədi zülümkarlığı,
 Atəşə yaxıldı onun varlığı.

Hiyləgər kəslərdən üz döndərdi şah,
 Xəncərin dalıyla silinməz günah.
 Hava çiləməsə yerə yağış, su,
 Yatarmı torpağın qubarı, tozu.
 Yaradıb ölkədə əmin-amanlıq,
 Kimsədən-kimsəyə dəyməz yamanlıq.
 Hökmdar vaxtını keçirər gündə
 Ovda, seyrangahda, toyda, düyündə.
 Gözündə xumarlıq, qəlbə tələşi,
 Dodaq şərab içir, ayıqdır başı.
 Yatır nazbalışda, qurulub taxtı,
 Özü yuxudadır, oyaqdır baxtı.
 Çox da ki, kef sevən işrət qurandır
 Ehtiras qəsrinə kilid vurandır
 Gövhər xəzinəsi qifilla bağlı,
 Onu aç bilməz kimsənin ağı.
 Yarsızdır, subaydır o gözəl sona,
 Kimsə aç bilməz qəlbini ona.
 Belə bir xurmadan nəsisə nubar,
 Yalnız şah bağında verər şirin bar.
 Dünya hökmdarı təkdir dünyada,
 Şahid şöhrətinə bütün dünya da.
 Güntək orda yansa nur yaya-yaya,
 Şöləsi nur saçar bədrli Aya.
 Süleyman Bilqeysi salsa kəməndə,
 Nişanla gözəli üzükə sən də.

XOSRVUN OVLAQDA ŞİRİNƏ RAST GƏLMƏSİ

Rəssam ki, söhbəti rəsmdən saldı,
 Sanki yaralı quş cələdə qaldı.
 Şahı oda saldı sözü Şirinin,
 Şirindi vüsət, özü Şirinin.
 Döndü tüğyan edən səmum yeline,
 Çapdı köhlənini Ərmən elinə.
 Ərmən ölkəsinə kölgə salanda,
 Ay kimi nurunu yaydı hər yanda.

Ovlağa çıxmışdı Şirin bu ara,
 Oxu da, nazı da ölüm şikara.
 Yayından nə təhər süzər oxları,
 Pələngin alınına düzər oxları.
 Söz yoxdu uğurlu bəxtə, iqbala,
 Al günəş qovuşdu nurlu hilala.
 Məhəbbət atəşi ürəkdə yandı,
 Baxışlar od aldı, ürək də yandı.
 Gözə-göz dayanıb, baxdı yara-yar,
 Süzdü bir-birini oğrun baxışlar.
 Oxları yağdıran, atan gözləri,
 Şikartək al-qana batan özləri.
 Dinmək istəsədə şah ilə pəri,
 Elə bil heyrətdən dondu dilləri.
 Şirin onu süzdü sükutlu anda,
 Baxışdan qəlbinə doldu tikan da.
 Çalışdı özünü tez alsın ələ,
 Qatlaşmaq çətindi tufanlı selə.
 Qəlbin cilovunu tapşırdı cana,
 Ancaq eşqi gəldi yenə cövlana.
 Ayırdı canından qəlbi birtəhər,
 Ürək xilas oldu, yollandı kəhər.
 Cəfaya dözümsüz bir halda getdi,
 Xəyalı vüsaldə, sevdada getdi.
 Təqib edən halsız, gedəndə min naz,
 Göyərçin dalınca şığıdı şahbaz.
 Güzəl çəmənərə tərəf buruldu,
 Bir çinar altında çadır quruldu,
 İşarə eylədi öz kənizinə,
 Gündüb, qərİblərin düşsün izinə.
 Bir pəri qaçaraq onlara sarı,
 Tapdı üzdən tanış yad adamları.
 Üz tutub Şapura söylədi ki, şah
 Günəş üzlü qızı eyləsin agah.
 Söylədi kənizə Şapur bu ara:
 "Sırrımız deyilməz yad insanlara.
 Dünya mələkəsi soruşsun özü,
 Danışmaq, bizdədir aləmin sözü.

Kəniz gəlib, etdi xoş xəbərle şad,
 Lalətək açıldı qaməti şümşad.
 Şapuru hüzura çağırdı bu dəm.
 Üzündən nur seli yağdırdı bu dəm.
 Dedi ki, xoşladım sizintək kəsi,
 Yanır üzümüzdə zəka şöləsi.
 Sən kimsən? O kimdir? Yaraqılı halda
 Neçin dolaşırsız bizim mahalda?
 Ehtiram göstərdi Şapur gözələ,
 Qılıqla alqışa başladı belə:
 "Bəxt nuru alınında yanır, ey pəri,
 Sirdaşın göydəki Zöhrə, Müştəri,
 Şahlıq da, vüqar da veribdir baxtın,
 Ömürlük var olsun tacınla taxtın.
 Cavabı uzundu sorğu-sualın,
 Olar başağrısı, pozular halın.
 Gücüm, iqtidarım çatsa nəyə də,
 Dəyər söyləməyə, eşitməyə də.
 Dayanan athya nəzər yetir bir,
 Qızıl köhlən üstə sərve bənzəyir.
 Sadə görünə də gendən baxana,
 Şöhrəti bellidir bütün cahana.
 Bir əcəm padşahı gedibdir bada,
 Bu günəş nur saçır həmin səmada.
 Səadət üz verib sizin bu yurda,
 O əcəm günəşi qonaqdı burda.
 Şahlar yaxşı bilir, var ehtişamı,
 Xosrov Pərviz, – deyə tanıyır hamı..."
 Şirin Xosrov adı eşidən zaman
 Sındı iradəsi, sarsıldı yaman.
 Maraqla dinlədi Şirin söhbəti,
 Xosrov haqqındakı şirin söhbəti.
 Götür-qoy elədi öz ürəyində,
 Vüsal arzusuydu söz ürəyində.
 Şah gələnlər yolları öpməyə hazır,
 Yoluna incilər səpməyə hazır.

Tədbir bu məqamda işə yaradı,
 Arzu sarayına açar aradı.
 Niyyətin haradır, mənzilin ora,
 Qismətin baxmayıf tədbirə, zora,
 Gətirsə taleyin, bəxt iqbalın da,
 Ehtiyac tanımaz istiqlalın da,
 Zəmi görəcəksə dən dolu sünbül,
 Görməz dürr yağsa da bir dolu sünbül.
 Var-dövlət dalınca düşmək əbədir,
 Var özü nəсібşə, qismətin bəsdir.
 Bəxtə birdən çatdı, bax, indi Şirin,
 Uğurlu bəxtinə sevindi Şirin.
 Çəkdi şah yanına onu qayəsi,
 Günəş hüzuruna düşdü sayəsi.
 Sürtdü üz-gözünü yollara mələk,
 Öpdü üzəngini vəcdə gələrək.
 Bu təzə ülfətə qəlbən yandı şah,
 Eşq ilə yenidən havalandı şah.
 Təmkinli saxladı hələ özünü,
 Aldı ustalıqla ələ özünü.
 Köhləndən yel kimi atıldı həməni,
 Şümşad ayağını öpdü göy çəmən.
 Günəşə baxdıqca qamaşdı gözü,
 Dargözə dar çökər belə yar özü.
 Sevgidən yaranmış dünyaya düşdü,
 Aşiq bu dünyada sevdaya düşdü.
 Biri ilk baxışdan huşsuzca qalan,
 Birisi heyrətdən sükuta dalan.
 Üzlərdə eşq odu, gözde xumarlıq,
 Baxışlar öpüşər susanda varlıq.
 Şirin heyranlıqdan əl çəkdi daha
 Şirin iltifatla üz tutdu şaha:
 "Yaradan bəxtimə əmindir, əmin,
 Gülümə bulubdtek yağdı şəbnəmin.
 Milçək qonsa batar şirin bəhməzə,
 Zümrüd ovlamışam ov gözə-gözə.

Damlaya qovuşmaz tüğyanlı ümman,
 Qarışqa yuvasın neylər Süleyman?
 Günəş gizlənməmi kiçik zərrədə?
 Bacada rəqs edər nurdan zərrə də.
 Sarayın günəşi bizi yaxmaya,
 Sala işığını zülmət daxmaya".
 Xosrov dilə tutdu gözəl xanımı:
 "Fələk viran qoyub xanimanı.
 Qəlbimi sarsıdan sonsuz kədərdir,
 Sizi dərdə salmaq, mənçə hədərdir.
 İnsan insanlığı heç zaman atmaz,
 Yükünü dostunun belinə çatmaz.
 İşim var burada, unutma bunu,
 Ruma uçururam dövlət quşunu.
 Oradan şad-xürrəm qayıdan zaman,
 İltifat etsəniz, olaram mehman..."
 Şirin yalvardı ki: "Məni aldatma,
 Qəlbimə hakimsən, naz-qəmzə satma.
 Günəş ayağımı öpməyə enər,
 Bir öpüş qıyınca, qarşımda sönər.
 Öpüşlə yığıldım ayaqlarına,
 Belə mehribanlıq gəlir arına?"
 Şəkər dodağını şah tutdu dilə,
 Öpdü ayağını icazəsilə,
 Sonra yalvarışla öydü yarını:
 "Qəlbimə saçmısan peykanlarını.
 Meylini döndərdi şah adım sənini,
 Mənə ülfətini sınıdım sənini.
 Elə cəsəretim, qüdrətim hanı,
 Tərk etmək istəyəm bu astananı?
 Boynunda gəzdirər əsir zənciri,
 Canımı sevdanın kəsir zənciri.
 Balıqtək düşmüşəm atdığı tora,
 Xosrov səniniyədir aparsan hara.
 Gəncliyin ilk eşqi yandıran olur,
 Küləklə atəşi andıran olur".
 Onlar bir-birinə könül açdılar,
 Heyrətlə məhəbbət vidalaşdılar.

Xosrova: "Qalx, – dedi, dodağı püstə,
 Səədət kölgəsi sal başım üstə".
 Səba sıǵal çəkdi sərv ağacına,
 Qırqovul qoşuldu fərə laçına.
 Şirinin qəsrinə yollandı onlar,
 İxtilat qatarlar sözü olanlar.
 Şirin sarayına xəbər göndərdi,
 Tale bizə mehman bir ər göndərdi.
 Bildi Məhinbanu bu iqbal nədir,
 Nurlu ay Ülkərin mənzilindədir.
 Şahlar adət ilə pişvaza durdu,
 Səxavət göstərdi, ziyafət qurdu.
 Hamı xidmətdədir... izdiham... haray...
 Coşaraq qaynayır süslənmiş saray.
 Əyanlar, əşrəflər hər yandan axdı,
 Quruldu, bəzəndi hökmdar taxtı.
 Ziyafət quruldu şahənə dəblə,
 Alimlər əyləşdi təmkin-ədəblə.
 Badələr – dodaqdan öpüş diləyən,
 Səba yeli – ruha ətir çiləyən.
 Camlar odlu meylə yandı əllərdə,
 Öpdü ayaqları sürəhi yerdə.
 Saqi əldə camı naz satdı hər an,
 O, meydən sərxoşdu, mey içən ondan.
 Ucalıb-əndikcə hər udun səsi,
 Ağzı açıq qaldı şərab şüşəsi.
 Nalə saldı candar aralı qəlbi,
 İpək tellər tikdi yaralı qəlbi.
 Şərab ördəkləri, atəş quşları?
 Şadlıqdan ağlayır hey zarı-zarı.⁷
 Quş, turac, təşnəydi, – qan ağladı qan,
 Atəş yanıb söndü göz yaşlarından.
 Üzərlik tüstüsü qalxıb hara, bax,
 Odlu nəğmələrə, oyunlara bax!
 Dönüb yanan udun tüstüsü çətrə,
 Göy kəcəvesini bələmiş ətərə.
 Xosrov taxt üstündə bədrli aydı,
 Mələyi ismətdə hilala taydı.

Dodağı istəyir öpsün mehmanı,
 Naz deyir: "Öpüşün yerini tanı".
 İxtilat qatmağa yanır varlığı,
 Lakin məhəl qoymur işvəkarlığı.
 Biri təlaşını gizlədir qəsdən,
 Biri aşkar yanır odlu həvəsdən.
 İmkan da verməyir abırla, ismət,
 Sevdadan yanana kim ola qismət.
 Baxışlar baxışdan od alıb indi,
 Ağıl heyranlıqdan mat qalıb indi.
 Ehtiras kuzəsi daşdığı anlar,
 Ürək qanlarını nuş edir onlar.
 Çırpınan ürəklər sinəni sökür,
 "Tələsmə!" deyərək ümid dil tökür.
 Ehtiras üzəcək axır qəlbləri,
 Sərxoşa döndərüb, yaxır qəlbləri.
 Səhərdən axşama məclis uzandı,
 İçilən şərabin məzəsi candı.
 Günəş gözlərini yumdu bu ara,
 Cəmsid, Zöhhak kimi getdi məzara.⁸
 Şaha elə gözəl yataq salındı,
 Ulduzlu göylərdən atlas alındı.
 Mey, noğul, dəm-dəstgah... būsata bir bax!
 Kəvizlər yanırırlar Sürreyasayaq.
 Şah gəldi yatağa, xarabdı halı,
 Başında süsənin fikri, xəyalı.
 Gecə sübhə qədər gözü yoldaydı,
 Taledən diləyi o nurlu aydı.
 Dadlı nemətlərdən dadmadı birin,
 Şirinsiz acıydı ağzında şirin.
 Qəlbində tikanlar gül ətəri üçün,
 Gürzə xəznə gözdi dürr xətri üçün.
 Sənəm də yataqda yatmır təlaşdan,
 Sevdası huşunu alıbdı başdan.
 Qan udur ismətin, abırın şərindən,
 Utanıb, çəkinir kəvizlərindən.
 Həsretdən yanırırlar, vüsəl uzaqdı,
 Ayrılıq arada bir yanar dağdı.

XOSROVUN ÖZ EŞQİNDƏN ŞİRİNƏ SÖZ AÇMASI

Sübh çıxdı pərdədən aşiq ahıynan,
Ahının oduyla isindi hər yan.
Gözəl Şirin yenə ziyafət qurdu,
Sağında, solunda dostlar oturdu.
Aşıqlər gəldilər fəğana yenə,
Döndü bağırları al qana yenə.
Udun iniltisi, saqinin meyi...
Ürəklər məstlikdən saldı gileyi.
Aşıqlər köksünü elo ötürdü,
Həya pərdəsini üzdən götürdü.
Sonsuz məhəbbətlə sevənlər dindi,
İlk gündən artıqdı ixtilat indi.
Abır gözləməkdən canı üzüblər,
Səbrə qatlaşaraq, xeyli dözüblər.
Yağış aram-aram yağdı güllərə,
Get-gedə güclənib döndü sellərə.
Tüğyanlı tufanın qopdu harayı,
Sarsıldı özöldən varlıq sarayı.
Qazanlar istidən necə qaynadı,
Qapaqlar atılıb, yerdə oynadı.
Gecə könüllərə kədər saçıldı,
Ürəyin qıfılı sözlə açıldı.
Xosrovun gözündən qızıl qan axdı,
Bu qanlar bəlkə də bağırdan axdı.
Söylədi Şirinə: "Gözümə nursan,
İnsafın yoxmudur, yaman məğrursan?!
Qonağam, mənimlə oynamaq nədir?
Mehman sayılmasa, kef-damaq nədir?
Qonaq gəlməmişəm qarından ötrü,
İşrət gözündədir yarından ötrü.
Alçalan alçalmış, şəksiz həmişə,
Boğazdan boğazlıq insana peşə.
Şirin halva deyil məlhəmi canım,
Tüstüsü acıdır şirin halvanın.

Ağız şirin olmaz halva deməklə,
Sərxoşluq gələmi mey iyləməklə?
Atlas, ipək geysən neçə taxta da.
Donub-üşüyərsən soyuq şaxtada.
Xəsis örtə bilməz libasla arı,
Geyinməz, sandığa yığar paltarı.
Qəribi qapıya çağırmaq hara?
Qovaraq qəlbini də, qırmaq hara?
Kim ki, yaranıbdır bədbəxt, binəsib,
Qismətindən artıq deyildir nəsib.
Yoxsa qismətində bir qarın çörək,
İştahan kəsilər, atılar xörək.
Yaxır ürək dolu kam-arzu məni,
Qoymusan nemətə tamarzı məni.
Qəlbim həsrətindən olubdur al qan,
Üz-üzə dursaq da, – arada hicran.
Gündüzüm gecədir, qəlbim yaralı,
Gündüz yanımdasan, gecə aralı.
Yalnız qızıl qazda belə qayda var:
Gündüzlər isnişər, gecə ayrılar.⁹
Badam halvasını süfrəyə qoydun,
Dadmamış, süfrəni yığdın ki, "doydun".
Susuzu səslədin çeşməyə, suya,
Qoysana dodağı bir dəyə suya..."
Kəsdı şəkər sözü şəkər bu kərə:
"Pərvizin işrəti dönsün şəkərə.
Gözü tək çəksən də özünə sarı,
Bizi qoşa yaxıb eşqin odları.
Məni soyuq sanma özünə nahaq,
Dözümlü dəyirəm gözünə nahaq.
Yaşaya bilərəm mən bəyəm sənsiz?
Varlığım sənindir, heç nəyəm sənsiz.
Gecə-gündüz səni anan olmuşam,
Sən orda, mən burda yanan olmuşam.
Xoşdur belə yarla çatam vüsala,
Öpüşək, qucuşaq kam ala-ala.

Bədnamliq şahlıqda ləkələr sizi,
 Əyyaşlıq belası möhv edər bizi.
 Dost-aşna yanında, eldə, obada,
 Ad-sanım, şöhrətim getməzmi bada?!
 Qoy yanım, boğulsun qəlbimin səsi,
 Dəlinə, tikilməz ismət pərdəsi..."
 Hökmdar söylədi: "Bu odlu istək,
 Abıra, ismətə baxmasın gerek.
 Sənin başın, tacın varsa da əgər,
 Mən özüm başsızam, tacsızam məgər?
 Arx susuz qalsa da günəşli yayda,
 Sellər, sular coşar yenə də çayda.
 Yanıb quraqlıqdan solsa da çəməni,
 Bir gün gülər söyüd, açar yasəmən.
 İndi kam almırıq vüsalımızdan,
 Arzumuz hədsizdir iqbalımızdan.
 Sönsün bəxt ulduzu əğyarın, yadın,
 Ol mənə ömürlük vəfalı qadın.
 Çoxu dost-xəzinə bölə dostuyla,
 Dost odur, qəm bölüb, ölə dostuyla..."
 Söz açdı Şirinin bal dodaqları:
 "Göz üstə saxlaram sənintək yarı.
 Dostluqda gücümü bilmirsən hələ,
 "Öl" desən, hazırım ölməyə belə.
 Yükünə dözmərəm, boyun əyərəm,
 Yolundan tikan ki, təmizləyəyəm.
 Acizəm qubarı siləm ürəkdən,
 Toz ki, süpürərəm astananda mən.
 Vuruş bacarmaram, vuruşsan yadla,
 Zəfər ki, dilrəm acı fəryadla.
 Gəlməz bu əfsanə kimin yadına,
 Sərçə su çiləmiş Nəmrud oduna.¹⁰
 Qəsdən verməyirəm yaxamı ələ,
 Görüm ki, varımıdır səndə hövsələ.
 Günəşin nuruna dünya qızmar,
 Çöhrəsi tutulsa, şüası sınar.
 Özüm gec verirəm şirin badamı,
 Dadanda ağzından getməsin tamı.

Toxluq dərd gətirsə hərgah ürəyə,
 Əl uzadarmısan bir də xörəyə?
 Qəlbim məhək daşı olmasa əgər,
 Qoymaz qızılına həqiqi dəyər.
 Görsəm saf qızıldı hili taxaram,
 Saxtasa, ocaqda oda yaxaram.
 Yanarsa, sanma ki, ataram onu,
 Gümüş bahasına sataram onu..."
 Şahın qulağını alov yaladı,
 Ərimək bilmədi yarı poladı.
 Xosrov yalvarışla dil tökdü yenə,
 And içib, önündə diz çökdü yenə:
 "Yalnız getməlisən Xosrova ərə,
 Yer yoxdu inkara, bəhanələrə".
 Şirin dedi: "Eşqim gəlməyir dilə,
 Çətin ki, cəvahir asan deşilə.
 Baxma ki, sakitəm, yumşalmışam mən,
 Sevdə atəşindən od almışam mən.
 Ahu deyiləm ki, havalanam da,
 Şəhvətdən qabantək, itək yanam da.
 Bilirəm iradə, mətanət nədir,
 Aşılıq cilovu öz əlimdədir.
 Dirilik suyunu iç desə yağ,ı
 Ölsəm də içməyəm, sanaram ağı.
 Çəkdi sənə sarı ehtiras, həvəs,
 Birini sevməyə borcludur hər kəs.
 Səni qoyub, könül vermərəm yada,
 Xosrovdan yaxşısı varmı dünyada?
 Günəşdən savayı yar anmaz hilal,
 Ansa, gün yanında daranmaz hilal.
 İlk eşqin andıdır qəlbimin sözü,
 Sevgidən yaranıb dünyanın özü.
 Yataq edənəcən məzarı Şirin,
 Sevməz səndən özgə bir yarı Şirin.
 Ruh söküb sinəmi, çıxsə bədəndən,
 Sevgilin ayrılmaz yenə də səndən.

Girib gəzməyincə könül bağıni,
Salmaram boynuma boyunbağıni...”
Şah gördü peymanı, bu andı, əhdi,
Kam almaq qəsdinə olmadı cəhdi.
Süzdü yar hüsnünü, zülfün çətrini,
Doldurdu qəlbinə ənber ətrini.

XOSROVUN RUM QEYSƏRİNİN GÖRÜŞÜNƏ GETMƏSİ

Şəkər gülüşündən şərbət süzülən,
Sənət süfrəsinə nabat düzülən
Yazmış ki, aşıqlər bağladı peyman,
Biri Bilqeydsi, biri Süleyman.
Xosrov mehribanlıq görüncə yardan,
Onu məhəbbətlə süzdü kənardan.
Mey hərarət verdi qəlb atəşinə,
Dodağı sirabdı, ürəyi təşnə.
Söylədi Şirine: “Anla dərdimi,
İşlərim fənadır öz halım kimi.
Müşkülə düşmüşdüm öz diyarımda,
Qovuşduq, alındı ixtiyarım da.
Tapmışam sənintək nazənin yarı,
Ümidlə gedirəm vətənə sarı.
Mübarək üzünə doğru fal açım,
Yenə öz başımda qalacaq tacım.
Xeyir-duan qoymaz düşəm çətinə,
Rumu gəzib, gəlləm ziyarətinə.
Qoşun toplayaram, ölkələr talar,
Piyada Çubini fillər tapdalar.¹¹
Nizəmlə dəlinər göylərin tağı,
Matəm libasına bürünər yağı.
Düşmən dərisini haçan soyaram,
Meydən, dodağından onda doyarım.
Tikanı yolumdan təmizləyərəm,
Sonra da gülümü özizləyərəm”.

Sənəm dedi: “Sənsiz qəlbim gülərmi?
Əlim ətəyindən heç üzülərmi?
Hünər meydanında igid atlı ol,
Hər yerdə, hər işdə ehtiyatlı ol.
İgid süngüsüylə al-qana girər,
Sevdaya qızırmaz, meydana girər.
Get, qoy yıxılmasın səltənət taxtın,
Harda olsan gülər mənimlə baxtın.
Söndür düşmənlərin od-ocağını,
Hər zaman taparsan yar qəcağını,
O çövkən qaşların harda çatılar,
Başım kos yerinə ora atılar...”
Şah ona söz verdi, o da ki, şaha,
Xosrov arxayındı Şirindən daha.
Bir cüt atı vardı Məhinbanunun,
Dünya görməyibdir tayını bunun.
Birisi Şəbdizdir gecotək qara,
Sürətdə o hara, qasırga hara?¹²
Şahə qalxan zaman yarar səmanı,
Bir oddur, tüstüsü sarar səmanı.
Biri də Gülgündür göylər tüləyi,
Mülayim, hünərli səhər küləyi.
Odlu yerindən od saçır nalı,
İti axan çaydır sürətli halı.
Şəvə muncuqları – xalları çil-çil,
İlan boğazından çıxıb elə bil.
Sənəmin əmriylə elə bu ara,
Yəhərlər qoyuldu köhlən atlara.
Dedi iltifatla: “Budur varımız,
Şahanə qulluğa iqtidarımız.
Bu dastan bəllidir çoxdan cahana,
(Qarışqa töhfəsi şah Süleymana.)
Töhfəmin qiyməti, dəyəri hanı?
Beyən Süleymantək bu ərnağanı.
Ağılda qarışqa olsam da, nə qəm,
Süleyman yanına boş gəlməmişəm.

Şah süzdü kənardan köhlən atları,
 Hər biri küləyin öz qanadları.
 Baxıb heyran-heyran, mat qaldı Xosrov,
 Elə bil dünyacan var aldı Xosrov.
 Gözünü zillədi qara köhlənə,
 Qaradan gözüne nur doldu yenə.
 Dedi ki: "Hörmətin boynumda yükdü,
 Bu səxavətin də belimi бүkdü.
 Tapdayıb qoymasa Şəbdiz sürməyə,
 Toz olub, gözündə dönüm sürməyə.
 Yaradan çıxarsın dardan, çətindən,
 Çıxım yaxşılığın xəcalətindən..."
 Bu vaxt şah alnına ay nuru düşdü,
 Qədr gecəsində ayla görüşdü.¹³
 Qaranlıq gecədə ay bədirləndi,
 Sanki parlaq günəş kölgəni mindi.
 Canan diyarını gecə tərk etdi,
 Rum qeysəri ilə görüşə getdi.
 Gözündən axırdı qəlbinin qanı,
 Çıxırdı ürəkdən Çubin peykani.

XOSROVUN QEYSƏRDƏN KÖMƏK ALIB MƏDAİNƏ QOŞUN YERİTMƏSİ VƏ BƏHRAM ÇUBİNİN MƏĞLUBİYYƏTİ

Qeysər şahı gördü öz ölkəsində,
 Xosrovu saxladı öz kölgəsində.
 Gördü Xosrov ona gətirib pənah,
 Şahlıq taxt-tacı bəxş etdi padşah.
 Etdi qohumluğun müjdəsilə şad,
 Eylədi Xosrovu özünə damad.¹⁴
 Öz qızı Məryəmə adaxladı da,
 Nuş oldu xurmanın nubar dadı da.
 Şah ona dəryacan bir ordu verdi,
 Düşməni yıxmaqçın kömək göstərdi.¹⁵
 Şah qəlbi qubardan fırtınalıydı,
 Fırtına qoparan dərddən halıydı.

Qüstəntəniyyədən şah ordularla,
 Döndü Mədainə sərvətlə, varla.
 Xəbərdar etdilər Bəhram Çubini:
 Xosrov cumub, yanar bir dağdır kini.
 Bəhramı salmadı qorxuya xəbər,
 Topladı tezliklə çox qoşun-ləşkər.
 Ordular vuruşub, cumub oğullar,
 Oynayır qəzəbdən təlaşlı qollar.
 Ürək dələn oxlar tökür qanları,
 Yıxır torpaq üstə pəhləvanları.
 Ağızı qulağa aparır peykan,
 Deyir: "Hünər göstər, əldən gedir can".
 Qəlblərin casusu iti süngüdü,
 Dil verib, can alan bir tülüngüdü.
 Polad yay oxları yağıştək ələr,
 Arı pətəyinə dönüb sinələr.
 Ney səsi ox kimi ürək dağdır,
 Hər nalə sədası sanki ağdır.
 Xədəng sinə deşib, könül talayan,
 Kaman-kaman qaşa peykan qalayan.
 Ərlər qılıncsızdı insan biçməkdən,
 İyrənir özündən, al qan-icməkdən.
 Şəmsir üzüb tökür, baş zaya gedir,
 Ölümə oynaya-oynaya gedir.
 İgid bağı dəlir igid qəməsi,
 Göylərə yüksəlir çaqqaçaq səsi.
 Yaralar bədəndə gülür insana,
 Gülüş göz yaşını döndərir qana.
 İnadkar cəsurlar yarpaqtək solub,
 Od, su arasında batası olub.¹⁶
 Hər tərəf cidadan dəmir hasardır,
 Əsirlər dağ kimi, nicatını vardır?
 Əcəl can alandır, hazır kəfəni,
 Sərt torpaq yumşalıb, udacaq səni.
 Atı demirdırmaq, səyirdər gündə,
 Hilalı nal edər Ülkər önündə.

Çıxdı əmir, nöker qılıncı qından,
 Qan içdi başları qafa tasından.
 Torpaq nəsb etdi ölən hər kəsə,
 Qəlbləri, gözləri verdi kərkəsə.
 Qarnı oxdan doyan düşdü, gəberdi,
 Şəmsir ağızlarda sanki gəvərdi.
 Xosrovun qəzəbi kükrəyən Nildir,
 Dəmir dağ cüssəni gəzdirən fildir.
 Ordusu həvalə igid ərələrə,
 Polad hasar olub bəd nəzərlərə.
 Büzügümid göyə üzünü tutdu,
 Göylərə ümidlə gözünü tutdu.
 Fələyə qəlbinin gözüylə baxdı,
 Süzüb asımanı, sınağı baxtı.
 Uğurlu göründü taleyin işi,
 Xətərsiz yoldaydı filin gedışı.
 Şaha söylədi ki, xoşbəxtlik çatdı,
 Artıq rəqib şahı filinlə matdı.
 Şah fili sərbəstdir, lap qorxusuzdu,
 Bir dəfə "şah" desə, rəqib uduzdu.
 Rəqib qüvvəsini hücumla əzir,
 Qurbansız qurbandır indicə vəzir.
 Görür təslim olur hərif mat ilə,
 Qaçmağa məcburdur yalnız at ilə.
 Zabit atsız qalib, at gedib bada,
 Nə vəzir görünür, nə də piyada.
 Bu qanlı döyüşü əks edir fələk,
 Qanlıdır şahmatın bir tərəfitək.
 Şah görür düşməni torpağa sərrib,
 Qoşunu qırılıb, məğlubdur hərif.
 Yağılar qırılıb, al-qana batdı,
 Qələbə meydanı qanlı şahmatdı.
 Başlar bölünübdür, gör, nə qəzadır,
 Piyadanın başı sınıq kasadır,
 Şah şahmat üstündə gördü hücumdu,
 Qoşunu qıraraq, şah üstə cumdu.
 Bəhramı sarsıntı dəhşətə saldı,
 Fələkət tufanı üstünü aldı.

Ah çəkdi, çaşqınlıq güc gəldi ona,
 Bu qanlı vuruşma yetəndə sona,
 Üz qoydu qaçmağa... Xosrov da qovdu,
 Qaçan inadkardı, qovan alovdu.
 Döndü hər ikisi sürətli yelə,
 Üstlərə qonmadı bir cə toz belə.
 Fələkət üz verdi bütün alaya,
 Al-qan dalğa-dalğa qarışdı çaya.
 Xosrov çaşqınları saldı bir hala,
 Hamı həsrət qaldı dövlətə, mala.
 Sarsıldı önündə qaragün yağı,
 Bəxt güldü, ucaldı zəfər bayrağı.
 Döndü təntənəylə öz paytaxtına,
 Şahlıq nəsb oldu yenə baxtına.
 Səltənət taxtında güldü calalı,
 Səhər günəşinə döndü kamalı.
 Hər işə aqlının gözüylə baxdı,
 Dostu sevindirdi, düşməni yaxdı.
 Var-dövlət payladı qalib qoşuna,
 Gəldi mərhəməti elin xoşuna.
 Atdı yer üzündən zülmün daşını,
 Hamı dərğahına qoydu başını.
 Xoşbəxti, var idi böyük calalı,
 Bəhrama görəydi yalnız məlalı.
 Amansız yağının qisası, kini,
 Rahat qoyardımı tac sahibini?
 Ədavət yanında düşmən heç nədir,
 Qisas ürəkdədir, yağı üzdedir.
 Ətə üzdən batar iynəylə sancaq.
 Sancıdan qəlbimiz sökülər ancaq.
 Düşmən qisaslısa, axtarma qahmar,
 Yaman qorxuludur yaralı şahmar.
 Xosrov çəkəcəkdi Bəhramı dara,
 Baş alıb əkildi o səhralara.
 Külək sürətiylə olsa da qaçan,
 Yalnız qaça bildi Türküstanacan.

Verdi öz əlindən neçə diyarı,
 Verdi hakimliyi, dövləti, varı.
 Döndü qayışbaldır qula, nökrə,
 Xaqan qulluğunda baş əydi yerə.
 Saray qoşununa sərkərdə oldu,
 Xaqan elçisitək hər yerdə oldu.
 Özgə qulluğunda çapdı atını,
 Zay etdi ömrünü, öz həyatını.
 Uduzsa birinə zaman oyunu,
 Açacaq başına haman oyunu.
 Zamanın gərđişi bəllidir bizə,
 Bəhrəmin xəbəri çatdı Pərvizə.
 Bildi ki, qurulub Çubinin vayı,
 Polladdan möhkəmdir Xosrov sarayı.

RUM XƏZİNƏSİNİN XOSROV PƏRVİZİN ƏLİNƏ KEÇMƏSİ

Bir qədim dastanda oxumuşam mən:
 Xosrov qüdrətinə baş əydi düşmən.
 Şahlıqda qorxudan şah azad oldu,
 Atdı qəm-qüssəni, daim şad oldu.
 Aləm qılıncına baş əydi daha,
 Nimruzdən Şamacan tabedir şaha.
 Zülumdən qurtardı ellərin canı,
 Rum dərəsinədək çatdı fərmanı.
 Yer üzü tanıdı ər oğlu əri,
 Qorxudan titrədi Rumun qeysəri.
 Üzdə kim qeysərə bir havadardı,
 Ancaq gizli kini, qərəzi vardı.
 Ona vurmaq üçün Arəş oxunu,
 Xosrov tərəfinə çəkdi çoxunu.
 Qeysər dönüklərin işini qandı,
 Tədbirə, fürsətə hazır dayandı.
 Şah dostu çox idi zövqü səfəli,
 Həbəşə tərəfdar, dostu vəfəli.

Hər biri sınınmış şahdı, sultandı,
 Heç biri dostluqda pozmadı andı.
 Gördü bu ittifaq oldu nəfinə,
 Açıldı laybalay altın dəfinə.
 Yığdı xəzinəni gəmiyə haman,
 Qızıl yük altında inlədi ümman.
 Dəniz darlıq etdi qaş-daş selinə,
 Axdı Rum sərvəti həbəş elinə.
 Yetmiş gəmi doldu dinarla, zərle,
 Behiştə sayrışan tər çiçəklərlə.
 Ləldən altmış gəmi – bir Ülkər təkli,
 Gövhər dərəsidi su üzündəki.
 Gümüşlə dolubdu yüz nəhəng gəmi,
 Gəndən hər birində dəniz görkəmi.
 Dedi xəznədara: “Bu sərvət, bu zər
 Ölkə dolandırır, ölkə bezəyər.
 Yük dolu gəmilər yola düzəldi,
 Həbəş sultanına əmanət gəldi.
 Dedi: “İnanıram saf qəbli şaha,
 Xatalı xəzinədən qorxuram daha.
 Qoru əmanəti, qoru, amandır,
 Zaman bəd zamandır, ruzgar yamandır.
 Sən hara, saxlanca xəyanət hara?
 Gəlib apararam düşəndə dara...”
 Getdi xəzinədar, xəzinə, var da,
 “Yəldən sürətliydi gəmi sularda.
 Şiddətli küləklər tufana döndü,
 Gəmilər bambasqa bir yana döndü.
 Hər biri quş kimi süzdü dənizdə,
 Elə bil təzə ay üzdü dənizdə.
 Çatdılar, yelkəni yel əyə-əyə,
 Pərviz sərhəddində Əntakiyəyə.
 Muştuluq apardı Xosrova çapar:
 “Qapına var gəlib, yubanma apar.
 Şah dedi: “Tez olun, atları çapın,
 Tanrı qismətini axtarın, tapın”.
 İgidlər sevinib sel kimi cumdu,
 “Yel xəzinəsinə” yel kimi cumdu.¹⁷

Çəkildi xəzinə sudan qırağa,
 İncilər dönmüşdü yanan çırağa.
 Möhürlənib, qəsro daşındı bayaq,
 Qeysərin Xosrova töhfəsi sayaq.
 Varı xəzinədar tökdü araya,
 Dünyanın işığı doldu saraya.
 Hər yanda qızıldan dağ qalanırdı,
 Gövhərdən bir dəniz dalğalanırdı.
 İri cəvahirler gəlməzdi saya,
 Nə dağa nəsbədi, nə də dəryaya.
 Ağı bu mənərə başdan alırdı,
 Gözlər gah qamaşır, gah qaralırdı.
 Xosrov var-dövlətə doyunca baxdı,
 Sonra xəzinəyə xəzinə axdı.
 Qəvvəs birləşdirdi iki dəryanı,
 Sərvəti sərvətdən ayıran hanı?!
 Sarsılmaz özülü vardır dəzgahın,
 Qəlbi dağa döndü sevincdən şahın.
 Ölkə çırağını yağdır sərvət,
 Altunsuz yaşaya bilməz məmləkət.
 Sərvətsiz dar gələr yoxsula mahal,
 Yoxsulun şahlığı mahaldı mahal.
 Zərlə ordu saxlar sərkərdə, inan,
 Zərsiz zərgər olmaz zərgər də, inan.
 Nə ordu qızılsız ələ gələndir,
 Nə qızıl ordusuz ələ gələndir.
 Tacı altundandır hökmdarın da,
 Altun qalasıdır hər diyarın da.
 Qızıl xəzinədə tarac üçündür,
 Şöhreti qorumaq xərac üçündür.
 Sülhə də, hər bə də gərəkdir qızıl,
 Ölkəyə hər vədə gərəkdir qızıl.
 Azuqə tükənsə əgər davada,
 Ordu təslim olub, satılar yada.
 Gərəkdir şah bilsin ki, ehtiyac nədir,
 Səxavət, ixtiyar öz əlindədir.

Qeysər xəzinəsi Xosrova çatdı,
 Şah fikri, qayğını başından atdı.
 Şahlıq taxtı hara, səksəkə hara?!
 Sürüsü yem olmaz yalquzaqlara.
 Cəngavər yurdunu cəngavər talar,
 Aslan pəncəsindən aslan ov alar.
 Şahlıq üsulunun öz tələbi var,
 Pusquda dayanıb daim yağılar.
 Cəsarət yaraşır cəsur ərə də,
 Rəqibi qoymasın həndəvərə də.
 Qorxaq hökmdara hamı güləcək,
 Qorxağın əlindən nə iş gələcək?
 Yalnız bu qorxudar şah olan kəsi,
 Fəryada çağıran əlin naləsi.
 Qeysərə damadı Xosrov, deməli,
 Məryəmin xurması – nubar, yeməli.
 Əsil xurmasından ləzzət alırdı,
 Bunu nağdı yeyir, osa qalırdı.
 Hamı çox xoşlayır şirin xurmanı,
 Xurma nubarında şirinlik hanı?

**BARBƏDİN XOSROVUN ZİYAFƏTİNDƏ
 MAHNI OXUMASI, “GƏNCİ-BADAVƏR” VƏ
 “ŞADÜRVAN-MİRVARİD” ADLI
 HAVALAR ÇALMASI**

Şahın kefi döndü çağlayan selə,
 “Yel xəzinəsi”ni payladı elə.
 İşrət məclisləri bir gülüstəndi,
 Altun dənizində şəfəqlər yandı.
 İncidən yanırıdı cənnət bağları,
 Altı gəmi gəldi sahilə sarı.
 Elin sərvətiydi, elə də verdi,
 Yel ilə gəlmişdi, yelə də verdi.
 Dedi: “Kim verməsə zəri xəraca,
 Gövhəri, bax, belə gedər taraca.

Paylasam, yaxşıdır... Gizlədim bəlkə?
 Yelin töhfəsidi, görməsin ölkə?"
 Hər yanda ucaldı təbilin səsi,
 Hamıya paylandı elin töhfəsi.
 Sərvətdən hər evdə, küçədə, tində,
 Bir yoxsul qalmadı heç Mədəində.
 Yayıldı töhfənin səsi ellərə,
 "Yel xəzinəsi" də düşdü dillərə.
 Coşdu şairlərin yenə ilhamı,
 Öydü, alqışladı Xosrovu hamı.
 Hey səpdi, sanma ki, darındı vardan,
 Şapur, Büzürgümid barındı vardan.
 Bəstəkar Barbədin məhərətilə
 O gün gəldi yeni mahnılar dilə.
 "Gənci-badavər"ə tərənə qoşdu,
 Qan mizrab zərbindən coşdu, nə coşdu.
 Məclisə can verdi çaldıqca udu,
 Aşıqlər qəlbində qaladı odu.
 Şahın ürəyində hər köhnə yara
 Sızladı, göynədi, yandı bu ara.
 Hər nəşə canında atəşə döndü,
 Bu nəşə şərəblə alışıdı, söndü.
 Nisgil ki, aşıqın qəlbine dolar,
 Ayıq olsa belə, divanə olar.
 Eşq odu qızışar ikicə şeydən:
 Gözəl tərənədən, atəşin meydən.
 Qəlbilə danışar inləyən aşıq,
 Mey içib, tərənə dinləyən aşıq.
 Musiqi, məhəbbət, şərəb nəşəsi,
 Üçü də məst edər seven hər kəsi.
 Sərxoşluq gətirər bunun hər üçü,
 Meyin meylə artar təsiri, gücü,
 Qatsan, süd güləblə uyuşa bilər,
 Su yağa qatılsa, necə içilər?
 Əncir də, üzüm də görmüsən əgər,
 Birindən süd damar, birindən şəkər.

Şahı təzə mahnı sarsıtdı yaman,
 Ağı başdan aldı yar eşqi haman.
 Barbədin udundan od aldı canı,
 İstədi bəxş etsin ona dünyanı.
 Sarayda asılmış zərli pərdələr,
 Qeysər mirvarisi üstə nur ələr.
 Hər inci bir damla su kimi şəffaf,
 Dəniz qətrəsi də olmaz belə saf.
 Elə bil səmadan yağıb incilər,
 Belə saf qətrəni buludlar çilər.
 Şah dedi: "Bu qədər parlaq cəvahir
 Sənindir, aç götür, mahirsən, mahir.
 İncilər bəxş etdi mənə dodağın,
 Belə inci səpsin yenə dodağın..."
 Əldə sədəfli ud, əyərək başın,
 Nəğməkar pərdənin açdı daş-qaşın.
 Apardı aqlını bu inci onun,
 Dilə gələn deyil sevinci onun.
 "Ey dürr səpən bulud, bu nədir, – dedi,
 Bu, nə səxavətdir, töhfədir, – dedi.
 Töksəm də dodaqdan gövhər, mirvarı,
 Bu qədər daş-qaşa dəyərimi barı.
 Xəzinə verməsən, şərəfdir, şərəf,
 Ümman axıtımsan qətrəyə tərəf".
 Şah dedi: "Bu sözün nə mənası var?
 Dövlətə darılar xəsis adamlar.
 Kimin ki, olubdur bəxt havadarı,
 Tökülüb qoynuna bu bağın barı.
 Özüm bu bəxşişi qiydım sənə mən,
 Ənam verməmişəm hər yetənə mən.
 Halal xoşun olsun, darılma daha,
 Bundan artıq töhfə layiqdir şahı.
 Nə qədər varındır, xərcləyib dolan,
 Daş-qaşa hərisdir bütperəst olan..."
 Sevincdən ürəyi döndü bir dağa,
 Şahın ənamıyla qalıxdı ayağa.
 Apardı töhfəni öz otağına,
 Qondu başqa nəğmə, söz dodağına.

Təzə mahnı qoşub, ilhama gəldi,
 “Gənci-bədavər”dən daha gözəldi.
 Şahdan zərli pərdə ərnməğan aldı,
 Təranənin adı “Şadürvan” qaldı.
 Mirvari töhfəni görüb “dadını”,
 “Şadürvan-mirvarid” qoydu adını.¹⁸
 Alıbdır xəzinə, həm inci indi,
 İncitək hədsizdir sevinci indi.
 Gəlib şah qəsrində o, yeri öpdü,
 Sanki Zöhrə özü göyləri öpdü.
 Şaha söylədi ki, qulunam ağa,
 Qula nələr qıydın bağışlamağa.
 Saraydan daş-qaşlı pərdə söküldü,
 Başına mirvari, gövhər töküldü.
 Yağış damlasıtək yanan incilər,
 Sultanlar bir zinət sanan incilər.
 Şahın qulağına dürr səpim bir an,
 Qulağın incisə, keç günahımdan.¹⁹
 Hökmdar xumardı mey nəşəsindən,
 Xəbər də tutmadı saqi səsindən.
 Ərgənün ustası quş cəhcəhilə,
 Şehirli avazla ucaldı zilə.
 Şah qəlbi atlandı canan yanına,
 Çəkdi candan əziz bir can yanına.
 Girsə də işvəylə canan min dona,
 Məryəmin xurması tikandı ona.
 Yar üçün gizlicə yanırıdı canı,
 Xurma arzusuyla qecdu tikanı.

MƏRYƏMİN ÖLÜMÜ

Söz-sənət sərrafi, o müdrik qoca,
 Bu haqda əsərdə yazmış qısaca:
 “Xosrovun əlinə gəldi Rum varı,
 Qalxdı rumluların ixtilafı.
 Qisas qılıncıyla zəfər çaldı şah,
 Toxdadı, asudə nəfəs aldı şah.

İxtilat yerində günahkar oldu,
 Məryəmlə ixtilat ona ar oldu.
 Oldu Şirin eşqi Məryəmə ağı,
 Ayın son günüydü, çatdı batmağı.
 O, İsa canında susan nəfəsdü,
 Ömür kondirini qəm-qüسسə kəsdi.
 Bir ay xəstəlikdən düşdü yatağa,
 Köç vaxtı gələndə büküldü ağa.
 Şah istər-istməz ayağa durdu,
 Sonsuz sevinc ilə yaxsana qurdu.
 Şirin sevdəsindən dərd-qəmə batdı,
 Güya ki, Məryəmçin matəmə batdı.
 Göz yaşı, fəryadı vermədi ara,
 Aşnaya yas tutub, can atdı yara.
 Cırıb köynəyini, şivən qopardı,
 Çünkü yar eşqində nisgili vardı.
 Neçə gün çıxmadı Şirin bir yana,
 Dözdü məşuqətək acı hicrana.
 Sanma qısqanclığı çıxmışdı yoxa,
 Qəzəbdən kirpiyi dönmüşdü oxa.
 Gördü ki, yolundan tikan silindi,
 Ayüzlü vüsala can atdı indi.
 Yetişdi qiymətsiz inci dəryaya,
 Al günəş Həmələ, ay Sürəyyaya.
 Vüsal otağına girib, çökdü diz,
 Gülşən tikansızdı, çıraq da hissiz.
 Azad sərvə dönüb, naz satdı daha,
 Kəsdi xəzan yeli, yaz çatdı daha.
 Canan tellərinin ətrinə Xosrov;
 Döndü açmış gülün çətrinə Xosrov.
 Səltənət mülkündə hara talandı,
 Poladı, qızılı ora qalandı.
 Azadlıq eşqinə işrət quruldu,
 Hər gün şərab içdi, kefi duruldu.
 Hazırdı qulluğa nazlı sənəmlər,
 Şirin də yanında, xoş keçir dəmlər.

İki şam birlikdə qoşa saçıdır nur,
Pervanə olmuşdu onlara Şapur.
Nə qədər etdilər dilxoşluqların,
Hüsnündən doymadı yenə yar yarın.
İşrət ehtirasdan olarsa kənar,
Sevgi nəşəsindən dəmlər uzanar.
Şəhvətə uyarımı aşiq olan kəs?
Eşqə yabançıdır ehtiras, həvəs.
Sevgi təmannasız hakimdir cana,
Təmannalı sevgi yaddır canana.
Hökmdar bələddir nazlı yarına,
Hüsnünün bağından qoymaz barına.
Nə bir salxım dərdi, nə xurma üzdü,
Gəndən məhəbbətlə hüsnünü süzdü.
İki sultan oldu bir eldə aram,
Qılınc əvəzinə əllərində cam.
Ərmənlə Mədain nə qədər yoldu.
İki şah birləşdi, el yaxın oldu.
Bu dostluq, bu ülfət oldu elə car,
Bu eldən o elə qızıxdı bazar.
Ölkə abadlaşdı, el vara çatdı,
Asayiş hər yurda, diyara çatdı.
Sevincə batdılar, güldü baxtları,
Ovlaqda, işrətdə keçdi vaxtları.

XOSROVLA ŞİRİNİN ŞƏHRUD SAHİLİNDƏ İŞRƏT QURUB HEKAYƏT DANIŞMASI

Nur dolu bəbəkdir çətirli gecə,
Saçları pəritək ətirli gecə.
Fələk qapısını açıb iqbalın,
Dövrən qurub işrət, büsat calalın.
Səhərin çırağı yox ortalıqda,
Yuxuya dalıbdır quş da, balıq da.
Yerin sakinləri daldada yatan,
Göyün gəlinləri işvə-naz satan.

Ulduzlar sürməyə batıbdır göydə,
Gecə daş-qasını atıbdır göydə.
Tavus rəngli bağda gecə bir pəri,
Qarğa sinəsində tavuz şəhəri.
Cəmşidin camını boşaldıb zaman,
Ay yerdə günəşə olubdur mehman.
Gecənin hörüyü öpür torpağı,
Yer – ənbər havalı, gül-çiçək bağı.
Fırlanır havada gecə quşu da,
Aləmdir oyunu, hər uçuşu da.
Zöhrenin dil açan ərğənunu var,
Səsindən oynayır sabit ulduzlar.²⁰
Saraydan yollandı səhraya Xosrov,
Çatdı çəmənзара, bir çaya Xosrov.
Şəhrud sahilində ud, nəğmə dindi.
Köçdü dünya qəmi, dünya sevindi.
Quruldu alaçıq, xalısı – lələ,
Xəz üstə sitarə, ay üstə halə.
Gəldi çəmənzarın büsatı xoşa,
Asıman torpaqla uyudu qoşa.
Hər çiçək çəməndə ətirli şamdır,
Gecəyə nur saçan bir ehtişamdır.
Od yanır, tüstüsü çətirlənibdir,
Yollar yaz yelindən ətirlənibdir.
Gözəl ətir ələr haraya səba,
Dönüb yenə gələr oraya səba.
Yanıb qızıxdıqca üzərlik közü,
Çıxır tüstüsündən bədnəzər gözü.
Kam aldı gizlicə yar öz yarından,
Bir tük də keçməzdi aralarından.
Taleyə hakimdi sultanın adı,
Vüsal müjdəsilə muştuluqladı.
Sənəm işvə satan, hökmdar da şən,
Sevənlər fərəhlə taxtda əyləşən.
Saray gözəlləri könlünü açan,
Çöhrelər gecəyə şölələr saçan.

Ön nöker dayanıb kəmə belində,
 Qəlbə tor toxunub qıvrım telində.
 Nəsim, Növrüz, Camal, Şəfahət, Şümşad,
 Covza, Ənvər, Şahin, Bəxtiyar, Novşad.²¹
 Hamsı bir yanadır, Şahin bir yana,
 Covzanın nurundan Pərvin nurlana.
 Bir yanda on nəfər nazənin pəri,
 Bədnəzər görməyib hələ üzləri.
 Süsən, Zülal, Kövsər, ətirli Gülnar,
 Ay camallı Pərvin, nazəndə Bahar.
 Canlar alan Cənnət, bəxtiyar Humay,
 Sitarə, Nəşidə – gözəllikdə ay.²²
 Naz satır şapura bayaqdan bəri,
 Xəzinə qapısı açan bir pəri
 Müştəri adlanan, o kənz ki, var,
 Eşqinə müştəri bədə qaldırar.
 Şirinin uşaqlıq, gənclik həmdəmi,
 Bir yerdə bölmüşlər sevinci, qəmi.
 Şapurda öylənib, mey tökür cama,
 Elə bil pərvanə dolanır şama.
 Düşməsə ehtiyac, qərəz araya,
 İnsan ölkər nuru saçar saraya.
 Məbada dar gündə qalasan naçar,
 Səndən üz döndərüb, kölgən də qaçar.
 Çiçək də o zaman gözəl çiçəkdir,
 Üstündə yarpaqlar ləçək-ləçəkdir.
 Solsa qızıl ləçək, yarpaq üstündə,
 Həşəm olub, qalar torpaq üstündə.
 Dəysə xəzan yeli gülün şaxına,
 Nə bülbül, nə qarğa gələr yaxına.
 Məclisə can verdi “Üşşaq” muğamı,
 Könül nisgilini untdu hamı.
 Saqinin nəşəsi axdı ürəyə,
 Kirpiyi nəştəri taxdı ürəyə.
 Qırqovul səkirdi əldə piyalə,
 Şümşad ağacında yanırıdı lələ.

Gözəllər şərəbdən məzələnirdi,
 Çərəzlə iştaha təzələnirdi.
 İşvəkar kənzilər – ağbədən qızlar,
 Hərəsi bir qulam eşqiylə sızlar.
 Yar yara qovuşub söhbət işvə-naz,
 Ürəyin sevdası ürəyə sığmaz.
 Sırrını örtülü saxlasın dəyə,
 Çəkdi pərdəsini ismət ürəyə.
 Busə, qılıq üçün yar yar pusdu,
 Kirpiklər çuğulçu, gözələr casusdu.
 Qaşların hər tükü döndü bir dilə,
 Hər dodaq bir dastan təbəssüm ilə.
 Könüllər vurğundu biri-birinə,
 Bu sevdə bəlliyyədi şaha, Şirinə.
 Çox da şəhriyardı, bir şahdı onlar,
 Eşqin hər dərindən ağahdı onlar.
 Bildilər sevnin iztirabını,
 Çünkü dadmışdılar eşq əzabını.
 Başda eşq atəşi, məhəbbət meylı,
 Aşıqlər mey içib, öyləndi xeyli.
 Dedi iltifatla şah sevnələrə:
 “Yara öz eşqini bildirsən hərə”.
 Əvvəlcə səcdəyə özü dayandı,
 Bu oldu peymanı, bu oldu andı:
 “And olsun Şirinin nərgiz gözünə,
 Gözdüyü torpağa, nurlu üzünə.
 Dönmərəm, yaxsa da eşqin şöləsi,
 Mən də bir köləyəm, eşqin köləsi!
 Görsəm vəfalıdır kim öz yarına
 Çatdırram vüsala, arzularına...”
 Hicranı ox sandı özünə Şirin,
 Şərikdi Xosrovun sözünə Şirin.
 Bu söz aşıqlərə verdi cəsarət,
 Yox oldu köləlik, pərdə, əsarət.
 Hər biri cananla dayanıb bu an,
 Cəvahir yağdırdı dodaqlarından.
 Nəsim qönçə kimi açıldı haman:
 “Qış getdi yaz yeli əsdiyi zaman,

Bahardan hürkmüşəm, əsirəm belə,
 Bahar hürkməyibdir nəsimdən hələ".
 Bu dəm Bahar güldü, söz çatdı ona:
 "Nəsimsiz gülüstan dönər zindana.
 Onu hürkütsem də, nə qorxusu var?!
 Tapılmaz dünyada nəsimsiz bahar".
 Novruz dilləndi ki, söz verin mənə:
 "Səhər açılanda çıxdım gülşənə,
 Sevdim Süsən adlı bir gözəl pəri,
 Aldadıb üstümə çəkdi xəncəri..."
 Süsənin dilindən bu sözlər axdı:
 "Bağda vüsal vaxtı sındım baxtı.
 Novruzun şərabi çox gəldi xoşa,
 Bir qədəh içməmiş döndüm sərxoşa..."
 Sözü rövneq verib, söylədi Camal:
 "Gülzar sərxoş edib, – dedi, – cəngi çal.
 Hərləndi Gülzarın ətrindən başım,
 Axdı gülzar rəngli qanlı göz yaşım..."
 Gülzar təbəssümlə belə söylədi:
 "Aşiqin aşiqə cəfası nədi?
 Niyə daşürekli olub Camalım?
 Onun sitəmindən solub camalım..."
 Yüz dişli daraqtək dil açdı Şümşad:
 "Taleyim gətirdi, saqi etdi yad.
 Tökdüyü Zülalə camımı tutdum,
 Dirilik suyunu tamam unutdum..."
 Gözəl Zülalə şərbət tökdü dilindən:
 "Bu gün mən keçərkən çay sahilindən
 Gəzdiyim Şümşadı taparaq süzdüm,
 Vurulub, əlimi canımdan üztdüm..."
 Kövsər dil açdı ki: "Bu gecə mən də,
 Badəmi doldurub şərbət içəndə,
 Dərdə Şəfahətin oldu şəfası,
 Olmasa vəfası, üzər cəfası..."
 Şəfalı Şəfahət dedi yarına:
 "Camda məlhəm olmaq gəlir arına...

Dəmə Şəfahətdir, bax, budur məlhəm,
 Kövsərin şəfalı suyudur məlhəm..."
 Dedi nur çeşməsi Ənvər bu sayaq:
 "Zülmət gecələrdə oyağam, oyaq.
 Gözüm Pərvindədir, əsirəm ona,
 O batsa, yetişər həyatım sona..."
 Pərvin xoş gülüşlə, təlaşla dindi:
 "Bəxtin gözündəki nur Ənvərindi.
 Ənvər şöləsinə üzümə salıb,
 Ay da öz nurunu Ənvərdən alıb..."
 Bəxtiyar sözüne başladı bu dəm:
 "Bir gün oturmuşdum gülər, şad-xürrəm.
 Humayın sayəsi qondu başıma,
 Böyük bir səadət çıxdı qarşıma..."
 İndi də o xoşbəxt Humayı dinlə:
 "Kölgəm əfsunlanıb cadu-sehrinlə.
 Bəxtiyar səadət tapıbsa harda,
 Humayın sümüyü çürüyər orda..."
 Nazından dar gəldi sərve öz bağı,
 Novşadın şadlıqdan güldü dodağı:
 "Tərk etməz canımı şadlığın səsi,
 Xoşbəxtəm, könlümün var Nəşidəsi..."
 Nəşidə söz açdı gizli eşqindən:
 "Novşadın hicrindən kədərliyəm mən.
 Etmişəm qəlbini şadlıq məkanı,
 Mənə Novşad bütü deməyən hanı?..."
 Şahin nalə çəkdi vəcdə gələrək:
 "Cənnətsiz yaşamaq nəyimə görə?
 Şahin kimiyəm ki, şahindir adım,
 Cənnətə görədir nalə-fəryadım..."
 Dil açıb danışdı cənnət mələyi:
 "Cənnət seven Şahin neylər fələyi?
 Qoysa qoynu xarla dolsun Cənnətin,
 Rizvanı div, ilan olsun Cənnətin!..."
 Açıldı Covzanın ürəyi, dili:
 "Qəlbim səyyarənin yeri, mənzili.

Bəxtə bax, səyyarə nurunu saçdı,
 Covza qapısını üzünə açdı..."
 Səyyarə Covzanın üzünə baxdı:
 "Gülər Səyyarənin Covzayla baxtı.
 Bir səyyarə kimi saçsam da işıq,
 Mənə Covza verib şölə, yaraşıq..."
 Şapurun söhbəti düşdü ortaya,
 Zərif kəlamları döndü bir çaya:
 "Dünən yuxu gördüm, alım boynuma,
 Gördüm ki, müştəri girib qoynuma.
 Yuxusuz sevişim bir pəri ilə,
 Ütarid qovuşsun Müştəri ilə..."
 Belə cavab verdi Müştəri ona:
 "Müştəri aldanmaz sehrə, əfsuna.
 Almaz Müştərini bir kimsə ələ,
 Ay ilə günəşdən savayı hələ.
 Canlar almayaydı hüsnüm kaş mənim,
 Çatmaz vüsalıma bir nəqqaş mənim.
 Rəsm ilə bəzərlər evi, eyvanı,
 Əksim bəzəməyən bir ürək hanı?"
 Sözlə yayınmadı Pərviz hədəfdən,
 Cilahı incilər tökdü sədəfdən:
 "Şikar bərəsini kəsdi əjdaha,
 Pusqudan qaçmağa yer yoxdur daha.
 Bir gözəl Şirinlə üz-üzə gəldi,
 Şirnikib şığıdı, şikar gözəldi.
 O, dəmir pərdəli əjdaha mənəm,
 Şirinin sehrilə sehirlənərəm.
 Əjdaha ağzına alsa da, nə qəm,
 Şirin canım olsa, əsla ölmərəm.
 Adı Şirin deyil, dili şirindi,
 Şirin deyirəm ki, canımdır indi.
 Ona görə şirin deyirlər cana,
 Şirin dili həyat verib hər cana..."
 O şirin dodaqlı söz açdı bu dəm,
 Dilinin sözləri canlara məlhəm.

Cadu gözlərindən izin dilədi,
 Bilirdi nazının hər hökmü nədi.
 Qızdı söz bazarı işvə-naz ilə,
 Danışdı ismətlə, ərki-naz ilə:
 "Şirsaymaz ceyrandım" gözüm xumardı,
 Ovçular üstümə oxla cumardı.
 Bir ahu qənimi kamanı gərdi,
 Məni bircə oxla torpağa sərdi.
 Dərindi yarası oxdan Şirinin,
 Gedib şirin canı çoxdan Şirinin.
 Möhnətsiz qız idim, azad bir gözəl,
 Qayğısız yaşardım, xoşbəxtdim əzəl,
 Gənclik eşqi başa bir tac eylədi,
 Səbrimin evini tarac eylədi.
 İndi ürək yarın, özüm də yarın,
 Tozu sürmə olub gözümdə yarın.
 Bu dönük fələyə kölə olmaram,
 Xosrovun əmrinə can-başla varam.
 Hamı rəftarıma məhəbbət bəslər,
 Mənə hörmət edir ağıllı kəslər.
 Kamal, ədəb-ərkan yad olsa mənə,
 Nə alqış gərəkdir, nə də ki, tənə.
 Qılıncıla doğranım, dönüksəm şaha,
 Tənə qılıncından qorxum yox daha.
 Yara könül verib, sevişmək armı?
 Əğyar tənəsinin mənası varmı?
 Sevgidir cahanda qismətim mənim,
 Qurban belə eşqə ismətim mənim.
 Söz-söhbət qorxutmaz aşiq olanı,
 Meydən mey içənin qorxusu hanı?
 Qəvvas öz adını üstündən atar,
 İnci sorağında qorxsa ki, batar.
 Kim qorxsa, arılar çalar barmağın,
 Şirin bal yerinə yalar barmağın.
 Gül dərmək istəsə kim gülüstandan,
 Qaçarmı əlini dələn tikandan?"

Şaha nəşə verdi bayaqdan bəri,
 Şirin dilli yarın şirin sözləri.
 Könlünə şadlığın nuru süzüldü,
 Gülşəntək açıldı, gül kimi güldü.
 Tac oldu başına yarın ayağı,
 Öpdü ləpirini şəkər sayağı.
 Şah dedi: "Busənin vardır öz yeri,
 Özümdə görmədim belə hünəri.
 Mənim baxtım hara, cəsarət hara,
 Busə əzab verə ləl dodaqlara.
 Olsam da sirdaşın, sevgilin sənin,
 Öpərəm, "öp" desə öz dilin sənin.
 Şah nəvazişindən həzz aldı Şirin
 Bu şirin sözlərə yumşaldı Şirin.
 Qəlbini məhəbbət alovu sardı,
 İsməti, həyanı şərab apardı.
 Saqıdən mey alıb, çəkdi başına,
 Verdi yarısını can sirdaşına:
 "Aldığım bu nəşə, ləzzət meyindi,
 Dodağım ləlini borc verir indi.
 Bir cüt busə nədir, bu gözüm üstə,
 Borcumu qaytarıb, yüzünü istə.
 Camda şərab qoyma, yenə də dolsun,
 Dodağım noğultək çərəzin olsun..."
 Şərabın nəşəsi, ehtiras ahı,
 Çərəz məzəsindən tez yıxdı şahı.
 Ruh açan nəşəyə bax ki, çıxırda,
 Şirin də şah üstə düşdü axırda.
 Dərya kənarında otursan xumar,
 Bir damla məst edib, gözünü yumar,
 Gözəllə əyləşib içsən özün də,
 Qətrəyə dönəcək dərya gözündə.
 Aşiq atmalıdır meypərəstliyi,
 Dəlilik deməkdir onun məstliyi.
 Mey – aşiq dostluğu, bil ki, yamandır,
 Bədnamlıq gətirər, allah amandır!

Yanğın düşərsə də xırmana əgər,
 Sönərmə, yağ töksən sən ona əgər?
 Şirindilli yarın sözünə baxdı,
 Atəşin şərəblə bağrını yaxdı.
 Dodağı dodaqdan ayırmaq hədəf,
 Öpdü dodağını doyana qədəf.
 Busədən, şərəbdən nəşə aldı o,
 Arzu şərbətinə təşnə qaldı o.
 Bu vüsal, bu işrət necə gözəldir,
 Novruz bayramından gecə gözəldir.
 Cavan sevgililər sərxoş, havalı,
 Meylə hər birinin düzəldi halı.
 Barındı arzudan, diləkdən onlar,
 Sildi qəm-qüssəni ürəkdən onlar.
 Oldular atəşin meyın xumarı,
 Odlu məhəbbətlə öpdü yar-yarı.
 Əyildi sinəyə sevdalı başlar,
 Aşiqi ayağa saldı təlaşlar.
 Kipriklər süpürdü tozu, torpağı,
 Almaz dişlər kəsdi yaqut dodağı.
 Hürüklər zəncirdi yarın boynuna,
 Saçlar ənbər saçdı gecə qoynuna.
 Qıvrım teldə gəzdi canan əlləri,
 Düyükdən açıldı ürək telləri.
 Birini sarsıtsa eşqin havası,
 O biri yetişdi əldə dəvası.
 Biri öz yarını ərklə danladı,
 Səhvini anladı, peşimanladı.
 Birisi naz satdı, söhbət uzandı,
 Hicran günlərini yenidən andı.
 Biri sevdasını gətirdi dilə,
 Eşqindən söz açdı göz yaşı ilə.
 Sevdə bazarıydı – işrət, ziyafət,
 Ağı başdan aldı sevimli afət.
 Alaçığ cənnətdi hər sevən gəncə.
 Sübhəcən uzandı işrət, əyləncə.

XOSROVUN ƏMRİ İLƏ QIZLARIN OĞLANLARA NİKAHLANMASI

Aləmə nur saçan səhər güləndə,
Gecəyə gündüzdən müjdə gələndə,
Ulduzsuz göründü göylərin tağı,
Solmuş gülüstanın açdı zanbağı.
Dünənki vədini yada saldı şah,
Yığdı aşıqləri, quruldu dəsgah.
Məclis axşamkıtek süsləndi yenə,
Təranə, ərğənün səsləndi yenə.
Eşqin xumarlığı başında gəzdi,
Şərab noşəsindən ürəyi əsdi.
Dedi: "Kahinləri çağırın bura,
O müdrik qocalar gəlsin hüzurə.
Alimlər yığışdı, söylədi Pərviz:
"Hər dürrü tay edin bir inciye siz.
Kim kimi sevirse, qoy desin hərə,
Halalca kəbinlə verilsin ərə..."
İki şahın ömrü dərdə əlacdı,
Sevənlər qəlbinin sirrini açdı.
Aşıqlər düzöldü yenə yan-yana,
Hər qız nikahlandı bir gənc oğlana.
İzdivac coşdurdu şən könülləri,
Qəlbə ətir saçdı vüsal gülləri.
Xosrov ağlayaraq dedi Şirinə:
"Niyə qovuşmayaq biri-birinə?
Əbədi deyildir gənclik səfası,
Yoxdur bu həyatın, ömrün vəfası.
Cavanlıq karvanı bir gün ötüşər,
Xumar, nərgiz gözə ağ titə düşər.
Müşk-ənbər qoxuyan ətirli güllər,
Solsa, baxıb ona, zövq almaz ellər.
İnsaf et, incitmə belə bir yarı,
Bu cür ələ düşməz sevda bazarı.
Bu necə taledir, məntək hakimi
Sənə həsrət qoyub bir kölə kimi?!
İndi zəkət dilər hüsnündən bəndən,
Sabah özün zəkət istərsən məndən.

Cənnət hurisən bu qaş, göz ilə,
Alırsan canımı sən bilə-bilə.
Gülabda boğulan o çibin ki, var,
Qəssab pişiyindən urvatlı olar.
Şirin su gözəldi içilən zaman,
Kənardan baxmaqla doymarı insan?
Çayın suyu yoxsa, o necə çaydır?
Təşnəni öldürən səraba taydır.
Göylərdən genişdir ölkəmiz bizim.
Yeri, göyü tutub kölgəmiz bizim.
Dünya bizimkidir, gözümüz toxdur,
Yoxluqdan savayı nəyimiz yoxdur?
Nağdıya qiymırıq, hazır əldədir,
Nisyə sevdasıyla yaşamaq nədir?
Qənd südə qarışib, əriyər necə,
Qaynayıb qarışaq biz də eləcə.
Çox baha olsa da mətahın əgər,
Tapılmaz özümdən varlı sövdəgər.
Sevda fayda üçün görək bazara,
Tamah tamahkarı salar azara.
Mübarək ağacam, qiymə sınaq mən,
Salma ayaqlara, öz baxtınam mən".

ŞİRİNİN XOSROVA CAVABI

Şirin gülüş axdı yaqut dodaqdan,
Şəkər sözlü Şirin dil açdı bu an:
"Taleyim o zaman ucaldı məni,
İqbalın üstümə saldı kölgəni.
Mən kiməm? Qaravaş, xidmət əsiri,
Kənzilər yanında kənzin biri.
Mətah sevdasına var ki, həvəsim,
Dəllal qulağını batıra səsım?
İstəsən, sınağa çək yarını da,
Kırpiklə süpürüm yollarını da.
İstəsən kənzitək götür dərgaha,
Gərdək xidmətçisi olum mən şaha.

Görsən ki, Şirin səndən uzaqdır,
 Səxavət günəştək məndən uzaqdır.
 Ayrılıq sevdası düşsə başıma,
 Ölüm zəhər qatsın şirin aşıma.
 Sənsiz çəksə məni gülzara qəlbim,
 Qoy alsın əlindən yüz yara qəlbim.
 Ürək qana dönüb qüssəndən sənin,
 Bilirsən, könlümdür yerin, məskənin.
 Bağdan keçən gültək sən getsən, şeksiz,
 Ürək sənsiz qalar, mən də ürəksiz.
 Şirin sevdasının başqadır qəsdı,
 Doyub halvasından, deyərsən, bəsdı.
 Yerində demişlər ulu babalar:
 "Toxa yemək versən, qabaqda qalar".
 Yüz kasa olanda süfrədə xörək,
 Tək bircə kasaya bağlanmaz ürək.
 Öyrəşsən şərbətin şirin dadına,
 Salmazsan sirkəni əsla yadına.
 Bir quş ki, xırmanlar üstə dənələ,
 Can atmaz səpilmiş bir ovuc dənə.
 Gül niyə bülbülü çəkər qoynuna?
 Çünkü başqa gülün səker qoynuna.
 Bulağam, şirindir dadım da mənim,
 Dirilik suyudur adım da mənim.
 Niyətin çeşməni aramaqsa da,
 Su içib, telini daramaqsa da,
 Yolunu süpürüm, pişvaza gəlüm,
 Atının yalından yapışsın əlim.
 Döşənim qarşında toza, torpağa,
 Ürəyim təlaşdan dönsün yarpağa.
 Son qoyum ömrümün dərd-mələhna,
 Alqışlar oxuyum cah-cəlahna.
 Camalın günəşdir, aydır gözümdə,
 Qamaşar, hüsnünə baxsa gözüm də.
 Mən kiməm? Çarşablı bir günü qara,
 Necə bata billəm hökmdarlara.
 Açma hicabını yaşınan kəsin,
 Od vurma, al qanım coşsun, kükrəsin.

Sınanmış qadınam, bəllidir sənə,
 Qoy səni bir daha sınaım yenə.
 Səni görəndən gündən qərarım hanı?
 Eşqə qurban verdim iki dünyanı.
 Bir gün olmayıb ki, salmayım yada,
 Camalın gözümdə canlanmaya da.
 Kim çəksə çəkdiyim dözülməz dərdi,
 Ürək yaxan qəmdən çoxdan ölərdi,
 Ehtiras təlaşı oldu qismətim,
 Qorundu əlindən yenə ismətim,
 Kənardan seyrimə dalırdın hər an,
 Gül dərə bilmədim vüsəl bağından.
 Məni utandırdı istəyən, qəsdin,
 Üzünə salaraq yanıma kəsdin.
 Məcburi öpüşə mən günahkaram?
 Əgər halal etsəm, qoy olsun haram.
 O vaxt nuş olardı, dözə biləydin,
 Yarı ehtiramla süzə biləydin.
 Üzüb əldən salsa xam xəyalların,
 Səni aram edər vüsəl yarın.
 Həqiqi sevdaya kim göz yumacaq,
 Çatacaq yerinə istək, umacaq.
 Mənim taleyim də belə sınıandı,
 Kökü möhkəm ağac çətin sınıandı.
 Məhəbbət sarayı olarsa möhkəm,
 Mən tufan, qasırğa görsə də, nə qəm!
 Qəlbimiz əbədi eşq ilə gülsün,
 Bizə xor baxanın gözü tökülsün".
 Şah dedi: "Ürəkdən sevişən kəslər
 Şübhəyə qəlbində ümidmi bəslər?..
 Hər gecə alqışla göydədir əlim,
 Xoşbəxt ol, ayüzlüm, nazlı gözəlüm!
 O gündən vurulub, sevmişəm səni,
 Fikrin, xəyalındır yaşadan məni.
 Torpağa gömsələr, qəbrə gömsələr,
 Məzar torpağından xoş ətrin gələr.
 Əzəldən bağlıyam öz cananıma,
 Eşq ana südüylə hopub canıma.

Yıxsa aşiqini bunlar yıxacaq,
 Candan ürəyimlə qoşa çıxacaq.
 İki can – vüsali əzəl xilqətin,
 Onları ayırmaq çətindir, çətin.
 Quş necə qonmasın çiçəyə, gülə?!
 Çətin su zanbağı günəşsiz gülə.
 Gülabın ətrini duyar çibin də,
 Balıq həyat sürər suyun dibində.
 Çiskinsiz quruyar çəmən hər yanda,
 Şirinsiz yaşamaz Xosrov bir an da.
 Sənintək füsunkar bir nazikbdən,
 Sevgimə, sevdama inanmır nədən?
 Bu söz ataların doğru sözüdür:
 “Ürəyin aynası ürək özüdür”.
 Qoysan qabaq-qənşər qoşa güzgünü,
 Əks olmaz surətin, əksin düzgünü.
 Mənim aynam mumdur, sənin aynan mis,
 Belə bir güzgüyə düşməz əksimiz.²³
 Didmə ürəyimi, bu canı gəndən,
 Saplama üstümə cidanı gəndən.
 Ölümüm gəlməyir əsla eynimə,
 Qanım cuşa gəlib, vurmaz beynimə.
 Ürəyim ocaqdır, çox yanmışam mən,
 Sənə soyuqqanlı yaranmışam mən.
 Cah-cəlal olanda, düşün dar günü,
 Zəllilik almasın bir gün üstünü.
 Möhnətli gününün qayğısına qal,
 Başqa bir qayğıya qalmasın macal.
 Qəm-kədər gəlməmiş yarılsa bağırın,
 Kəsməz ömür boyu sızıltın, ağrın.
 Şadlıqda qüssəni sən unut daha,
 Qəmli günündə də başlama aha.
 Əzəldən ucadır kimin məqamı,
 Onu əzizləyir hər yerdə hamı.
 Aşağın yaqutu qızıl mücrüdə
 Torpağa atanı görmüsənmi sən?
 Qiymətli cəvahir şah tacı bəzər,
 Kim görüb bəzəktək başmaqda gəzər?

Şöhrət meyarıdır daim altın da,
 Onu kim tapdayar ayaq altında?”
 Xosrovun hər sözü şirin kəlməydi,
 Od qəbli cananı yola gəlmədi.
 Xəcalət atəşi şahı dağladı,
 Başını dizinə əyib, ağladı.
 Ümid işıqları söndü canında,
 Ay kimi saraldı günəş yanında.
 Hazırdı kəcavə, hazırkı kəhər,
 Ayrıldı yarından boğsa da qəhər.
 Şirinin şərbəti dişi göynətdi,
 Müşk-ənbər havalı saraya getdi.
 Yar teli bağladı başında düyün,
 Yaralı qəlbində, qaşında düyün.
 Sultanın gəlişi oldu elə car,
 Yolunu öpməyə gəldi ahular.²⁴
 Nə bir kəsə baxdı, nə də görüşdü,
 Atından atılıb, yatağa düşdü.
 Nəşədən uyuyar hər canlı varlıq,
 Bəzən də yatırır xiffət, bızırılıq.
 Yar yatsa, dincələr, yaxşıdır bu hal.
 Lakin qəmli yatmaq mahaldır, mahal.
 Gecənin yuxusu yaddır sevənə,
 Bir anlıq yatsa da, oyaqdır yenə.
 Sağlam çətin duyar bimar dərđini,
 Yatmış hardan bilər bidar dərđini.
 Aşiq yuxusundan səhər ayıldı,
 Yanıqlı ahları yenə yayıldı.
 Dəysə də şəraba dodağı, dili,
 Qovdu şadlığını könül nisgili.
 Gözdən atəş seli çağlayan zaman,
 Qəlbinin qanıydı torpağa daman.
 Meylə pərvazlandı arzusu, kamı,
 İçdikcə, göz yaşı doldurdu camı.

ŞAPURUN XOSROVA NƏSİHƏTİ VƏ ONDA ŞƏKƏRƏ RƏĞBƏT OYATMASI

Gövhər mücrüsündən inci paylayan,
Sözün şöhrətini ellərə yayan
Yazıb ki, şah düşdü yardan aralı,
Gəldi sarayına qəlbi yaralı.
Kövsərə həsrətli təşnə insandı,
İztirab oduyla sinəsi yandı.
Qəm-qüssə içində qaldı qəsrdə,
Bu günə düşməzdi əsir-yesir də.
Dərd ixtiyarını əlindən aldı,
Darıxıb, meylini səhraya saldı.
Sakit, çox gözəldi küydən, haraydan,
Şıkar həvəsiylə çıxdı saraydan.
Yanında qəlbinə yatan nöqərlər...
Hər an hüsurunda boyun bükərlər.
Sirdaşı Şapur da gəzir yanında,
Onu ovdurdu qəmli anında.
Hikmətdən söz açır müdrik ər kimi,
Hekayət danışır nədimlər kimi.
Sehriylə müşküllər açandı Şapur,
Şahı ovundurur haçandı Şapur:
“Dünya gərdisini qurandan bəri,
Dönüklük üstündə qurub işləri.
Gözü götürməyir insan şadlığı,
Bir qəlbin təlaşdan yox azadlığı.
Əməli saxtadır, cəhdi yalandır,
Yarı öz yarından ayrı salandır...”
Yenə də Xosrovun qaraldı qanı,
Söylədi: “Taleyin yoxdur amanı.
Bivəfa çıxmaqmış Şirinin qəsdı,
Onu sevən kəslə ülfəti kəsdi.
Şirindən çatmadıq bu acıya biz,
Onda günah yoxdur, bəxtimdir bais.
Nə səbəb axtarsan yaxşı-yamana,
Günah bəxtə düşər, töhmət zamana.

Günahkar deyildir Şirin burada,
Dönük bəxtim qoymur çatım murada.
Kuzədə, şüşədə qalmayıbsa mey,
Əbədir saqıdən şikayət, giley.
Yağış yağmayıbsa bircə qətrə də,
Gülşən həsrət qalar gülə, ətə də.
Elə ki, çırağın söner evində,
Gözündə zülmətə dönər evin də.
Sən fitnəyə qarşı olsan da mətin,
Ürəklə bacarmaq çətindir, çətin.
Uzandı arada giley-şikayət,
Uzandı sevgidən söhbət, hekayət.
Şah qəlbi andırdı közü, ocağı,
Söndürdü Şapurun sözü ocağı.
Dolandı başında eşqin havası,
Gözəllər hüsnünün zövqü, səfası.
Şah dedi: “Aşiq var barı, cahanda,
Ola Şirin kimi yarı cahanda?!”
Dünyaya gəldiyim ilk gündən bəri
Görmədim özütək füsunkar pəri...”
Mənalar canlandı Şapur sözündə:
“Beş şahdan birisən dünya üzündə.
Şirinin nəşəsi məlhəmdir indi,
Eşqi sənə candan daha şirindi.
Eşqin havasından qızsa gözün də,
Döşəmə atlaza dönər gözündə.
Qışda odla qızar canın, doğrusu,
Təşnəlik məqamı şirin dadar su.
Aclıq hövsələni eyləyərsə dar,
Cevizin qərzəyi ağzında qaynar.
Fikrinə şərikəm, şübhəm də yoxdur,
Şirinin hüsnünə müştəri çoxdur.
Dünyanın bağında elə sərv hanı?
Pisləmək olarmı o cür insanı?
Gözündə yüz bütə dəyso də əgər,
O gözəl gözümdə min bütə dəyər.

İstər alim gəlsin, istərsə nadan,
 Yaradan biləni bilər haradan?
 Tanrıya and içim, vallah, min kərə,
 Səbəbkar özüdür xeyirə, şərə.
 Şirin ixtilatda, şirin söhbətdə,
 Ülvi gözəllikdə, gözəl xislətdə,
 Yer göylə, göy yerlə birləşsə belə,
 Rast gəlmək çətindir elə gözələ.
 Eşqi şah qəlbinə bir bəla olub,
 Aləmin dərдинə mübtəla olub.
 Biganə sanmıram özümü şaha,
 Deyim tədbirimi, sözümü şaha.
 Özünü ələ al, hökmdarsan sən,
 Tacını, taxtını salma şöhrətdən.
 İşimiz pozular, el bizə gülər,
 Şahın əzabına kim dözə bilər?
 Gümüş bədənliyçin halın yamandır,
 Dəliyə dönmüsən, Allah amandır!
 Ürəkdə coşdursan sevda közünü,
 Eşq odu qarsalar ağlın gözünü.
 Doqquz göy altında bataraq qəmə,
 Dərdimiz dərd olar bütün aləmə.
 Qəlbi əsir eylər məhəbbət, həvəs,
 Özünü əsirə döndərmə əbəs.
 Meylini düşməne salan bir ürək
 Əğyardan bətərdir, deyildir ürək.
 Düşməni düşməndir ki, səndən gen gəzər,
 Dost kimi görünən düşməndən həzər.
 Yarla öylənməyin qeydinə qalma.
 Özünü alçaladı, ayağa salma.
 Səni ər etməyə yox qəsdin onun,
 Önündə sınımağın əbəsdir onun.
 O ki, yar olmayır bir hökmdara,
 Qanmır şöhrət hara, zəlillik hara?
 Göynətmə qövr edən dağla qəlbini,
 Özgə gözəllərə bağla qəlbini.

Ürək zindandır öz əməlinlə,
 Yazığı zindandan çıxar əlinlə.
 O gül fidanını gətirmə yada,
 Nazlanan sərvlər çoxdur dünyada.
 Canın sağ olarsa, saysızdır canan,
 Gözələlr sərvətə uyur hər zaman.
 Ülfətdə unutma iki çarəni,
 Bu yol xilas edib hər biçarəni.
 Vəfasız çıxarsa sevdiyin pəri,
 Tərk edib, sevəsən özgə dilbəri.
 Eşq odu aşığı olsa yaxası,
 Qurtarsın sevdadan gərək yaxası.
 Eşqin zəncirini kim atsa əgər,
 Dediym bu iki tədbirə dəyər.
 Bir fikir də gəlib ağlıma hələ,
 Səfər etməliyik başqa bir elə.
 İsfahan elində bir ayüzlü var,
 Rım, Çin gözəlləri qibləgah sanar.
 Məftunu aşiqlər, adı da Şəkər,
 Şirin şirinlikdə tək ona çəkər.
 Onu sevənlərin yoxdur sayı da,
 Yoxdur gözəllikdə əsla tayı da.
 Narınc məmələri gün kimi yanar,
 Ürəyə yaxındır, əldən də kənar.
 Qapısı sevənə məhşər ayağı,
 Kəsər kəndarını dəlisayağı.
 Dünyanın şahları hüsnünə mail,
 Üzünə həsrətdi hər gəda, sail.
 İstər hər hökmdar, hər ağa onu,
 Gələr İsfahana almağa onu.
 Hamı dərgahına qiblətək baxar,
 Üstünə xəzinə çay kimi axar.
 Canları, malları soyan Şəkərdir,
 Hamını lüt-üryan qoyan Şəkərdir.
 Gündüz naz sataraq, əda işlədər,
 Aşiqə mey süzüb, noğul dişlədər.

Gecə mehman gözlər, o gələ belkə,
 Günəş əvəzinə göndərər kölgə.²⁵
 Meylə elə sərxoş eyləyər səni,
 Bal sanıb, içərsən acı sirkəni.
 Uşaqtək aldadar tutaraq dilə,
 Alar üzüyünü bircə öncilə.
 Çatmaz vüsalına gecələr aşıq,
 Kəniz qucağında gecələr aşıq.
 İsmət beşiyində qayğısız yatar,
 Yasəmən qoxlanar, şümşad naz satar.
 Pula satılmadı, şahlar incidi,
 Bir almaz görməmiş bakir incidi.
 Belə bir gövhərə çoxdur xiridar,
 Üzünü görməmiş yüz alanı var.
 Şirinlə eşqindən el söz açandan,
 Şəkər sevdənizi bilir haçandan.
 Şahın sədaqəti bəllidir ona,
 Yüz canla vurulub o nazlı sona.
 Səni sevdini bilir el, şəhər.
 Adın dilindədir hər axşam-səhər.
 Tək sənə aşıqdır gözəllik ayı,
 Kimsəyə yar olmaz səndən savayı.
 Yoluna nur saçan parlaq iqbaldır,
 Gecənin günəşi – nurlu hilaldır.
 Kim deyir hər sevda şirin sevdadı,
 Şəkər də şirindir, vardır öz dadı.
 Gülabda şirinlik görməsən də sən,
 Ağzın şirinlənər şirin-şəkərdən.
 Üzüm suyunamı sərxoş təşnədir?
 Şəkər qamışının suyu bəs nədir?
 Gül yoxsa, müşk-ənbər ondan üstündür,
 Gecənin qəlbində çıraq da gündür.
 Salıb Şəkər eşqi kimi arzuya,
 Düşüb ixtiyarsız şəkəri suya.
 Canıdır eşqinə can atan ərin,
 Şirinin yerinə olar Şəkərin...”

Bu söz şahda sevgi oyatdı həməni,
 Şəkər vüsalına can atdı həməni.
 Əlində ahular əsirə döndü,
 Ovlağı tərək edib o, qəsrə döndü.
 Sevda ürəyinin oldu hakimi,
 Gecə oyaq qaldı səhərə kimi.

XOSROVUN ŞƏKƏRİ GÖRMƏK ÜÇÜN İSFAHANA GETMƏSİ

Şərqiñ dan yerində o narınca bax,
 Qızarı İsfahan alması sayaq.
 Zəmanə əlini narınca atdı,
 Bir oyunbaz kimi narınc oynatdı.
 Cəmsid sarayının şamı nurlandı,
 Altun kürsüsündə al günəş yandı...
 Şah fərman hökmüylə qalxdı yataqdan,
 Cəvahir elədi yaqut dodaqdan:
 “Ey vəzir, qəlbimi sıxıbdır saray,
 Gedib cəmənləri gəzim iki ay.
 Ədalət sənindi, fərman sənindi,
 Sahib ol dövlətə, elə sən indı.
 Mərhəmət, ədalət göstər vaxtında,
 Sənə ki, mən yoxam şahlıq taxtında...”
 Vəzirlə söhbəti qurtardı belə,
 Qızıl yallı atı döndü ağ yelə.
 İgid süvarilər vardı dərgahda,
 Yanınca getdilər, darıxar şah da.
 Getdi Büzüğümid, bir də ki Şapur,
 Setar çalan Barbəd, əldə rud, tənbur.
 On dəvə yükləndi cəvahir ilə,
 Çətin qiymətini sərrafar bilə.
 Ona qiymət qoymaq mümkünə əgər,
 Hər inci bir elin varına dəyər.
 Təzə yar vüsalı düşdükcə yada,
 Hər kəndi, mənzili qoydu arxada.
 Şahənə bəsatsız, həysız, haraysız,
 Çatdı İsfahana qoşun-alaysız.

Keşikçi xudmani yer verdi şaha,
 Getdi dəstəsilə iqamətgaha.
 Şəkər vusalıydı yalnız ümidi,
 Göndərdi yanına Büzüğümidi.
 Nur saçan inciylə karvan yollanan,
 Hər gövhər içində bir damla yanan.
 Şahın töhfəsini alarsa sona,
 Xosrovun peyğamı deyilsin ona:
 "Ən məşhur şah gəlib, Xosrovdur adı,
 Şəkər sevdasıyla İsfahandadı.
 Qarşıla qonağı ləyaqətlə sən,
 Hamıya bəllidir qonaqsevərsən..."
 Yetişdi elçisi öz karvanıyla,
 Şahın peyğamıyla, ərmağanıyla.
 Bu xəbər keyfini açdı yarın da,
 Şah sözü səsləndi qulaqlarında.
 Olsa başıaçıq, ayaqyalın da,
 Qaçardı yanına belə halında.
 O qara gözləri nazdan xumardı,
 Tələşli qəlbinə yüz hökmü vardı.
 Sonsuz həyacanla ayağa durdu,
 Şəvə kəcavəyə aytək oturdu.
 Köhnə eşqin odu düşdü canına,
 Sevincək yollandı şahın yanına.
 Yoldan göz çəkməyir Xosrov bir an da,
 Şəkəri yol gəlir təxti-rəvanda.
 Gəlib o nazənin görəntək şahı,
 Kirpiklə süpürdü iqamətgahı.
 Qulluq sərmayəsi oldu ətəsi,
 Xosrova xoş gəldi hüsnü, ədası.
 Sultan rəftarını görüb bu ara,
 Yanında yer verdi əziz dildara.
 Kamalı, camalı bir tamaşaydı,
 Ülvi gözəllikdə Şirinə taydı.
 İlk eşqi bir anlıq düşdü yadına,
 Şəkər şirin gəldi Şirindən ona.

Sürəhi istədi, bədə qaldırdı,
 Meylə xumarlandı, rud da çaldırdı.
 Nəşəyə qərq oldu, çalğı inlədi,
 Şərab içə-içə nəğmə dinlədi.
 Barbədin avazı ucaldı aya,
 Zöhrənin qəlbinə saldı sevdaya.
 Çay kim çağladı rud, nəğmə səsi,
 Yuxuya apardı bu səs hər kəsi.
 Şapur da başladı zarafatını,
 Ütarid dağıtdı göyün qatını.²⁶
 Büzüğümid sözü yan-yana düzdü.
 Sanki dodağından şirin bal süzdü.
 İncə fikir çoxdu şahın özündə,
 Su kimi lətafət vardı sözündə.
 Şəkər şirinlikdə xalis şəkərdi,
 Şəkər qamışından şirə çəkərdi.
 Salar gözləriylə qovğaya canı,
 Ürək qubarını silər müjganı.
 Dilinin söhbəti gözlərindədir,
 Kirpiyi söz açsa, danışmaq nədir?
 Şəfəli diliylə yoxaldar qəmi,
 Hər sözü yaralı qəlbin məlhəmi.
 Ələ qədəh aldı məşuqə bu an,
 Axdı puçur-puçur tər yanağından.
 Tər yuyub apardı, yaman sıxıldı,
 Evi, xanımanı orda yıxıldı.
 İşrətin nəşəsi yayıldı cana,
 Cəsarət, məharət çıxdı meydana.
 Aldı müğənnidən xoş səslə çəngi,
 Qalxdı pərdə-pərdə səsi, ahəngi,
 Dəydi incə xala hər zəngüləsi,
 Barbədin könlünü oxşadı səsi.
 Çəngi məharətlə, həvəslə çaldı,
 Ürəklər oxşayan mahnı ucaldı.
 Səsi mələhətlə qalxdıqca zilə,
 Duyğusuz qəlbi də gətirdi dilə.

Elə bil mizrabla mirvari dəldi,
“Şadürvan-mirvarid” necə gözəldi.
Təranə qurtardı, başladı yenə,
Dindi “Xosrovani” Xosrov eşqinə.
Könül qubarını silib o gözəl,
Oxudu ilhamla belə bir qəzəl.

XOSROVUN MƏCLİSİNDƏ ŞƏKƏRİN OXUMASI

Gün çatmaz fərəhlə sovuşan günə,
Nisgilli aşıqlar qovuşan günə.
İşrətə, nəşəyə qərq ola insan,
Sevinc dalğa ola, ürəklər ümman.
Sevənlər bəxtiyar öz aləmində,
Gənclik qanı coşa vüsal dəmində.
Bunların hamısı kimin varıdır,
Səadət mülkünün bəxtiyarıdır.
Bu gün taleyim ki, gətirib belə,
Naz-nemət içində cam alım ələ.
Ömrü bədbəxtliklə kim versə bada,
Yaşamaz, qalsa da yüz il dünyada.
Bilməsən hər günün, vaxtın qədrini,
Qara gün bildirməz baxtın qədrini.
Arzu səadətdir, bəxtiyarlıqdır,
Onsuz həyatımız quru varlıqdır.
Həyatın nəşəsi, həyatın dadı,
Mənəli, məqsədli yaşamaqdadı.
Var-dövlət varsa da, şad-xürrəm yaşa,
Vurma gödək ömrü kədərlə başa.
Ötüşən zamanı qaytaran hamı?
Əlində deyildir ömrün sükanı.
Dünəni bu günə döndərən varmı?
Keçmiş i ndiyə göndrən varmı?
Mey camı zəhərli olsa da, nə qəm,
Ayrılıq qəmindən sərxoşdur aləm.

Şərbət də o zaman gələr ki, xoşa,
Nazənin cananla içəsən qoşa.
Kamalın, ürəyin verərsə fərman,
İçdiyın zəhərə tiryəkdir dərman.²⁷
Xəbisə yaraşar zillət cəfası.
Haramdır dünyanın ona səfası.
Dil var ki, ləzzətə, məzəyə uymaz,
Ağız var, meyvənin dadını duymaz.
Kimsənin “zövqünü” üzünə vurma,
Pişik keşniş yeməz, it də ki, xurma.
Hər sərçə çox sever şirin ənciri,
İt südü öldürər, şübhəsiz, şiri.
Eşşək ruzusunu torpaqdan umar,
Reyhan versən belə qanqala cumar.
İnsansan ləzzəti pak tikədən al,
Qalsın eşşəklərə tikanlı qanqal.
Dünya gözdə qoyar hər arzu kamı,
Bu dərdi düşünüb, kam alsın hamı.
Zəmanə gəc baxır hər zaman sənə,
Alçalmaq yaramaz alçaq düşməyə.
İt yolda sümsünüb, sülənəndə tək,
Təpinsin, sürükər zingildəyərək.
Birisi yumruqla dava başlasa,
Döyülməz, yolu yox, əli daşlasa.
Daş alsın əlinə vuruşan zaman,
İlişsə daşlara yığılar haman.
Birini zəlilə döndərsə baxtı,
Zəlil də alçaldar zəlillik vaxtı.
Milçək ev küncündə çətin qoruna,
Hər is hürümçəyin düşər toruna.
Ucalmaq istəsən asimanlara,
Ağıl kimyasının sirtini ara.
Kim ki, lovğalanar, özünü öyər,
Yolsuzluq yolunda gözünü döyər.
Əbədi verilmir bu ömür bizə,
Şad olaq, sevinək qismətimizə.

Bu gün su içirik sərin çeşmədən,
 Sabah torpağıdır gül kimi bədən.
 Xoş keçin həyatda, bu gün şən yaşa,
 Düşmə sabah üçün əsla təlaşa.
 Bu dünkü işrətin nəşəsi bəsdir,
 Sabahın dərini çəkmək əbəsdir.
 Sabahın fikriylə acılar dadan,
 Sabaha çıxmamış köçdü dünyadan.
 Beşgünlük dünyada sən öz varınla,
 Yaşa kef-damaqla, dostun, yarımla.
 Deyirlər gülüstan, tarla gözəldir,
 Bütün gözəlliklər yarla gözəldir.
 Xosrov mehman gəlib, xoşdur toy-düyün,
 Mübarək bəxtimiz parladi bu gün.
 Şəkər tərənəyə, həzin səsinə,
 Onları döndərdi öz köləsinə.
 Gözəl mahmısiyla ruh verdi şahı,
 Şirinin eşqinə şərəkdi daha.
 Sevgidə iki yar qərəz sayılar.
 Şəkər də şəraba çərəz sayılar.
 Xosrov incimişdi öz gözəlindən,
 Zinhara gələrək qaçdı əlindən.
 Özgə yar sevməkdə bir qəsdı vardı,
 Tikanlı ayaqdan tikan çıxardı.

ŞƏKƏRİN XOSROVU ÖZ EVİNƏ QONAQ APARMASI

Tutqun üfüqlərdə şəfəq axanda,
 Göylər xəncərini qına taxanda,
 Şahı iltimasla sevimli afət,
 İşrət məclisinə eylədi dəvət.
 Şah da razı qaldı təklifdən bu an,
 Getdi sarayına Şəkərin mehman.
 Pişvaza dayanan kəviz-qaravaş,
 Yağdırdı üstünə şahane daş-qaş.

Ayüzlü qızlara buyurdu Şəkər:
 “Hərə bir qonağın nazını çəkər”.
 Hər gül bir bülbülü yuvaya saldı,
 Sultan da baharın özüylə qaldı.
 İstədi ağuşa çəksin yarını,
 Dadsın incə şaxın tər nubarını.
 Şəkər söylədi ki, keçir qəlbimdən,
 Ömrümü səninlə başa vurum mən.
 Məqsədin almaqsa qəlbimi ələ,
 Qoy deyim sözümlü, darıxma hələ.
 Bu sözdü şahın da elə andığı,
 Açıldı sənəmin sirli sandığı:
 “Xosrov bilməsə də, bilir ki, hamı,
 Qurtardım sevdadan necə yaxamı.
 Aslanlar ram olub, yatıbdır burda,
 Şahlar öz tacını atıbdır burda.
 Altınlar torpaqda gəzib qapımda.
 Başlar yalvarışdan əsib qapımda.
 Aşıqlər nakamdır kamımdan mənim.
 Şərab içməyibdir camımdan mənim.
 Məqsədim deyildir ərə getməyim,
 Yeganə arzumdur sənə yetməyim.
 Sorağın canımda coşdurdu qanı,
 Yüz can bahasına aldım sevdanı.
 Tək sənin eşqinlə qızdı ürəyim,
 Özgənin eşqinə buzdu ürəyim.
 Yadlara yad olmaq – vüsəl qəmindir,
 Hamı istəyimə çoxdan əmindir.
 Xəyalın salmışdı canfəşanlığa,
 Arzumdur, görüşək birçə anlığa.
 Yaxşı bir məsəl var bizim elara:
 “Niyyyətin haradır, mənzilin ora”.
 Bir quş ki, yumurta üstündə yatar,
 Cansıza can verib, canlı yaradar.
 Görürsən, çəkmişəm səni mənzilə,
 Nikah söhbətini almırsan dilə.
 Arzuma çataraq, olmuşam aram,
 Vüsala yetməyə məhəl qoymaram.

Bir belə dözdüm ki, nəfsi yandırdım,
 Fəsad atəşini alovlandırdım?
 Nə qədər arzu-kam olsa da bizdə,
 Nikahsız baş tutmaz ülfətimiz də...”
 Şah dedi: “Burada nə var ki, çətin,
 Kəbinə, nikaha var ləyaqətin.
 Çağır kahinləri, ləngimə daha,
 Dözmərəm, bu işi qoyma sabaha”.
 Sənəm söylədi ki, tab et birtəhər,
 Gecəni dözərsən, açılar səhər.
 Şahənşah dinmədi, əlacsız qaldı,
 Yarı oxşamaqla təsəlli aldı.

XOSROVUN ŞƏKƏRLƏ EVLƏNMƏSİ

Səhərin gəlini rübəndi açdı,
 Günəş camalından gur şölə saçıdı.
 Şabaş yağdıraraq, göy cilvələndi,
 Yərə tabaq-tabaq gövhər ələndi.
 Sultan yüz diləklə sevdi yarı da,
 Əbədi ülfətdi məramları da.
 Kahini gizlicə çağırırdı şah,
 Zərdüşt adət ilə bağlandı nikah.
 Kahin başa vurdu evlənmək dəbin,
 Murada yetirdi şahidsiz kəbin.²⁸
 Aşiq yar yanına – gərdəyə vardı,
 Şəkər nəşəsilə tuti xumardı.
 Elə bil sarmaşiq gülə büründü,
 Xəzinə üstündə şahmar süründü.
 Süfrənin neməti hardadır, harda?
 Düzülüb halvalar, paxlavalar da.
 Əlini əvvəlcə o, duza atdı,
 Sonra süd götürüb, payına qatdı.
 Şəkər də halvadan şirinlik umdu,
 Uzun barmaqları halvaya cumdu.
 Sədəfi xəznəyə atdı əjdaha,
 Sədəf qətrə umdu yağışdan daha.

Gördü ki, şərbəti şirindi yaman,
 Ona neçə damla su tökdü haman.
 Canandan kam aldı Xosrov burada,
 Qəlbi sakitləşdi, çatdı murada.
 Sarıldı qoynuna yarın qolları,
 Artıq başa vurdu uzaq yolları.
 Şəkər güləbının şirindi dadı,
 Şirin halvasını yada salmadı.²⁹

XOSROVUN ŞƏKƏRLƏ EVLƏNMƏSİNDƏN ŞİRİNİN XƏBƏR TUTMASI VƏ SƏHRAYA ÇIXARAQ FƏRHADLA GÖRÜŞMƏSİ

Dünya görünməyir Şirin gözüne,
 Xosrov başqa Şirin tapıb özünə.
 Fələyin cəfası qəlbini sıxdı,
 Uğursuz bəxtiylə savaşa çıxdı.
 Bir dostdan, qəm-xardan görməyir vəfa,
 Ürək də bivəfa, yar da bivəfa.
 Şahsa da könlündə mindi kədəri,
 Bir dağdı köksündə indi kədəri.
 Hər gecə qəlbini təklik dağladı,
 Gecələr sübhədk zar-zar ağladı.
 Yuxusuz qalmaqdan ay kimi soldu.
 Küləklər vəfalı qasidi oldu.
 Ürəyi fərraşa döndü arada,
 Gözündə yer verdi ulduzlara da.
 Nisgilli gecəylə açdı səhəri,
 Gündüz də artırdı qəmi, qəhəri.
 Qəmdən baş götürüb atını çapdı,
 Dağlarda, düzlərdə təsəlli tapdı.
 Şikar vura-vura, ov qova-qova,
 Saldı öz meylini ovlağa, ova.
 Qaranlıq düşəndə o, qəsre döndü,
 Yənə də xiffətdən əsirə döndü.

Dağ kimi azacıq uçdu dağ-düyün,
 Bisütun dağına yollandı bir gün.
 Səyirtmə atını o dağa sarı,
 Köhlənin nalıyla kəsdi yolları.
 Gördü arx çəkilib sal qayalardan,
 Yol keçir ovulmuş çal qayalardan.
 Daşlar cıllanıb bir zindan tək,
 Ləçəkli güllərdir daş üstündəki.
 Hamardır, büllurun saf şüşəsidir,
 Çıxsın qarışqa da sürüşəsidir.
 Valeh olub dedi: "Yaşa, sənətkar!
 Gör, nə cıla verib daşa sənətkar".
 Hər arxa heyvətlə yetirdi marağ,
 Süzdü incə-incə heyran qalaraq.
 Dağcüssə köhləni Şirin çapanda,
 Sataşdı gözünə dağı çapan da.
 Sonsuz arzu ilə tələsdi Şirin,
 Yanına keçməyə yol gözdə Şirin.
 Bir gözəl gənc gördü, şümşad qaməti,
 Çapdığı dağlarda var iqaməti.
 Qolunun hər biri bir polad sütun,
 Tışəsi zərbindən əsir Bisütun.
 Soruşdu: "De, necə çapdın bu dağı?
 Tışəylə açmışın qızıl yatağı.
 Bu nə möcüzədir, adın nədir bəs?
 Yanında Ərjəngin sənəti əbəs!".
 Bu səsi sənətkar eşidən zaman
 Əhvalı pozuldu, tutuldu yaman.
 Gördü bir hicablı bütdür dayanan,
 Bulud arasında günəşdir yanan.
 Ah çəkib dedi ki, Fərhadır adım,
 Göz qabağındadır öz istedadım.
 Bu polad külüngüm daş yarır mənim,
 Hər zərbəm bir dağı qoparır mənim.
 Tışəmin gücünə əminəm, əmin,
 Tükü dəlib keçər ucu tışəmin.

Səsin qulağıma gəlib çatanda,
 Aqlımı, huşumu aldı bir anda.
 Danışdım, sənətim, adım bilindi,
 Mənə öz adını sən söylə indi".
 Sənəm dedi: "Bunu çətin bacaram,
 Bənd olma, uzundur mənim macəram.
 İstəyim budur ki, əmrim ilə sən,
 Dağları yararaq, bir arx çəkəsən.
 Özün ol bu işdə mənə havadar,
 Bilirsən nə qədər ehtiyacım var?
 Ərmen dağlarında yurd salmışıq biz,
 Qoyun-keçimizin sayı da hədsiz.
 Baş sıldırımındır dağın hər yanda,
 Hamı əzab çəkir süd daşığında.
 Elə arx çəkəsən sən gerek burda,
 Çətinlik çəkməyə, süd axa yurda.
 Bu işi kim görər səndən savayı?
 Özgənin zəhməti olar havayı.
 Gücünün şahidi öz sənətidir.
 Qüdrəti olana işmi çətindir?
 Sanma ki, uşağam, ya da dəliyəm,
 Sərxoş şir olsam da, dərrakəliyəm.
 Zəkənin güzgüsü parlar hər zaman,
 Daşı da döndərər aynaya insan".
 O qüdrət sahibi söylədi belə:
 "Çətin, zəhmət haqqım ölçüyə gələ.
 Yaxşısı budur ki, sevdanı kəsək,
 Nağdını buraxıb, nişyəmi gəzək?.."

O şəkər dodaqlı yenə də dindi:
 "Nə var ətəyinə mən tökəm indi".
 Fərhad vücudunu torpağa sərdi,
 Öpdü qədəmini, açıldı dərdi:
 "Ortaya mənəndə atmaq günahdır,
 Sənəti qızıla satmaq günahdır.
 Hər sənət dövlətlə ölçülsə eger,
 Gövhərin dəyəri saxsıya dəyər.

Can alan hüsnünlə sevdanı saldım,
 Üzünə baxanda haqqımı aldım.
 Hilal qaşdan qaldır pərdəni, görək,
 Yenə havalansın havalı ürək...”
 Sənəm gördü aşiq sinədağlıdır,
 Şirinin özünə qəlbi bağlıdır,
 İnsafi gözəli qoymadı bu an,
 Zəkəri qaytarıb, ala yoxsuldən.
 Nazla hicabını yuxarı çəkdi,
 Belə bir gözələ hicab gərəkdi?
 Qənirsiz gözəllik Fərhadı haman
 Dünyadan ayırdı, sarsıtdı yaman.
 Varlığı heyrətdən sanki talandı,
 Qəlbində, bağında qan laxtalandı.
 Bu halda Şirinin səsi yüksəldi,
 O, səsdən ayıldı, özünə gəldi.
 Cəld qalxdı, işini atdı dağların,
 Yollandı qəsrinə sevdalı yarın.
 Fərhadı qabağa saldı dildarı,
 Dağlardan endilər məqsədə sarı.

FƏRHADIN ÖZ EŞQİNİ ŞİRİNƏ BİLDİRMƏSİ

Söndü al günəşin odlu məşəli,
 Gizləndi dağlarda Bədəxşan ləli.
 Çağırdı Fərhadı yanına Şirin,
 Onunla ixtilat şirindir, şirin.
 Dağçapan gələndə, o nazlı sona,
 İltifat, nəzakət göstərdi ona.
 Çərəzi, məzəni süfrəyə düzdü,
 Baxışlar şəkəri, nabatı süzdü.
 Nemətə qərq edib süfrəni canan,
 Mətbəxin süfrəsi yaqutla yanan
 Bu büsat, tontənə layıqdır saha.
 Mümkünmü gəlməsin aşiq iştaha?

Nemət yeyildikcə, saqi bu ara
 Şəraba, meyvəyə vermədi ara.
 Yoxdu yar yanında Fərhadın tabı,
 Qaldırdı başına acı şərabi.
 Mey-məzə, sevişmək, bir də ki, xəlvət.
 Bundan gözəl dövrən tapılmaz əlbət.
 Qonağın məstliyi Şirini açdı,
 Qəlbine hökm edib, sirrini açdı:
 “Hünərin heyranlıq yaratdı məndə,
 Fərasət, şücaət görmüşəm səndə.
 Ürəyim deyir ki, sən şahsan elə,
 Yoxdur yoxsulluqdan nişanən belə”.
 Arif oğlan dedi: “Bu bir xəyaldır,
 Gədədan şah olar? Bu ki, mahaldır.
 Çörəyi daşlardan çıxan gədəni,
 Şahlarla yanaşı, de, tutan hanı?
 Ehtiyac içində boğulanlar da,
 Ruzini daşlardan çıxarar harda?
 Dağlarda doluşan mədən tapandır,
 Mənimtək can üzüb, dağımı çapandır?
 Bir yuva nəsidir qarışqaya da,
 İlanlı kahadır yerim qayada.
 Hamı eyş-işrətdə, məstdir nəşədən,
 Mənsə quyu qazıb, kankanlıq edən.
 Toxucu, hörümçək əməldə birdir.
 Hörümçək hördüyü torda əsirdir.
 Taleyim salıbdır məni bu hala,
 Gücüm necə çatsın bəxtə, iqbala?
 Daşyeyən quşlar da yaşamaz dənle,
 Savaşa bilərmə ruziverənlə?
 Yar sözü, tərifi yara şan deyil,
 Gədəyə şah adı yaraşan deyil.
 Qürbətə atsa da qerib özünü,
 Yaradan üstündən çəkməz gözünü.
 İnsafla baxandır haqq xeyrə, şərə,
 Məhəbbət gözüylə baxar hünərə.

Kimə ki, taleyi, bəxti yar olar,
 Onun kərəmilə bəxtiyar olar”.
 Şirin gülüb dedi: “Çox qəribədir,
 Gövhəri saxsıda gizləmək nədir?³⁰
 Sanma ki, qanmazam naşiyam, naşı,
 Yaqut sanmamışam parlayan daşı.
 Bilikdən, təlimdən deyiləm kənar,
 Kamalın çırağı başımda yanar.
 Söylə doğrusunu, əslini danış,
 Yerini, yurdunu, nəslini danış”.
 Düzdən doğru cavab, doğru söz istə,
 Fərhad çox düşündü doğru söz üstə.
 Fikri doğru olar bəxtiyarların,
 Verdi cavabını düz sözlə yarın:
 “Atam Çin xaqanı, uludur əslim,
 Səltənət sahibi olubdur nəslim.
 Maninin, Ərjəngin sənət qüdrəti,
 Mənə də vevdirdi böyük sənəti.
 Bağlandım sənətə, dəyişdi yolum,
 Dedim: onlar kimi sənətkar olum.
 Sənətin sirrinə sərf etdim vaxtı,
 Tamam unuduldu səltənət taxtı.
 Sən demə, xaqana xəbər çatıbdır,
 Oğlun səltənəti, tacı atıbdır...
 Tişəylə daş yonur, qarışıb başı,
 Xaqan üzüyündən çox sevir daşı.
 Uyubdur muncuğa, kəhrəbaya o,
 Zümrüdü, yaqutu salmaz saya o,
 Var-dövlət gedəndə, bəxt yatan zaman,
 Dönər səfillərə bəxtiyar insan.
 Kəndlinin taleyi elə ki, yatar,
 Qoca zövcəsiylə ixtilat qatar.
 Zərgərin zəhməti gedərsə əbəs,
 Başmaqçı olmağa göstərər həvəs.
 Atam sənətimdən narazı qaldı,
 Külüngü biryolluq kökümdən çaldı.

Nə cəza qaldı ki, verməsin mənə,
 Peşəmdən əlimi çəkmədim yenə.
 Əzab verməkdən də usandı kişi,
 Göz yaşı tökməkdən utandı kişi.
 Həsərlə ayırdı məni özündən,
 Qürbətə qovdu ki, itim gözündən.
 Nisgilli-nisgilli yola düzəldim,
 Ölkəmi tərək edib bu yurda gəldim.
 Daşlar naxışlayan bir sənətkaram,
 Şahintək nə tapsam, deyildir haram.
 Haçan şahlıq eşqi vardı başımda,
 Qəlbimin qanıydı üzük qaşım da.
 Tacsız daha çoxdur eşqim, sevincim,
 Alnımın tərindir taqlara incim.
 Qolumun gücüylə xəzinəm vardır,
 Xəznə əjdahısı öz qollarımdır.
 Ov gözmək aslana ormanda peşə,
 Ov verər hər yanda aslana meşə.
 Xəzinə namərdi başdan çıxarar,
 Ər oğlu yaqutu daşdan çıxarar.
 Nə oğrudan qorxum, nə keşikçidən,
 Halal zəhmətimlə yaşayıram mən.
 Azad sənətimlə tapmışam aram,
 İxtişaş içində mən yaşamaram.
 Elin şikayəti, şayiə, yalan,
 Zəhləni aparan, abırını alan.
 Ellər o insanı salırlar yada,
 Ad-sanı, şöhrəti vardır dünyada.
 İtkini arayıb, axtaran hanı?
 Dəllal müftə almaz min qarışqanı!
 Taleyin hökmüylə fərman sənindi,
 Bəxtim ucalıbdır, göydəyəm indi.
 Müdhiş qayalardan bir arx çəkim mən,
 Oğlaq südə gəlsin uca göylərdən.
 İş vaxtı qəlbimi qərq eylə nura,
 Hüsnün ətə etsin haqqı mizdura.

Hər lənib gələrsən hərdən oraya,
Günəş şölə saçar uzaqdan aya..."
Şirin gördü Fərhad vurulub yaman,
Aşiqə vədini bildirdi haman.
Gövhər arzusuyla o mədənqazan
Bu vədi almağa can verərdi, can.
Sevinib şadlandı bütün gecəni,
Vüsalla unuttu olub-keçəni.

ŞİRİNİN ƏMRİ İLƏ FƏRHADIN BİSÜTUN DAĞINDAN ARX ÇƏKMƏSİ

Səhər işığını aləmə saçdı,
Günün çeşməsindən süd arxı açdı.
Getdi igid Fərhad dağı çapmağa,
Polad dağ yeridi qayalı dağa.
Odlu külüngündən sal qaya yandı,
Hər güclü zərbədən bir arx yarandı.
Tişədə qığılcım alışdı, söndü,
Daşlar ovxalanıb sürməyə döndü.
Polad şimşək çaxdı daşın köksündə,
Od çaxdı, su axdı daşın köksündə.
Canan hünərini görüb, mat qaldı,
Qolunun qüvvəti yüz qat çoxaldı,
Bura seyrangahı oldu yarın da,
Gəlib dincəlirdi arx kənarında.
Gördükə Fərhadın dağ yarmağını,
Heyrətdən dişlədi öz barmağını.
Verdiyi vədəyə əsirdi indi,
Vüsəl vədəsinə qəlbi sevindi.
Görüb bəyonmuşdi özü xəznəni.
Guya ki, görmürdü gözü xəznəni,
Gümüş qiymətinə yar alsa səni,
Hələ vermə ələ gümüş bədəni.
Sev, yoxla, sanma ki, yoxdur müştəri,
Qızılı almağa çoxdur müştəri.
Hərslilik tapmasın heç vaxt cana yol,
Açgözlük eləmə, sən gözütöx ol.

ŞİRİNİN EŞQİNDƏN FƏRHADIN DİDƏRGİN DÜŞMƏSİ

O hikmət dəryası, saf inci səpən,
Sözün gövhərini birinci səpən
Deyir: Fərhad xeyli çalışdı dağda,
Qəmindən əridi, alışdı dağ da.
Sanma cananına süd arxı çəkdi,
Qəlbinin qanına süd arxı çəkdi.
Nəinki dağların daşını yardı,
Dağı çapa-çapa başını yardı.
Eşq odu əvvəlcə ətəkdə yandı,
Ətək yana-yana ürək də yandı.
Zəbanə çəkdikə canında alov,
Coşdu iliyində, qanında alov.
Huş yox ki, bir alsın ələ özünü,
Edib məhəbbətə kölə özünü.
Hər tük bədənində tikan-xar kimi,
Kırpiklər gözündə bir mismar kimi.
Nalə çəkən görüb qəmli Fərhadı,
Qopdu naləsindən dağın fəryadı.
Ağladı ətəyə axdı daş-qaşı,
Daşları almaztək döldi gözyaşı
Oyatdı səhəri, ahı, harayı,
Yandırdı göylərdə günəşi, ayı.
Haçan gələrdisə oraya Şirin,
Sanki duz səpərdi yaraya Şirin.
Sızlardı yar haçan gözə dəyərdi
Torpağa yığılıb inildəyərdi.
Dönmüşdü tordakı bir təşnə quşa,
Nə suya bir imkan, nə də uçuşa.
Olmuşdu elindən, öz ölkəsindən,
Hürküdü özündən, öz kölgəsindən.
Fələk səhərini qəmlə açdı,
Ağlı da, huşu da ondan qaçırdı.
Çətin bu sevdadan ayılardı o,
Cinli insan kimi bayılardı o.

Gündüz bəbəkləri qan-yaş ələrdi,
 Gecə də yatmağa qoymurdu dərdi.
 Özü öz işinə olaraq heyran,
 Dönüb divanəyə, gəzir sərgərdan.
 Nə başda ağıldan bir əsər vardı,
 Nə yuxu gözünü əfsunlayardı.
 Gündüzlər ahından daşlar yanardı,
 Gecələr tikanı döşək sanardı.
 Belində sınırdı qanlı tikan da,
 Hər tikan bir bizə dönərdi canda.
 Vəhşi heyvanlardı sirdaşı burda,
 Nə şirə baxardı, nə də ki, qurda.
 Pələng qaçıranda göz yuxusunu,
 Dovşan borc verərdi öz yuxusunu.
 Yarın gözlərini yada salardı,
 Ceyranın gözündən busə alardı.
 Düşəndə yadına cananın xalı,
 Gözünə bəbəkdi qaplanın xalı.
 Bəzən də canından bezmiş olardı,
 Aslanın bığını dişlə yolardı.
 Maralın gözündən yaşı silərdi,
 Qəmi zəhər üçün tiryək bilərdi.
 Getmiş eşqə görə abrı, isməti,
 Nakam məhəbbətdir yalnız qisməti.
 Kim ki, müqəddəsdür, paklıqda təkdir,
 Ona pələng – ahu, zəhər – tiryəkdir.³¹
 Dürdən qiymətliydi peyğəmbər sözü,
 Paklıqla uclar hər insan özü.
 Keçir bir guşədə quşlarla günü.
 Vermişdi onlara hürkək könlünü.
 Sevdalı bülbülə eşqi tanışdı,
 Sırrını qumruya açıb danışdı.
 Əliylə silinir hophopun tacı,
 Bəzən oxşayırdı incə turacı.
 Kəklik hər səkəndə cananı andı,
 Kəklik dimdiyitək göz yaşı qandı.

Qara hörüklərçin xəstəydi, xəstə,
 Qarğanı qoyurdu o gözü üstə.³²
 Elə ki, yolunu şəhərə saldı,
 İzdiham yazığı dövrəyə aldı.
 Biri əhvalına zar-zar ağladı,
 Biri lağa qoydu, sözlə dağladı.
 Biri aşıqlıyı qaxırdı başa,
 Biri ələ salıb, basırdı daşa.
 Biri gənc aşıqı əfsusla süzdü,
 Biri həyatından əlini üzdü.
 Uşaqlar əlində költən, daş-kəsək,
 Dedilər: “Dəlidir, başını əzək”.
 Göynədi, dəydikcə daş harasından,
 Canı daşa döndü daş yarasından.
 Hər daşdan qəlbində bir yara duydu,
 Daş-kəsək ağzında daş armuduydu.
 Ona daş armudu qıymazdı yarı,
 Cananın xətrinə quədu daşları.
 Bulud gözləyirdi dehqan haçaqdi,
 Göydən daş yağsa da, şadlanacaqdi.
 Aşıq də əzabla qorxarmı candan?
 Gül dərə bilməzsən, qorxsan tikandan.
 Qəvvas ki, deryada inci axtarar,
 Canından əl üzüb, suları yarar.
 Dirilik suyuna can atan insan
 Bilsin, nicatsızdır həyatı hər an.
 Yarın hər cəfası aşıqə azdır,
 İncə gözəllərin adəti nazdır.
 Çəkc döydürməse özünə şəmşir,
 Batmaz aslanların gözünə şəmşir.
 Meydandan qaçarmı igid olan kəs?
 Yaralar almamış sızlama əbəs.
 Ər oğlu odur ki, meydanda sınımaz,
 Mancanaq daşından başı qaşınmaz.
 Fərhad əjdahadır cavan yaşında,
 Dəyirman daşı da sınır başında.
 Bələli qəribə yüz bəla yetdi,
 Fələk mancanağı daşqalaq etdi.

Sevdalı qəlbində sevda bazarı,
Eşqin dəliliyi dərdi, azarı.
Ömrünün hər anı ölüm ilədi,
Haqdan gecə-gündüz ölüm dilədi.
Canıyla əlləşən görüb özünü,
Dilindən qoymadı "ölüm" sözünü.
Pisliyə fal açmaq uğursuz haldır,
Axırı düz çıxar, el ağzı faldır.

XEYİRSÖYLƏMƏZ AXMAĞIN ƏHVALATI

Bir axmaq var imiş ağıldan kasıb,
Məsxərə vaxtında bədbəxtlik basıb.
Bürünərək deyib bir ofsunçuya:
"Haray-həşir sal ki, ölmüşəm guya".
Ofsunçu meydana girir bu zaman,
Ağlayıb qışqırır: "Ölübdür, aman".
Gülərək səsləyir sonra hoqqabaz,
Çıxmayır yatmışdan bir səs, bir avaz.
Üzünü açırlar... Gəberib çoxdan,
Möcüzə gərəkdir can verə yoxdan.
Bayaq nəhs danışdı, ölmüşəm dedi,
Haman pis niyyəti başını yedi.
Nə yaxşı deyibdir o, uzaqgörən:
"Ağzını xeyrə aç ömür boyu sən".

FƏRHADIN EŞQİNDƏN XOSROVUN XƏBƏR TUTMASI

Bu eşqin sədası gəzdi hər eldə,
Dolaşdı əfsanə ağızda, dildə.
Macərə ölkəyə, elə yayıldı,
Eşidib qəflətdən Xosrov ayıldı.

Yox imiş Şirinin vəfası şaha,
Eşqi Fərhadadır, cəfası şaha.
Nədimlər sirr üçün düşdülər lova,
Nə vardı dedilər bir-bir Xosrova.
Şahın ürəyini bürüdü qubar,
Gülün dövrəsini almış idi xar.
Şirin zəhər qatdı şirin vüsala,
Çətin ki, Şəkərdən şirin kam ala.
Pozuldu nəşəsi, əsdi dodağı,
Qəzəbdən dişləri kəsdi dodağı.
Puç oldu işrəti, bəxtiyarlığı,
Qəmdən od içində yandı varlığı.
Kişitək qeyrətdən düşdü heyrətə,
Biganə olarmı kişi qeyrətə?
Kişi atsa əgər namusu, arı,
Verər naməhrəmə evində yarı.
Libas çöldə qalıb yellənsə əgər,
Kənardan oğruya "gəl, gəl" söyləyər,
Qırmısan incinin sapını niyə?
İnciyə sap olmaz nə ip, nə ciyə?
Bir donuz qızanda istər on qaban,
İki nər istəməz bir dişi aslan.
Kişi xoruz kimi, sahibsə hinə,
Özü xoruz olar öz fərəsinə.
Şah döze bilmədi, itmişdi başı,
Tədbirə çağırdı dostu, sirdaşı:
"Kəsibdir peymanı, ilqarı Şirin,
Sevir məndən üstün bir yarı Şirin.
Bir çarə göstərin dərdimə indi,
Bu işdə tədbir də, söz də sizindi.
Şirinsiz qalmışdım, Şəkərə cumdum,
Şirinin dadını Şəkərdən umdum.
Bir turşluq görmüşdüm şirin yeməkdə,
İstide ziyandı şəkər yemək də..."
Şahı ovutmağa Şapur atdı can:
"Könül arzusuyla qucaqlaşasan,
Taleyin nə dilək salsın yadına,
Niyətə düşməmiş çat muradına.

İncitmə, çıxsada yarın bivəfa,
 Yoxdur gözəllərdə sədaqət, vəfa.
 Sən sadıq çıxmadın öz dildarına,
 Budur mükafatı yarın yarına.
 Kimin süfrəsindən kəsmisən nemət,
 Onu da süfrənə edərsən dəvət.
 Sevin ki, suyunu içən də yoxdur,
 Demək, təşnə deyil, gözü də toxdur..."
 Şapurun söhbəti, qəsdı bilindi,
 İndi Büzüğümid eyhamla dindi:
 "Şahım, gərək baxta inansın kişi.
 Çarpaşlıq qurulub cahanın işi.
 Ulduzlar da bilir ədavət nədir,
 Hər şey bir-biriylə ədavətdədir.
 Dünya vəfasızdır, salma heç saya,
 Zülmət də nur kimi gərək dünyaya.
 Gecə can verərsə gündüzə əgər,
 Bayquş yarasaya vəfasız deyər.
 Qaranlıq gecədən gündüz yaşınar,
 Xoruzlar, qarğalar fələyi qınar.
 Bayquş naləsiylə, qarğa gözüylə,
 Məsumluq gəzdirər fələk özüylə.
 Bu bağda hər quşun mütləq yeri var,
 Bayquş da, qarğa da aşıyan qurar.
 Kim ikiüzlüdür bəxtinə şaddır,
 Zamanın gözüdür, əziz övladdır.
 Bu ana hiyləgər, ikiüzlüdü,
 Birüzlü övlada haramdır südü.
 Olmaz səkil atın dayçası qara,
 Şahmarın balası oxşar şahmara.
 Yüz kəsdən birini bəyənərək biz,
 Tanrı kərəmiylə yaranıb təmiz.
 Bu bir həqiqətdir, ağlın da kəsər,
 Yoxdur sədaqətdən kimsədə əsər.
 Yardan gileylisən hər sözündə sən,
 Əvvəlcə günahı gör özündə sən.

Günah üstə yarın saçını kəsmə,
 Günah özündədir, özgədə gəzmə.
 Eybsiz gözünü eybinə açar,
 Sənma bir eybi də gözündən qaçar.
 Özünü düşünən başını yordu,
 Hüsnünə məftundu, eybinə kordu.
 Oxatan düz olmaz istəsən yoxla,
 İki ov vursa da o, bircə oxla.
 Biri iki görər çəp nişan alan,
 Yarı doğru çıxar, yarı da yalan.
 Fikrin saf aynatək göstərsin səni,
 Sərraf gözlərinlə yoxla sikkəni.
 Görünsün yaxşıyla yaman aynada,
 Dostun, sirdaşın da haman aynada..."
 Şah dedi: "Söhbəti uzatma bəsdir,
 Eybə ayna ilə baxmaq əbəsdir.
 Bir ayna yaxşını göstərsə yaman,
 Saf ayna deyilməz ona heç zaman.
 Hər doğru görünən çıxmaz doğruya,
 Hər əyri görünən əyridir, güya?
 Mümkündür dünyada ağına batan,
 Varmı sonsuzluğun sonuna çatan?
 Kim bilsə nə pislik gələcək ona,
 Bədbəxtlik gətirməz gələcək ona.
 Korluğu insanı quyuya atır,
 Görərək düşərsə, qatırdır, qatır.
 Başına gələnələr bəllidi şaha,
 Yoxdu peşmanlığın faydası daha.
 İndidən düşünək sabahkı günü,
 Götürək ürəkdən dərdin yükünü..."
 Bu oldu son sözü Büzüğümidin:
 "Ağlınla güləcək arzun, ümidin.
 Xatirə olaraq göndər bir kağız,
 Qılıqla, gileylə eylə dil-ağız.
 Cavab məktubunu oxuyarıq biz,
 Şirinin fikrini tez duyarıq biz.

Cavabdan bilinər münasibəti,
Olar qərarımız o zaman qəti...”
Şah dedi: “Sözündə bir həqiqət var,
Onun cavabıdır müşkülə açar”.
Mirzəni çağırıb, əmr etdi ona,
Ənbərlə bir məktub yazsın yarına.
Mirzə şah dilindən söhbəti açdı,
Durna lələyindən cəvahir saçdı.
Ağılla, tədbirlə tökdü yara dil,
Ədalət fərmanı yazdı elə bil.

XOSROVUN ŞİRİNƏ TƏNƏ MƏKTUBU

Bir nurdan yaradıb yaradan bizi,
Kamala səsləyib hər birimizi.
Onsuz varlıq hanı, bir xilqət hanı?
Məkandan kənardır gizli məkanı.
Bizimtek köləlik adına ardır,
Dünya şahlarına bir hökmdardır.
İstəsə aşiqi xar etmər özü,
Yarı yar gözündə ucaldar özü.
İstəsə yanmasın çırağı eşqin,
Gəlmər ürəklərdən sorağı eşqin.
Ucalan ucalar, kölə də olar,
O necə istəsə, elə də olar.
Onsuz kimsə bilmər səadət nədir,
Müşküllər açarı öz əlindədir.
Sarsıtsa arzu da, qorxu da səni,
Ondan üz döndərmək qorxuda səni
Sanki təsəlli ydi ona yaradan:
Söz açdı qəlbində olan yaradan:
“Gözü şam şöləli şirindil Şirin
Bəxtin nurlu olsun, kamın da şirin.
Salam qəlbi tora salan gözələ,
Adım şah olsa da, köləyəm, kölə!

Oxu məktubumu min bir təlaşla,
Nisgildən dolmasın gözlərin yaşla.
Qəlbimin sözünü qəlbinlə dinlə,
Nakamam, ölürem məhəbbətinlə.
Yadımdan çıxmırsan bir an da, inan,
Elə bil can yoxdur bu canda, inan!
Bezmişəm inləyən çəngin səsinə,
Lələ kimi yanan mey nəşəsindən.
Sürəhi sanarlar dostlar, qonaqlar,
Dodağım gülsə də, qəlbim qan ağlar.
Bir gün olmayıb ki, məni anasan,
Bicarə halıma qəlbən yanasan.
İnsana adətdir qoca dünyada,
Dost uzaq düşəndə gec düşər yada.
Olsam da yüz ağac səndən aralı,
Sanki yanındayam qəlbi yaralı.
Nə qədər vüsalla qucaqlaşmışam,
O qədər özümdən uzaqlaşmışam.
Üzüm astanadan dönməyib hələ,
Eşq odu qəlbimdə sönməyib hələ.
Vüsəl qəmin ilə yorulubdur can,
Bu qəm varlığımdan çıxmaz heç zaman
Gördüm incimisen, salmırsan saya,
Dönmədim çərənci, zəvzək qocaya.
Qapının tozundan nur aldı gözüm,
Qaçdım bədnəzərtək qapından özüm.
Gördüm buraxmırsan məni yaxına,
Başqa quş qonubdur gülün şaxına.
Ayrımaq bilmədin əsla tayından,
Məni özün qovdun öz sarayından.
Kimin qarışarsa sevdaya başı,
Biganə yanında zəhərdir aşı.
Milçəklə nuş olmaz güləb-şərbətin,
Tikan üstə yatmaq çətindir, çətin,
Məndən başqasını sevməkdi qəsdin,
Neyləyim sən özün ülfəti kəsdin.

Bütün varlığınla sev təkini onu,
Mən səni can bilim, sən də ki, onu.
Sevəni qınamaz nə el, nə mahal,
Ürəklə savaşımaq mahaldır, mahal.
Hökmdar istəməz ürək sızlada,
Sızlatsa, fərqi yox ağılsıza da.
Sevgi ürəkdədir, nəinki dildə,
Ürəyin hökmünə acizdir dil də.
Yar yarın qəlb ilə sevməsə ögər,
Dildəki sevgiyə kim sevgi deyər?!
Təbrik eləyirəm səni ey pəri,
Bu təzə sevdanı, sevdinin əri.
Yaqut dodağından halı xoş olsun,
Mənə haramsa da, ona nuş olsun.
Mal-mülkü bağladın onun adına,
Mənə salmadın əsla yadına.
Arzuya çatmağa gərəkmez kəfək,
Hər kəsə ruzini yetirər fələk.
Çox da ki, yarın var, sevinmə buna,
Əbəs biganəsən köhnə dostuna,
Suyunu qıymadın, qəhətədi guya,
Özgənin arxında süd dönüb suya.
Məni həqir sanma, onu sevsən də,
Unutma bir zaman yarındım mən də.
Əgər yar olmağım bir əfsanədir,
Nökər olmağıma bəs sözün nədir?
Şah öz nökrinin qeydinə qalar,
Onu qapısından çətin qovalar.
Nökər ki, əzəldən yaxındır şaha,
O, nökr sayılmaz, qohumdur daha.
İgiddir, zirəkdir, həm də ki, qoçaq,
Təzə qulu salma qapından qaçaq.
Köhnə də gərəkdir, atma bir yana,
Şərabın köhnəsi məlhəmdir cana.
Əzəldən qəlbində vardırsa vəfa,
Bəs niyə gəlmədin onda insafa?
Dost olsa, düşməntək atmaz dostluğu,
Mənim dostluğuma çatmaz dostluğu.

Sərvdən az deyil səfəsi gülün,
Lakin ona çatmaz vəfası gülün.
Gözəllik aşiqi çoxdur dünyada,
Aşiqlik yaraşmır lakin hər ada.
Gördüyüm cəfadır sən tək zalımdan,
Bu cəfa yetişdi öz iqbaldan.
Ey sərv-xuraman, demə bərişdi,
Bu köhnə söhbətlər bir yalvarışdı.
Çox da qürrelənmə, cavansan hələ,
Köhnə yarın salma gözümdən belə.
Təzə yarla ələ alanda camı,
Bəri, köhnə yarla kəsmə salamı.
Haçan büsat qurub, ehsan paylasan,
Bir tikə çörəklə mən kasıbı an.
Dostu sevindirsən pulla, baratla,
Sal yoxsul dostu da yada zəkatla.
Versən al dodaqdan dostuna şərab,
Məhrumun qəlbini eyləmə kabab.
Yarın yetirəndə arzu-murada,
Nakam aşiqi də sal hərdən yada.
Haçan təzə yarın gəlsə dəhlizə,
Göndər qapındakı torpaqdan bizo.
Comərdin süfrəsi nemətlə dolar,
İtin də qisməti bir sümük olar.
Xoşbəxtin evində od haçan yanar,
Qonşu da üstünü qənimət sanar.
Əgər olubsansa biganə şaha,
Söz açan deyiləm arzudan daha.
Ülfətim baş tutmaz ilqarsız yarla,
Dil tökən deyiləm yalvar-yaxarla.
Qapında başımı əyməyəcəyəm,
İnciyib, xətrinə dəyməyəcəyəm.
Yaşaram zavallı, müzterib kimi,
Can verib, ölərəm bir qərib kimi.
Yarın qucağında ol daha aram,
Sevdalı yuxuna haram qatmaram.
Çətin ki, sözlərim sənə toxuna,
Yəqin sevinirsən qəlbən çoxuna.

İgid yarım şirin halva yeyəndə,
Halvanın qabını yalaram mən də.
Meydən sərxoş aşiq nəşə duyanda,
Bir qurtum məst edər məni bu yanda.
Mətaha görədir səndə bu həvəs,
Müştəri gəzməyin deyildir əbəs.
Gümüş sinəlinin aşiqi çoxdur,
Quşlar ötüşməyən bir çəməni yoxdur.
Aşiq dərbəderlik, sərməstlik sevər,
Gözəl cilvələnmək, sərbəstlik sevər.
Aşiq də, məşuq da şöhrətpərəstdir,
Sevənlər meydən də, güldən də məstdir.
Əgər yüz aşiqin varsa da, nə qəm,
Elə bil onların mən də biriyəm.
Biri çağrılmamış gəlsə də mehman,
Qovmaz qapısından insafli insan.
Hörmətlə sayılan qonağam özüm,
Açgöztək süfrəndə qalıbdır gözüüm.
Qapından əl çəkən deyildir Xosrov,
İstər qəbul eylə, istərsə də qov...”
Möhürlü, ünvanlı məktub düzəldi,
Qasidlə pərvanə şam üstə gəldi.
O pəri naməni açdı əlüstü,
Hər sözdən başından yüksəldi tüstü.
Şirin halva dolu süfrəydi kağız,
Payına tum çıxdı – kəsməz diş-ağız.
Eyhamla doluydu hər bir kəlməsi,
Hər badam ləpəsi – almaz qəlpəsi.
Tikə də keçmədi yaqut dodaqdan,
Elə bil hər nemət daş oldu bu an.
Yerli-yersiz sözlər sanki tikandı,
Qəlbinə batdıqca sızladı, yandı.
Məktubu oxuyub çıxınca sona,
Elə bil ki, həmzad toxundu ona.
Mirzəni çağırıb söylədi həmin:
“Naməni tez batıl etsin qələmin”.

Ənbəri gülaba qataraq dəbir,
Ayüzlü deyəni yazdı birbəbir.
Hiddətə gətirdi şahın söz-sovu,
Kəsərli cavabla boğdu Xosrovu.
Aşiqin sirtini naz eylər əyan,
Naz ilə eylədi dərini bəyan.

ŞİRİNİN XOSROVA CAVAB MƏKTUBU

“Varlıq aləminin özəl rəssamı
Bilir səcdəsinə borcludur hamı.
İnsan zəkasında çıraq yandırır,
Sözü mənə ilə mənalandırır.
Onun köməyiylə sevsə yar yarı,
Qılınc da ayıra bilməz onları.
Vüsal yazmayıbsa, inan heç vədə,
Sevənlər birləşməz yüz zəncirlə də.
Ülfət istəyirsən ayrılanlara,
Vüsali gücdə yox, tanrıda ara.
Yaradan sənənlə ülfəti kəsdi,
Razıyam, demə ki, beləymiş qəsd.
Vaxt gələr, açılar bağlı qapılar,
Göydə axtardığın yerdə tapılar.
İnciklik dərdinə olluq şerik biz,
Yenə özəlkitək sevişərik biz.
Arzumu gözümdə qoyub həsrətini,
Nakamam, qəlbimi oyub həsrətini.
Ağlayıb-sızlaram daim burada,
Yetirsən yarım ilə fələk murada.
Yetişdi məktubun – gizli yazın da,
Dirilik suyu var qara yazında.
Mübarək məktubun həyatdır mənə,
Can gəldi ümidlə ölüb gedənə.
Qorxu duasıdır, dərd həmdəmidir,
Könül tilsimidir, can məlhəmidir.

Adına baxmaqdan sanma ki, doydum,
Yüz kərə öpərək, göz üstə qoydum.
İncə fikirlərin ağılıma batdı,
Hər cümlə necə də qəlbimə yatdı.
O mübarek yazın könül səsidir,
İnsafın, mürvətin ifadəsidir.
Onda köhnə yarın nisgili, dərdi,
Hamısı arzuya bağlı sözlərdir.
Sanki qucaqlaşdım özüylə şahın,
Dünyamı unuttum sözüylə şahın.
Onun keniziyəm, əzizləsə də,
Xoşdur hökmdarım “kəviz” desə də.
Xoşbəxtəm, sultanım salıbdır saya,
Sevincdən elə bil ucaldım aya.
Haqlısan, sən məni çəksən də dara,
Havadar gəlməsin mən günahkara.
Mən qal gur atəşdə, odda sönərmi?
“Asta yan” deməklə od da sönərmi?
Yayın qızmarında od saçan günəş,
Sözlə soyumuşdur, de, haçan günəş?
Sultanın gileyi, dərdi bilindi,
Mən də öz dərdimi qoy deyim indi.
Sevgidə arzudan sevinc tapaq biz,
Ömür köhlənini qoşa çapaq biz.
Nur nura qarışsa, ayrılmaz daha,
Kaş ki, ayrılmayan yar olum şaha.
Qonsa yar gözünə yarın qubarı,
Gözünü qaşayıb, sızlamaz yarı.
Bildim qəsdin nəyə can atmaq imiş,
Məni yağlı dillə aldatmaq imiş.
Bəs niyə yazmışsan tənəli sözü,
Mənə sərxoş deyir mey içən özü?
Şirin vüsalımdan doyan da sənsən,
Adımı vəfasız qoyan da sənsən.
Özgə qucağında yatıb-duran kim?
“Yatma, oyan” deyə, qulaq buran kim?

Şəkər bazarına salmışan qovğa,
Şirin acılaşıb, olmusan loğva.
“Şirindən orucam” deyər qaçmışan,
Şəkərin üstündə iftar açmışan.³³
Bənd oldun Şəkərin şirin dadına,
Düşmədi baldodaq Şirin yadına.
Südü süd arxından içir dodağım,
Qanıma susayan yağmışan, yağım.
Tənələr yağdırıb, lağ eləyirsən,
“Süd arxın zəhərlə dolsun” deyirsən.
Şirin çərəzlərlə sən yaşayırsan,
Şəkərdən öteri süd daşıyırsan.
Çətin, zəhər suyun şirinə dönər,
Südü qana dönər, irinə dönər,
Elə bilirsen ki, ay etibarsız,
Olmuşam sənintək mən də ilqarsız?
Sanma yox vəfayla dünyatək aram.
Fələyin çarxıtək enib qalxmaram.
Sənə könül verib sevəndən bəri,
Olmusan dilimin daim əzbəri.
Böhtanla, yalanla yanmasın canın,
Vəbalı dağ olar o, dağçıpanın.
Yad köhlən cilovu yoxdur əlimdə,
Təmizdir qəlbim də, hər əməlim də.
Günahsız yazığa yağdırma tənə,
Gül dərən gəlməyib gülə, gülşənə.
Torpağın günəşə tabını vardır?
Sinəsi istidən cadar-cadardır.
Kim ki, görməyibdir şərab nəşəsi,
Sərxoşa döndərər sürəhi səsi.
Kimsəylə oturub danışmaram mən,
Canından əl üzər üzümü görə.
Kim görse pərdəsiz məntək gözəli,
Xəncəri köksünə saplar öz əli,
Yanana su tökən – onu yandırar,
Atəşi yağ ilə alovlandırır.
Qəlbinin hökmüylə gəldi yanıma,
Baxmadı iznimə, həyacanıma.

Əl çəkməz, qovsam da onu mən indi,
Dəli-divanədir eşqimdən indi.
İnsanam, hər işdən halıyam, halı,
Tapdamaq olarmı eşqi, iqbali?
Can-başla sevəni qovsan, dəlisen,
Könül verməsən də, söz verməlisən.
Eşqimdir qəlbini arzusu, kamı,
Sevəni, sevgiyə qarşılar hamı.
Bilirsən insanın etibarını,
Sevən məhəbbətlə sevər yarını.
Məni bəyənməyib, özgəni aldın,
Tənəli sözlərlə ələ də saldın.
Yıxma günahını boynuma mənim,
Şirin sevdamıza özünsən qənim.
Məzlumun cəzaya yox əgər haqqı,
Zalıma zülm üçün səsləyər haqqı.
Brəhmən özünü atəşə yaxar,
Yağlıdır, yağsızda tez olar axar.
Atı bələdçisiz yolda çapırsan,
Dağ-daşa baxmayıb, kolda çapırsan.
Salma mən yazığı dağ-düyünə sən,
Hər tükü canımda düyünləmişən.
Canıyla əlləşir bəxtiqaralar,
Zavallı bəxtimə vurma qaralar.
Qəlbimin içində qalmısan torda,
Özgəsi yer tapmaz özünə orda.
Hicranın qövr edən dağları bəsdir,
Yarama duz səpmək, bil ki, əbəsdir.
Daşlarda yaşayan ilan da – mar da,
Darısqal yuvalı qarınca da,
Ormanlı dağların pələngləri də,
Dərin deryaların nəhəngləri də,
Laləli düzlərin quşu, sarı da,
Ovlağın, çəmənin ahuları da,
Mehirdən, ülfətdən alar payını,
İsnişə-isnişə tapar tayını.

Bir an da tayından aralı gözməz,
Yaxın həmcinsindən mehrini kəsməz.
Mən heçəm, onları salanda yada,
Həyatım kimsəsiz keçir dünyada.
Dövlət quşu kimi tək dolaşıram,
Zümrüd quşu tək yalqız yaşaram.
Qanlı göz yaşlarım dönübdür çaya,
Sıgıram dəhlizə, geniş saraya.
Gedib eşq əlindən aramım bada,
Daim vurnuxuram həyət-bacada.
Ahımdan savayı sirdaşım yoxdur,
Kölgəmdən savayı yoldaşım yoxdur.
Sən şirin yuxuda, mən qəmdən oyaq,
Sübhədək yanırım yanan şam sayaq.
Şahın adətini bilər köləsi,
Şah yatar, şam yanar, kəsməz şöləsi.
Kasıb da söndürər yanar şamını,
Öz yanar varlığı sanar şamını.
Şamıntək nə qədər sızlayım, yanıq?
Öldür, dağ-düyündən qurtarsın canım.
Qənim məskənsizdir, yersizdir, nədir?
Daim mən yazığın ürəyindədir.
Yoxa çıxmış könül tapılarını heç?
Ürəksiz insan da, de, tablarmı heç?
Qəlbim yar əsiri, eşq ilə dağlı,
Ayağı zəncirli, qolları bağlı.
Gündüzüm qaranlıq, gecəm qaranlıq,
Yaxın gəlməyirsən mənə bir anlıq.
Vurğunam, eşqinlə sınınamırsan,
Halıma gülürəm, inanmayırsan.
Beleyəm, ürəkdən əmin ol indi,
Qovsan da, atsan da, fərman sənindi.
Neyləyək, bəxt saldı bizi nisgile,
Sən şəkərlə dolan, mənə süd ilə...”
Nəmə bitdi, çapar düşdü yol-izə,
Yetirdi, məktubu verdi Pərvizə.

Dürr xəzinəsindən şah möhrü açdı,
 Şirinin sözləri gözə nur saçdı.
 Başladı məktubu oxumağa o,
 Döndü dolaşılıq bir yumağa o.
 Cavab naməsiydi aldığı kağız,
 Hər sözdə naz-qəmzə, giley, dil-ağız.
 Gülab qatılmışdı sanki sirkəyə,
 Sərxoş “məcun” deyər belə bir meyə.
 Çərəzdi, məzədi şirin kəlamlar,
 Acı şərabin da öz nəşəsi var.
 Duz çoxdu, dadmasa, kəsməzdi ağrı,
 Dadsa da göynəyər, yanardı bağı.
 İçdi, dili-ağızı göynədi xeyli,
 İçdikcə içməyə çoxaldı meyli.
 Bu duzlu sözləri sinirdi yarı,
 Qopdu yarasının sızıltıları.
 Şirinin şorluğu bayıldı onu,
 Sonra aşiq kimi ayıldı onu.
 Dostlara dedi ki, bir çarə şaha,
 Dözməyə taqətim qalmayıb daha.
 Nifrət, şirin kama – bu şirinliyə,
 Şirintək yarımından ayrıldım niyə?..
 İşrəti tərk etdi bu niyyətlə o,
 Yola hazırlaşdı qətiyyətlə o.
 Yükləri çatdılar kəhər üstünə.
 Qulamlar öyləşdi yəhər üstünə,
 Sanki hilal qondu Şəbdiz belinə,
 Qara köhlən döndü səmum yelinə.
 Səhər küləyiydi sanki süzəndə,
 Gülünü aradı dağda, düzəndə.

XOSROVUN İSFAHANDAN QAYITMASI VƏ YUXU GÖRMƏSİ

“Şahlar tarixi”ndən oxumuşuq biz,
 Çapdı İsfahandan atını Pərviz.
 Qəm-qüسسə ruhunu çəkəndə dara,
 Son qoydu uzanan uzaq yollara.
 Yetişdi Ərmənə... İslanmış tərddən...
 Qaçdı Şirin qoyan keşikçilərdən.
 Kənd vardı keçiddən aralı dağda,
 Ora dəyməmişdi hələ ayaq da.
 Şəbdizi dördnala çapdı o yurda,
 Ay kimi çilədi obaya nur da.
 Gecə sincab kimi... Ay doğub təzə...
 Yer üzü mahtabdan dönübdür xəzə.
 Hava kürk havası... Hər yanda şaxta,
 Şah qumaş üstündə yatdı yataqda.
 Yel yatdı, sübh güldü xoş hava ilə,
 Quşların nəğməsi ucaldı zilə.
 Xumar nərgizləri açıldı şahın,
 Səslədi dostları: “Bir gəlin yaxın.
 Ağır yuxusundan oyandı onlar,
 Qul kimi qulluğa dayandı onlar.
 Söylədi: “Keşikdə oyaqdi baxtım,
 Gecə yuxudaydım, rahatdı taxtım.
 Rəyada gördüm ki, bir gözəl pəri,
 Yüz nazla-ədayla girdi içəri.
 Biri gülab dolu, biri süd dolu,
 Əlində qızıl cam, süzdü sağ-solu,
 Gülabı uzatdı, “İç” deyə sənəm.
 Alaraq camını, içdim həməndəm.
 Yanaşdı sevdiyi bir gənc oğlana,
 O biri camı da uzatdı ona.
 O cavan elə ki, süddən tamsındı,
 Əlindən düşərək qızıl cam sındı...
 Doğru təbiriniz şaha gərəkdi,
 Gülab nə deməkdi, süd nə deməkdi...”

Tutdu Büzürümid ona üzünü:
 “Çox gözəl yuxudur, gəzsən düzünü.
 Bundan daha gözəl yuxu olarmı?
 Südün gülab qədər ləzzəti varmı?
 O şirin gülabı alıb içmisən,
 Çatarsan Şirinin vüsalına sən.
 Dağılmış süd ki var, təbir budur, bax,
 Fərhad süd arxına təşnə qalacaq.
 Piyalə dağılıb qalıb torpaqda,
 Qalar dağçapanın külüngü dağda...”
 Şah dedi: “Yuxudan xeyir görək biz,
 Kaş ki, doğru çıxsın bu təbiriniz.
 Yuxunu söyləmə heç bir qanmaza,
 İstər yaxşını da pisliyə yoza”.

XOSROVUN FƏRHADIN YANINA GETMƏSİ VƏ ONLARIN MÜBAHİSƏSİ

Şirin yuxusundan səhər oyandı,
 Süd dolu piyalə əlində yandı.
 Göyün gərdişiylə bulud söküldü,
 Piyalə fırlandı, süd də töküldü.
 Şah dedi: “Razıyam öz taleyimdən,
 Bu gün süd arxına getməliyəm mən...”
 Hakim libasını atdı yatağa,
 Çoban paltarında yollandı dağa.
 Soraqla dağları dağlara qatdı,
 Tək-tənha Bisütun dağına çatdı.
 Etdi heyranlıqla arxa tamaşa,
 Min cila vurulmuş hər çopur daşa.
 Sənətin ecazkar hüsnünə baxdı,
 “Afərin” sözləri dilindən axdı.
 Sənət abidəsi necə gözəldi,
 Enib sənətkarın yanına gəldi.
 Gördü bir cavandır, dağ cüssəsi var,
 Nəcabət işığı üzündə parlar.

Sanki tunc heykəldir, dayanıbdır lal,
 Bədirli ay idi, olubdur hilal.
 Çəkdiyi bəlanı söylər gözləri,
 Cəsədi sümükdür, bir də ki, dəri.
 Toz-torpaq yaraşmır boya, cüssəyə,
 Qan tərini içində batıb qüssəyə.
 Dedi: “Peşən nədir? Vətənin hara?”
 Dedi: “Bir aşiqəm, can qurban yara”.
 Dedi: “Aşiqliyə sübutun varmı?”
 Dedi: “Dərsiz aşiq bunu duyarmı?”
 Dedi: “Eşqə görə alçalar aşiq”.
 Dedi: “Könül verib, dərd alar aşiq”.
 Dedi: “Eşq əhlinin hardadır qəlbi?”
 Dedi: “Yar alıbdır, yardadır qəlbi”.
 Dedi: “Gözəllərin məsləki nədir?”
 Dedi: “Aldatmaqdır, nazdır-qəmzədir”.
 Dedi: “Özgə nəyə var imkanları?”
 Dedi: “Dərdə salıb, alar canları”.
 Dedi: “Acılıqda qəm yemək olmaz”.
 Dedi: “Şirin qəmə qəm demək olmaz”.
 Dedi: “Hicran salıb bu günə səni?”
 Dedi: “Yar nisgili öldürüb mənini”.
 Dedi: “Yaxın gəlib, şəfqət saçar yar?”
 Dedi: “Ay nurunu uzaqdan saçar”.
 Dedi: “Unut, köçmə hələ həyatdan”.
 Dedi: “Ölüm xoşdur belə həyatdan”.
 Dedi: “Vüsal üstə can gedər bada”,
 Dedi: “Eşqə görə can düşməz yada”.
 Dedi: “Atsan onu, taparsan yenə”,
 Dedi: “Vəfasızlıq yaddır sevənə”.
 Dedi: “O, atəşdir, yaxar varlığı”,
 Dedi: “Sevgi sevməz zülmkarlığı”.
 Dedi: “Haçan sənər bu eşq, həvəs də?”
 Dedi: “Nə sağlıqda, nə son nəfəsdə”.
 Dedi: “Yar eşqindən gələr min qada”,
 Dedi: “Duaçıyam o dünyada da”.

Dedi: "Xəncərinə qurban gedər baş",
 Dedi: "Baş nədir ki, şaqqalası kaş".
 Dedi: "Gözdə qoyar eşqi muradı",
 Dedi: "Can verərəm dilimdə adı".
 Dedi: "Qan tökərsə, günaha batmaz?"
 Dedi: "Yar günahı üstünə atmaz".
 Dedi: "Bəlkə gəldi yar sənə sarı?"
 Dedi: "Kırpiklərim silər yolları".
 Dedi: "Qədəm bassa əgər gözüne?"
 Dedi: "Qəlbim "gəl, gəl" deyər özünə".
 Dedi: "Onu görsən xoş rüyada sən?"
 Dedi: "Oyanmaram qiyamətəcən".
 Dedi: "Heç bilirsen nədir xoş yuxu?"
 Dedi: "Mənle əkiz doğulmuş yuxu?"
 Dedi: "Dırnaq ilə desə – yon daşı!"
 Dedi: "Hər kirpiyim yonar on daşı!"
 Dedi: "Yarı atsan, var sənə həyat".
 Dedi: "Yar canımdır, cansız nə həyat?"
 Dedi: "Eşqə görə ölməlisən, bil!"
 Dedi: "Aşiq bundan çəkinən deyil!"
 Zamanın Darası etdikcə hədə,
 Verdi cavabını aşiq yenə də.
 Xosrov heyran qaldı məharətinə,
 Yanıqlı aşiqin mətanətinə.
 Qəmini dadıbsa kim məhəbbətin,
 Sınaqdan çıxmasa, deyildir mətin.
 Gördü ki, sadıqdır eşqə, ilqara,
 Bütün varlığıyla bağlıdır yara.
 Danışmaq çətindir ötkəmlik ilə,
 Tutdu şirin sözlə, qılıqla dilə.
 İltimas olmasa, söz almaq zordu,
 Halı pərişanın halını sordu:
 "Bu nə müsibətdir, nə sızlamaqdı?
 Canının yangısı canımı yaxdı..."
 Belə cavab verdi o nakam aşiq:
 "Fələk istəməyir ala kam aşiq.

Bəxtin əlindədir ömrün sükanı,
 Tale qərq eləsə, qurtuluş hamı?
 Fələyin köhləni harındır, harın,
 Çapmağa hünəri yox insanların.
 Nə sevər, nə sayar gözəllər məni,
 Ot kimi tapdayar gözəllər məni.
 İtdim ayaqlardan qopan qubarda,
 Gözümdən qəlbimə doldu qubar da.
 Ürək göz deyəndən çıxarmı məgər?
 Gözün belasını ürək də çəkər.
 Fəğanım, fəryadım yoxdu əzəllər,
 Eşqə qul deyildim, çoxdu gözəllər.
 Yanğın basdı könül xanımanımı,
 Möhnət atəşinə yaxdı canımı.
 Mübarək çöhrəli şirindil Şirin
 Eylədi kamımı ilk dəfə şirin.
 O Ay bilmədim ki, baxar qıyğacı,
 Şirin işrətini eyləyər acı.
 Öz əlimlə uçdu könül tərlandı,
 Artıq tapılmadı, gəzdim hər yanı.
 Vəhşini təlimlə ram etsən də sən,
 Qırsa zəncirini itər gözümdən.
 Sərçəsi pərvazla uça qəfəsdən,
 Uşaq ha ağlasın, düşsün həvəsdən!.."
 Şah dedi: "Buludtək dolmusan axır,
 Gözünün yaşları sel kim axır.
 Elə yarı unut, son qoy fəryada,
 Çalış ki, düşməsin bir daha yada.
 Çıxar yavaş-yavaş fikri başından,
 Ürəyin uçunmaz yar təlaşından.
 Hicran acısını duymazsan daha,
 Sevgiyə, vüsala uymazsan daha".
 Xosrov yar eşqindən xumardı, məstdi,
 Aşıqdən gizliydi qərəzi, qəsdı.
 Bu sözdən aşiqin çatıldı qaşı,
 Gülüşlə dodağa axdı göz yaşı.

Dedi: “O kəs çıxar quyudan üzə, –
 Su çıxsə qurşağa, ya da ki, dizə.
 Quyunun yüz arşın dərinliyi var,
 Atılsan, ya qolun, ya belin sınar.
 Mənə zənəxdanın quyusu bəsdı,
 Quyuya düşəndə, yar ipi kəsdi.
 Bu quyuyu dayazdır gəndən baxana,
 Kim düşsə, əlvida söyləyər cana.
 Canla əlləşirəm orada indi,
 Çəksən də, çıxmağım daha çətindi.
 Düzdür, zavallıya bu can şirindir,
 Şirin şirinlikdə ondan şirindir.
 Şirinsiz bu şirin canı neylərəm?
 Düşməni evimə mehman eylərəm.
 Ondən ayrı salar mənı bir əcəl,
 Əl çək, yar eşqində şirindir əcəl.
 Gözəl üz göstərıb, naz ilə baxar,
 Yüz aşiqin qanı bir cama axar.
 Ovçu sərçələri qırdığı zaman,
 Yüz candan qan olar bir çəngə saman.
 Sevdalı aşiqəm canana görə,
 Canandan dönmərəm bir cana görə.
 Kim bacarar mənı kəməndə salsın?
 Öyüd-nəsihətin Xosrova qalsın.
 Dəliyə nəsihət verərsə bir kəs,
 Ona ağılı olan ağıllı deməz.
 Nəşə verəcəksə yaqut dodağı,
 Yaşayıb görərəm nəşəli çağı.
 Bəxtimdən bağlansa üzə qapılar,
 Cəsədim xaraba yerdə tapılar.
 Həyat lövhəsindən silərsə ölüm,
 Mənım nəyim qalar? Bir ovuc külüm!
 Xosrovdur nəsihət, öyüd möhtacı,
 Sahibsiz qalacaq üzüyü, tacı.
 O keçsə eşq üçün əgər cahandan,
 Əlim asanlıqla üzülər candan.
 Çəkilsə Şirinin eşqi yolundan,

Sən mənı söysən də, küsmərəm bundan”
 Şah qəlbi bu odlı cavabdan yandı,
 Sanki od üstündə qaynar qazandı.
 Yanan qəlb şahiddi bu yanğınına,
 Qəzəb qılıncını qoydu qınına.
 Əkin söz xışıyla yenə əkildi,
 Peşmanlıq içində durub əkildi.
 Xosrov dörd dağından gəldi dörgaha,
 Qəm yükü dağlardan ağırdı şaha.
 Dolmuşdu qəlbinə Fərhadın sözü,
 Qəlbini dostlara boşaltdı özü.
 Nədimlər sözündən fikrə daldılar,
 Sözsüz, hərəkətsiz donub qaldılar.
 Dinləyib söhbəti, şirin kəlamı,
 Bu şirin sevdaya mat qaldı hamı.
 Şah dedi: “Ömrümü döndərdi zaya,
 Fərhad külüngündən uçan hər qaya.
 Şahlartək əlimlə tökülə qanı,
 Günahsız qanından bir savab hanı?
 Başqa əlacım da bir intihardır,
 Qısqançlıq ölümü adama ardır.
 Elə yol tapım ki, olmasın tikan,
 Tikanlı ayağa dolmasın tikan”.
 Dedi Büzürgümid: “Yanma bu haqda,
 Kirpiyim tikanı qoymaz ayaqda.
 Göndər yalançının, zəvzəyin birin,
 Desin ki, ölübdü sevdinin Şirin.
 İntihar eyləsə, zəfər bizdədir,
 Ölməsə, hər çarə əlimizdədir...”
 Bu tədbir Xosrovun ağına batdı,
 “Fərhad ölsün” deyə qəsdə əl atdı.

ŞİRİNİN EŞQİ YOLUNDA FƏRHADIN ÖLÜMÜ

Zənci keşikçisi vardı Pərvizin,
Dilində pəltəklik, üz-gözündə kin.
Sanki cəhənnəmin öz ifritəsi,
Küllük qarğası tək kəsməzdi səsi.
Göbəyi açıqdı, hövsələsi dar,
Gəyirib qusduqca bıqları batar.
Qarnı qazan təkı yanıb atəşə,
Ağzı borclu kimi, tanımaz nəşə.
Dodaq yumduğunu kimsə görməyib,
Dili bir dostuna müjdə verməyib.
İblis əməliylə min kələk qurar,
Fitnəyə hər zaman keşikçi durar.
Ağzı xeyir sözə açılan zaman
Yüz söyüş yağdırar üstünə haman.
Ayrılıq günündə istər sevinə,
Ölüm xəbərini qaçar cvinə.
Çıxanda səfərə, ya da gəzməyə,
Kəsər kandarını “vay” deyə-deyə.
Matəmə sevinən, yasda güləndir,
Toylarda başına kül töküləndir.
Canını kimin ki, özər ağacı,
Dili mişar kimi kəsər ağacı.
Daş ilə özilər canı, başı da,
Canı polad kimi özər daşı da.
Sanar hünər üstə göyərək bədən,
Bədəni gömgöydü qapaz-sillədən.
Pırtlaşıq bıqları bitli, sirkəli,
Burun tükündən də bit tapar əli.
Özü itburnudur, Xərəngan adı,
Yırtıcı pələngdi, sümsük tuladı,
Fələk də səhvini sonra qanıbdır,
Alını damğa ilə damğalanıbdır.
Şah tutdu ənamə belə səfehı,
Axdı qucağına vədinin behi.

Sonra da söz açdı ədavətindən:
“Quyruqlu ulduz tək söndür ayı sən”.
O alçaq divanə cumdu, nə cumdu,
Div tək dağ oğlunun üstünə cumdu.
Bədbəxt başa vurdu uğursuz yolu,
Dili yalan dolu, gözü yaş dolu.
Daş üstə dayanıb, Fərhada baxdı,
Qara qəlbə qara fikirlər axdı.
Alov şölə çəkib, gəmirirdi qəlbi,
Yumşalmaq bilmədi, dəmirirdi qəlbi.
O alçaq özünü göstərdi avam,
Hiyləni, kələyi etdirdi davam.
Söylədi çobana uca səs ilə:
“Bu yazıq dağ çapır nə həvəs ilə?
Şirin bir həftə dəir yatır məzarda,
Yar canla əlləşir, gör, indi harda.
Bisütun bir yana, Qafı da çapa,
Elə bir incini çətin ki, tapa.
Dişlə göbəyini dəlsə də yerin,
Torpağa gömülüb, tapılmaz Şirin.
Heyhat, əcəl əldən alana, heyhat!
Qürbət əldə nakam qalana, heyhat!..”
Bu söhbət Fərhadı saldı təlaşa,
Varlığı şüşətək çalındı daşa.
Yalvardı: “Nə sözdür, salmışan, aman!
Canımı, ruhumu almışan, aman!..”
Daşürəkli namərd yenə də dindi:
“Müsibət içində müsibətindi.
Gəzdiyin cəvahir hanı, yox daha,
Cəsədə ağla ki, canı yox daha.
Axtardığın inci mədəndə yoxdur,
O cana ağla ki, bədəndə yoxdur.
Özünü zəhəmətə salma havayı,
O arx çəkdirənin tutuldu vayı.
Atıldı torpağa gözəl əndamı,
Göz yaşı axıtdı qəbrinə hamı.

Cavanlıq bağında gözəl fidanı,
Sındırdı kökündən xəzan tufanı”.
Elə ki, bu sözlər Fərhadə çatdı,
Yaşamaq fikrini başından atdı.
Qəzəbdən başını çaxdı qayaya,
Qan arxı kükrəyib axdı qayaya.
Bu arx süd arxına axdı, calandı.
Dağın ürəyində qan laxtalandı.
Üzünü, gözünü qan-qubar sardı,
Qan torpaq içində fəryad qopardı:
“Ey tale, sən oldun amansız mənə,
Dərdlə ölüm yazdın dərmansız mənə.
Yarın matəmindən tökdüm qanıma.
Ayağı altında al bu canımı.
Heyhat, yar eşqindən ağlar ölürem,
Qəlbimdə nisgillər, dağlar, ölürem.
Deyirdim ölürəm öz qabağında,
O öldü, mən gəzdim göz qabağında?
Madam ki, yar gedib soyuq məzara,
Sağ qalmaq yaramaz mənimtək yara.
Köçübdür dünyadan gözəlim daha,
Üzülün dünyadan öz əlim daha.
Yar hanı, ovuda yarı qucunda,
Əbədi uyuyum ayaq ucunda.
Yolum heçlik yolu, yaşamaq əbəs,
Yetirər mənzilə ani bir nəfəs.
Can cana qovuşsun, sevinək, gülək,
Külümü küllünə tez qat, ey külək!..”
Gündüzü gecəyə çevrildi bu an,
Bezdi şirin canı acı həyatdan.
Ağzında acılıq, dilində Şirin,
Ölümün şərbəti şirindi, şirin.
Şirin ləyən kimi, göz doldu qandan,
Şirin deyə-deyə can çıxdı candan.
Əzəldən belədir bu zalım fələk,
Qoymaz deyəsən ki: “Kam alım, fələk!”

Göstörər təşnəyə şərbəti camda,
Dağidar şərbəti içən məqamda,
Bir canlı yaradıb, atarsa çölə,
İstər çay görməmiş təşnə də ölə.
Ceyran səhər-səhər ovlağa gələr,
Su üstə ox onun bağırını dələr.
Xurma yeyən quşlar xurmaya qonar,
Köksü yemdən qabaq tikandan qanar.
Dünyanın yuxuya bənzəri varmı?
Gözün gördüyünə əlin çatarmı?
Təşnə yuxusunda arx çəkər guya,
Oyanıb görər ki, təşnədir suya.
Ay nuru axsa da, cam dola bilməz,
Qumaştək yansa da, xəz ola bilməz.
Günəş şüasını qızıl sanma sən,
Zər kimi, torpaqdan yığa bilməzsən.
Kim qara kölgədən ənbər alandır?
Torpaq həqiqətdir, kölgə yalandır.
Bir şey tapmazsan ki, olsun əbədi,
Heçliyin uğrunda qıvrılmaq nədi?
Bir ovuc torpaqdır, inan, varlığın,
Müqəddəs aləmə qurban varlığın.
Varlıq sevdasında uduzdu dünya,
Müftə verilə də, ucuzdu dünya.
Yoxluq səfəri də bir cür səfərdir,
Bu gündən ağırdır sabahın dərdir.
Yola susuz çıxsa səfər yolçusu,
Ölər təşnəlikdən, tapmaz yolçu su.
Bilirsən əzəldən dünya harındır,
Torpaq dam sellərin, gur sularındır.
Üstünə uçmamış gil damın layı,
Sellər axıtılmamış burax sarayı.
Qara torpaq üçün torpağı tərk et,
Müqəddəs aləmə müqəddəs də get.
Firuzə dağlardan humay döş üstə,
Qoyma quzğun kimi qona leş üstə.³⁴

Çemən sularına alışan ördək,
Hamamın suyundan içməsin görək.
Yansa da zivərdən, daş-qaşdan canın,
Onlarla qurtarmaz təlaşdan canın.
Olsa fil dişindən, qızıldan qəfəs,
Gülüstan eşqidir quşlara həvəs.
O dünya insandan haçan doyubdur?
Başı taclını da tacsız qoyubdur.
Canından qorxursan hansı niyyətə?
Ölüm qovuşdurar əbədiyyətə.
Ağıllı odur ki, bir ad qazansın,
Ölməmiş, ölümü hər zaman ansın.

FƏRHADIN ÖLÜM XƏBƏRİNİ EŞİDƏN ŞİRİNİN AĞLAMASI

Sənət ustadını dinləyəndə mən,
Söz açdı "Nəvayi-Xosrovani"dən.
Fərhad ölüb getdi bir nakam kimi,
Söndü yana-yana sönən şam kimi.
Şirinin eşqində can getdi bada,
Yar gəlib çıxmadı can çıxanda da.
"Qantökən" Şirinə xəbər çatdı tez:
Tökdü dağçapanın qanını Pərviz.
Dedilər: "Bu yeni üsuldur" indi,
Günahkar Xosrovdu, qatil Şirindi?!"
Getdi yar gözünü özü bağlasın,
Ona qurban gedən yarı ağlasın.
Tapdı qan içində o nakam yarı,
Yudu göz yaşları qanlı daşları.
Əmr etdi, ölüyə hörmət qoyuldu,
Gülab, zəfəranla cəsəd yuyuldu,
Aşiq kəfən geydi, məşuqə qara,
Qərbi qoydular qərib məzara.
Kimsəsiz qərribə yandı, ağladı,
Nakam getdiyini andı, ağladı.

Yeni dərdlə gəldi evə o sona,
Xosrovun hiyləsi dərd oldu ona.
Qatili çox kinlə, qəzəblə andı,
Söylədi: "Zalımın zülmü yamandı.
İnsan öldürənin halaldır qanı,
İnsan saymaq olmaz elə insanı.
Kim dözməz ağrıya, bərkə, çətinə,
Qıyarmı özgənin müsibətinə?"

HEKAYƏT

Ulaqçı ulağa söylədi qəsdən:
"Palañçı yaxşıdır ipəkçi kəsdən".
Ulaq söylədi ki: "Yaxşıdır peşən,
Gəl, yüklə yükümü öz belinə sən".
Bu söz palañçının qəlbini qırdı,
Dedi: "Yük belimi əzər, ağırdı".
Ulaq söylədi ki: "Sən palañçısən,
Yoxsa kələk gələn bir yalañçısən?
Yükdən qorxdun "belim əzilər" deyər,
Yükləmə bir xarvar yükü özgəyə".
Kimse ölməyini salmaz yadına,
İstər özgə getsin ölüm badına.
Necə qınamayım insafsız şahı,
Yazığı öldürdü, nəydi günahı?!"
Mən də intiqama əl atım görək,
Günahkar eləyim kələk gələrek.
Qanlı əldə qalsın sabah yaxası,
Mən qanıma verim, o qarbahası.
Haqlı intiqama necə çatım mən?
Fərhadın qanını alım Pərvizdən.
Öz canı əlimdən olsa da xilas,
Mən də almahtyam qisasa qisas.
Görər şirinliyi özündə Şəkər,
Duz görər yaranın gözündə Şəkər.

Tənbur sədasiyla ucalıb səsi,
Nəşəmi alıbdır Şəkər nəşəsi.
Bir adam qisasla atını çapa,
Gedib İsfahanda Şəkəri tapa,
Acı zəhər qata şirin aşına,
Fərhadın oyununu aç başına.
Şirinin eşqiylə ölübdü Fərhad,
Şəkər halvasıyla olsun ruhu şad.

ŞİRİNİN QOCA NƏDİMİ VƏ ONUN İSFAHANLI ŞƏKƏRİ ÖLDÜRMƏSİ

Şirin açar gəzir Şəkər qıflına,
Gözəllər bu işdə köməkdir ona.
Xidmətə hazırdır bir kaftar qarı,
Fələktək dünyaya salıb odları.
Donqardır, yan gedir yeriylən zaman,
Bir soluxmuş aydır, adı Mahsaman.
Evlərə süpürgə çəkib yasda o,
Sındırıb toylarda asta-asta o.
Gənclikdə ox atdı, köhlən də mindi,
Bir çovkan kosudur ayaqda indi.
Boynunda gizli xaç, təsbeh əlində,
Belbağı yerinə qurşaq belində.
Dualı dilində min hiylə, kələk,
Batində iblisdir, zahirdə mələk.
Hiylədən göz yaşı qaynar gözündə,
Min şeytan fitnəsi oynar gözündə.
Öskürə-öskürə deyər fəsadla:
“Zümrüd də cütleşir ağcaqanadla”.
Yalan yuxuları yozar doğruya,
Doğru, riyasından dönər oğruya.
Mülayim söhbəti cəngin zil səsi,
Dili cəngavərin xəncər-qəməsi.
Caduya, dərmana öyrəşib əli,
Çıxarıb yolundan saysız gözəli.

Parlaq mirvaridən, inci, daş-qaşdan
Alıb gözəllərin aqlını başdan.
Qatar quş südünü zümrüd qanına,
Sehrlı küpəni qoyar yanına.
Hər otda əcayib möcüzə görər,
Yüz şeytan ruhunu külə döndərər.
Şirin deyən kimi qisas işini,
Sıxdı dodağına çürük dişini.
Təzimlə baş əydi Şirinə sarı,
Hap-gopa başlayıb, söylədi qarı:
“Hazıram qulluğa, xanım, hər zaman,
Qəlbin yaralanıb, gör nədən, aman!
Elə kələk qurram, istəsən əgər,
Dünyanı dar bilər özünə Şəkər”.
Təsəlli deməkdir bu hiylə ona,
İltifat göstərdi o nazlı sona
Dedi ki, qətidir, sözümlüz, qəti,
Get, içir Şəkərə şirin şərbəti.
O kaftar tələsik yola düzəldi,
Birbaşə İsfahan elinə gəldi.
Şəkərin evinə cumdu, nə cumdu,
Qarışqa şəkərin üstünə cumdu.
Şəkər şərbət kimi şirindi yaman,
Durdu qarışqatək qulluqda haman.
Şəkərin ləzzəti, dadı canında,
Durdu dəllal kimi Şəkər yanında.
Hahna sevinib, yanası oldu.
Şəkərin ikinci anası oldu.
Bəzən ağbırçəkdi, bəzən xanımdı,
Hər kəviz, qaravaş dedi canımdı.
Min qılıq göstərib can atdı şərə,
Qaynayıb-qarışdı südtək Şəkərə.
Gündə fitnə ilə girdi min dona,
Şəkər yüz əfsunla bağlandı ona.
Əl atdı cürbəcür hiylə-kələyə,
Əfsunluq adamtək döndü kələyə.

Şehrikar dilinə aldırdı pəri,
 Onunla birlikdə keçdi ünləri.
 Xosrovun eşqindən söz açdı hərdən,
 Danışdı Şirindən, qəmdən, kədərdən.
 Fitnələr anası gizlədi kini,
 Öyrəndi Şəkərin bütün sirrini.
 Ona şərbət içmək nəsihbmiş necə.
 Sezmədi hiyləni Şəkər zərrəcə.
 Mətbəx açarını verdi əlinə,
 Gör, kim saqi oldu belə gəlinə?!
 Ciyəri od tutub yansa da belə,
 Onsuz şərbət içməz Şəkər bir gile.
 Belə yola saldı bir il hər ayı,
 Özüldən möhkəmdir fitnə sarayı.
 Yağı dayanmışdı pusquda sayıq,
 Zahirde sərxoşdu, batildə ayıq.
 Artıq fürsət düşdü, yaxşı macaldı,
 O qaməti şümşad ələ camı aldı.
 Başda rəfiqələr, dostu, sirdaşı,
 Bir həftə işrətə qarışdı başı.
 Şərab yaman tutdu, çöhrəsi soldu,
 Beyni xumarlıqdan ağrıyla doldu.
 Artıq tərpenməyə taqəti hanı?
 Azar saldı gücdən o sağlam canı.
 Hərərət içində əridi bədən
 Şəkər suya döndü gözlənilmədən.
 Hərərət artırır insanda şəkər,
 Qızdırma törəder sağ canda şəkər.
 O sərvə-xuraman "sağalsın" deyər,
 Mahsaman yetişdi dərhal köməyə.
 Qolunu çırmadı, oturdu yerə,
 Hər əli uzandı bir cürə şərə.
 Məst edən şərbətə qatdı güləbi.
 Kafurə əndərdi qızıl şərabı.
 Ağrı məlhəminin buymuş "loğmanı",
 Dalbadal içirdi yasaq dərmanı.
 Yanan dilə baxdı, qıyıldı gözü,
 Sanki Ərəstuya süd verib özü.

Özünü Boqratdan üstün bilirdi,
 Hətta Əflatuntək deyib-gülürdü.
 Əlli şüşə qoyub öz qabağına,
 Saysız küpə yığıb göz qabağına,
 İçilməz dəvalar hamsı burdadı,
 Otun, bitkilərin bilinmir adı.
 Gah döyür, gah əzir, gah ovur qarı,
 Dincəlmək bilməyir bir hovur qarı.
 Xəstənin gümanı ona qalmışdı,
 Göyərçin üstünü qırğı almışdı.
 Gəzdiyi fürsətin məqamı çatdı,
 Zəhəri bal kimi şərbətə qatdı.
 Dildə: "Son şərbətin nuş olsun" – deyər,
 Qədəhi doldurub verdi xəstəyə.
 Ayüzlü, nuş etdi onu birtəhər,
 Zərif mədəsində qaynadı zəhər.
 O zəif canında od yaxdı qəlbi,
 Heçlik uçuşundan agahdı qəlbi.
 Vida demək gerek sonaya, vida,
 Dedi qız qatili anaya vida:
 "Sağ ol, ey ixtiyar, zavallı ana,
 Dözdün əzabıma, doymadın cana.
 Üstümdən kəsmədin bir an kölgəni,
 Belə sevməmişdi anam da məni.
 Heyhat, yola salır insafsız zaman,
 Borcundan çıxmadım, xəciləm, aman!
 Minnətsiz hər zəhmət düşdü öhdənə,
 Haqqımı bağışlar yaradan sənə.
 Ölüm can almağa yaman tələsdi,
 Şəfəli əlləri üstümdə əsdi.
 İnsan can verərək gedərkən bada,
 Dəva xeyirsizdir, məlhəm olsa da.
 Sanma ki, dərmanın dərdimi qovdu,
 Ovduğun dərman da başımı ovdu.
 Dərmanla qalsaydı insan canı sağ,
 Təbiblər ölməzdi sinəsində dağ.

Böhlan yağdırılar həkimə hər an,
 Yazıq xəcalətdir uğursuzluqdan.
 Taleyin hökmüylə ölərsə hər kim,
 Günahkar ölümdür, danlanan həkim.
 Təbiblər yadına bu söz düşsə də:
 “Əcəlin dərmanı olmaz şüşədə”.
 Sənə bundan artıq yox vəsiyyətim,
 Daha sona yetir hər əziyyətim.
 Mənim əvəzimdə baş əyərək sən,
 Xosrov dərgahında yeri öpərsən.
 Sürtüb ayağına yaşlı gözüni,
 Deyərsən səmaya yerin sözünü:³⁵
 “Ömrüm arzularla yetişdi başa,
 Ruhun təzələnsin, əbədi yaşa!
 Sənsiz toxundusa mənə bədnəzər,
 Mənsiz toxunmasın sənə bədnəzər.
 Sən qoydu ömrümə cəfali həyat,
 Həmişə sürəsən səfali həyat.
 Şərbətin bağırını yaxdı atəşə,
 Nuş olsun şərəbdən aldığı nəşə.
 Haçan Şirin ilə mey dəysə dilə,
 Qəbrimə bir damcı o meydən çilə.
 Könlünü dostlarla şad eləyərsən,
 Yaddan çıxanı da yad eləyərsən.
 Məzarım üstünə gələndə hərdən,
 Qəbrimin tozundan səp üstünə sən.
 Qalmadı qanımdan günah boynunda,
 Barı, qubarımı gözdür qoynunda,
 Şəkərsiz qəlbinə dolmasın mələl,
 Şirinin şərbəti olmasın halal.
 Demə ki, torpağa dönübdür bədbaxt,
 Torpağa dönmüş də insandı bir vaxt.
 Gəl, gör ki, kəfənim qanlıdır hələ,
 Yolunda ölənə ziyarət elə.
 Şirinlə söyləmə Şəkərə yaman,
 Şəkər də yarındı axı, bir zaman.

Nəstərən deyildim, gül idim mən də,
 Şirin olmasam da, dönmüşdüm qəndə.
 Eşqinlə yaşadım qəlbi yaralı,
 Qovuşduq... Doymadan düşdük aralı.
 Vüsal meyvəsinin dadı şirindi,
 Mən ona tamarzı gedirəm indi.
 Yarım əncir ilə doyar qəcələ,
 Doymamış, can qurban olar əcələ.
 Ətlə yemləyərlər bir yol qırğını,
 Üç öynə yem üstə salmaz qırğını.
 Bir damla düşərsə isti tavaya,
 Yağtək cızıltısı qalxar havaya.
 Əlim bəxt şaxından xurma qopardı,
 Yemədim, onu da bağban apardı.
 Yarım, badə verdi, nəşəli yara,
 İlkin piyalədən döndüm xumara.
 Hicran vaxtı həsrət qaldım yuxuya,
 Vüsal gələn zaman daldım yuxuya.
 Sən yar qucağında uyu, tap aram,
 Mən də bu torpağı qucub yataram.
 Ayrılıq atəşi yaxacaq bizi,
 Yuxuda görürük bir-birimizi.
 Sabah başlananda qiyamət günü,
 Gözlərim açılar görürəm üzünü...”
 Son sözlə yetişdi ömrünün sonu,
 Ölümün yuxusu apardı onu.
 Fənalıq Şəkəri torpağa qatdı,
 Şəkər mədəmindən atəşə atdı.
 Hər gözdən çağlayıb qanlı yaş axdı,
 Ulduzlar ağladı, şimşəklər çaxdı.
 İgidlər başıma torpaq ələdi,
 Gəlinlər hönküdü, şivən elədi.
 Gözlərdə kirpiklər qanlar süzürdü,
 Atəşin nalələr ürək üzürdü.
 Şivənlə yolundu min gözəl teli,
 Matəmə büründü İsfahan eli.
 Mürdəşir əliylə yuyuldu canı,
 Əbədiyyət qucdı əziz insanı.

Sərdabə içində gəmdülər yerə,
 Üçə gün batdılar yasa, kədərə.
 Sonra şadlanaraq güldülər daha,
 Eşqini ürəkədən sildilər daha.
 Kim ki, çox qəmləndi, yas tutdu özü,
 Özgə unutmamış, unudu özü.
 İnsanlar belədir, əzəl xilqətdən,
 Ürəyi daşdandır, bədəni ətdən.
 Hamı başı lovlı, qəlbi təlaşlı,
 Öləne vaysınar gözləri yaşlı.
 Elə ki, ötürər mezar evinə,
 Zaman keçər, insan ovunar yenə.
 Ürək həssaslıqla çox da əlləşər,
 Əzəldən biganə yaranıb bəşər.
 İnsan qafillikdən qovmasa dərdi,
 Ölüm qorxusundan hər an ölərdi.
 Ulduzlar ölümə yaddır əcəldən,
 Onlar da ölərdi, qorxsa əcəldən.³⁶
 Açılmaz düyünlər göz önündədir,
 Ürək tellərində bu düyün nədir.
 Bu sirri yaxşıca bilir hər insan,
 Bədəne əbədi yoldaş deyil can.
 Aqlımız uzağı görməz, az seçər,
 Gözümüz görəndən ürək vaz keçər.
 Ömrünün möhləti çox olan çoxdur,
 Bir də görürsən ki, özü də yoxdur.
 Gözümüz çox görüb matəmi, yası,
 İbrət götürməsək, yoxdur faydası.
 Ölümün xəyalı can güzgüsündə,
 İbrətlə baxana əyandır gündə.
 Kim ibrət gözünü yaxına açar,
 Gördüyü bəladan həmişə qaçar.
 Vaxt çatar, aparar aradan ölüm,
 Bilməz ki, gəlmişdir haradan ölüm.
 Yalnız doğulmayan, ölüb qurtaran,
 Ölüm yaxasından kənardı hər an.
 Doğuldun, hazır ol, gözle yaranı,
 Deryada cilalı cəvahir hanı?

Bürclər hasarında göyün gərdişi,
 Zərin "şeş qoşası" korlar hər işi.³⁷
 Hamını udmağı edibdir peşə,
 Zərləri civə tək oynar həmişə.
 Kimsə görməyibdir uduzmağını,
 Udubdur göylərin doqquz tağını.
 Təslim olmalıyıq oyunda ona,
 Nəyiniz varsa da qoyaq ovcuna...
 Yenə şahə qalxdı fikir köhlənim,
 Yersiz şaxələndi söhbətim mənim.
 "Gənci-badavər"lə ilhamım dindi,
 Əsil mətləb üstə qoy gəlim indi.

MAHSAMAN QARININ ŞİRİNİN YANINA QAYITMASI

İnsafsız Mahsaman batdı günaha,
 Üzünü cırmağa məcburdu daha.
 Gözəllər yanında o, arsız-arsız,
 Ağladı Şəkərə üzde qərarı.
 Sonra vida deyib qıza, gəlinə,
 Tələsik yollandı Şirin elinə.
 Gəlib, macəranı Şirinə dedi,
 Şirin bilirdi ki, iş nə yerdədi.
 Qarının yanında məğrur dayandı.
 Gülüşdən dodağı yaqutla yandı.
 Qüssədən qövr etdi gizli yarası,
 Bir gün qurulacaq onun da yası.
 Ölümə yaxasın qurtarmayan kəs,
 Özgə ölümünə şadlanır əbəs.
 Çatdı Xosrova da bu acı xəbər,
 Yaşıl çəmənəzarda mehmandır Şəkər.³⁸
 Ciyəri alışdı atəşin ahla,
 Çünki ömr etmişdi bir zaman şahla.
 Yas qurdu qəlbində hicran qəmindən,
 Cırdı yaxasını yar matəmindən.
 Sərv-i-xuramana nərgiz gözlərdən,
 Parlaq inciləri ələdi dən-dən.

Şirinin əlindən gəldi fəryada:
 “Yaxşı qisas aldı Şirin Fərhada.
 Hər qəsdin qəsdində bir ağır cəza,
 Cəzamı cəzasız qoymadı qəza”.
 Yaxşıya yaxşılıq, yamana yaman,
 Heç nəyi əvəzsiz qoymayıb zaman.
 Yaxşılıq üstəsə ömrün təməli,
 Yaxşılıq tapacaq yaxşı əməli.
 Alçaq xislətinlə hey alçalarsan,
 Verdiyın cəzaya cəza alarsan.
 Zəhərli bitkini becərmək olmaz,
 Becərsən də, şirin bar dərmək olmaz.
 Xoş sədəm yayılsa mavi qübbədə,
 Səsinə səs verər mavi qübbə də.
 Bir səsə on səda qoşular, budur,
 Üstü qübbədirsə, altı quyudur.³⁹
 Tikanla dəlmisən özgə gözünü,
 Özgə tikanından gözlə özünü.
 Canından əl üzün, can alsa hər kəs,
 Qartaldan çox yaşar dünyada kərkəs.
 Dəmirçi qılıncı çəkər ovxara,
 Öz əli-üzünü eyləyər qara.
 Ox-kaman ustası kaman düzəldər,
 Çayıb gözünü də yaman düzəldər.
 İynə yaxşı olur qanlı qılıncdan,
 İynə paltar tikir, qılınc alır can.
 Şahı zülmə görə qəza dağladı,
 Peşmanlıq içində xeyli ağladı.
 Yardan birdəfəlik üzüldü əli,
 Gördü ki, qisasdan puçdur əməli.
 Gözdə yaş, dilində həsrət dolu ah,
 Yollandı Ərməndən Mədainə şah.
 Xəlvətdə peşəsi ah-zardı onun,
 Qəlbində dağ boyda dərd vardı onun.
 Gündüzlər peşəsi qəmlənmək oldu,
 Gecələr yerinə sanki qor doldu.

Sönən çırağından qəlbində dağı,
 Soyuq yeldən söndü könül çırağı.
 Belədir qanunu eşqin əzəldən,
 Canını qorusan, əl çək gözəldən.
 Canan olan yerdə əlvida cana,
 Canın da, qəlbin də qurban canana.

ŞİRİNİN HİCRAN GECƏSİNDƏ YALVARIŞLARI

Şirin sonra oldu bu işdən agah,
 Bir aymış qalırmış filan kənddə şah.
 Minib yel yerişili köhlən belinə,
 Gedib Mədainə, doğma elinə.
 Yaman əfsuslandı, peşimanladı,
 Özünü qınadı, xeyli danladı.
 Eşqin xumarlığı başlandı yenə,
 Sevdə atəşinə can yandı yenə.
 Batdı ürəyinə kədər tikanı,
 Ağlımı itirdi, qaraldı qanı.
 Dərd aldı qüssəli, dərdli ürəyi,
 Yandı qəm oduna canı, kürəyi.
 Evi göz yaşından batdı qan-sələ,
 Qalmaqda canında dözüm, hövsələ.
 Hicranın darğası saldı taracı,
 Canın gücü getdi, ağılın tacı.
 Fitnə can mülkünə tökdü ordunu,
 Qılıncı sultanın aldı yurdunu.
 Eşq hücum çəkəcək keçsə basqına,
 Nə Xosrov, Keyxosrov basılar ona.
 Eşq ilə qarışqa filə dönəndir,
 Odda kol da udtək külə dönəndir.
 Şirin çox sıxıldı gecə əzabdan,
 Ölsə, qurtarardı necə əzabdan,
 Lal-dinməz göründü Çin bütü kimi,
 Qoymadı yanına gələ heç kimi.
 Uğursuz qəlbiylə qəlbi savaşa,
 Bir küncə sıxıldı sevdası başda.

Gecə – qır dəryası, zülmətdir hər yan,
 Kəsib süd çeşməsi südü dəryadan.
 Fələk çaşqınlıqdan düşübdür dara,
 Ulduzlar yolunda dönüb mismara.
 Ülkərə quyruqlu ulduz tikandır,
 Təbilçi əlində çubuq ilandır.
 Bijən quyusutək gecə qaranlıq,
 Zöhhak quyusutək necə qaranlıq!
 Zülmət qara qəlbin qara əməli,
 Ərəsat məhşərin müdhiş təməli.
 Sönüb sərt küləkdən işıqlı şamlar,
 Əbədi yuxuya dalıb adamlar.
 Fələk sədo yeyib, hamilə olmaz,
 Ay ilə günəş də daha doğulmaz.⁴⁰
 Gecəni nurladan səhər yatıbdır,
 Gündüzün qapısı qıra batıbdır.
 Sübh xəzinəsini göy qıfıllayıb,
 Sonra açarını yerə tullayıb.
 Gecənin xəncəri üzüb boğazı,
 Səhər quşlarının gəlmir avazı.
 Xoruzlar səsinə içinə salıb,
 Qarının umacı boğazda qalıb.
 Tutub azançını sufi kökəsi,
 Halva ötürməkdən tutulub səsi.
 Qorxunc əjdahatək yatıbdır dünya,
 Qapqara tüstüyə batıbdır dünya.
 Gecə belə zülmət, ürək dağlayır,
 Yazıq Şirin yatmır, dərddən ağlayır.
 Kimin ki, qəlbinə dağlar çəkilər,
 Gözünün yuxusu ərşə çəkilər.
 Oyaqkən nəşəyə kim biganədir,
 Dərddən yatmayanda halı gör nədir.
 Keşikçi oyaqdır, necə də sərvaxt,
 Aşıqtək can üstə deyildir hər vaxt.
 Şirin də belədir bu gecə indi,
 Bezib Şirin candan gör necə indi.

Uğursuz günlərdən qəlbi təlaşlı,
 Gecəylə dərdləşdi gözləri yaşlı:
 “Ey gecə, bu dağla qəm gecəsində,
 Humayı öldürmə zağ pəncəsində.
 Çəkil, duymayırsan heyəcanımı,
 Ölürem, bu gecə alma canımı.
 Mənə kafir kimi zülm eyləyirsən,
 İnsafsız, mürvətsiz yaranmısan sən?
 Necə də zalımsan, qaradır üzün,
 Bəxtim əsiridir, gecə-gündüzün.
 Hindu kafirisən, saqqalın qara,
 Çəkdi kafirlikdə sən hindulara.
 Bəlkə and içmişən, ey günəş, sən də,
 Gündüzün gələcək Şirin öləndə.
 Ey səhər, tez oyan, yatmaqdan usan.
 Gözümün yaşıyla çöhrəni yusan.
 Buz kimi dondurdun bütün cahanı,
 Əgər ölməmişən, nəfəsin hanı?
 Səndəmi sirdaşsan qüssəyə, aha?
 Mənimtək gülməyi unutdun daha?
 Ey gözüm, göz yaşı tökməyin bəsdə,
 Yanıb-yaxılmaqdır canımın qəsdə.
 Belə cəfa seli tökmək nə haldır,
 Eşqin qubarını yumaq mahaldır.
 Günəş sirdaşındır, harda qalıbdır?
 Onsuz yer üzünü zülmət alıbdır.
 Axşamkı məstliyə yox qəlbin tabı,
 Sərxoşam, vermirlər səhər şərabi.
 Yərəb, sübhün nuru saçılmır niyə?
 Dualı dodaqlar açılmır niyə?
 Qoca çalğıcının sınıbmı neyi?
 Kəsibdir səsinin nalə-gileyi.
 Bəlkə çox oxuyub, səsi batıbdır?
 Oyanmaq vaxtında yorğun yatıbdır?
 Bülbüllər salınıb yəqin qəfəsə,
 Cəh-cəhlə ötməyir həvəs-həvəsə.

Tüstümdən yer üzü zülmətə dönüb,
 Göylərin çırağı ahımdan sönüb.
 Yoxsa gecə olmaz bu qədər uzun,
 Ulduzlar görünməz kədərli, məhzun.
 Gecədən zülmətə dönüb varlığım,
 Zülmətə nifrətdir bu bizarlığım.
 Bu gecə gündüzə dönəcək haçan?
 Qəlbimin yanğını sönəcək haçan?
 Zülmətin qəmindən qurtara yaxam,
 Açıb gözlerimi işığa baxam..."

Qüسسə, ümidsizlik qəlbini sardı,
 Bir zaman gördü ki, üfük ağardı.
 Pəjmürdə laləydi, köksündə dağı,
 Güldü sübh yelindən hüsnünün bağı.
 Sübhün xoş nəsimi necə gözəldi,
 Quşlar, balıqlar da cövlana gəldi.
 Belə gözəl çağda hər ölgün ürək,
 Cana gəlməyirsə, məhv olsun gerek.
 Babalar ömründə yanılmayıblar,
 Səhəri varlığa həyat sayıblar.
 Hansı qəlbə sübhün şəfəqi dolub,
 O da xəzinənin sahibi olub.
 Bir qapı açıb ki, dünya var orda,
 Ona nəsim olub dünyalar orda.
 Qəflət yuxusundan kim durar erkən,
 Yüz qapı açılar bəxtinə birdən.
 Nur saçdı Şirinə sübhün məşəli,
 Şadlıq bayrağından yapışdı əli.
 Tale yer öpdürdü məhzun gözələ,
 Müqəddəs Tanrıya yalvardı belə:
 "Hər qəlbini sirrindən özünsən agah,
 Kərəm dərgahıdır açdığın dərgah.
 Həyat boğur məni, qalmışam nakam,
 Gözümdə qalıbdır hər arzu, hər kam.
 Hamı mətləbini Tanrıdan uman,
 Arzuma çatmağa sənədir güman.

Nisgilli könlümdə birçə arzu var,
 Yarın vüsahıyla olum bəxtiyar.
 Günahsız güldürdün dostu, düşməni,
 Halal kəbinimlə sevindir məni.
 Bu gizli ehtiyac yaxıb qəlbimi,
 Yetir muradıma, havadar kimi.
 Varlığım sarsılıb öz təməmindən,
 Bu darda qalmışın yapış əlindən.
 Məni sevindir ki, daha şad olum,
 Hicran zindanından mən azad olum.
 Səni and verirəm öz cəlalına,
 Elçin peyğəmbərə, qadir halına,
 Bəxti qaraların gülən bəxtinə,
 Müflisin səbrinə, düşkün vaxtına.
 Kafirin Tanrıya iltimasına,
 Dərvişin yamaqlı ar libasına,
 Məktublar isladan göz yaşlarına,
 Candan əl üzənin təlaşlarına,
 İşıqsız, ziyasız zülmət zindana,
 İzsiz qəbirlərdə çürüyən cana,
 Yarın fərağından solan sonaya,
 Övlad ölümündən yanan anaya,
 Sevdalı başdakı aha-dumana,
 Məzar torpağında bitən tikana,
 Kərəmət əhlinin kərəmətinə,
 Yetim uşaqların fəlakətinə,
 Susuz biyabanda təşnə qalana,
 Sellər həyatını əldən alana,
 Billur ürəklərin ağ şamlarına,
 Yoxsulun çiraqsız axşamlarına,
 İlk dəfə vücuda qonan nəfəsə,
 Son kərə buz kimi donan nəfəsə,
 İlk gənclik eşqinə, sevdalı çağa.
 Ürəkdə qövr edən, sağalmaz dağa,
 Varlığı odlara yanan aşiqə,
 Yanmağı səadət sanan aşiqə,

Vüsala qovuşmaz sonsuz hicrana,
 Əbədi vəfaya, sadıq vicdana,
 Qurtar ayrılığın qəmindən məni,
 Arzuya, murada yetir sən məni.
 Çılğın ehtirasa əsirem indi,
 Əsirin nicatı mərhəmətindi.
 Arzu qapısına gəzirəm açar,
 Onu kəramətin, kərəmin açar.
 Maceram olsa da ədəbdən kənar,
 Səndən öz sirrini gizlədənmi var?!
 Dilək libasını geyindir özün,
 Mənim günahıma baxmasın gözün...”
 Şirin yalvardıqca pak bir diləklə,
 Tanrı: “Qovuş!” – dedi təmiz ürəklə.
 Ansan saf niyyətlə Tanrı adını,
 Verər ürəyinin hər muradını.
 Necə qəmliydisə sənəm o gecə,
 Qəmdən qovrulurdu şah də eləcə.
 Gecə sübhə qədər düşündü yarı,
 Qəlbine sığmadı həyəcanları.
 Qaranlıq gecədə qərq oldu qəmə,
 Gözlədi gün doğsun yenə aləmə.
 Ulduzlar söndülər, nur yandı göydə,
 Nurlandı yer üzü, nurlandı göy də.
 Arzusu rahatlıq vermədi şaha,
 Özünü saxlaya bilmədi daha.
 Sanki ay yüksəldi Şəbdiz belinə,
 Yollandı yenə də günəş elinə.⁴¹
 Sevdası olmuşdu canına cilov,
 Çapdı əyanlarla atını Xosrov.
 Cilovu buraxdı, qəlbi uçurdu,
 Onu Ərmən yolu sanki qucurdu.
 Xəzan yarpaqları yerə sərirdi,
 Gülü-çiçəkləri yellər dərirdi.

Xəcalət çəkirdi, yoxdu üzü də,
 Qatdı bir-birinə dağı, düzü də.
 Göz yaşı torpaqda cəvahir seli,
 Buz kimi nəfəsi bir xəzan yeli.
 Abad-viran yerdə oldu yol azan,
 Qanadlı yel kimi ötüşdü xəzan.

XOSROVUN ŞİRİNİN QƏSRİNƏ TƏRƏF GETMƏSİ VƏ ŞİRİNİN QAPINI ONUN ÜZÜNƏ BAĞLAMASI

Can verib gülşənə bahar yelləri,
 Yaza təslim edib dünya elləri.
 Nəsimdən nazlanır bağlarda hər gül,
 Qarğanın evini dağıdıb bülbül.
 Hava gül ətriylə qovub xəzanı,
 Müşk-ənbər kafursuz sarıb hər yanı.⁴²
 Qönçələr kəcavə bəzəyib indi,
 Gül bu kəcavədə nazlı gəlindi.
 Çayın kənarında açıb bənövşə,
 Ənbərin xoş ətri yayılıb döşə.
 Nəsimin müşk ətri könül açandır,
 Min ahu göbəyi ətir saçandır.⁴³
 İpək güllərdəki hər qızıl ləçək,
 Saqiyyə deyir ki, al şərab içək.
 Nərgizi məst edib qumru nəğməsi,
 Sərxoşu oxşayır çəngin zil səsi.
 Nərgizlər xumardır, gecə yatmayıb,
 Həsətli aşiqin səbri çatmayıb.
 Sarınıb şaxların güllər boynuna,
 Yasəmən gülləri alıb qoynuna.
 Səhərin nəsimi güllü oxşayır,
 Şahın eyvanına ətirler yayır.
 Çəmənə, gülşənə, gəlib yaz deyir,
 İşrətə dalmamaq yaramaz deyir.

Sultan xidmətinə hazırdır atı,
 Köhlən öz belinə aldı şümşadı.
 Yanında nöqərlər şah yola düşdü,
 Günəşin səməndi ayla ötüşdü.
 Əvvəlcə meylini şikara saldı,
 Hər oxu bir quşu havadan aldı.
 İti caynağıyla qan töksün deyə,
 Şığıyan qırğılar ucaldı göyə.
 Şahin çəngəlini çaldı havada,
 Nə turac, nə köklik qaldı havada.
 Sonalar qırğının keçdi çənginə,
 Köklik rəqs elədi şahin çənginə,
 Hayana köhləni çapdı hökmran,
 Qoymadı orada bir cüyür, ceyran.
 Başını qataraq ova, ovlağa,
 Sonra da yollanıb gəldi bir bağa.
 Gülüstan seyrindən kefi duruldu,
 Çinar kölgəsində büsat quruldu.
 Şah saray əhliylə işrətə daldı,
 Piyalə səsləri aya ucaldı.
 İpək telli çənglə ərgənin dindi,
 Oxudu nəgməkar, quşlar sevindi.
 Qara yel sünbülə min sığal çəkdi,
 Naz-nemət taxtında büküldü dizi,
 Nə işrət, nə də kefi açdı Pərvizi.
 Səadət gül kimi gülürdü üzə,
 Tale üz döndərib, qaçmışdı düzə.
 İçdikcə çoxaldı qüssəsi, qəmi,
 Unuda bilmədi nazlı sənəmi.
 Yarın xəyalına dikdi gözünü,
 Libas əvəzinə diddi özünü.
 Xəyalla danışib, göz yaşı tökdü,
 Ətəyə cilasız daş-qaşı tökdü.
 Təsəlli tapmadı, dər-d-qəmi çoxdu,
 Dərdini bilməyə həmdəmi yoxdu.
 Təsəlli verməyə yoxdur Şapur da,
 Şah Şirin dərdini unutsa burda,

Qönçə ürəyinin səbri kəsildi,
 Gülgün göz yaşını qoluyla sildi.
 Baxdıqca nərgizə titrədi dizi,
 Yarın xumar gözü sandı nərgizi.
 Hansı zərif gülü qopardı şaxdan,
 Canan yada düşdü, alışdı ahdan.
 Sünbülün telində gözdi əlləri,
 Düşdü xətirinə yarın telləri.
 Nə qədər ayıqdı göstərdi təkkin,
 Oldu keflənərək yenə də qəmgin.
 Şərabın nəşəsi vurdu başlara,
 Üz tutub dostlara dedi bu ara:
 “İlk bahar gəlibdir, gül acıb gülşən,
 Səba yar eşqində edib gülü şən.
 Lalənin camından sərxoşdur varlıq,
 Nərgizlər halsızdır, tutub xumarlıq.
 Hər aşiq yarıyla bağlar içində,
 Ürəyim həsrətdən dağlar içində.
 Yarsız mey nəşəsi gedər kədəre,
 Canansız şadlığın dönər kədəre.
 İşrətdə gözəlsiz olsa hər sinə,
 Kuzə açıq qalsın, cam də tərsinə.
 Hamı nəşə duyur, mən yazıq əzab,
 Zəhərdir canansız içdiyim şərab.
 Gülüşlə qarşılar hər gül mehmanı,
 Sonsuzdur bülbülün qəmli dastanı.
 Ürəyim od tutub, hazır ocaq də,
 Atəşə dözəmi quru xəzəl də?
 Ölümdən qorxana həyat yaramaz,
 Məhəbbət əsiri şöhrət aramaz.
 Talesiz insanam, qoy getsin abır,
 İsmət bazarında olum biabır.
 Qoy əlim xəncərlə sinəmi yarsın,
 Qızıl qan selindən torpaq qızarsın.
 Külək gəlib keçər yanımdan mənim,
 Qansız, xəbər tutar qanımdan mənim...”
 Dərdini beləcə söylədi açıq,
 Qəmdən yüngülləşdi qəlbi azacıq.

Ovunub, öyləşdi atın belinə,
 Sürdü köhlənini canan elinə.
 Yaqut rəngli meydən yaman sərxoşdu,
 Alışan qəlbinin alovu coşdu.
 Köhləni rəqs edən səba yeliydi,
 Sanki yol yoldaşı öz gözəliydi.
 Soyuq nəfəsində qışın soyuğu,
 Buxardan buğlanır qulaq oyuğu.
 Çatdı yar qəsrinə təlaşlı halda,
 Əldən varlığını almış vüsal da.
 Bu xəbər yetirdi yar qulağına,
 Tuba kölgə salıb behişt bağına.
 Əsdi gül çələngi, əsdi qorxudan,
 Bənd-bərə uçacaq bu seldən, sudan.
 Gedəcək şöhrəti, namusu, arı,
 Çıxacaq əynindən ismət paltarı.
 Yəganə əlacı qalmışdı buna,
 Şahı buraxmasın hələ yaxına.
 Verdi əyanlara bu sərəncamı:
 “Xosrovu pişvaza yollansın hamı!”
 O işıqlı günəş görünən zaman,
 Yeri kölgə kimi öpsünlər haman.
 Yolunun tozuna qızlar su çilər,
 Səpilsin mirvari, parlaq incilər.
 Hörməti, izzəti görsün hökmdar,
 Qəsre gətirilsin ehtiramla yar...
 Müştəri cəlallı ay yana-yana,
 Bədrli ay kimi çıxdı eyvana.
 Qaçdı pişvazına Xosrovun hamı,
 Pişvaza layıqdir şah ehtişamı.
 Sonsuz cəlalının hər kəs möhtacı,
 Günəştək yanırdı başının tacı.
 Həşəmət nurudur alnında yanan,
 Qüdrətin şöləsi ərşə dayanan.
 Yoxdu əyanları yanında şahın,
 Bir neçə nökrəri vardı dərğahın.

Gül üzü gülaba ətirlər saçan,
 Ənbər yanağında lalələr açan.
 Gül kimi bədəni ətə qər q oldu,
 Torpağın göbəyi ətirlə doldu.
 Üzündən günəşin şöləsi söndü,
 Hüsünü görənlər sərxoşa döndü.
 Heyrətdən, qibtədən şah rəqiqləri,
 Yoluna üz sürtüb, öpdülər yeri.
 Təhfətək tökdülər cəvahiratı,
 Qızıla, gövhərə tutuldu atı.
 Yolu cəvahirlə, inciylə doldu,
 Təhfələr üstündən keçməli oldu.
 Qəsre, eyvanadək aycamallı yar,
 Döşətməmiş yollara ipək xalılar.
 Saray qapısını hökmdar kəsdi,
 Şirindil Şirinlə vüsaldı qəsdi.
 Gördü canan yoxdur bağlıdır qapı,
 Ay ismət bürcündə, üzde hicabı.
 Oldu şirin vüsal heyrətdən acı,
 Barsız, bəhərsizdir xurma ağacı.
 Üzü xəcalətdən zəfəran kimi,
 Nə üzle sayaydı yarı – hakimi.
 Qalmışdı qapıdan gözləri yaşlı,
 Canı taqətsizdi, qəlbi təlaşlı.
 Nə hava çaldısa ağıl-kamalı,
 Qəlbini açmadı aşiqin halı.
 Yuxusuz gözündə dünya qaraldı,
 Günəşi dağların dalında qaldı.
 İstədi qayıtsın peşman hal ilə,
 Yerə ayaq döydü yar xalxal ilə⁴⁴
 Elə ki, yetişdi Xosrova bu səs,
 Gəldi ruhsuz cana yenidən nəfəs.
 Gözləri zillədi uca saraya,
 Təzimlə baş eydi boylanana aya.
 İki parlaq günəş şölə saçanda,
 Güldü ümid sübhü hər iki yanda.

Pəri göz yaşını üzə ələdi,
Mehmanın üstünə gülab çilədi.
Çəkmədi gözünü Xosrov Şirindən,
Gözləri doymadı biri-birindən.

XOSROV İLƏ ŞİRİNİN SÖHBƏTLƏRİ

Qəlbi yaralıydı nisgildən şahın,
Səhra yanacaqdı oduna ahın.
Çatmışdı intihar, ömrün son günü,
Qəlbi rədd elədi dilin hökmünü.
Keçdi sarsıntısı, kəsdi təlaş,ı,
Dilindən düyünü açdı göz yaş,ı.
Susma yar yanında ixtilat üstə,
Qabıqsız qatılar halvaya püstə.
İncilər gizlədən hicab açıldı,
Aləmə pardaqlı gövhər saçıldı.
Dedi yalvarışla: “Şad etdin məni,
Qəlbim şadlıq sanar, versən qüssəni.
Hədsizdi cəlalın, qurduğun büsat,
Sonsuz ehtişama ağıl qalib mat.
Könlüm heyranlıqdan az qalır dinə,
Ömürlük borcluyam səxavətinə.
Qızılın atəşdir, daş-qaşın da su,
Qərq etdin atəşə, suya, doğrusu.
Yoluma döşəndi xəz, atlaz xalı,
Torpağa dəymədi köhlənin nalı.
Çöldən bu iltifat qəsrinə qədər,
Durdu qulluğumda qaravaş, nökər.
Ehtiram-hörmətə baş əydi Xosrov,
Onun qarşısında köləydi Xosrov.
Səbəbsiz yaşınmaq, söylə, nə haldı?
Qəribi saymadın, qapıda qaldı.
Məni yer üstündə salmadın saya,
Ay kimi çəkildin özün səmaya.
Gəlintək ayın da hicabı varmı?
Daş atsam, toz olar, aya çatarmı?”

Sultanı quyuda qoymağın nədir?
Hüsnünə baxmaqdan tacı yerdədir.
Şirin ixtilatlı, şirindilli yar,
Qonağın üzünə üzümü turşudar?
Yoğrulub ilqardan, vəfadan ürək,
Günahsız yanmasın cəfadan ürək.
Yarı çöldə qoymaq, de, nəyə bənzər?
Bəhrəli ağacı kəsməyə bənzər”.

ŞİRİNİN XOSROVA CAVABI

Qumaşa bürünmüş o şümşad dindi:
“Səadət mülkündə bəxt əsirindi.
Arzudan üstünə çələng tökülsün,
Taleyin min kərə üzünə gülsün.
Əlçatmaz fələklər pənahındadır,
Ulduzlar kölətək dərğahındadır.
Ömrünün illəri gəlməsin sana,
Sevinc yad olmasın könül dünyana.
Gördüm ki, sərxoşsan, qalxdım səmaya,
Sərkidən sərvimi döndərmə yaya.
Öz bəxtim ucaldıb göylərə məni,
Buludtək başıma salım kölgəni.
Buludlar ümmandan qalxsə da əgər,
Başımı yenə də ümmana əyər,
Bu torpaq çatsa da yüksək şərəfə,
Dərğahın ucadır ondan yüz dəfə.
Zərrənin nuruna möhtacdır mahal,
Günəşə çatması mahaldır, mahal.
Mümkündür hilalı toz kimi saram,
Sultanın yolundan qopan qubaram.
Başım asimana dəyşə də, nə qəm,
Sən nurlu çıraqsan, mənşə tüstüyəm.
İqbalın yüksəldib məni nə qədər,
Ucalıb çatmışam günəşə qədər.
Fələktək başına dolansın deyər,
Pərəstar könizin yüksəlib göyə.”

Başdan ki, qiymətli deyil qızıl tac,
 Olub şahlar başı tac üstə tarac.
 Dedin ki, sevgilin yaddır sevgiyə,
 Qəribi qapıda saxladı niyə?
 Şərəfin, şöhrətin Şirinə indi,
 Bu şirin canından daha şirindi.
 Rəğbət ətri saçar nəfəsim şaha.
 Sonsuzdur istəyim, həvəsim şaha.
 Sadıqəm yolunda əhdə, vəfaya,
 Hazıram əmrinlə hər cür cəfaya.
 Bu güllü eyvandan enə də billəm,
 Qarşında kənizə dönə də billəm.
 Qorxuram boş qala göylərin tağı,
 Çala qırqovulu şahin caynağı.
 Eşq, məstlik, çılgınlıq adətədi şaha,
 Düşsəm, qurtarmaram torundan daha.
 Südümü kəsməyib anam hələlik,
 Sən həris əslənsən, mən hürkək köklük.
 Olarmı baxmayım zoruna sənin,
 Düşdüm bilə-bilə toruna sənin.
 Siçanlar pələngə yaxşı deyibdir:
 "Axmaq tayımızı pişik yeyibdir".
 Çoxunu sayılmaz daşqın alıbdır,
 Çoxu belə seldə çaşqın qalıbdır.
 Ahu yan alarsa acmış bir şirə,
 Demək, boğazını sürtər şəmşirə.
 Əhdə, sədaqətə xor baxmıram mən,
 Qorxuram danlaqdan, el tənəsindən.
 Dərsə sərxoş əli gülü, çiçəyi,
 Yolunar yarpağı, incə ləçəyi.
 Qorxu ehtiyatla nə vaxtdan bəri.
 Qorudum almazdan bakir gövhəri.
 Xalımı, telimi oxşayaraq sən,
 İsmət pərdəsini açma üzumdən.
 Çətin, firni görsən, döziüm deyəsən,
 Duzdur, ondan bircə barmaq yeyəsən?
 Çox yerdə halvaya əl uzatmışan,
 Həmişə dilinə şəkər qatmışan.
 Şirinin halvası bişərməmiş an?
 Çətin ki, bişməmiş yeyib doyasan.

Görmüsən şəkərin min bir ləzzətin,
 Bir damla süd ilə göz doyar çətin.
 Milçəktək qonmusan şəkər qoynuna.
 Yuvam tək zünürüdü çəkər qoynuna.
 Get, qəlbin Şəkərin yanında qaldı,
 Şəkər qənd olsa da, Şirin də baldı.
 Şirinin dodağı cana nəşədir,
 Şəkər də bilir ki, yangısı nədir.
 Şəkər nabat olsa, öyünmə qəti,
 Dirilik suyudur Şirin şərbəti.
 Şəkər şirinləsə, dil şirinlədər,
 Şirin ola bilməz o, həyat qədər!
 Necə də şirindir, bu şərbətə bax,
 Xosrov dodağından, dişindən uzaq,
 Şəkər hərisisən, baxma gülaba,
 Sirkə qarışmasın xalis şəraba.
 Sən işrət aşığı, gözəllər qucan,
 Bülbültək gülşənə, gül üstə uçan.
 Zülmət gecələrdə mən qalmışam tək,
 Sübhün çırağıtək söndübdür ürək.
 Özümtək naləmdən oyaqdır hamı,
 Munisim, nisgilim hicran axşamı,
 Torpağa döşəli qalıbdır bu can,
 Qumaşa dönübdür altımda tikan.
 Duyular sarayda ahım əlüstü,
 Tavanı bacadır, havası tüstü.
 Əzablar içində dərd varmı mənə?
 Eşqin əzabıyla inləyim yenə".

XOSROVUN ŞİRİNƏ CAVABI

Şirin cavabından dodaq şirindi,
 Pərviz dil açaraq yenə də dindi:
 "Göyün günəşisən, qəlbimin şamı,
 Hüsündə günəşin var ehtişamı.
 Gənclik camalınla çatar növrəğa,
 Vüsəlin varlığa, həyata ağa.

Dirilik çeşməsi – yaqut dodaqlar,
 Ənbər tellərindən yaz ətri çağlar.
 Qəlbim özgə gözədən axamı bilər?
 Gözüm özgə üzə baxamı bilər?
 Acılıq duysam da acı tənədə,
 Şirin acılığı nuşdur yenə də.
 Şəkəri sirkəyə qatsan da, nə qəm,
 Sirkəni şəkərlə birgə yeyərəm.
 Burda da görünür vəfan, ey pəri,
 Dirilik suyunda verdin zəhəri.
 Ürəyim üzüldü, hanı kababın?
 Xumarı tez yıxar acı şərabin.
 “Göydəsən” desəm də, incimə daha,
 Düş, bəla olsan da, məlhəmsən şaha.
 Dünyanın günəşi gəlib saraya,
 Sənsə ucaltmışan, gör bir haraya.
 Sanma ki, yanına ahım ucalmaz,
 Ayın güzgüsünə ləkə də salmaz.
 Bu odlu ahımdan qoru özünü,
 Tüstütek bürüyüb, tutar gözünü.
 Nə qədər qəm odu yandırır canı,
 Tüstüsü kəməndə salar eyvanı.
 Salla hörükləri, çatılsın qolum,
 Göyün halqasında kəndirbaz olum.
 Yuxarı çəkmisən quyudan məni,
 Qovma, öz qapında torpaq san məni.
 Bəlkə nur gəlini hökm edə ordan,
 Bəxtin dərğahını öpəm kənardan.
 Zərrə ümidini günəşə bağlar,
 Üzülməz günəşdən zərrin saçaqlar.
 İstəsən, zülfündən dağlanar qəlbim,
 Qapına zəncirle bağlanar qəlbim.
 Tutaq, yar olmağa layiq deyiləm,
 Axı, xar olmağa layiq deyiləm!
 Günahım görünür gözümə indi,
 Öz yarım düşməndir özümə indi.

İnsafi, mürvəti atmısan hara,
 Üz göstərməyirsən günahkar yara.
 Ehtiras kafirə döndərdi, düzü,
 Başqa bir mehraba çevirdim üzü,
 Məzəmmət gətirər gənclik insana,
 Gənclik məzəmməti sığmaz vicdana.
 Şəkər qiymətini soruşdum, ey yar,
 Kafirtek behiştəndən eylədin kənar.
 Gəmin süd arxında açdı yelkəni,
 Süd içib, bir cənnət etdin ölkəni.
 Mənimlə dostluğu vurmadı başa,
 Fərhadə əksini çəkirdin daşa.
 Mehman qonaqlıqdan yanıqlı gəlib,
 Dağarcığı qonşu köpəyi dəlib.
 Şirin güləb versə, salmasa dərde,
 Kəsməzdi dilimi heç vaxt şəkər də.
 Şəkər nəşə verər, yeyilsə şirin,
 Şəkər nəyə görə deyilsə şirin?
 Eşqinlə yaşayıb, qüssəyə batdım,
 Üzünü görməyə hər an can atdım.
 Ümitsiz vədinə dözmək mahaldı,
 Nazın, qəməzən də ki, canımı aldı.
 Aldatmaq cəfadır, əzab deməkdir,
 Kəhriz susuz olsa, sərəb deməkdir,
 Alovu qəlbimdə dalğalandırma,
 Təşnəni sərəbda susuz yandırma.
 Günahkar olsam da, olmasam da mən,
 Saralmış çöhrəmə keç təqsirimdən.
 Əfv et, xəcalətəm, günahkarınam,
 Qanıma töksən də, yenə yarınam.
 Günah xəcalətlə gedər aradan,
 Keçibdir günahdan çox vaxt yaradan.
 Yazığam, az incit, tab yoxdur canda,
 Əvəzsiz qalmayırsən pislik cahanda.
 Sevən “can, can” deyər sevənə görə,
 Yar amansız olsa, düşməni nə görə.

Ətirsiz, qoxusuz olan gülləri
Qoy yolub aparsın xəzan yelləri.
Qəribi incidib, salma bu günə,
Zaman etinasız qalmaz zülmünə.
Qıysan sirdaşına əgər sən cəfa,
Özün ondan qabaq çəkərsən cəfa.
Vursan ki, hününün neştəri sına,
Öz boynun ağrıyar öz qapazına.

ŞİRİNİN CAVABI

Cavabsız qalmadı sehrkar pəri,
Tilsimlə oynadı cadu gözləri.
Xurma ittihsiz güləsi oldu,
Gülab piyaləsi bal ilə doldu⁴⁵
Dilindən alqışlar gəldi pərvaza,
Sözü məzə qatdı işvəyə, naza:
“Dünyanın şahı ol, həmişə mətin,
Məğribə, məşriqə çatsın qüdrətin.
Hökmünə, baş əysin hər el, hər mahal,
Hiyləgər şahları kəməndinə sal.
Çatsın fələklərə hökmün, sözün də,
Dünyanın açarı olsun özündə.
Yüz rəngli tavusdum, kim görmədi, kim?
Qarğaya döndərdi yanan ürəyim.
Bir kimse təsəlli verdi ki, bəyom?
Dərdə yanan varını, dərdimi deyəm?
Bu müşkül düyünü aç bilmədim,
Yadlara sirr verib, mən əskilmədim.
Uzaqdan baxmasam, gözüm qamaşar,
Yarasa günəşsiz zülmətdə yaşar.
Gecəm ahla keçir, gündüzüm qəmlə,
Kimsə yaşamasın belə sitəmlə.
Bu evi, eyvanı odlara yaxam,
Divanə könlümdən qurtara yaxam.

Həsətli ahıma odlanım, yanım,
Belə bədnamlıqdan qurtarsın canım.
Sinəmi xəncərlə yarsan əgər sən,
Qəlbimi canımdan bezmiş görərsən.
Yerin ürəkdədir, bir halıma yan,
Çəkil, fəryad qopar qanlı yaramdan.
Qəlbim odlansa da, döndün zalıma,
Ürəyin zərrəcə yanmaz halıma.
Sənsiz, səndən ötrü ürəyim sızlar,
Sənsə işrət qurdun, başında qızlar.
Gəlib gözəllərdə mey içmək xoşa,
İndi də Şirini döndər sərxoşa.
İşrətə dalmısan hər bir çəməndə,
Gəldin, bədnam olum sarayda mən də?
Məni bəyənməyib, sevdin çəpəli,
Qəlbim bir badamdır – qoşa ləpəli.
Əhdə dönük çıxan insan da ərmi?
Ləkəli güzgü də düz göstərərmi?
Tənədir, danlaqdır sözünün çoxu,
Tuşlama sinəmə zəhərli oxu.
Səni unutmadım dərd-mələl ilə,
Yartək qarşıladım cah-cəlal ilə.
Bilmədim dönmüsən qızmış aslana,
Qılıncın özüntək susayıb qana.
Sən də qəsdimdəsən, zalım fələk də,
Saralan günəşəm sanki fələkdə.
Bəxtim ötgünlükdə bəxtinə çatmaz,
Taxtım da səltənət taxtına çatmaz.
Qoy ölüm, qurtarım, puçdur həyatım,
Dönüklük görüncə, məzarda yatım.
Hər qəsrin bürcündə bir günəşin var,
Mələktək yaşınıb, nazla boylanar.
Qalmışam tək-tənha, nakam, binəşib,
Məndən dost-tanış da mehrini kəsib.
Məkirli sevdəyə dözmərəm, haşa!
Gərəksiz kuzətək çalınım daşa.

Mənim yüz kənizim, qaravaşım var,
 Sənə kəniz olmaq necə yaraşar?
 Humayın yer üstə varsa səfəsi,
 Toyuq dimdiyində gəzsin qafası.
 Vəcdansız adamlar insanı yaşar?
 İtlə ömür sürmək itə yaraşar.
 İncisiz, daş-qaşsız qalsa xəzinə,
 Şüşə yaqut olar ləl əvəzinə.
 Arpa qiymətinə satılmaz kafur,
 Zülmət olan yerdə pislənərmə nur?
 Könlüm cənnətinə çətin ki, qona,
 Qoşulmaz balığa yaşılbaş sona.
 Görə də bilməzsən heç zaman məni,
 Bir güləm, iyləyər min tikan məni.
 Sehrimdə dünyanı heyrətə sallam,
 Çini də Rumu da nazımla allam.
 Busəmin nəşəsi məlhəmdir cana,
 Qəmzəmin nəstəri təşnədir qana.
 Nazımdan yüz ürək əlvida dilər,
 Dodağım yüz cana can verə bilər.
 Sırğalı qulağım bir gülüstandır,
 Çöhrəmdən güllərin ürəyi qandır.
 Ülvi gözəllikdə sanki pəriyəm,
 Bütün gözəllərin mən sərvəriyəm.
 Tavusun yanında sayılmaz turac,
 Quyuğu çətirdir, tomağası tac.
 Görməsə yaxşıdır günəş mahtabı,
 Çünki oda suyun hardadır tabı?
 Qübbədə yanaram, enməyəm ora,
 Səməndər quşu da düşərmə tora?
 Elə sərv deyiləm, öyrəşəm bağa,
 Bata ayaqlarım qara torpağa.
 Bağ sərvə nəmişli, gilli yerdədir.
 Elə sərvəm, yerim ürəklərdədir.
 Sənə məni görmək asandır, asan,
 Könlü nəşəsindən doyardı insan?

XOSROVUN CAVABI

Xosrov gördü hürkək ahudur Şirin,
 Keçməz pəncəsinə əsrəyən şirin.
 Döndü yalvarışla hər sözü qəndə,
 Şirinin dilini şah saldı bəndə:
 "Yolunun tozudur məlhəm gözüme,
 Höriyün zəncirdir daim özümə.
 Ümid-qorxu yayır hüsnün saraydan,
 Üzün barat istər günəşdən, aydan.
 Xəyalın könlümdə aşiyən qurdu,
 Camalın qəlbimin gözüne nurdu.
 Gözlərim çöhrəndən işıqla dolsun,
 Bədnəzər hüsnündən uzaqda olsun.
 Demirəm yar məndən qaçan mələkdir,
 Canımın canısan, uçan ürəkdir.
 Yardan uzaq salan dərd, nisgilindi,
 Biganə olmağa haqlısan indi.
 Qapında tapmışam bir sığınacaq yeri,
 Qılıncla vursan da, dönməyəm geri.
 Başımı kəssən də günahsız halda,
 Razıyam, baş qurban getsin vüsaldə.
 Üz-üzə dayanaq, sənəmi də yar,
 Uzaqdan boylanma, sən pərvərdigar!
 Mənə bir iltifat göstərsən əgər,
 Başım sevincimdən göylərə dəyər.
 Ud kimi yanmağa fürsət düşərmə?
 Ocaqsız, tüstüsüz halva bişərmə?
 Sənə mən yananda, yanmaz heç nəyin,
 Mənim qəlbim yanar, sənəni otəyin.
 Hicran əzabını sən məndən soruş,
 Sevilən bilərmə, sevəndən soruş?!
 Könlümün gülüşən, atsan gülşəni,
 Sən qəlbi atarsan, qəlbim də məni.
 Qəlbi dərdlə dağlı, zülmətdəyəm mən,
 Gündüzə çıxmamam qiyamətəcən.
 Zülfünlə əylənib, usanıb gecəm,

Uzun hörüyüntək uzanıb gecəm.
 Möhnət gecəsində can olub əsir,
 Tüstü kölgəsiték vücudum əsir.
 Sübhəcən uyumaq bilmirəm nədir,
 Sirdaşım gah aydır, gah da Zöhrədir.
 Şam kimi yanmırsan, yuxun da dərin,
 Gündüzsüz gecədən yoxdur xəbər.
 Qapısı bağlıdır ümid səhərim,
 Qəm gecəm sonsuzdur, yoxdur təhərim.
 Sübh ahla oyatmır yatmış sabahı,
 Bürüyüb günəşi qəlbimin ahı.
 Nə günəş qəlbimdə bir yanmaq bilir,
 Nə bəxtim qərİbdən utanmaq bilir.
 Şəmsİrlə qanımı tökərəm bu an,
 Canından bezardır şİkarsız aslan.
 Gündüz eşİdİlİr könül rİqqətim,
 Adına dikİlİb bütÜn dİqqətim.
 Gecə intizaram əsən küləyə,
 Bəlkə fərəh saça ətrin ürəyə.
 Qəmi ürək verİb, yarıda nə günah?
 Quş dənə əsİrdİr, tordə nə günah?
 Eşqİndən batıbdır qəlbİm qüssəyə,
 Yənə də sevİrəm, canımsan deyə.
 İstərəm düşməsin bİr tük telİndən,
 Tacımı qoymusan başdan-başə sən.
 Ey Novşad mehrabı, utanmaz yarın,
 Olsa də nə qədər kölən, zəvvarın.
 Onlar dönsələr də göydəki aya,
 Mənimtək nökrİN olmaz saraya.
 Nərgİz gözlərinİN bİr oxu bəsdİr,
 Yüz ox atsalar da, hamsı əbəsdİr.
 GöyərçİN səmada etsə də pərvaz,
 Alar caynağına alıcı şahbaz.
 Günəş Ruma, Şama işİqlar saçar,
 Yarasa, yapalaq nurundan qaçar.
 Haçan qaqqıldaşİb kəkklİklər ötər,
 Durmanın qatarı səmİrsİz ötər.

Cavanlıq alovu coşan zamanda,
 Alışar oduna qaratıkan da.
 Çırpı tez yansa da közə dönəndir?
 Tez yanıb, tezçə də kültək sönəndir.
 Ocaqda qızarar, saralar atəş,
 Bir damla su töksən, qaralar atəş.
 EşqİN həvəs deyil, candır, ürəkdır,
 Candan ayrılana ölüm görəkdır.
 Kəsməz şöləsİNİ məhəbbət şamı,
 Məhşər gününəcən var ehtİşamı.
 Yənə yalvarıram, atma sirdaşı,
 Hİcabla yağdırma üstümə daşı.
 Şərkərlər sözlərlə dil tökdüm sənə,
 Əsər eyləmədi naza, qəmzənə.
 Əlacım əzaba dözməkdır İndİ,
 Ötkəmə ötkəmlik etmək çətİndİ.
 Çiy saxsı mafraqdır, bİr anda sınar.
 Daş-kəsək bİr yana, sudan da sınar.
 Gecən xeyrə qalsın, kəsmə peymanı,
 Ayrılıq dərİdİNə taqətim hamı?
 Qərİbəm, saymadın – yazıq mehmandır,
 Qanımı qapına tökmə, amandır”.

ŞİRİNİN CAVABI

Yənə şümşad boylu nazəndə pəri,
 Yaqut dodağından səpdi gövhəri:
 “Sən, ey hakimlərin əbədi şahı,
 Özün ol dünyanın qadir padşahı.
 Varlığın gözümə sönməyən çıraq,
 Camalın düşməsin gözümdən iraq.
 Sənsiz həsrət qalsın məmləkət suya,
 Zamanın fitnəsi dalsın yuxuya.
 Qəmindən əbədi dağlansın Şirin,
 İlqara ilqarla bağlansın Şirin.
 Dəmə ki, bİr mehman gəlmişəm yara,
 Qaçıb ev sahibi gizlənib hara?!

Canımı almısan, sadıqəm yenə,
 Həyatım, canımsan, möhtacam sənə.
 Can dedim, oduna yandı şirin can,
 Kababın yanıbdır, nə yesin mehman?
 Qəsrimin qübbəsi uca fələkdə,
 Cənnətdə zindana düşüb mələk də.
 Divara qısılib çırpınan quşam,
 Qanlı göz yaşından naxış vurmuşam.
 Çətin mehman edəm burada səni,
 Yetirəm zindanda murada səni.
 Etiraf hökmünə gecikdi ürək,
 Zindan nəsib olsun Yusifə gərək⁴⁶
 Gecəm qatı zülmət, qəlbimdə min dağ,
 Ahımdan sönbübdür nur saçan çıraq.
 Tərk edib hər istək, hər nəşə məni,
 Zülmət həsrət qoyub günəşə məni.
 Zəhər çulğalayıb gül yanaqları,
 Milçək də uçmayır Şirinə sarı.
 Çətin ki, zağaya yol tapa milçək,
 Aranı tor ilə kəsib hörümçək.
 Küncdə uçunuram, ətrafım tordur,
 Torda bir milçəyin uçmağı zordur.
 Canla əlleşəni incitmək nədi?
 Tulla kalafaya cansız cəsədi.
 Taqət də qalmayıb dözəm dərdimə,
 Bilmirəm dərdimi söyləyim kimə?
 Ürəyim dönübdür qana qüssədən,
 Min tikan dolubdur cana qüssədən.
 Sümüyə döndərdi məni həsrətin,
 Üstümə gölmədi qapından itin.
 Yar o vaxt dönər ki, yara, həmdəmə,
 Şerikdir şadlığa, şerikdir qəmə.
 Kim dar gündə əğyar, gen gündə yardı, r
 Ona sirdaş demə, elə əğyardır.
 Alaşa qatırdır, köhləndir məgər,
 Arpa görse cumar, çapsan büdreyər.

Qəmindən yanaraq, çoxdan sönmüşəm,
 Odlana-odlana külə dönmüşəm.
 Sevgidə, sövdada hələlik xamam,
 Namusla yaşadım, çox da nakamam.
 Təşnənin ciyəri qovrulub-yanan,
 Suyun qansızlıqdan yerə calanan.
 Məsumluq yangını coşsa da canda,
 Qüslü unudarmı oruc tutan da?
 Ürəyim yansa da eşq əhli kimi,
 Nə xeyri, həmdəmə açım dərdimi?
 Ahımla dağlanıb yüz yerdən ürək,
 Dəlinib min iti xəncərdən ürək.
 Əfsus ki, yandıqca odlu ahla mən,
 Şimşək qılıncı çıxar sinəmdən.
 Qılınc oynadını gördün ki, indi?
 Mənimlə vuruşmaq, bil ki, çətindi.
 Məzlumun oxunu sanma havayı,
 Dələr yaxa-yaxa günəşi, ayı.
 Çox dözdüm, yaşındım, hicabda qaldım,
 Naləmi gizlədim, sükuta daldım.
 Tikdi dodağımı ahımın oxu,
 Bağrımnda paslandı nizənin çoxu.
 Tükənib canımın gücü, kirdarı,
 Canım niyə olsun silah anbarı?
 Şərab küpü kimi niyə qaynayım?
 Gültək qönçə yırtıb, ətirilər yayım.
 Bu qəlbim eyləyib, bax, məni əsir,
 Olmasın qəlbinə kimsəni əsir!
 Özünü unutdun meylə dünyada,
 Mən yazıq haradan düşəydim yada?
 Dərdsiz, qəmsiz ürək dərd-qəm duyarmı?
 Sitəm görməyən kəs sitəm duyarmı?
 Mey iç, başa yığıb min bir cananı,
 Mənim şərabım da – qəlbimin qanı.
 Sənin kababındı qoyunun budu.
 Öz ətim şişdədi-kababım budu.
 Sirdaşın gözəllər, bir də ki, tardır,
 Həmdəmə qövr edən sızıltılardır.

Özümdən əlimi üzsəm də, nə qəm,
 Yaralı qəlbimlə daim göynərəm.
 Hələ də yasəmən ətrim var mənim,
 Aşıqlər yanında xətrim var mənim.
 Hələ də saçlarım fitnə salandır,
 Hələ ahu gözümlə canlar alandır.
 Hələ də o gümüş almalar kaldır,
 İnci mücrüsünü açmaq mahaldır.
 Hələ də ləl dodaq qanlar tökəndir,
 Qəməmin peykani canlar sökəndir.
 Hələ də başımda naz sevdası var,
 Qıvrım hörüklərdən hamı söz açar.
 Hələ zülfüm çəkər aşiqi dara.
 Açılmaz kəmənddir inadkarlara.
 Gördün ki, kəməndim bələdir başa,
 Kəməndə düşməmiş, get, azad yaşa!"

XOSROVUN CAVABI

O şahlar günəşi söylədi belə:
 "Camalın günəşdir hər bir gözələ.
 Bir can kəməndidir telində hər tük,
 Ürəklər kürədir, sinələr körük.
 Cavan bəxtin kimi daim cavan qal,
 Həmişə yar olsun səadət, iqbal.
 Bədnəzər hüsnündən uzaqda olsun,
 Gül üzdən pis gözə tikanlar dolsun.
 Sərxoşu mey üstə danlama, canan,
 Yuxuya həsrətəm, qan uduram, qan.
 Edib yuxusuzluq halımı xarab,
 Yuxu dərmanıdır içdiyim şərab.
 Yuxunu neylərəm mən sənsiz, yalqız?
 Səni görmək üçün gərəkdir yalnız.
 Məstəm ki, üzünə yuxuda baxam,
 Həsrətdən, nisgildən qurtarsın yaxam.
 Keçir sərxoşluqda ömrün hər dəmi,
 Huşumu itirim, unudum qəmi.

Birisi neştərlə yarılan zaman,
 Tiryək verirlər ki, ağrıməsən can.⁴⁷
 Hey tənə vurursan yazıq kefliyə,
 Demirsən: "ey səfil, dəlisen niyə?"
 Şərəbdən xumaram, sərxoşam, bəyəm?
 Sənin ucbatından belə gündəyəm.
 Kəflənmək olarmı bir qətrə meydən?
 Sənin qan dəryandan qan içmişəm mən⁴⁸
 Qətrənin nəyini qaxırsan başa?
 Tufanlı dəryaya eylə tamaşa.
 Kef üçün içmədim meyi, doğrusu,
 Ciyər yangısına su tökmüşəm, su.
 Cəhənnəm əzabı zəbanə çəkər,
 Bir damla su ilə sönərmi məgər?
 Verdiyin əzabı başa qaxmaram,
 İçdiyim şərabi eylədin haram.
 Odlu göz yaşına hər an həmdəməm,
 Sən elə bilirsən həmişə dəməm.
 Kimin sərxoşluqdur peşəsi, qəsdı,
 Sanar ki, özütək özgə də məstdi.
 Mən sənin haqqında hər an bir halda,
 Sən mənə haqqımda min cür xəyalda.
 Gərək belə sevə, sevsə gözəl də,
 Qısqanmaq adətdir hər bir gözəldə.
 Sənəmlər qoruyar sevdıyı kəsi,
 Artar qısqanlığı, kəsməz şübhəsi.
 Aslan ovçususan işvə-nazınla,
 Ahu ovçusunu qovdun tazınla.
 Necə istəyirsən, mən ona varam,
 Gənclik sevdasıyla alovlanaram.
 Canımı almağa yoxsa niyyətin,
 Belə yaşamağım çətindir, çətin.
 Yanmaq, ağlamaqla keçir həyatım,
 Od-su arasında mən necə yatım?
 Sənə bir gözəllik verib yaradan,
 Öldürsən, taparsan mənə haradan?

Özün öz hüsnündən xəbərsizsən sən,
 Qəlbimdən soruş ki, necə gözəlsən!
 Süd, qənd öz dadını haradan bilər?
 Lakin ləzzətini hər dadan bilər.
 Öyünmək gözələ asandır, asan,
 Çətin mən yanantək sən də yanasan.
 Niyə duz dadını duz yeyən desin?
 Duzunla yarası göynəyən desin!
 Hüsnünə vurulub, canımdan doydum,
 Gözümün nurunu yolunda qoydum.
 İşimi düyünə salıb iqbalım,
 Qaralıb gözümdə öz istiqbalım.
 Xalın, zülfün bilər halım necədir.
 Gündüzüm qəmimdən zülmət gecədir.
 Qondarma deyildir, haşa, xalın da,
 Yaranıb özünlə qoşa xalın da.
 Fitri töhfəsidir hüsnün xilqətin,
 Fitnədən yoğrulub bütün xislətin.
 Qan içib – qaradır xal dodağında,
 Mənsiz ona qismət bal dodağın da.
 İnsafın, mürvətin, məsləkin varmı?
 O xal dodağından bir an qoparmı?
 Həmişə qapına qaçıb gələrəm,
 Qurbanlıq toğlutək yalnız mələrəm.
 Yağı gözlərinlə çəkib qəməni,
 Qan tökən qəssabətək kəsərsən məni.
 Ölümçün yumanda gözünü təkə,
 Qəssaba yetirər özünü təkə.
 Can sənə qurbandır, keçmişəm ələ,
 Necə istəyirsən, elə də elə.
 Qapında torpağam, sanma hakiməm.
 Hökmdar özünsən, daha mən kiməm?
 Sıyıqdır, yağlıdır məhlulu gilin,
 Ondan yağ ləzzəti almaz ki, dilin.
 Gili od əritməz, yansa da əgər,
 Kim yağa gil qədər dözümlü deyər?
 Doğmayam, yad ola bilmərəm bura,
 Gözlərin qərq edib könlümü nura.

Bu nur dərgahından məni qovma sən,
 Əzizi ayırma əzizlərimdən.
 Olma gözlərintək biganə hər an,
 Öyrən barışmağı dodaqlarından.
 Dodaq sıxılında dodaq üstünə,
 Yol verməz aradan nəfəsə, ünə,
 İki göz qonşudur, arada nə var,
 Əsla bir-birini görməyib onlar”.

ŞİRİNİN CAVABI

Nazlandı yenə də gül rəngli şümşad,
 Qönçənin içinə dolmuşdu nabat.
 Sədəf mirvarisi düzülüb axdı,
 Dodaqdan beçə bal süzülüb axdı.
 Alqışlar qatışdı şirin sözüne:
 “Əbədi hakim ol dünya üzünə.
 Təblinin səsinə göyə yayasan,
 İqbalı qapında kölə sayasan.
 Alçağın şəmşirlə kəsdir başını,
 Qançırğa bağında gəzdir başını.
 Dönərsə ağzında acıya şirin,
 Dönsün qucağında saqiyyə Şirin.
 Şah kölə olmağa hazırsan əgər,
 Onda mələikə də “kənizəm” deyər.
 Qonaqsan, qonağa qurbandır canım,
 Qanıma töksən də halaldır qanım.
 Yüz canım, min canım olsa da yenə,
 Almaq istəyirsən, qurbandır sənə.
 Al canı, bu dağdan qoy qurtarım mən,
 Bir qarğa əkilsin bu viranədən,
 Yüz güldən bağını bürüyüb ətir.
 Güllər arasında bir odun nədir?
 Bu səadət hara, mən bədbəxt hara?
 Əgər yaraşmasam qaravaşlara.
 Çıxdım dam üstünə, uca saraya,
 Salavat çevirdim mən təzə aya.

Budur, ucalmaqda ayın mərəmi,
 Baxa heyranlıqla nuruna hamı.
 Bəxtimə görədir qəlbin qüruru,
 Səpəsən başıma səadət nuru.
 Özüntək fələyə yüksəlməyən kəs,
 Yerdən ayağını öpə də bilməz.
 Yalnız ahım qalxar göylərə sarı,
 Silər ətəyindən tozu, qubarı.
 Könlümü açarmı bu küylü zindan?
 Qarışqa damına sığmaz Süleyman.
 Versəm min dəfinə, yüz min xəzinə,
 Çatmaz incikliyin öz əvəzinə.
 Gözdən utandırsam mən səni özüm,
 Səpim ayağına töhfəni özüm.
 Baxt məni salsa da səndən aralı,
 Sənsiz dözməyirəm qəlbi yaralı.
 Gecəm ilə dönüb, ilim ömürə.
 Sənsiz yana-yana döndüm kömürə.
 Məhəbbət öpdürər ayaqlarından,
 Ömrə vida deyir dodağımda can.
 Tale ulduzumla qalır savaşı,ım,
 Ar-namus qoymayı, həddimi aşım.
 Ağlım pıçıldayı, qulağa hər an:
 Qoru ismətini, qorun sevdadan.
 Qəlbi danlamağa etmişəm adət,
 Sevgi olan yerdə nədir ibadət?!
 Tutmaz müqəddəslik məhəbbət ilə,
 Məmin sevdə meyi vurarmı dilə?
 Qəlbim qana dönüb, nə qədər yanı,ım?
 Eşqin atəşində çırpıdır canım.
 İsmət qoymaz edək biz qoşa pərvaz,
 Gücsüz bildirçinə yağıdır şahbaz.
 Sona qanadını havada açar,
 Qırğı caynağından çox çətin qaçar.
 Olsa rüsvayçılıq əgər qismətim,
 Tapdanar ömürlük abırım, ismətim.

Qəlbimi daş sanıb, nə küs, nə inci,
 Şahların gözündə inciyəm, inci.
 Şərəfsiz vüsəlin mənası varmı?
 Üzün suyuna da əl yuyularmı?⁴⁹
 Gülüstan qınayıb gülab çəkəni:
 Gül istə, gül üstə tapdama məni.
 Baxma hicabıma, şaham elimə,
 Yüz tac bağlanıbdır hər bir telimə.
 Ulduzda kişneyər şücaət atım,
 Uca fələkdədir şöhrətim, adım.
 Ulduzlar göylərin gözəlliyidir,
 Üzümün odunun üzərliyidir.
 Xürrəmlik nəsibse əgər göylərə,
 Başım ucalıqdan dəyər göylərə.
 Sevdə meydanında coşsa al qanı,ım,
 Yüz qəlbi ovlayar bir naz peykanım,
 Şirin pələng kimi gür bağı yarar,
 Gurlar qadın kimi şivən qoparar.
 Saçıma gülabdır təri şahların,
 Ənliyim qanıdır al yanaqlarım.
 Zəncir hörüklərdən dişi şir qopar,
 Şikarın al qanı üzünə hopar.
 Ətrim ətir verər gülə, çiçəyə.
 Hər telim nizədir səvən ürəyə.
 Xosrov yox, Keyxosrov açsa eşqini,
 Qorxutmaz qılıncı, qəzəbi, kini.
 Buludtək yağışım yağar üstünə,
 Qılıncla gəlmərəm mən yar üstünə.
 Özgəsi “yaxın gəl” desə yarına,
 Başımı salardım ayaqlarına.
 Şahın yağları dağ olsa belə,
 O dağı kül kimi sovurram yelə.
 Ən çətin işləri tapşır Şirinə,
 Döndərim düşməni mən əsirinə.
 Aynayla kənardan eylə tamaşa,
 İsgəndər səddini yarım birbaşa.

Nə qədər güvənsən igidliyinə,
 Qılıncdan gərəksiz deyildir iynə.
 Sanma ki, eşqindən gücsüzəm daha.
 Şitliyim olsa da, şirinəm şaha.
 Günəm, kim gətirər elə günəşi,
 Fələk də görməyib belə günəşi.
 Sanma ki, bu günəş torpağa uyar,
 Nurlu çeşməsindən kimsə əl yuyar.
 Tilsimdən açılmaz daha varlığın,
 Sehrimə çatarmı sehirkarlığın?..”
 Son sözlə ah çəkdi Şirin bu ara,
 Şahın ürəyini yaxdı odlara.

ŞİRİNİN QƏSRDƏN YERƏ ENİB, XOSROVU SARAYA APARMASI

Bu cavab qüssəyə qərq etdi şahı,
 Çatmadı qulağa Şirinin ahı.
 Gözündən qəm seli axdı torpağa,
 Bahar yağışları ələndi dağa.
 Sinəmi təlaşa saldı tez kəviz:
 Bulud ağladı ki, utansın dəniz.
 Şahın ağlamağı çatınca ona,
 Uçundu, çırpındı sevgili sona.
 İradə: “Darıxma, döz” – dedi hələ,
 Yaşınmaq zinətdir səntək gözələ.
 Candan can atsa da dözməyə mələk,
 Öyüd, yalvarışa baxmadı ürək.
 İztirab, həyəcan sarsıtdı yaman,
 Ürəyin hökmündən tapmadı aman.
 Ağıl uzaqlaşdı qəlbın gözündən,
 İsmət pərdəsini açdı üzündən.
 Dözmədi, qaçaraq tez endi yerə,
 Baxmadı ayıba, baxmadı şərə.

Peşmanlıq od sahib artıq canına,
 Gəldi incitdiyi yarın yanına.
 Şahın ayğından yüz öpüş aldı,
 Canı göz yaşitək torpaqda qaldı.
 Başından od çıxdı şahın qəhərdən,
 Huşunu itirib, düşdü yəhərdən.
 İki can can üstə... halları xarab,
 Ürəklər təşnədi, gözlərsə sirab.
 Bayılmış aşıqlər ayıldı bu dəm,
 Könlünü alaraq, tez durdu sənəm.
 Yenə yalvarışla dil tökdü yara,
 Apardı qəsrinə, xəlvəti ara.
 Çıxardı taxtına şahı o pəri,
 Yerə şəkər səpdi şəkər ləbləri.
 Axşam nur saçanda şamlar saraya,
 Günəş mehman oldu bədirlə aya.
 Bürüyüb ələmi gecənin saçı,
 Ulduzdan bərq vurur hilalın tacı.
 Aləmdə gəncliyin ilk bahar çağı,
 Vüsal gecəsinin nəşə-növrəği.
 Ziyafəturuldu, ətir saçıldı,
 Elə bil cənnətə qapı açıldı.
 Ənbərin tüstüsü ayı bürüdü,
 Səba yol tapmadı, hara yürüdü.
 Şirin qubarını sovurdu nəsim,
 Ateşdə üzərlik qovurdu nəsim.
 Kimlər ki, məhrəmdi, yaxındı şaha,
 Hörmət, nəvazişlə gəldi dergaha.
 Barbəd əldə tənbur məclisə gəldi.
 Mey içdi, şadlıqdan kefi kökəldi
 Oxudu Nikisa, coşdu nəğməsi,
 Ətrafa yayıldı çəngin xoş səsi.
 Hər iki sənətkar çalib oxudu,
 Canları əzabsız alıb oxudu.
 Barbəd mizrabıyla dindi ərgənün,
 Qəlbləri dindirdi indi ərgənün
 Köüllər dil açan belə bir gündə,
 Bir nəğmə oxudu “Üşşaq” üstündə.

BARBƏDİN XOSROVUN DİLİNDƏN MAHNI OXUMASI

Aləmdir aşıqın bəxtiyar halı,
İki sevgilinin şirin vüsalı.
Şərab nəşəsindən keflər durula,
Vüsal məclisində işrət qurula.
Sünbül sıgallana, şümşad öyünə,
Xatirə qayıda hicranlı günə.
Dodaq məlhəm ola can nisgilinə,
Könül aynasından qubar silinə.
Kimin səadəti gözəlindədir,
Bəxtinin açarı öz əlindədir.
Başında dost-aşna öylən doyunca,
Haqq-sayı itirmə ömrün boyunca.
Saysız ulduzlardır göyün gözləri,
İki göz yağıdır əzəldən bəri.⁵⁰
Göydə iki ulduz yaxındır hər an,
O da ki, Cövzadır, ya da Fərqedan.
Ay Ülkər yanında eylər iftixar, –
Başının dəstəsi, cah-cəlahi var,
Ayının bürcləri mıxlanıb göyə,
Ziyasız görünür pərəndir deyə.⁵¹
Göyün çox ulduzu görünər qoşa,
İkisi qovuşub, verib baş-başa.⁵²
İki günlük olar yalançı istək,
Fələyin məkrinə uymasın ürək.
Neçə ki, can qurban deyil əcələ.
Heç zaman düşmənlə cam alma ələ.
Uyma şirin dadan hər şərbətə sən,
İçsən, öz canından əl üzməlisən.
Çalış ki, düşməsin sirtin dillərə,
Zaman özü yayar onu ellərə.
Səndən sonra həyat qurar övladın,
Nəslin də utanar gələndə adın.
Şimşək hilalı da taxtıdan salar,
Odunu baltanın zərbi parçalar.

Torpaq bir ağacı yüz il bəsləyər,
Külək birçə anda sındırar, əyər.
İnsan – əmin torpaq, dünya – səmumdur,
Yəldən varlığımız torpaqdır, qumdur.
Rind ilə abiddən qalıbdır nələr?
Yurdunda aşıyan qurub sərçələr.
Baharda quş quşa qovuşan zaman,
Novruz buludundan daş yağar haman.⁵³
“Əlvida” söyləyər gül öz bağına.
Xəzan nəse deyər gül budəyənə.
Sevdiyi gözələ qovuşub deyər,
Səadət ulduzu əzizdir göyə.⁵⁴
Zamanın qədrini biləsən görək,
Yarın vüsaliyla güləsən görək.
Kim eşqə xor baxsa, kimdir, nədir o?
Bir mələk olsa da, ifritədir o.
Duyğusuz insanın qurtar üzündən,
Qəlbinə girməmiş itər gözündən.
Gəl, ey gec taparaq, tez bəyənəməyən,
Unut acılığını şərbətimlə sən.
Sən bir xəzinəsən, viran cədasan,
Müflis xəzinəsi tapılmaz asan.
Yasəmən qorxusu var nəfəsində,
Mülçək uçub gəzər bal həvəsində.
Ayırma milçəktək sən baldan məni,
Qılınc da ayırmaz vüsaldan məni.
Qaladan oxunu tuşlama yara,
Saray cansıxandır, çıxacaq gülzara.
Kimin ki, gözəldir yarı dünyada,
Başqa gözəlliyi salarmı yada?
Səninlə sevirəm hücrə bucağı,
Sənsiz neyləyirəm gülşəni, bağı.
Quş ələ öyrənsə, əldən dən arar,
Aşıyan yerinə qəfəs axtarar.
Yarsız nə bağ, behişt, darıxar insan,
Yar ilə aşıqə behiştədir zindan.
Əldə mey, yar teli, aləmdir bu dəm,
Gülşənim, behiştim – ayüzlü sənəm.

Könlüm gül yanaqdan açılmış belə,
O qızıl gülləri apar, ver yelə.
Sərvim qoynumdadır, öpüm doyunca,
Qırılsın sərvlər çaylar boyunca.
Barbədin nəğməsi necə şirindi,
Məclis şirinləndi, köüllər dindi.

NİKİSANIN ŞİRİNİN DİLİNDƏN MAHNI OXUMASI

Coşdu Nikisanın odlı ilhamı,
Qopdu dodağından "Hicaz" muğamı.
Bu gün bəxtiyaram, necə bəxtiyar,
Əlimdə mey camı, qucağımda yar!
Cavanlıq ağacı açıbdır çiçək,
Dirilik suyundan doyunca içək.
Ərğənün sədası yayılıb düzə,
Eyş-ışrət qapısı açılıb üzə.
Sevgilim həvəsdən, meydən sərxoşdu,
Eşqin tərənesi könlümdə coşdu.
Fitnənin divləri yatıb bu gecə.
Məşəlim göylərə çatıb bu gecə.
Şadlıq cəbhəsini yarıbdır zaman,
Kədər baş götürüb, qaçıbdır yaman.
İşıq çeşməsidir sürəhi gözü,
Zənzəmdə əks olub günəşin özü.
Burdadır şadlığın öz ovlağı da,
Burdadır cənnətin səkkiz bağı da.
Bəlkə rizvan mehman qalıbdır burda,
Behişt açarını salıbdır burda.
Bəlkə mələklərə çatıb səsimiz,
Bilirlər hardayıq, xəbərsizik biz.
Bəlkə müjdə verib Tanrı göylərə,
Qapını öpməkçin əyilib yerə.
Bəlkə inci səpib fələk hər yana,
Sevinc dalğaları sığmır cahana.

Bəlkə istək coşub dərya sayacağı,
Gövhər içindədir yarın ayağı.
Bəlkə buludlardan günəş nur saçıb,
Arzu gülşənində yenə gül açıb.
Bəlkə iقبالımı səbə gətirib,
Dəvətsiz, minnətsiz qapımdan girib.
Bəlkə səadətə gülmür dilək də,
Yar ətri qoxuyur esən külək də.
Saqi, günəş qədər sevirəm səni,
Aşıqlar üstündən kəsmə kölgəni.
Şadlıq töhfəsini payla ellərə,
Şərabın nuş olsun daim dillərə.
Şərbəti məclisə çox görmə bəri,
Nakam köüllərdən yusun qubarı.
Nəşə, güləb nəhrin qoynuna alsın,
Qoy kədər kəmərimiz girdabda qalsın.
Mehmanın gəlibdir, soruşma kimdir.
Qəlbimin oğrusu öz sevgilimdir.
Təzə yumulmuşdu göz qapaqlarım,
Məni gözü yaşlı oyatdı yarım.
Nəsim sübhə kimi sirdaş kəsildi,
Saçımdan səndəlin tozunu sildi.
Sevgi yağışının səsi duyuldu,
Məhəbbət qanı ilə üzüm yuyuldu.
Gecə də, gündüz də açılmır gözüüm,
Bu qədər uyğuya mən necə dözüüm?
Səbə, sığalımın olma qənimi,
Darayım dağınıq yasəmənimi.
Niyə dağılmayıb hələ izdiham?
Alam tənhalıqda sevgilimlə kam.
"Kaman qarğası"na yem olsun canım,
Köhlən quşqununa bələnsin qanıım.⁵⁵
Üzünü görməklə doyaram bəyəm?
Dərya qucağında öləm təşnəyəm,
Yuxuma girmisən, yoxsa xəyaldır?
Ayrılıqda belə görüş mahaldır.

İnana bilmirəm qarşımdasan sən,
 Gözümü yumsam da, gözlerimdəsən.
 Özünsən, ruhundur, bilmirəm, düzü,
 Ürəyim deyir ki, özüdür, özü.
 Ey bulud, günəşin gözünü qapa,
 Gözüm sevgilimlə xoş yuxu tapa.
 Ucalt, ey pasiban, ucalt səsini,
 Sübh töksün dənizə öz çeşməsini.
 Ey Zöhrə, göylərdən eyle iltimas:
 "Bədnəzər gözlərdən mavi pərdə as!"
 Kimə ki, nəsibdir yarın vüsalı,
 Kef-nəşəylə keçər həmişə halı,
 Gözəllər eşqində qocalar insan?
 Ayağı düşsə də, ucalar insan!
 Nə tac, nə üzükdə səadət ara,
 Gözəlisz sən hara, səadət hara?
 Cavanlıq, al şərab, bir də ki canan!
 Bunlarsız, ömrünə ömrü boyu yan!
 Nəgməkar Nikisa ürək çalandı,
 Budur, aşıqlərin qəlbi talandı.
 Barbədin nəgməsi can verdi yenə,
 Aşiqi sərxoşa döndərdi yenə.
 Bir şirin tərənə coşdu, ucaldı,
 Şirinin ahından Xosrov od aldı.

BARBƏDİN XOSROVUN DİLİNDƏN MAHNI OXUMASI

Səhər şöləsidir hüsnün dünyaya,
 Ay üzün nur saçır göydəki aya.
 Gözlər hicranından qan çeşməsidir,
 Vüsalın qəlblərə həyat səsidir.
 Yüz cana məlhəmdir bal dodaqların,
 Sızladır yaralı qəlbini yarın.

Yasəmən saçını səba qoxlasa,
 Çətin, gül üstünə ayaq da basa.
 Ənbər zəncirlərə düyün vurma sən,
 Qəlbi zəncirle də saxlamaz bədən.
 Belə zəncir varsa kimin yanında,
 Divanə tanınar elin yanında.
 Tökdüyün qanların selində yatma,
 Bu qədər qan töküüb, günaha batma.
 Sənin həsrətindən heç yuxum varmı?
 Girsən yuxusuna, yar ayrılarmı?
 Naləmdən yanıbdır dil-dodağım da,
 Nisgildən qan verir sinə dağım da.
 Yalquzaq cumanda sürü içinə,
 Qoyunun ahını almaz vecinə.
 Bilsəm ki, taleyim mənə tərəfdir,
 Qapının torpağı olmaq şərəfdir.
 And olsun eşqindən yanan kəslərə,
 Füsunkar nəgməni qanan kəslərə.
 O bulud örpəkli aytək üzünə,
 Cana qılınc çəkən nərgiz gözünə,
 O duzlu dilinə, o şəkər ləbə,
 Şirin sözündəki incə mətləbə,
 Saçları dağıdan xumar-məstliyə,
 Aşiqi cəzb edən bütperəstliyə,
 Vüqarlı qamətə – ucalan sər və, –
 Şümşad, nəstərəndən öc alan sər və, –
 Bir anlıq vüsaldın nəsib sə əgər,
 Sensiz yaşadığım yüz ilə dəyər.
 Hüsnündən əriyib qəlbimin şamı,
 O günəş nurlatsın könül dünyamı.
 Al şərab içərək nəşələndə,
 Bir damla meyinə möhtacam mən də.
 Yanan ürəyimin qiyməti nədir?
 Ateşə, nə qiymət, atəş müftədir.
 Daha qalmayıbdır başqa bir yolun,
 Qapının köləsi, nökrəri olun.

Yüz il xidmətində qoy olum köləni,
 Xoşbəxtdir qarşında qul kimi öləni.
 Mıǵmıǵa çətin ki, xəzridə qala,
 Atar hər uçuşu yüz qədəm dala.
 Çayın axırına atılsa saman,
 Su atar kənara axdığı zaman.
 Səməyə daş atan naşdır, naşı,
 Yərə enən görər atdığı daşı.
 Sarsılıb qarşında günahsız insan,
 Nə olar, gözücü baxsan bircə an?
 Yaxına qoymursan, ey nur şöləsi,
 Qoy baxsın kənardan hüsnün köləsi.
 Vüsəlin beynimdə çırağ yandırar,
 Hicranın qəlbimi alovlandırır.
 İçdiyən şərəbdən qıymasan da sən,
 Ətrini gözlərim səbə yefindən.
 Bundan da binəsib qalsa sevgilin,
 Adımı anmaqla incisin dilin.
 Dilim qurumayıb ağzımda mənim.
 Alqışla açılır ağzım da mənim.
 Bigənə olarmı yar öz yarına?
 Alqışım cavabdır qarğışlarına.
 Bazarın rəvəcdir hər cür sövdəyə,
 Müştəri dirhəmi nə görək aya.
 Günəşin ismətlə nur saçır hələ,
 Odur ki, qızğındır bazarın belə.
 Əfsus, qənd-şəkərlə dolu dükana,
 Baxır müştərilər uzaqdan ona.
 Halım əsər edə kaş ki, halına,
 Qoyasan milçəyi qona balına.
 Sənin mətahının candır dəyəri,
 Torpağam, yanında heçəm, ey pəri.
 Mətah da deyildir alasan canı,
 Alıb satılmağa dəyərim hanı?
 Şadlıq can mülkündən köçəndən bəri,
 Qüssən – həyatımın dağ küləkləri.

Qəmindən şadlığım, gör, necə çoxdur,
 Bir şadlıq əyyamı yadımda yoxdur.
 Qəmini canımda bəsləyirəm mən,
 Dünya şadlığına düşməyəm, düşməni.
 Daim şad olmağın min qüssəsi var,
 Ürəyin sınması aydınlıq olar.
 Kölgəli ağacın budağı sınır,
 Günəşin oduna qəlbim qızınar.
 Söz yox nəğməsinə Barbədin daha,
 Dirilik çeşməsi axdı dərgaha.
 İndi Nikisanın coşdu ilhamı,
 Ləltək yanan meydən doldurdu camı.

NİKİSANIN ŞİRİNİN DİLİNDƏN MAHNI OXUMASI

Səhər xumar nərgiz yuxudan durdu,
 Piyalə götürdü, ziyafət qurdu.
 Gülşənə girəndə səhərin mehi.
 Doldu ətəyinə güllərin şəhi.
 İşvəkar yuxunun oldum xumarı,
 Ruhum təzələndi andıqca yarı.
 Mehın ud ətrini mən duya-duya,
 Məstlik havasından daldım yuxuya.
 Bəlkə sərvim gələ, oxşaya canı,
 Tovuz qırqovulun ola mehmanı.
 Tale kölgəsini üstümə saldı,
 Gül ətri, ay nuru üstümü aldı.
 Özüm yuxudaydım, oyaqdı baxtım,
 Elə bil Ülkərdə quruldu taxtım.
 Gördüm bahar gəlib, mənə qonaqdır,
 Dirilik suyundan damağı çağdır.
 Mənimlə işrətə dalmaqdır qəsdı,
 Gülab içirərək məstliyi kəsdı.
 Bəzircan qəsrinə özül də qoydu,
 Busədən öteri canından doydu.

Döndü öpüşləri mey nəşəsinə,
 Yuxudan ayıldım busə sesinə.
 Elə ki, uygudan açdım gözümü,
 Yarı səslədim ki, deyəm sözüümü.
 Bahara qovuşmaq nə gözəl haldı,
 Gördüyüm bir gözəl, şirin xəyaldı.
 Nə gözəl yuxuydu, bəxtimə bir bax,
 Rəqibin gözündən qoy olsun uzaq.
 Yuxuya dalmağım bir vaxt çətindi,
 Bir yuxum röyasız olmayır indi.
 Ey fələk, mürvətin yoxmudur hərgiz?
 Necə qıyrsan ki, oyana nərgiz?
 Yuxunun nazına mən necə dözüüm?
 Gəl, ey yar, üzünə açılısın gözüm.
 Könül vüsaf istər – qəmsiz, hicransız,
 İnci daşsız gözəl, gül də tikansız.
 Yarına saf gərək kişidə ürək,
 Şərabın xıltını az içmək gərək.
 Yalana əl atan ər oğlu ərmi?
 Ayna qara üzü ağ göstərərmi?
 Kim deyir hər yarıda sədaqət ara?
 Hərcayi eşq hara, sədaqət hara?
 Hər ətirli suya gülab deyilməz,
 Xıltı rəngə görə şərab deyilməz.
 Min can fəda olsun elə bir yara,
 Sadiqdir əhdinə, eşqə, ilqara.
 Kimin ki, meyarı ağıldır əldə,
 Sınayar yarını işdə, əməldə.
 Saxsı qab gərəkdir qızıl ləyəncə,
 Dəyəri girovda bilinə mənəcə.
 Kimdə ki, yetginlik yoxdur xilqətdən,
 Ürəyi yansa da, xam bil onu sən.
 Əgər bilinməsə yarın vəfası,
 Bədbəxtlik gətirər cövrü, cəfası.
 Hindular mövsümdə geyər ağ xara.
 Yazıqlar yenə də qaradır, qara.

Dost yolu gözləmək gözə adətdir,
 Vüsala qovuşmaq bir səadətdir.
 Mey məstlik üçündür, çox da acıdır,
 Kaman oxsuz olsa, əl ağacıdır.
 Alçağın köməyi dəysə də hərdən,
 Mərifət gözləmə rəzil kəslərdən.
 Çoxdan sınayıbdır zaman bu sözü:
 Əyri əyri tapar, düz də ki, düzü.
 Qumarbaz mahirdir, aldadar asan,
 Oyunu uduzar, cığal oynasan.
 Həyasız keşikçi taqətdən düşər,
 Kor əqrəb gürzədən kənar ötüşər.
 Pisə yaxşı olma, yaxşılıq itə,
 Başmaq geydirsən də, yaraşmaz itə.
 Dosta sadıq olar “dostam” deyən kəs,
 Dost dostu xainsə, düşmən kimdir bəs?
 Tikanı ayaqdan iynə çıxarar,
 İynə tikan olsa, yüz ağrısı var.
 Min alqış yaraşar elə bir dostu,
 Sadiqdir, xəyanət eləmir dostu.
 Belə bir səadət kimə ki, yarıdır,
 Ömürlük dünyada o, bəxtiyardır.
 Nikisa qəlblərin taladı varın,
 Aldı aşıqlərin səbir-qərarın.
 Barbədin sehriylə dil açdı rübab,
 Rübab damarından qan aldı mizrab.
 Qəmin sinələrdən qopdu rişəsi,
 “Nahəvənd” üstündə ucaldı səsi.

BARBƏDİN XOSROVUN DİLİNDƏN MAHNI OXUMASI

Hüsün, cavanlığın naz dolu aləm,
 Könül şadlığımıdır bəxş etdiyən qəm.
 Taleyim bağlıdır astanana, yar!
 Çıxılmaz kəmənddir zülfün cana, yar!
 Dodağın məlhəmdir – ömrüm uzanar,
 Gözüm xəyalından nur alıb yanar.

Söylə, harda şərab içmişən bu gün?
Hansı gülüstanda gülsən sən bu gün?
Hansı kaşanədə döndün mələyə?
Camalın gözlərə nurlar ələyə?
Kimin belə sevinc görüb varlığı,
Taleyi bəxş edib bəxtiyarlığı?
Keçdiyi yolları kaş ki, biləydim,
Kirpiklə yolundan tozu siləydim.
Gəzdiyin yerləri bilsəm, nə dərdim,
Tərpağı tutyatək gözə çəkərdim.
Xoşbəxtdir, doyunca baxsa kim sənə,
Döndərə könlünü hüsnün gülşənə.
Görsə camalını, ay da yaşınar,
Əksinə qısqanıb ayna da sınar.
Ey ümid səhəri, baxma aynaya,
Günəşi əks etməz nur yaya-yaya.
Qıymaram aynadan yar minnət çəksin,
Gözümün yaşında əks olub əksin.
Ayna duya bilməz eşqi, həvəsi,
Çünki nə canı var, nə də nəfəsi.
Yazığam, yaralı qəlbi az qanat,
Aynadan örtüyü bir kənara at.⁵⁶
Hüsnündən şadlanan görsəm özümü,
Gözümün çəşməsi yuyar gözümü.
Görsəm camalını, o nurlu üzü,
Günə də aya da baxmaram, düzü.
Meylə ləl dodaqdan nəşələnsəm mən,
İnan ayrılmaram qiyamitəcən.
Uğursuz bəxtimdən, bu arzu boşdur,
İmzasız möhürdür, meysiz sərxoşdur.
Çox da insan əksi bilinər suda,
Görünməz camalın əksi hər suda.
Əzəlki peymanı ayrılıq kəsdi,
Hiylə qılıncının cəzası bəsdı.
İnsafın varmıdır, ey boyu şümşad,
Yarı unudaraq, eyləmədin yad.
Bu sonsuz dərdimin varmı davası?
Canda can qoymayıb eşqin havası.

Qəmsizsən, korlama aşiq adını,
Sən hardan bilirsən qəmin dadını?
Elə bil sərxoşam yuxupərəstəm,
Meylə yox, qəlbimin qanıyla məstəm.
Ulaq, sahibinə deyibdir, haşa:
“Ölümüm sənincin olar tamaşa!”
Acıyan deyilsən ölümümə sən,
Qoy biri olmasın yüz aşiqindən.
Keçini canavar didib-parçalar,
Çoban öz canının hayına qalar.
Sarvanın dəvəsi üzülse əgər,
Dəveni unudub, yük dərdi çəkər.
Varlığım iztirab verirsə yara,
Ud kimi alışım, yanım odlara.
Bir yar ki, yarına zalım, yad olsun,
Qoy yanım, yangımdan könlü şad olsun.
Yandır ki, yar bunu ürəkdən dilər,
Ateşin qədrini pərvanə bilər.
Sitem et, tük kimi qıvrılıım indi,
İltifat göstərsən, daha çətindi.
Mülayim dolanma yazıq kəs ilə,
Qoyun yaranıb ki, toyda kəsile.
Yalvarıb mərhəmət istəsəm belə,
Mərhəmət yaraşmaz nazlı gözələ.
Ağac barlı olsa, bu bir fərəhdır,
Lakin odunçuya odun gərəkdir.
Tər gülü yar dərib, yara göndərər.
Gülabçı qanını suya döndərər.
Ey ağlar gözlərim, çağlama hər an,
Bu odu, yangını söndürməz tufan.
Mən bir aslanam ki, əlimdə şəmşir,
Əlimi yalayar hüzzurumda şir.
O ahu sahibdir mişkin kəməndə,
Mişkin hörüyüylə salıbdır bəndə.
Mişk saçlı gözəllər oynar eşq ilə,
Saçının hər tükü zəncirdir filə.

Yar zülfü yandırdı, nöydi günahım,
Sən yarı yandırma, ey odlu ahım!
Tüktək qıvrılısam da zülfünə görə,
Qıymaram saçını pərişan hörə.
Barbəd burda udun səsini kəsdi,
Nikisə əlində ərgənün əsdi.
Könlü dilə gəldi incə səsində,
Mahmısı yüksəldi “Rast” pərdəsində.

ŞİRİNİN DİLİNDƏN NİKİSANIN OXUMASI

Hardasan, könlümü əfsunlayan yar?
Köləni lütfünlə eylə bəxtiyar.
Ətrinlə ruhuma ətirlər çilə,
Vüsəlin nur versin sönmüş qəndilə.
Tənhalıq yuxusu qaçmaz heç kəsdən,
Əbəs uzaqlaşır, qaçırsan qəsdən.
Oyaqsan, unutmə nəşəni, kamı,
Əbədi yuxuya dalacaq hamı.
“Nazlı güləm” deyər, öyünmə hər an,
Hər gülün qəsdinə girib bir xəzan.
Hər günün, gündüzün ömrü azdır, az,
Gözəllik insanda əbədi qalmaz.
Baxma eys-ışrətin, cah-cəlalın var,
Ömür son mənzilə daim can atar.
Əgər Xosrov deyil, Keyxosrov gələ,
Kahada mehmandır bir gün əcələ.
Böyüklər xataya daha tez düşər,
Xəsarət fillərdən çətin ötüşər.
Qartal şikar gəzər, ov gərək ona,
Çəyirtgə tutunca, ovlayar sona.
Nəmrud alnındakı muncuq gözəldi,
Onu neştəriylə miğməyə dəldi.
Gözəllik, yaraşlıq tovuzu bəzər,
Gümüş dimdiyində qayçılar gəzər.

Cavanlıq xəyəldir, sanki yuxudur,
İnsanın varlığı torpaqdır, sudur
Gül hasar ucalıb qalxar səmaya,
Yağış uçuraraq döndərər zaya.
O günü düşün ki, miskin torpaq da,
İstəyir insanlar yata torpaqda.
Səni hədsiz sevən yar salsa yada,
Deyəcək: qalmadı yazıq dünyada.
Kül olan görmüsən neçə evi sən,
Tülküyə kələkmə öyrədəcəksən?
Qurda təlim vermə, özü ustadı,
İti dirnağıdır onun ustadı,
Çalış ki, biləsən eys-ışrət nədi,
Həsret qalacaqsan ona əbədi.
Dünya bivəfadır, ömrə qəfəsdür,
Vəfasız gözəli sevmək əbəsdür.
Vəfadar odur ki, olsun kamalı,
Sevməsin ilqarsız hər gülcəməli.
Sevib-seviləni sevər, öyərlər
Dəmiri dəmirə yaxşı döyərlər.
Səyyahsan, dünyanı dolan hər yerdə,
Mərdliyi buraxıb, dönmə namərdə.
Zəlim insan deyil, heyvandır, heyvan,
Qəlbində kin olur, gözlərində qan.
Ulağı incidər beldəki yağır,
Bir ovuc arpaya ovunar fağır.
Arzuyla yaşayar, yaşa dolarsan,
Torpağa gömülüb, torpaq olarsan.
Hər gecən sevincə keçsə də əgər,
Axırı qəmsə də, o nəyə dəyər?
Pişik yalasa da öz balasını,
Öldürüb, yeyər də, tutmaz yasını.
Dilxorluq süfrəsi açıbdır aləm,
Şadlığı görünmür, hədsizdir ələm,
Arzuya çatanda sevincə bat sən,
Çatmasan, belinə qəm yükü çat sən.

Murada yeteni qorxutmaz ölüm,
 Muradsız yaşayan deyər ki: "Ölüm".
 Öyünmə, gənclik də gedər tez əldən,
 Çünki təməlsizdir ömür əzəldən.
 Gül-çiçək açıbdır, gülür ilk bahar,
 Şərəblə nəşələn, yanında da yar.
 Vüsəl şərbətiylə yuyulsun qəmin,
 Yadına düşməsin xoş keçən dəmin.
 Mehriban dostlarla oturub-duraq,
 Şadlıq sarayında toy-büsat quraq.
 Hələ ki, həyatda gəlir səsimiz,
 Vüsəl nəşəsilə xoş keçinək biz.
 Bugünkü nəşəylə üzümüz ağdır,
 Sabahla arada yollar uzaqdır.
 Dünya nəşəsindən zövq əhli doymaz,
 Bu günün işini sabaha qoymaz.
 Nikisanın səsi necə gözəldi.
 Şirinin ürəyi pərvaza gəldi.
 Canına od saldı odlu sözləri,
 Biryolluq özünü unudu pəri.
 Saqıdən mey aldı, yanırıdı açıq,
 Ləzzətli şərəbdən içdi azacıq.
 Şəkər dodağından camı ki, üzdü,
 Cama qətrə-qətrə göz yaşı süzdü,
 İçirdi Xosrovu vermədən ara,
 İşvəsi şərəbsiz məstlikdi yara.
 Dedi: "Dodağımtək aldır bu şərəb,
 Vüsala müjdədir, olarsan sirab.
 Sabah bərq vuranda Cəmsidin camı,
 Qəlbində qoymaram arzunu, kamı.
 Halal şərəb olar dodağım şaha,
 Ömürlük səninəm, səninəm daha!"
 Şahın Cəmsid camı qaldı dodaqda,
 Sevincdən açıla qaldı dodaq da.
 İçdi gülab kimi ətirli meyi,
 Vüsəl abad etdi bərbad ürəyi.
 Sübhəcən şadlandı Xosrovla Şirin,

Busənin ləzzəti meydən də şirin...
 İki sevən qəlbi əzmişdi hicran,
 İşvə-naz, nəvaziş kəsmədi bir an.
 Canın da, ömrün də, bil, atar səni,
 Canan vüsəlisə yaşadar səni.

XOSROVLA ŞİRİNİN TOY ŞİRNİSİ VƏ XOSROVUN NİŞAN ÜÇÜN ÜZÜK GÖNDƏRMƏSİ

Üzünü bürüyüb ay batan zaman,
 Mahtab xalasını bükdü asıman.
 Səhər gəlininin oynadı baxtı,
 Gəlinlə gözəldi gəlinlik taxtı.
 Dedi: "Dərya vardan" – o gözəl afət, –
 Qurulsun toyxana, məclis ziyafət.
 Tez işə girişdi nöker-qaravaş,
 Töküldü sərmayə, cəvahir, daş-qaş.
 İki günəş üçün süsdən ibarət,
 Quruldu möhtəşəm iki imarət.
 Xosrovu kənzilər aldı araya,
 Getdi yar qəsrindən təzə saraya.
 Pərdələr çəkildi eyvanlara da,
 Kəməndə salındı Keyvan arada.
 Kim istər eyvandan eyvana keçər,
 Bir mil gəzməlidir o, məsafəcə.
 Yasəmən rəngində atlazla xara,
 Örtüldü hər yana, fərşə, divara.
 Eyvandan eyvana kim ki, keçərdi,
 Səmanı torpaqdan çətin seçərdi.
 Alqışlar sığmalı elə, obaya.
 Quşlar qəfəsindən qalxdı havaya.
 Elə car çəkdi ki, təbil aləmə,
 Zöhre öz çəngini endirdi bəmə.
 Rum, Rus ellərində bildirdi ki, şah,
 Hammı gözləyir bu toy, bu nigah.

Mədain atlısı çoxdur yanında,
 Sərvət-xəzinəsi yoxdur yanında,
 Şahların töhfəsi üzüyü vardı,
 Qaşında dünyanın dürrü yanardı.
 Süleyman üzüyü Bilqeyse çatdı,
 Ayı Müştəriyə verməyə şaddı.
 O nadir üzüyü Şirin alanda,
 Heyrətdən taqəti qalmadı canda,
 Dedi heyranlıqla: “Keçibdir daha,
 Gəlin də bir töhfə göndərsin şaha.
 Mürvət eləməsəm, xətrinə dəyər,
 Belə nadir töhfə varmıdır məgər?
 Madam qiymətsizdir, bu üzük qaşı,
 Cavabsız qoyarsam, naşıyam, naşı.
 Dodağım üzükdür, bax, budur varım,
 Öpər şah əlini ləl dodaqlarım.
 İkiqat hədiyyə verrəm padşaha,
 Bütün üzüklərin qaşından baha.
 Bir qaşa iki qaş verər bir sona,
 Hər qaşdan bir üzük düzəldər ona.
 Açarsız mücrudə olsa da yeri,
 Nə bir misli vardır, nə də dəyəri.
 Şah baxa qaşına, baxa üzüyə,
 Çətin qiymət qoya baha üzüyə...”
 Bu sözlər dilində, dodağı püstə,
 Üzüyü öpərək qoydu göz üstə.
 Sanki bir –biriylə qoydu yanaşı,
 Üzüklə üzüyü, qaşla da qaşı.
 Ağzını üzüyə tay sandı elə.
 Şirin təbəssümlə söylədi belə:
 “Ay üzük, qoy sizi yoxlayım bir də,
 Sən də ağzım kimi, girdəsən, girdə.
 Müqəddəs peymanın töhfəsisən sən,
 Çeçələ barmağa çətin keçərsən.
 Lakin öpür səni bu təzə gəlin,
 Çünki çox öpmüsən Xosrovun əlin...”

Ağzı üzük deyil, bəs nədi daha,
 Heyrətdən danışib dinmədi daha.
 Necə heyranlıqdan olmayaydı lal?
 Özündə mum gördü, o birində bal.
 Sözünü qurtardı o, üzük haqda,
 Üzüklə barmağı qaldı dodaqda.
 Üzüklə oynadı, – çatır vüsala,
 Hamının barmağı ağzında qala.
 Şirinin hökmüylə kənzilər gəldi,
 Deryaca gövhərdən cehiz düzəldi.
 Dolu kəcavələr durdu yan-yana,
 Bu sərvət sığmazdı bütün cahana.
 On Bərdə qatırı – incidir yükü, –
 Sandıqlı dəvədir, incidir yükü.
 Qiymətli libaslar, zinətli taclar,
 Qızıl, gümüş yüklü on karvan da var,
 Yüz nəfər ucaboy ərnəni kölə.
 Laləsi bir şümşad görməyib hələ.⁵⁷
 Sitarə şöləli yüz incə kənz,
 Gözlərdən uzaqdır hər nurlu bənz.
 Ud ilə səndəldi, baxdıqca hər yan,
 Tatar müşkü də ki, bir neçə batman.
 Yüz tövlə sürətlə qaçağan kəhər,
 Belinə tumarsız vurduramaz yəhər.
 Hər inci deryaca su içib bəlkə,
 Ülkər şöləsindən nurlanar ölkə.
 Görün nə cəlaldir, inanın buna,
 Göndərdi cehizi şahın toyuna.

XOSROVUN ŞİRİNƏ NİKAHLANMASI

Gecənin cehizi nur saçır indi,
 Ay səma taxtında nazlı gəlindi.
 Şah göylə əlləşir... Şahanə cəlal,
 Məndi Şəbdizinə o parlaq hilal.

Çovkan köhlənitek qaradır atı,
 Süleyman taxtında günəş parladi.
 Günəş yol getdikə nur saçdı düzə,
 Gecəni döndərdi parlaq gündüzə.
 Qılıncı od saçan günəşə bax sən,
 Ulduzlar çökilmir hündəvərindən,
 Hər yanda nur saçan min məşəl gedir,
 Ayın haləsini nura qərq edir.
 Mırvari ələyir əllər tabaqdan.
 Hər yetən cəvahir yığır qabaqdan.
 Cəvahir yığanlar zopa yeyirdi,
 Çovuş "dəyəneyim sındı" deyirdi.
 Şah gəldi üzündən nur yağa-yağa,
 O ayın qəsrini nurlandırmağa.
 Taxtına çıxaraq bardaş qurdu şah,
 Əyani-əşrəfi tutmurdu dərğah.
 "Kahini çağırın, – əmr etdi Pərviz, –
 Əbədi vüsala çatmalıyıq biz".
 Bir kahin çağrıldı, olduqca mahir,
 Ürəyi ümmandı, sözü cəvahir.
 Gəldi müdrək qoca, sevənlər dindi,
 Qoşa vuran qəlbin eşqi bilindi.
 Pozmadan onların adət-dəbini,
 Hədsiz başlıq ilə kəsdi kəbini.
 Kəbini kəsərək, bax budu Kahin,
 Nigah xütbəsini oxudu kahin.
 Səpdilər incini, dürrü, gövhəri,
 Sanki dəniz daşıb, bürüdü yeri.
 Yaralı ürəklər son qoydu dərədə,
 Aşıqlər üzündən götrüldü pərdə.
 Şah öz gəliniylə getdi saraya,
 Vüsəl qovuşdursun günəşi aya.
 Beşinci sarayda güləndə baxtı,
 Elə bil ulduzlu səmaya baxdı.
 Hər qapı ağzında bir ay dayanan,
 Hər bürcdə bir günəş nur saçıb yanan.
 Behişt huriləri dörd bir yanında,
 Üzür gəmiləri ürək qanında.

Şahın camalını görcək hər biri
 Düşüb ayağına oldu əsiri
 Əsrəyən aslanı hər nazlı ceyran,
 Etdi işvəsiylə özünə heyran.
 Taxtı bənzəyirdi göyün tağına,
 Zər kürsü qoydular taxt qabağına.
 Cəmşiddən artıqdı cəlalı bu an,
 Sanki günəş çıxdı qara buluddan.
 Xilqətdən almışdı nuru, qururu,
 Məşriqdən məğribə saçırdı nuru.
 Budur, məşşatələr naz sata-sata
 Öyür matahını pula, barata,
 Gözəllik bazarı qızışıb yaman,
 Vermir müştəriyə müştəri aman
 Məşşatə əliylə bəzənib çöhrə,
 Vurulub hüsnünə fələklə Zöhrə.
 Süsləyib gəlini daş-qaşla qızlar,
 Ay, günəş üstünə səpib ulduzlar.
 İnci ləpəsinə deyər ki, sənəm,
 Yağışda parlayan al günəş mənəm.
 Şahdüşdü heyrətə baxanda yara,
 Canlanan qəmzədən aldı min yara.
 Elə ki, əyləşdi taxtına gəlin,
 Güvəndi gəlinlik baxtına gəlin.
 Şah çıxdı taxtına, şaddı halından,
 Öpdü əl-ayağın, öpdü alından.
 Gəlinlik borcuydu o nazlı sona,
 Şərbət verən zaman gəlintək ona,
 Bal kimi şərbətə etmədi rəğbət,
 Dodaqdan öpdü ki, bax, budur şərbət.
 Sonra yarla getdi təxti-rəvana,
 Döndü kəklik alan tülək tər lana.
 Ay üstə səpildi cəvahirlə zər,
 Süslü kəcavədə yola düşdülər.
 Sənəmlə səadət qəsrinə getdi,
 Ardınca cah-cəlal getdi, nə getdi.

Bədrli ay gəldi iqamətgaha,
 Dağıldı dərğahdan ulduzlar daha.
 Sevənlər üz-üzə durub sevindi,
 Kin sıxan qəlbləri rahatdı indi.
 Şaha baş əydirdi sevinc təlaşı,
 Canan ayağına əyildi başı.
 Mələyin önündə şah endi yerə,
 Şümşad kölgəsitək döşəndi yerə.
 O sərv səcdəsini görüb padşahın,
 Baxdı iltimasla üzünə şahın.
 Şirin dodağıyla oxşadı yarı,
 Döndü həmayilə gümüş qolları.
 Qollar həmayildi boyunlarında,
 Ürəklər çırpındı qoyunlarında.
 İki ay şöləsi bir dama doldu.
 İki mey qarışıb, bir cama doldu.
 Birinə yar nazı, yar kamı xoşdu,
 Biri də yar süzən meydən sərxoşdu.
 Biri çəngi alıb, şövq ilə çaldı,
 Eşqin tərənəsi zilə ucaldı.
 Birində dilləndi bərbətin səsi,
 Dərdli könüllərin coşdu naləsi.
 Ateş olmasa da, Xosrov yanırdı,
 Özünü çapartək qalib sanırdı.
 Şirin busəsindən sərxoşdu bu an,
 Noğulun məstliyi çoxdu şərəbdən,
 Nəşəsi məstənə, sözü məzəli,
 Dəliyə döndərdi nazlı gözəli.

XOSROVUN ŞİRİNLƏ EVLƏNMƏSİ

O mələksimanın min nazı vardı,
 Vüsəl şərəbindən məstdi, xumardı.
 Yuxulu gözleri işvəyə aşıq,
 Qıvrım hörükləri düşmüş dolaşıq.

Kimsə görməmişdi belə vaxtını,
 Yıxdı sərxoşluğu ağlın taxtını.
 Başı şah dizinə düşdü məstlikdən,
 Çünki taqətsizdi bu sərməstlikdən.
 Şirin yuxudaydı Şirin bu ara,
 Şərəb bələnməmişdi bal dodaqlara.
 Bülbültək nəğməsi yetməzdi sona,
 Məstliyi göz yaşı tökdürdü ona.
 Gözünün yaşları dizinə axdı,
 Hər odlu nəfəsi bir odlu abdı.
 Eşqin həyəcanı qəlbini dəlidi,
 Hicranı anaraq fəğana gəlidi.
 Şərəb seli boğdu, bayıldı onu,
 Sonra da qəflətən ayıldı onu.
 Şah sərxoş olsa da, bəxti huşyardı.
 Arzuya çatmışdı, sirdaşı yardı.
 Belə səadətdən kim kamıyabdı,
 Çörək tapmasa da Əfrasiyabdı.
 Uzandı yatağa o sərvin özü,
 Yuxunun sehriylə bağlandı gözü.
 Hamı çıxıb getdi, qalmaq mehman,
 Qalan şahənşahdı, bir də ki, canan.
 Sübhün nuru saldı şahı qorxuya,
 Günəşin tasını atmışdı suya.
 Eşqi üroyində alovlanırdı,
 Dilində tərənə... şamlar yanırdı...
 Şirin şirinliklə nə deməmişdi?
 Üzümü şəkərdə az yeməmişdi?
 Sevimli dilbəri gecə bihaldı,
 Tutduğu əmələ "mükafat" aldı...
 Bir qoca nökeri vardı sənəmin.
 Əyyaşlıq diviydi, lakin çox əmin,
 Əsir qocalıqdan ayağı, əli,
 Gülməz, qaraqabaq, uşaq hikkəli.
 Özü kifirsə də, üzündə məzə,
 Kiflənmiş çörəktək duzsuz, bimazə.

Sarılıq çəng kimi, damar bürüyüb,
 Ağzı susuz qalıb, dişlər çürüyüb.
 Heyvərə ağzından axar tüpürçək,
 Ağzını, burnunu batırar milçək.
 Qat kəsmiş fitnədir qırıxmış üzü,
 Başı aşılannmış deridir, düzü!
 Baxışı mənasız, bəbəyində qan,
 Zığ dolu gözləri daim sulanan.
 Tapılmaz üzündə birçə tük belə,
 Kudu olmağına demirəm hələ.
 Kafirlik papağı başda qazandır,
 Sanki Dəyqanusdan qalıbdır andır.
 Titrək əllərini qolçaqlar bəzər,
 Köhnə başmaq tək qoltuqda gəzər.
 Qarnı köklənməmiş bərbət sayağı,
 Çürümüş çəlikdir iki ayağı.
 Ayaq, baldırını kim qoymaz lağa,
 Sanki ölmüş ilan, qaxac qurbağa.
 Gülünc olduğunu kim görsə gülər,
 Qəşş edib uğunar, gülməkdən ölər.
 Şirin yatan yerə məhrəmdi kişi,
 Milçək öldürməkdə həmişə işi.
 Xosrovsuz yananda sənəmin canı,
 Xırmançı gəzirdi sünbül xırmanı.
 Haçan darıxanda o nazlı sona,
 Gülüb-əylənərdi baxaraq ona.
 Qoca uzanmışdı, lütdü əndamı.
 Ayaqlar divanda "ələfin lam"ı.
 Məstlikdən yatırdı, tər töküdü üz,
 Paçanın arası əl içitək düz.
 Cəmşid birdən gördü divi, yasarı,
 Gördü kölgə düşüb günəşə sarı.
 İstədi yanında o yata yarın,
 Məzəsi kefinə kef qata yarın.
 Mazaqdan, məzədən durulsun qanı,
 Bir görsün humayla qara qarğanı.

Sanki keçəl qaza şığıdı qartal,
 Bir dərya bir çöpü qaldırdı dərhal.
 Apardı idbarı ay batan yerə,
 O gözəl tavusu vağa göstərə.
 Sünbül yasəmənə yanaşdı bu an,
 Xəlvətə çəkilib, baxdı kənardan.
 Odun parçasıtək düşüb qaldı o,
 Gül, ənbər ətrindən ətir aldı o.
 Bir ağac yanaşı, qonşusa uda,
 Ətrini udaraq, ud olar o da.
 Pəri görmür divi, duymur kələyi?
 İblis aldadarmı dilbər mələyi?
 Ayüzlü açdı ki, xumar gözünü,
 Sevdirsən nazıyla şaha özünü.
 Gördü gözlənilməz pəstəha vardır,
 Xəzinə üstündə əjdaha vardır.
 Quş kimi sıçradı, etdi ustalıq,
 Vağın dimdiyindən qurtardı balıq.
 İfritə qorxutdu, bağırı yardı,
 Cinli adam kimi fəğan qopardı.
 Cəmşidə yetişdi pərinin səsi,
 Günəşi bürüyür bulud kölgəsi.
 Qaçıb ayüzlünü ağuşa çəkdi,
 Divi qovaladı, başından əkdi.
 Sənəm uçunurdu, tir-tir əsirdi,
 Qılınc axtarırdı, xəncər gəzirdi.
 Dedi: "Qaçan kimdi, gəlmişdi bura,
 Zülmət niqabını atmışdı nura?
 Atoş olmağım ki, belli çoxuna!
 Kimin cürəti var mənə toxuna?
 Bu avam, divsifət kimdi görəsən?
 Qüdrətsiz şeytanda cürətə bax sən!"
 Şah bunu eşitcək öz dilbərindən,
 Yorğun öküz kimi qalxdı yerindən.
 Zarafat, ixtilat coşdu arada,
 Şirin acılığı salmadı yada.

Qəzəb hökm elədi öz qəlbi şaha,
 Günəş layiqmidir belə günaha?
 Cənnət yer vermişdi həmin tikana,
 Tovuz həqarətlə baxa ilana.
 Şirin dodağından qənd yağa-yağa,
 Başladı qəzəblə hirs soyumağa.
 Yenə işrət qurdu, yenə sərxoşdu,
 Camdakı mey kimi qəlbi də coşdu.
 Gecə zülmətini boğdu al günəş,
 Dan yeri söküldü, doğdu al günəş
 Nəsimdən titrədi çətri güllərin,
 Aləmi bürüdü ətri güllərin.
 Nazlına-nazlına çəmənlər qızları,
 Sübhün şərəbiylə məst etdi yarı.
 Yenə məclis əhli işrətə daldı,
 Yenə müğənninin səsi ucaldı.
 Alov dilim-dilim, budu, ocaqda,
 Əmliyin, maralın budu ocaqda.
 Xoş ənbər qoxusu qalxdı manqaldan.
 Hava ənbər ətri aldı bu haldan.
 Tacını yan qoyub, şah batıb kefə,
 Nökərlər yanında düzülüb səfə.
 Arxada hörüyyü zəncir sonalar,
 Günəş camalları cana od salar.
 Telləri müşk saçan o diş ceyran,
 Şahı öz ətrinə qoyubdur heyran.
 Hər telin eşqindən söz aç-aça,
 Xosrov sığal çəkir o qıvrım saça.
 Gecə ayrılmışdı öz varlığından,
 Danışır dünənki xumarlığından.
 Pəri hələ məstdir, axır baxışlar,
 Hər sözü ömürə ömür bağışlar.
 Dedi şirinsözlü, şirindil qoçaq:
 "Halva bişirərmə tüstülü ocaq?
 Bəxtimə nəsbmiş belə azadlıq,
 Cavanlıq nəşəsi, bu kef, bu şadlıq.

Xoşbəxtsən, kim deyər o binəsidir,
 Bu vüsal gecəsi sənə nəsidir.
 Qəlbini oxşayan gəlinin ollam, •
 Hürmüz əylənərək alar nəşə, kam.
 Özümü sanardım biçilməz zəmi,
 Vaxt gəldi, yetişdi biçinin dəmi".
 Uzağı görsə də ağıllı insan,
 Əməli cəzasız qalmaz heç zaman.
 Çox vaxt çəyirtkəni ov sanar sərçə,
 Özüsə qartala ovlanır sərçə.
 Qırqovul dimdiklər çox qarışqanı,
 Şahin caynağında çıxar öz canı.
 Sanki kəyanların ziyafətiydi,
 Öpən şah, naz satan öz afətiydi.
 Hər gün iki tavuz süzdü yanaşı,
 Al şərab nəhrində üzdü yanaşı.

XOSROVLA ŞİRİNİN ZİFAF GECƏSİ

Müşk-ənbər yağdırır səma hər yanda,
 Günəş görünməyir təxti-rəvanda.
 Zamanla dünyanın işığı sönüb,
 Zülmət ay gözündə sürməyə dönüb.
 Nazlı gözəllərlə çox dolandı ay,
 Gərdək arxasında daldalandı ay.
 Yandı yar eşqiylə özü, haləsi,
 Axsın gül üstünə gülün jaləsi.
 Tər tökdü, təri də güləblı sudu,
 Su suya qarışdı, su suyu yudu.
 Sərvin səndəkindən sildi tozları,
 Nəsim səndəl səpdi torpağa sarı.
 Sənəm – gül çələngi, ayağa durdu,
 Gəlintək süsləndi, bər-bəzək vurdu.
 Abı ipək geydi o ayın özü,
 Saçına bağlandı bədnəzər gözü.

Gül бүkdü özünü qat-qat qumaşa,
 Qızıl mücrüsünü açdı birbaşa.
 Şahlara layıqdir hər zivər, inci,
 İsfahan elindən dəyər hər inci.
 Süslü görkəmindən nur yağa-yağa,
 Bəzəndi gəlintək başdan ayağa.
 Yaxada daş-qaş gəlmədi saya,
 Ülkər şölə saçdı elə bil aya.
 Yanağı ənlıkdən təzə nar gülü,
 Şəkər gülüşləri açar könülü.
 Camalı günəşdir, yarar buludu,
 İşvədən, qəmzədən göz yuxuludu.
 Bilmirsən ayıqdı, məstdir gözləri,
 Balmı, meymi qatıb dodağa pəri?
 Məstlik yuxusunu baxışda gizlər,
 Fitnəyə mayildir xumar nərgizlər.
 Kirpiyin hökmünə heyrandır göz-qaş,
 Bəzən keşikçidir, bəzən də fərraş.
 Cadunu, tilsimi istə dilindən,
 Şirin-şəkər səpən püstə dilindən.
 Dirilik suyundan dodağı sirab,
 Verər aşiqlərə əzab-iztirab.
 Şirin gülüşləri hər cana həyat,
 İsatək bağışlar insana həyat.
 Can zənəxdanından qurtaran deyil,
 Mahtaba atılmış kosdur elə bil.
 Üzində sikkətək – xalı gümüşü,
 Möhürsüz dirhəmin çoxdur cümüşü.
 Hüsün şuxluğundan bir kimse doymaz,
 Qəmzədən yoğrulub yanar işvə-naz.
 Sanki sırğalığı tər yasəməndir,
 Əndamı ətirli, güllü çəməndir.
 Sırğası çiyinə nur saçır hər an,
 Elə bil qopacaq sırğalığından.
 Qoşa hörükləri sürünür yerdə,
 Ətrindən ənbərə bürünür yer də.

Məstlikdən qarışib zülfünün tağı,
 Tövbələr sındırıb şərab bardağı.
 Günəşdən odludur, odlu günəş nə?
 Sinəsi sirabdır, isməti təşnə.
 Bir bütdür – ədası qəlbi dağlayar,
 Qoca zahid görse, zünnar bağlayar.
 Demirəm müşk ətri hopub canına,
 Aşıqlər öldürüb, batıb qanına.
 Kim görse məclisdə belə gəlini,
 Əlüstü canından üzər əlini.
 Yarı belə görüb köks ötürdü şah,
 Canından, ağılından əl götürdü şah.
 Gözləri günəşdən işıqlansa da,
 Zülmət içindəydi, işıq yansa da.
 İşarə etdi ki, o süslü pəri,
 Dağıtsın başından naməhrəmləri.
 Quşlar uçub getdi, tayı tək qaldı,
 Laçın qırqovulu çənginə aldı.
 Hər iki aşiqdə dözümlər hardadır?
 Kam üçün hər biri bir intizardır.
 Coşan qəlbin tabı yoxdur sinədə,
 Dözümlər sinə dələn oxdur sinədə.
 Sərxoştək mehriban yar öz yarına,
 Məclisdən gəldilər otaqlarına.
 O təşnə, yatağa ayaq qoyunca,
 Dirilik suyundan içdi doyunca.
 Ağzında şərbətin bal təkı dadı.
 O sərvı gül kimi tez qucaqladı.
 Sərvı öz bağına basdıqca Pərviz,
 Saldı atlas güllü güləndama iz.
 Xədəngi tuşladı hürkək ahuya,
 Lətif göbəyini qızıl qan yuya.
 İti almazını əqiqə çekdi,
 Fidanı qönçədə yerinə ekdi.
 Oxu gecə yarı açdı pəsdaha,
 Səyirt süd arxına Gülgünü daha.

Qan arxı yanında süd arxı nəydi,
 Get, soruş Fərhadan: arxın beləydi?
 Budur, sürmədana yiv aç-aça,
 Sürmədan milindən getdi taraca.
 Görüb-götürmüşdü, mahirdi, mahir,
 Odlu məharəti yerində zahir.
 Zülmət aləmində Xızır sirabdı,
 Dirilik suyunu dodaqda tapdı.
 Dodaqlar sıxılıb dodaqlarına,
 Döş döşə yapışib, qarın qarına.
 Ehtiras əsiri gördü özünü,
 Şirin çeşməsinin açdı gözünü.
 Gördü gül bəslənib cənnət bağında,
 Bir qubar görməyib xəzan çağında,
 Çeşmə ki, açıldı, qönçə ki, güldü,
 İstəyin gözündən yuxu töküldü.
 Ürək rahatlandı, aramdı, aram,
 Səbir dedi səndən uzaqlaşmaram.
 İki səvi-azad yuxuya daldı,
 Şümşad yasəmənə qoynuna aldı.
 Olmuşdu günəşə ulduz arxayın,
 Səhər çırağını söndürdü ayın.
 Xoruzun sədası elə yayıldı,
 Balıq da ayıldı, quş da ayıldı.
 Bu səda oyatdı hər iki yarı,
 Güləblə yudular ərgəvanları.
 Müqəddəs Tanrıya alqış oxundu,
 Üzləri səcdəylə yerə toxundu.
 Yenə əldə gəzdi şərəbin camı,
 Coşdu ürəklərin arzusu, kamı.
 Qızıxdı işrətin bazarı yenə,
 Öpdü, əzizlədi yar yarı yenə.
 Səhər şərəbiylə çəng dilə gəldi,
 İşrət müjdəsilə məclis düzəldi.
 Nəğmələr qulaqdan ürəyə doldu,
 Hər nəğmə səsiylə şərəb nuş oldu.
 Düzülüb paxlava – şəkərdir dadı,
 Göyün cəvahirə yerə parladı.

Şah nəşə verərək nazlı dildara,
 Şamadək vermədi içməyə ara.
 Elə ki, işvəli günəş də söndü,
 Təzə ay Cəməşidin camına döndü.
 Çəkildi xəlvətə yenə də onlar,
 Açmış qönçəydilər bu vədə onlar.
 Sübhədək yatdılar kam ala-ala,
 Günəş qovuşmuşdu sanki hilala.
 Gülüstan gülütək səhər açıldı,
 Yasəmən oyandı, ətri saçıldı.
 Coşdu nəğməkarlar, qəlblər sevindi,
 “Üşşaq” dilə gəlib dindi, nə dindi.
 Yenə də qızıxdı şadlıq bazarı,
 Cam güldü, ağladı çəng zarı-zarı.
 İşrətə daldılar, nəşə duyduqlar,
 Ömürlük şadlığa, kefə uydular.
 Əbədi səadət nəsib dünyada,
 Bir arzu, bir istək düşmədi yada.
 Gündüz kef-damaqda... Yoxdur qəm-kədə,
 Gecə yatmadılar səhərə qədə.
 Ölüm gəlsə belə, qorxmaz ki, onlar,
 Kam alıb, dünyadan köçməyə nə var!
 Zamana bu keflər bir təsəllidir,
 Belə əfsanələr ona bəllidir.
 Qəflətə uymayaq heç zaman biz də,
 Dillərdə dolayşın əfsanəmiz də...

XOSROV PƏRVİZİN ALİMLƏRLƏ MƏCLİS QURMASI

Şah bir gün yenə də işrətə daldı,
 Şərəb nəşəsindən kamını aldı.
 Bilikli, şirindil dostları ki var,
 Hər cürə hikmətdən söhbət açdılar.
 Biri dedi: “Qalma heç vaxt kefindən,
 Meydən, gözəl yardan ayrı olma sən”.

Biri dedi: "İqbal taxtla ucalar,
 Baxtın qulu olan baxtla ucalar.
 Biri dedi: "Bilər ağılı olan kəs,
 Heç nə paklıq qədər deyil müqəddəs".
 Biri dedi: "Paklıq bilirik nədir,
 Lakin əməl – qabıq, bilik – ləpədir.
 Ahunun müşksüz göbəyi kimi,
 Quru zahid heçdir, o zahiddirmi?!
 Udun gözəl ətri olmasa hərgah,
 Bezər tüstüsündən məclislə dərgah.
 Elə ki, bilikdən saldılar sözü,
 Qəlbinin sirrini açdı şah özü:
 "Sizi dinləmişəm mən zaman-zaman,
 Bir sual dolaşır qəlbimdə hər an.
 Desəm, kamalıyla kim açar onu?
 Mütləq açmalıdır bir açar onu!.."
 Dedi Büzürgümid: "Sultan uludur,
 Bəndəsi ömürlük sadıq quludur.
 Taleyin hökmüdür hər hökmün bizə,
 Bilikdə tay olmaz Xosrov Pərvizə.
 Lakin nə qədər ki, bilirik, düzü,
 Deyərik, sınıq öz gücümüzü..."

GÖYLƏRİN GƏRDİŞİ HAQQINDA

S u a l

Dedi: "Aç göylərin sirrini, danış,
 Bu sirli hikmətə biz olaq tanış.
 Yuvarlaq şəkli bu doqquz fələk,
 Necə yaranıbdir, sirrini bilək?!"⁵⁸

C a v a b

Göyün zühurundan parlaq zəkalar
 Kainat adıyla daim söz salar.⁵⁹

XOSROVUN SUALI

Dediyin hikmətin mənası aydın,
 Doqquz fələyin də dünyası aydın.
 Bir ana varmıdır, doğa onları?
 Cilvədar eləyə doğulanları?
 Bu xəzinədəki incilər nədir?
 Dürr xəzinesinə açar kimdədir?
 Nədir bu ulduzlar, bu səyyarələr?
 Yaxından, uzaqdan ziyası gələr?!

BÜZÜRGÜMİDİN CAVABI

O parlaq zəkası nurlu kəhkəşan,
 Göyə heyranlıqdan söz açdı bu an:
 Gizlidir göylərin sirri dünyada,
 Biz də xəbərsizik, bütün dünya da.
 Qəlbin aynasında insan xəyalı,
 Apaydın göstərir çox gizli halı.
 İlk ağıl süqutla nəyə qaldı mat,
 Zəka tərəssüdü eylədi isbat.
 Sadə varlıq deyil gördüyün göylər,
 Hər biri qurulu aləməm söylər.
 Demə ki, dolanır hansı niyyətə?
 Bağlıdır bir zata, bir zehniyyətə.
 Vəzndən, çəkiddən kənardır guya,
 Varlığı bağlıdır torpağa, suya.
 Yerdən ayrındır ki, yüngüldür belə,
 Bu da ki, bağlıdır havaya, yelə.
 Müqəddəs varlığı xali şübhədən,
 Bilinmir yaranıb, doğulub nədən.
 Üstündə dörd ünsür adı deyilsə,
 Yeridir beşinci ünsür deyilsə.⁶⁰
 İlkin düşüncədən, yetkin ağlacan,
 İdraka sığına zəka nur saçan.

Əgər soruşsan ki, nədir ulduzlar,
Sonsuz dərinlikdə nə işimiz var.
Hər ulduz elə bil bir parça nurdur,
Baxdıqca mat qalan ağıl, şüurdur.
Kim istər şübhəsi bir yana qalsın,
Torpağı tərək edib, göyə ucalsın.
Az-çox nə məlumdur insan oğluna,
Bilik sayəsində çatıbdır buna.
Birisi bənzəyir üzük qaşına,
Çətin parıltısı incitək sına.
Bizimtək canlıdır bəlkə də biri,
O, göyü seçibdir, biz isə yeri.⁶¹
Lakin canı olsa bir canlı kimi,
Dövrəni şüurlu olar daimi.
Nizamla dolanır, görürük də biz,
Canlıya bənzəmir heç biri, şəksiz.
Naxışlı üzükdür gördüyün fələk,
Möhür-naxışında sezilməz kələk.
Hər ulduz – üzüyün firuzə qaş,ı,
Yazılıb üstünə şadlıq, göz yaş.ı.
Üzüyün sehrkar qaş,ı ki, vardır,
Hər zaman dünyada hökmü aşkardır.⁶²

S u a l

Göyün sirlərindən olaraq agah,
Bəsit maddəylə maraqlandı şah:⁶³
“Fələklər haqqında çox şey bilindi,
Dörd ünsür haqqında söhbət aç indi”.

C a v a b

Alim filosoftek söz açdı bu an,
Onu öz qoynuna aldı dörd tufan.⁶⁴
Bəsit maddədir əzəldən onlar,
Kiçik aləmində coşğun ümmanlar.

Bişməmiş bir gildə gör nə qüdrət var,
Üstündə dəryalar tutubdur qərar.
Üç yandan torpaqda sular çağlayan,
Suyu məhəbbətlə yer qucaqlayan.⁶⁵
Odu hərərəti qalxıb yürüyən,
Suyun ətrafını hava bürüyən.
Günəşsiz kainat, bir fəza hanı?
İsdir aləmi göyün dövrəni.
Havanın həyatı od altındadı,
Alimlər verməyib tam ünsür adı.
Hərərət yüksəlib, tutub göyləri,
Sudan aşağıdır nəmliyin yeri.
Bu ki, fəlsəfədən bəlli məsələ:
Sudan kamil ünsür bilinmir hələ.
Çox da xilqət odu müqəddəs sanıb,
Göyün dövrəniylə isti yaranıb.
Hava dörd ünsürün biri olsa da,
Əsla kamil ünsür sayılmır o da.
Torpaq nisgillidir min-min arzudan,
Nemət bolluq üçün barınar sudan.
Şahidsən sudakı üstünlüyə sən,
Hava ondan üstün – bircə cəhətdən.
Susuz günlər ilə yaşayar insan,
Havasız yaşamaz əsla bircə an.
Övlad öz əslini çətin atası,
Dörd anası vardır, yeddi atası.
Bir sıra alimlər bu dörd qadını,
Ata-ana sanıb, çəkib adını.
Ana deyib torpaq, suya əzəldən.
Od, hava atadır guya əzəldən.

S u a l

Yaranmış xilqətdən söz düşən zaman,
Sırrını bilməyə can atdı sultan:
“Üç övlad yetirib bu ata-ana,
Nə adla bəllidir onlar cahana?”

C a v a b

O müdrik bilici belə danışdı:
“Onlar üç aləmtək elmə tanışdı.
Varlığı uzaqdır hər bir şübhədən,
Nəbatat, heyvanat, bir də ki, mädən.
Əzəl xilqətində xilqəti ara,
Ən gözəl övladdır bəşər onlara.
Qüdrətin ecazkar möcüzəsidir,
Aləmi – aləmin qadir səsidir”.

S u a l

Elə ki, çökildi bəşərin adı,
Sultan gövhərinin nuru parladı.
Sordu: “İnsan kimdir? Bəşərdir hamı,
Bəşərin dünyada nədir məramı?”

C a v a b

Ali məqsəd ilə sual verdin sən,
Kamal sahibidir onu dərk edən.
Qalarsa şəhvətə, içmək-yeməyə,
Nə var eşşəyə də insan deməyə?!
Qızıl, gümüş yığan insanlar ki, var,
Yük altda inləyən ulağa oxşar.
Pul, sərvət yığsa da biri dünyaca,
Dönəcək möhtaca, dönəcək aca.
Ağıl sərmayəsi olmasa əgər,
Ağılsız nadan da insandır məgər?
Şərəfi xilqətdən o kəs qazanıb,
Zəkanın nurları ağılında yanıb.

S u a l

Bu dünyünü açdın, ağılın da kəsdi,
Həqiqi insanlar ağıllı kəsdi.
Bəşərdə insanlıq ağıla görədir,
Ağıllı kimlərdir? Bəs ağıl nədir?

C a v a b

Alim dedi: “Ağılın nə olduğunu,
Ağılımdan soruşdum, hökm etdi bunu:
Ağıllı yanında ağıldır hünər,
İnsan aqibəti onda görünər.
Kim nemət veribsə, qədrini bilər,
Haqqı-say olana alqışlar dilər.
Ağıllı odur ki, belə də olsun,
Zəkanın nurları başına dolsun”.

S u a l

Ruh nədir? Bu haqda danış bir an da,
Nədən ibarətdir varlığı canda?

C a v a b

O məslək sahibi yenə danışdı:
“Bu sirrin hikməti kimə tanışdı?
Kimisi bağlayıb ali bir zata,
Kimisi nur sanıb bu kainata.
Kimi azad varlıq deyib adına,
Nəfəs, külək kimi salıb yadına.
Kimi də torpaqla bağlayıb onu,
Kimi də torpaqdan pak sayıb onu.
Sərbəst olduğuna heç inanmayıb,
Xarici, daxili varlıq sanmayıb.
Kimi də görüb ki, bilinmir sonu,
Bir gizli qüdrətə bağlayıb onu”.

S u a l

Biliyin tükənməz bir xəzinədir,
Söylə, ölüm nədir, bu həyat nədir?

C a v a b

Vardır varlığında mahiyyətlə zat,
Nəfəsdə havanın varlığı – həyat.
Vücut bacarmasa havanı ala,
Ölüm adı verər təbib bu hala.

S u a l

Əgər nəfəs ilə yaşayırsa can,
Dirilik suyudur neçin cana qan?
Həyat mümkün deyil, bilir ki, biz,
Nə qansız, nə cansız, nə də nəfəssiz.
Az-çox yaşamağın sübutu hanı?
Can, nəfəs yaşadır, ya qan insanı?

C a v a b

Can, elə zənn et ki, nurlu çıraqdır,
Qan isə çıraqa tökülən yağdır.
Bu çıraq heç zaman sönməz nəfslə,
Nəfəsin özündən yanar həvəslə.

S u a l

Bunun səbəbini biz bilək nədən?
Qansız birce an da yaşamaz bədən.

C a v a b

Qanın da dövranı, öz aləmi var,
Aləmi həyattək daim çağlayar.
Havanın özünə qan qovuşanda,
Həyat vermək üçün dolanar canda.
Qansız həyat olmaz bədənimizdə,
Onsuz yaşamaıq nəfəslə biz də.
Qanı olmayanda nəfəs olarmı?
Balıq qansız olsa, nəfəs alarmı?

S u a l

Haqqın qüdrətində kəramətə bax,
Birce qətrə sudan törəyər uşaq.
Erkekə dişidə bu nə hikmətdir?
Övladın varlığı sümükdür, ətdir.

C a v a b

O bilik dəryası necə dərin di,
Hikmətli sözlərlə yenə də dindi:
“O su ki mayadır, ət-qana dolar,
Sümüyün içində bir ilik olar.
Qığırdaq mayanı bədəndən alar,
Bərkiyib, bir sümük şəklini alar.
Öylad vücudunu alar anadan,
Anaya görədir o dəri, o qan”.

S u a l

İndi də danış ki, bəs yuxu nədir?
Bu yuxu, bu rəya nəyə görədir?

C a v a b

Dünya görmüş alim söylədi belə:
“İdrakla açılar hər bir məsələ.
Rəya gözümüzlə görünməz bizə,
Xəyaldır, əks olub, o zehnimizə.
Yuxuda görünən hər rəya ki, var,
Arzudur, xəyaldır, fikrən canlanar.
Kim salar görməyi oyaqkən yada,
Reydən Çinə gedər, Çindən Bağdada.
Uçar xəyalıyla fələklərlə də,
Sonra enib gələr göydən yerə də.
Bədən yuxu vaxtı qalar əməldən,
Salmaz can qayğısı canı da əldən.

Ürəkdə güclənər dərünü bir hal,
Cilovu buraxar təxəyyül, xəyal.
Bədən hərəkətdən qalıb deyə o,
Uçar bircə anda Çindən Reyə o.
Can həm təlaşdadır, həm də yuxuda,
Sanar həqiqətdir, deyil yuxu da.
Fikrin alışığıdır, xəbərsizsən sən,
Gündüzün fikridir gecə görünən...”

S u a l

Xəyalın əksi ki, zehnimizdədir,
O əksi yaradan halət bizdədir.
Varlıq adlanırsa hərəkət əgər,
O nədir? Harada məkan eyləyər?
Fikirdə dünyalar daim izlənər,
İnsan vücudunda necə gizlənər?
Niyə aşkar deyil, xaricdədirsə?
Niyə görünməyir bizə, nədirsə?
Yarılsa, doğransa əgər yüz bədən,
Arpaca görünməz, çıxacaq şübhədən.

C a v a b

Bu gizli hikmətdən söz açım indi,
Hər sirrini güzgüsü, bil ki, beyindi.
Ondadır xəyalın, ağlın dünyası,
Ləkəsiz güzgüdür, nə gəzir pası.
Parlaq güzgüdə ki, nə var görünər,
Onda qəlbin sirri aşkar görünər.
Varlıq, yoxluq haqda zehninə nə var,
Mumdakı naxıştək ona həkk olar.
Günəş də, Ülker də, göy də, torpaq da,
Civə sulu derya, daş-qaşlı dağ da,
Gözündən uzaqsa, yadsa zehninə,
Çətin ki, yerləşər onlar beyninə.
Səmanı əks olan görsən aynada,
Sığıb-sığmamağı salmazsan yada.

Göy üzü görünsə güzgüdə bir an,
Kim deyər güzgüyə sığar asıman?!
Onda nə yer, nə göy görünər hərgiz,
Bu əksi aynada fərz edirik biz.
Sirri şərh olunan belə güzgüdə,
Əks olan bilinmir hələ güzgüdə.
Kəmalın sirtinə heyrandır hər kəs,
Vücudu yarsan da, gözə görünməz.
Aynanı yüz yolla sındırısan da sən,
Bir surət, bir şəkil çıxmaz içindən.

S u a l

Xəyal əks olsa da, insan ağıdır,
İnsandan savayı kimə bağlıdır?

C a v a b

Hissi, duyğusuyla kim salsa yada,
Başqa bir canlı da vardır dünyada.
Kor atdır, öyrəşib necə axura,
Dolanıb qayıdır gecə axura.
Ya da ki, bir quşdur, dadanıb dənə,
Duyğuyla qayıdar yuvaya yenə.

S u a l

İnsana, quşlara, ilana bax sən,
Hər biri yaranıb o dörd ünsürdən.
Niyə biri yerdə, biri göydədir?
Birinə torpaqda sürülmək nədir?

C a v a b

Yer üstə dolaşan bu insanlardır,
Onlarla dörd ünsür mayası vardır.⁶⁶
Quşların ovlağı səmadır hər gün,
Dörd ünsür yaradıb, havadır üstün.
İlan niyə yerdə, yer altı qalıb?
Torpaqdan yaranıb, yerdən güc alıb.

S u a l

Qidasız yaşayan bir varlıq hamı?
Yermi, göymü verib nəşvü-nümanı?

C a v a b

O gündən ki, gəlib ərəşyə bəşər,
Həm yerə bağlıdır, həm göyə bəşər.
Od, hava, istər ki, ucalda onu,
Çəkər su, torpaqsa hey alta onu...
Əgər alt gövdəcə uzunsa biri,
İki alçaqlığın olar əsiri.
Kimin boy-buxunca ucalığı var,
İki ülvi xislət onu ucaldar.
Alt gövdə, üst gövdə kimdə tarazdır,
Həm nəcib insandır, həm yaramazdır.⁶⁷
Ünsür meyl edərsə hayana tərəf,
Güc gəlib, aparar o yana tərəf.
Bəşər təkamülü belə bilindi,
Bitkilər barədə söz düşdü indi.

S u a l

Torpaqda canlanan bir toxum, bir dən,
İki səmtə doğru can atar nədən?

C a v a b

Ünsürlərdə olan ziddiyyət, təzad,
Bitki aləminə bəxş edib həyat.
Hansı ki, lətifdir, gözəlliyi var.
Əslinə meyl edib, göyə ucalar.
Hansı kəsafətdən qida alıbdır,
Meylini mərkəzə – yerə salıbdır?
Hər ünsür belədir başdan-binadan,
O öz mərkəzinə can atar hər an.

S u a l

Hər sözün aydındır nəbatat haqda,
Cücərər, boy atar bitki torpaqda.
Cürbəcür rəngdədir toxum da, dən də,
Niyə yaşıl olur bəs cücərəndə?

C a v a b

Su harda qalarsa, iylənər axır,
Yaşıl boya kimi yaradar paxır.
Yaşıl bitki kimi, ot ki, törədi,
Bil ki bu yaşillıq suya görə.⁶⁸

S u a l

Söhbət bitkilərdən çatanda başa,
Söz mədən haqqında döndü daş-qaşa.
Daşın sirri haqda şah belə dedi:
“Dağlarda daşları yaradan nədi?”

C a v a b

Alim söylədi ki, əzəldən bəri,
Buxara çərilib torpağın təri.
Gəlib nəmişlikdən palçıq əmələ,
Havadan, günəşdən bərkiyib belə.
Palçıq sərtləşibdir, düzünü desək,
Yaranıb daş-qaya, yaranıb kəsək.

S u a l

Nə səndə şübhə var, nə də ki, məndə,
Günəşdən yaranıb gövhər mədəndə.
Niyə biri aldır, biri də sarı?
Əlvan rəngə salan nədir onları?

C a v a b

Güneşdən rəng alan cəvahirata
Sanma ulduzların şöləsi çata.⁶⁹
Xalis qızıl ki var, ləl, yaqut ki var,
Atəş uda-uda saralıbdılar.
Güneşin yanında bir ulduz da var,
Onun şöləsiylə gövhər parlayar.⁷⁰
O ulduz boyasa nə rəngə, nura,
Gövhər elə parlar bərq vura-vura.

S u a l

“Səbəb nədir, – deyə şah sordu bu an,
Dəmirin faydası çoxdur qızıldan?
Nəçin dəmir çoxdur, qızıldan boldu.
Lakin qızıl ondan qiymətli oldu?”

C a v a b

Qızıl qazanıbdır əzəldən qiymət,
Hüsnə yaraşıqdır, zinətdir, zinət.
Dəmirle rahatlıq bilməyir cahan,
Dəmirle tökülür vuruşlarda qan.
Bir şey ki, gərəkdir, insanı bəzər,
Sevilə-sevilə sinədə gəzər.
Bir şey ki, törədər min qan, min qada,
Qədri, qiyməti də olmaz dünyada.

S u a l

Alimin zəkası, fikri nur saçdı,
Dünyanın sirrindən doğru söz açdı.
Şah dedi: “Danışdın yerdən, fələkdən,
Hər şey söylədi ki, elə varam mən.
İnsan sahibsə də parlaq zəkaya,
Çətin, saqqalının tükünü saya.
Tük tək incədir sirri cahanın,
Hamsını qavramaz ağı insanın”.

C a v a b

O müdrik filosof söylədi haman:
“Filosov bəhs açan billur asiman
Sirriylə elə bil xaşxaş dənəsi, –
Xaşxaşdan kəsilməz saxşaxla səsi.
Əncirin içində qurd salsa da yurd,
Üzündə əncirin bilməz nə var qurd.
İnsan mehman gəlib dünya evinə,
Bu doqquz sarayda nə var, sevinə?
Bir dadlı nemət də deyildir nəşib,
Yaşayar binəşib, ölər binəşib.
Mənasız söhbətin nə mənası var?
Eşidən gülər də, ələ də salar.
Çərənci çərənlər, boşdur çənəsi,
Ağzı yumulmasa, kəsilməz səsi.
Bilmirik nələr var yaşıl gülşəndə,
Bu sirri hamı tək bilmirəm mən də.
Hamı istər bilə həqiqət nədir,
Nə düzlük varsa da, həqiqətdədir.
Bu xətti-rəvanı var bir yaradan,
Şübhələr uyduran nadandır, nadan.
Həqiqət yolunu tutmalıyıq biz,
Daim səsimizi udmalıyıq biz...”
Hər gün gəlib-getdi alim dərğaha,
Hikmət-fəlsəfəni öyrətdi şaha.
Ona aydın oldu hər bir məsələ,
Sirlər xəzinəni gətirdi ələ.
Şah dedi alimə: “İndi sinəmdə –
Sirlər xəzinəsi mindi sinəmdə.
Mənə bir yol göstər, gedim o yolla.
Şahlıq, hökmranlıq edim o yolla.”

C a v a b

Büzüğümid dedi: “Adil hökmdar,
Ömürlük olubdur bəxtin sənə yar.

Bəxt qədər kim kimə məhəbbət bəslər,
 Sülhə, asayişə bəxt səni səslər.
 Öyüd nə gərəkdir bəxtiyarlara,
 Şəkər satmaq hara, Xuzistan hara?
 Misilsiz hakimsən, hünər səndədir,
 Aslana cəsurluq öyrətmək nədir?
 Tavusu bəzəmək əbəsdir, əbəs,
 Varmı Bətlimusa bilik verən kəs?
 Bulud ki, yağışı dəryaya çilər,
 Şimşək qəhqəhəylə yerə sərilər.
 Göylərin hökmüdür hökmün əzəldən,
 Sənə nə söyləyim, öyüd verim mən?
 Madam göstərirsən iltifat, kərəm,
 Az-çox bildiyimi əsirgəmərəm.
 Başında nə varsa, çətin darınam,
 Gizləsəm, bəs necə havadarınam.
 İstəsən dirçəlib gülsün məmləkət.
 Şahlığın təməli olsun ədalət,
 Ölkəni saxlasa himayəsində,
 Dünya abadlaşar şah sayəsində.
 Ədalət olmasa şahın özündə,
 Dönər şərəfsizə xalqın gözündə”.

MÜDRİK ALİMİN MƏSLƏHƏTLƏRİ

Belə deyirlər ki, bir şah bir şaha,
 Bac alan göndərir bir gün dərgaha.
 Xərac verən şahın qəsrinə önündə,
 Bir ağac kölgəlik salarmış gündə.
 Elçi danışanda kinli-əşəbi,
 Coşub hakimin də qeyzi-qəzəbi.
 Ağaca sarıdıb söyləyir belə:
 “Ağac sınınanacan olarsan gölə”.
 Sarınıb ağaca, günahkar əsir,
 Əsirin dərdindən ağac də əsir.

İki gün qol-budaq gərir torpağa.
 Sərt külək sındırır sərir torpağa.
 Pisləyə yönəlsə şahın əməli,
 Afət-bəla yıxar möhkəm təməli.
 Şah gərək dönməsin bir kamandara,
 Yazıq ahu hara, ox-kaman hara?
 Hər işdə həmişə olsa xeyirxah,
 Hər şeydən hər zaman xeyir tapar şah.
 Dünya hiyləgəri boğub özəndir,
 Düşmən düşməninə qisas gəzəndir.
 Sultan ki, zülm edər, ədavət saxlar,
 Rahatlıq qəsrinin özülü laxlar.
 Çoban ki, qansızdır, qəssablıq güdər,
 Qoyunu özündən özü hürküdür.
 Uysa sərxoşluğa əgər hökmran,
 Yurdunu yağılar eyləyər viran.
 Atalar həyatda sınıyıb bunu,
 Mərdin az, namərdin çox olduğunu.
 Hərənin üstündə yüz xəncər, qəmə,
 Həmiyə inanıb yaxşıdır demə.
 Yağı hökmdara baş əysə belə,
 Düşməndən qorxmasa, o, xamdır hələ.
 Yüz evdə varsa da dostun, sevinin,
 Bil ki, birisi də yağındır sənin.
 Baxma ki, gördüyün bir lələzardır.
 Ayaqyalın getmə, tikan da vardır.
 O kəs mal qoruyar oğru gözündən,
 Hürkər kölgəsindən, qorxar özündən.
 Şah gərək əfv etsin, buraxsın kini,
 Olsun cəza vaxtı səbri, təmkini.
 Qoymasın qəzəbin arta şiddəti,
 Kəsərsiz qılınca dönsün hiddəti.
 Bir də qayıtmaz ki, alınan canlar,
 Niyə qansızlıqda tökülsün qanlar?!
 Zalımın sahlığı sığmaz ağıla,
 İstər ki, zülmündən aləm dağıla.
 Bir daha dirçəlməz kəsilən başlar,
 Otdur ki, yenidən bitməyə başlar?

Nə qədər dolanıb gör ki, asıman,
Bircə qətrə sudan yaranıb ümman.
O odlu şəmşirle niyə qıraq biz,
Dönüb torpaq olsun bir damla dəniz?!
Qanlı yağılarla vuruşsan əgər,
Belə qan halaldır, tökməyə dəyər.
İntiqam gərəksə səltənətinə,
Elə qisas al ki, sığsın hər dinə.
Zalımlar əzilsə ədalətindən,
Məzlumlar qurtarar əzabdan, kindən.
Hava ki, isindi balıqlar batdı,
Başqa canlıyasa isti – həyatdı.
Cəza insanları salsa da dərde,
Məlhəmtək gərəkdir zalım namərdə.
Zəhər içənlərin susubdur səsi,
Tiryəklə sağalıb cüzam xəstəsi.
Xoşdur keşikçiyə canilik adı,
Həyatı insanın həyatındadı.
Zənci gözəl görür daim çirikni,
Ənliliklə gizləməz üzün çirkini.
Yarasa sevinər – zülmət bəsidir,
Hər gecə gözündə nur çeşməsidir.
Getmə buqələmun günəşsiz huşa,
Yarasaya baxmaq qalar bayquşa.
Sağlıq sərmayəsi bir də vüqardır,
Şah odur dağ kimi vüqarı vardır.
Təşvişə salmasın şahı hər kələk,
Çöp kimi hər yana atmasın külək.
Düz yoldan kənara qədəm atmasın,
Düzlük məqamında yalan satmasın.
Düşmənlə düşmənin olarsa qəddi,
Əfv edib, günahdan keçmək əbədi.⁷¹
Sitəm şərabından məst olsa yağı,
Şərbət əvəzinə içirtsin ağı.
Sultan unutmasın gərək bunu da,
Başsız buraxmasın ordusunu da.
“Basıldım” deyərək, qorxub qaçmasın,
Yağı basılında meydan açmasın.

Əbədi deyildir taxt-tacı onun,
Ordudur səadət ağacı onun.
Bir ağac ki, qopdu, kökündən çıxdı,
Yeri ya eyvandı, ya alaçıqdı.
Comərdlik zinətdir şahalıq taxtına,
Hamı səcdə qılar şaha, baxtına.
Şahı səxavətli olan ölkədə,
Firavan dolanar xalq da, ölkə də.
Nemətlə qazanar şah ehtişamı,
Nemət sahibinə qurbandır hamı.
Nəinki alqışlar dost olan kəslər,
Düşmənlər də sevərək məhəbbət bəslər.
Yağı itaəti çıxarmaz yaddan,
Taxtı azad olar fitnə-fəsaddan.
Yol vermə elə bir səhlənkər hala,
Müflistək xəzinən birdən boşala.
Comərd elə paylar, elə bağışlar,
Tufana çevrilməz gürşad yağışlar.
Dar gündə darılısan var gələr sənə?
Dünya çətinlikdən dar gələr sənə.
Comərd bilməlidir inayət nədir,
Bilsin israf nədir, qənaət nədir.
Dediyim işləri bacaran şaha,
Ölkədə havadar nə gərək daha?”
Hər sözü, kəlamı Büzürgümidin,
Artırdı Pərvizdə sağlıq ümidin.
Töhfəyə, ənamə tutdu alimi,
Altun dənizində yandı gün kimi.
Yeni zəka nuru doldu kamala,
Biliklə yetişdi parlaq iqbala.
Şah kimi, cəlalı nurdu ölkədə,
Ədalət mizanı qurdu ölkədə.

ŞİRUYƏNİN XOSROVU ÖLDÜRMƏK ÜÇÜN ÖZ YAXIN ADAMLARI İLƏ MƏSLƏHƏTLƏŞMƏSİ

Könüllər oxşayıb bu bağda hər gül,
Bclə cəh-cəh vurub xoş səslə bülbül.
Xosrovun sevinci aşıb-daşdı da,
Könül arzusuyla qucaqlaşdı da.
Acı mey nuş etdi öz Şiriniylə,
Şirin vəslə yetdi öz Şiriniylə.
Eşqə düşüb, uydu gözəl qadına,
Nə ölkə, nə şahlıq düşdü yadına.
Xoşbəxt yarla keçdi işrətdə vaxtı,
Unutdu tacını, unutdu taxtı.
İşrətdən bilmədi heç şahlıq nədi,
Nə şahlıq, özü də yada düşmədi.
Şərab selə dönüb apardı şahı,
Sarsıldı təməldən Pərviz dərğahı.
Şərab içmək xoşdu, elə içilə,
Hökmdar aslanı ovlaya bilə.
Əssə sərxoşluqdan şahın şəmşiri,
Bu məstliklə çətin ovlaya şiri.
Üzümün suyundan xarabsa halı,
Necə abad saxlar eli, mahalı?
Varlı daim olsa meyın xumarı,
Mey alar əlindən dünyaca varı.
Arif yaxşı deyib: "Tut yeganə yol,
Əyyaşsan, əyyaş ol, şahsansa, şah ol".
O şah şah deyil ki, ot-ələf yeyə,
Əsirdir gözələ, əsirdir meyə.
Bir şah ki, əmrinə baş əyər ellər,
Uysa gözəllərə nə deyər ellər?!
Taxt qurar, laxladar işvə-naz taxtı,
Sənəmlər baldırı saxlamaz taxtı.
Bağban zəhmət çəkib, axıtmasa tər,
Bağın hər yerini kol-kos bürüyər.

Şəraba qurşanan sultan alçalar,
Düşməni daşa basar, gülər, əl çalar.
Böyüklər araya ədavət saldı,
Səltənət sahibsiz, sultansız qaldı.
Şah oğullarından nadandı biri,
Adı Şiruyəydi, yıxardı şiri.
Oddan yaranmışdı, cəsur, harındı,
Qabaydı, bədzatdı, şaha darındı.
Həsəddən Pərvizin qəsdinə durdu,
Keçirsin əlinə şahlığı, yurdu.
Oğlundan qorxurdu sultan hər zaman,
Onunla bacarmaq çətindi yaman.
Gah şahlıq qəsrində salır zindana,
Cah qovur ölkədən başqa bir yana.
Şərab tufanından qopdu hay-haray,
Şahın məstliyindən dağıldı saray.
Əcəm oyanları yığışdı daha,
Tədbir düşündülər başsız dərğaha.
Dünyaya od salan gizli qəsd ilə,
Bir gün toplaşdılar xəlvət mənzilə.
Dost-aşna gələrək oğlun yanına,
Qisas odu saldı odlı canına:
Bilirsən, qalmışın çoxdan ələcsiz,
Ölkə başsız qalıb, baş da ki, tacsız.
Tac görən olubmu başsız bədəndə?
Varmı başı tacsız şahlıq edən də?
Başsız, sərkərdəsiz qalarsa ordu,
Yağılar talayar ölkəni, yurdu,
Xosrovun üzündən şahlıq yağırdı,
Eys-işrət yuxusu lakin ağırdu.
Çobanı aldadar mürğüləməsi,
Qurda "gəl, gəl" deyər xorultu səsi.
Şümşad nə qədər ki, salar kölgə də,
Gül-çiçək yuxuya dalar kölgədə.
Yel yıxıb, torpağa atar şümşadı,
Hər yetən ocağa çatar şümşadı.

Sən ey bu ölkənin zinət cövhəri,
 Məmləkət tacının parlaq gövhəri.
 Xosrovun neslinə arxasan, dağsan,
 Doqquz göy altında nurlu çıraqsan.
 Atan çox incidib, əzab çəkmisən,
 Vaxtdır, görək bir iş görəcəkmisən?
 Barmağı ağzında tər tökmək nədir,
 Utancaq körpə tək gözün yerdədir.
 Qeyrət göstərəsən görək sən indi,
 “Bismillah” eləsən, tac da sənindi.
 Bir danış, arxayın olaq daha biz,
 Səni şah eyləyək bu dərgaha biz.
 Var-dövlət üstünə gələn zamanda,
 Pişvaza durmaqdan qalma bir an da.
 Qoyulan qisməti yeyəsən görək,
 Yeməsən, dizinə döyəsən görək.
 Can ata bilməsən əgər şərəfə,
 Ətəyin dişində qaç bir tərəfə...”
 Şiruyə mərdliklə söylədi belə:
 “Böyüyə qəsd edən gülməyib hələ.
 Baş varsa, tac nədir, dərdi böyükdür,
 Tac başda gəzse də, çiyinə yüküdür
 Bulud görək inci səpə dənizə.
 Daş töksə, gülməzmi ləpə dənizə?
 Şahlığı neynirəm gənclik yaşımda?
 Tac üstə papaq da qalmaz başımda.
 Atam köçüb getsə dünyadan əgər,
 Oğlu yerindədir, şahlıq eyləyər.
 Məndən başqa görməz o tacı bir kəs.
 Əgər tac görse də, başını görməz.
 Xosrovun Şirinlə ucalsın başı,
 Qalmasın düşmənin daş üstə daşı”.
 Sirrin pərdəsini yırtdı əyanlar,
 Çətin ki, yenidən tikəydi onlar.
 Fitnəyə, qovğaya əl atdı hərə,
 O iti dilləri döndü xəncərə.

Dedilər: “ Başqa bir fikrimiz də var,
 Ağıllı adamsan, ağılına batar.
 İstəsən xoş keçsin ömrün həyatda,
 Qoy gülsün üzünə daim həyat da.
 Tale xeyir verər elə bir kəsə,
 Bəxt üzə güləndə, ağılı da kəsə.
 Uymaq istəməsən belə fitnəyə,
 Bizsiz də düşərsən fele, fitnəyə.
 Şiruyə eşitcək belə sözləri,
 Tutuldu, şir kimi qızdı gözləri.
 Artıq təslim oldu ələcsizlikdən,
 Şərtləşib, qisasa can atdılar, can.
 Cumdular, bilmədən haqsızlığı ar,
 Nemətə xor baxan, nankor alçaqlar.
 Xosrov yayınmasın, qaçmasın deyər,
 Dərgahı aldılar mühasirəyə.
 Şah xəbər tutaraq dönük baxtından,
 Taxtdan salınmamış endi taxtından.
 Sarayın içində vardı gözəl bağ,
 Sayrısan güllərdən atlazdı torpaq.
 Görən behşit deyər burda hər yerə,
 Kövsər mil çəkibdir bəd nəzərlərə.
 Uca imarətlər, iç-içə otaq,
 Budaqlar ağacda, bax çataq-çataq.
 Meylini gəzməyə kim salar burda,
 Yolunu azaraq çaş qalar burda.
 Şah o bağa keçdi onlardan pünhan,
 Oldu tülək tər lan qarğaya mehman.
 O bağda bir dalda tapmamış canı,
 Küyçülər tökülüb, kəsdi hər yanı.
 Mərdlik göstərdilər burda əyanlar,
 Hərəmə, kənizə dəymədi onlar.
 Hərəmlər üstünə gedən olmadı,
 Hərəm ağasına toxunulmadı.
 Sikkə anbarından qıl asdılar,
 Hər bir xəzinəyə möhür basdılar.

Dedilər “Şahladır işimiz bizim,
 Ona qıcamıbdır dişimiz bizim...”
 Sarayı, eyvanı çox gözdi hamı,
 Yataqda deyildi dünyanın şamı.
 Aslan qılinc üstə gəlmədi indi,
 Aslanın meşəsi Şiruyənindi.
 Uğurlar dilədi hamı baxtına,
 Onu çıxardılar şahlıq taxtına.
 Hər yanda cavahir yağdı bu ara,
 Hamısı layıqdi hökmdarlara.
 Əzəldən zamanın öz adəti var,
 Bundan aldığına ona bağışlar.
 Nə versə, darılar – adətdir göyə,
 Alar verdiyini o, döyə-döyə.
 Yarəb, bəşər niyə qayğıya yaddır?
 Həyatı girovdur, yenə də şaddır.
 Sığmadı qəzəbi nə göyə, yerə,
 Şiruyənin dili döndü şəmşirə:
 “Öz ağı eyləyər aqilə isbat,
 Taleyə bağlıdır qismətlə həyat.
 Çabala nə qədər, əlləş nə qədər,
 Nəyə güvənsə də hədərdir, hədə.
 Xəsis sələmçidir, kalandır dünya,
 Nə versə, ikiqat alandır dünya.
 Ağıllı odur ki, baxmaz cəzaya,
 Başıyla hazırdir gələn qəzaya.
 Əməli yaxşıdır, ya da ki, pisdir,
 Hər kəs hər cəzaya özü baidir.
 Dünyanın şahısan, elə pənahsan,
 Bəndəyə atasan, həm də ki, şahsan.
 Hər sirin sirdaşı düzlükdür, nə qəm,
 Görək həqiqəti atama deyəm.
 Yadına gəlirmi, ya unutmusan?
 Atana sən necə divan tutmusan?
 Heç nədən içmişən ata qanını,
 Halal et, indi sən, ata, qanını...”
 Bu sözü deyəndə ciyərpərası,
 Ah çəkdi, sızladı şahın yarası.

Dedi ki: “Haqlısan, məntək qansıza,
 Dünya amansızdır hər amansıza.
 Atama qıyaraq olmuşam zalım,
 Cəzaya layiqəm, cəzamı alım.
 Mən ölsəm, günaha batarsan sən də,
 Bir gün öz cəzana çatarsan sən də.
 Raziyəm, əyandır halım Allaha,
 “Bismillah” deyərək, gəl, öldür daha...”

ŞİRUYƏNİN XOSROVU ÖLDÜRÜB, ŞAHLIQ TAXTINA ÇIXMASI

Qələmi götürüb ilkin söz deyən,
 Olub dastanını belə bəzəyən:
 Şiruyə taxtın ki, sahibi oldu,
 Zalımın qəlbinə kin-qəzəb doldu.
 İki şah olarmı bir ölkədə bəs?
 Biri var, başqası əbəsdir, əbəs!
 Bir taxda iki şah bardaş qurarmı?
 Bir başda iki tac, deyin, durarmı?
 Birini tovlayıb aldılar ələ,
 Təzə şah köhnəni salsın əngələ.
 Hərəm ağaları hey izləndi,
 Onların əliylə şah gizləndi.
 Kim tapsa, başını gətirsin görək,
 Tapmayıb, başını itirsin görək.
 Qorxulu fərmandan artdı təlaşlar,
 Səcdəyə əyildi salamat başlar.
 Kim ki, axtarırdı, təşnəydi qana,
 Pervizin yerini dedilər ona.
 Onlar bir gül üçün min gül əzdilər,
 O solğun çiçəyi kolda gözdilər.
 Xosrovu didməyə, parçalamağa,
 Hər yandan fərraşlar axışdı bağa.
 Quyruqlu ulduzlar – günəşə yağı,
 Pozuldu göylərin büsat-növrağı.

Əvvəlcə qandalaq vurdular şahı,
 Dəryada tapılar açarı daha.
 Zəncirli buxov ki, vuruldu şirə,
 Şirdə qəzələnilib çəkdi bir nərə.
 Şiruyə bu səsdə duydu ağrını,
 Sanki öz xəncəri dəldi bağırını.
 Fərraşlaq hökmündən qəlbində əsmək,
 Başını kəsməkdi o sərvə kəsmək.
 Xosrov hökmranlıq etdiyi zaman,
 Birinin qətlinə vermişdi fərman.
 Cəza alan şəxsın oğlu da çoxdu,
 Biri qanıçəndi, ağı da yoxdu.
 Üzü qaralıqda qırdan qaradı,
 Tanrı qəzəbindən Yəzdəkdi adı.
 Xosrovu əzabdan "qurtarsın" deyə,
 Cəlladlar qoşdular onu fitnəyə.
 O gəldi Pərvizin bata qanına,
 Qatildən qan ala ata qanına.
 Şah gördü qanını tökən gəlibdir,
 Sarayı özöldən sökən gəlibdir.
 Dedi ki: "Gəlmisən can almaq üçün,
 Atanın qanına qan almaq üçün.
 Ata qanı üçün qanımdan doyma,
 Mənim qanıma da oğlumda qoyma!"
 Ölümün qorxusu şahı susdurdu,
 Qatil o canının qəsdinə durdu.
 İti xəncərini soxdu ürəkdən,
 Çıxdı xəncərinin ucu kürekdən.
 Baltacı baltanı kökündən çaldı,
 Şahlıq ağacını torpağa saldı.
 İnsan beyni sökdü div pəncələri,
 Susan bir insandı, uçan bir pəri.
 Qatil qanı kəsən görcək yaradan,
 Div kimi əlüstü çıxdı aradan.
 Şirin həyacanla yetişdi bu an,
 Gördü qan selindən gül açıb hər yan.
 Xəzan hökm eyləyir yazda varlığa,
 Şümşad yıxılıbdır lələzarlığa.

Sarsıldı al-qanda görcək Pərvizi,
 Başı havalandı, tutuldu dizi.
 Şahın başı üstən xəncəri qapdı,
 Elə bil təşnəydi, təşnə su tapdı.
 Yanan qəlbi saldı közü bağına,
 Xəncərlə su səpdi özü bağına.
 Tutdu yarasıyla oyuq yaranı,
 İsti qan ovutsun soyuq yaranı.
 Eşqə vəfasını qanıyla yazdı,
 Zülmün cəfasını qanıyla yazdı,
 Budur, Şiruyəyə tez xəbər getdi,
 İqbala çatmadı, fal hədəf getdi.⁷²
 Düşmən qorxusundan ziyafət qurdu,
 Şadlandı, dür səpdi şərab da vurdu.
 Üzdə deyib-güldü, açılmış güldü,
 Gizləndə niskilli şeyda bülbüldü.
 Ağlar gözlərini qumquma sandı,
 Dodağı gülsə də, ürəyi qandı.
 Köçməyə çağırdı dostu, sirdaşı:
 "Qanlı cəsədləri yusun göz yaşı.
 İki sərv qoyulsun bircə məzara,
 Torpaqla örtülsün qanlı məcara,
 Şəhidlər əbədi yuxuya dalsın,
 Məzarın üstündə türbə ucalsın..."
 Durmadan getdilər fərman alanlar,
 Bu əmri yerinə yetirdi onlar.
 Gömüldü vüsala çatan aşıqlar,
 Qucub bir-birini yatan aşıqlar.
 Bir uca sərdabə ucaldı orda,
 Göy rəngi göylərdən öc aldı orda.
 Bəhrəmin qübbəsi çoxdan ad almış,
 İndi qübbə altı məzarı qalmış.
 Dovşan yuxusuna şah dalan zaman,
 Bir pələng əcəltək verməmiş aman...⁷³
 Hər an bir təhlükə, nicat hanı bəs?
 Bəla içindəydik, çaşbaşdır hər kəs.

Qəfildən od tutub yansa gəmimiz,
 Dəryanın qoynunda yanmalıyıq biz.
 İsti halqa üstə düşsə qarınca,
 Yanar gücsüzlükdən o, qızarınca.
 Fırtına qoynunda doğulub can da,
 Bişməmiş saxsıdır çəşğun ümmanda.
 İslanıb sınırsa gil kuzə-bardaq,
 Dəryanın dibindən necə çıxardaq?
 Qızmış əjdahadır dəhşətdə fələk,
 Qoyar insanları vəhşətdə fələk.
 Heybətlə dayanıb daim pusquda,
 Fürsət kimə düşsə happadan uda.
 Bələdir dünyada qopardıqları,
 Geri qayıtmayıb apardıqları.
 Gücünə gücsüzük, hamı fağırdir,
 Qaçə da bilmirik, zəhmi ağırdir,
 Bu qaşı vəsməli kaftardan həzər,
 Saysız ər öldürüb, yenə ər gəzər.⁷⁴
 Kim ki, bu qarından sevgi duymadı,
 Nəşəylə yaşadı, ona uymadı.
 Acılıq dünyanın şərabındadı,
 Nəşələ, xoş olsun şərabın dadı.
 Yatma, könül, dolan fitnədən uzaq,
 Hasarın – sinədir, əcəl – yalquzaq.
 Qəza ki, xəncərlə qəsdinə durar,
 Əvvəlcə ağılın başını vurar.
 Çıxarar ağılın gözünü fələk,
 Susdurar aqilin özünü fələk.
 Kəsilsə bir evə bir yağı oğru,
 Söndürər əvvəlcə çırağı oğru.
 Şir ki, kənd içində adam parçalar,
 Əvvəl keşikçini didərgin salar.
 Cibkəsən əlini cibə dürtəcək,
 Ağlın qulağına tiryək sürəcək.
 Çarə dərdə yarar ölümdən qabaq,
 Ölüm can alanda nə çarə tapaq?

Çoxları ölümə gəzdi bir çarə,
 Əlacsız ölümə öldü biçarə.
 İskəndər aradı dirilik suyu,
 Ölümə yaradı dirilik suyu?
 Yollarda gördüyün bu tozlar ki, var,
 Neçə Süleymanın külüdür onlar...
 Gədə su içdiyi kasaya bax bir, -
 Əfrasiyab şahın öz kəlləsidir.
 Kuzəci düzəldən bir oyuncağa,
 Oyuncaq deyənələr çağadır, çağa.
 Gildən düzəldilən insanlara bax,
 Əvvəldə insandı o gil, o torpaq.
 O dilsiz vücut da, bağlı çənə də,
 İbrətdir, ibrətlə baxsan, sənə də.
 Qəlbinə qulaq as, sən onu dinlə,
 Eşit hər öyüdü həssas qəlbinlə.
 İlahi, necə də arsızdır bəşər,
 Bir anlıq ömr üçün yüz il əlləşər.
 Nəfəsə bağlıdır canı insanın,
 O çıxsə, həyatı hanı insanın?
 Yüz il heyrətdədir insan olan kəs,
 Axırda qisməti bir soyuq nəfəs.
 Ölüm yelə bənzər təməli varmı?
 Ağılı olan yelə bel bağlayarmı?
 Madam ki uçacaq ömrün binası,
 Gildən ev tikməyin varmı mənası?
 Səfasız eyvanı kim salacaqdır,
 Bir zaman sahibsiz boş qalacaqdır.
 Kəsranın sarayı dururmu indi?
 Özütek qəsri də acgöz yerindi.
 Əbədi deyildir insanın özü,
 Fələyə casusdur günəşin gözü.
 Özünün çıraqdan ürəyi dağı,
 Fələksə oğrudur əli çıraqlı.
 Daimi deyildir heç nə dünyada,
 Heç nədir, heç nəyə dəyməz dünya da.

Ömrə əfsuslanmaq, acımaq nədi?
Bilirik ömrümüz deyil əbədi.
Məhz ona görədir dərd-nisgilimiz,
Həyatın qədrini bilməyirik biz.
Qəflətdən ayılsa özü insanın,
Daim açıq olar gözü insanın.
Yaşamaq, yaratmaq yoxsa bəşərdə,
Salar-huşyarlıq da insanı dərdə.
İlahi, yazıgıq, imdada çat sən,
Qafilə qəflətən daim oyat sən.

ƏSƏRİN BİTMƏSİ

Səadət üstümə saldı kölgəni,
Düşüncə günəşə ucaltdı məni.
Çin naxışından da sözümlə gözəldi,
Ağıl hər mənadan heyrətə gəldi.
Əbədi möhürlü fərman əlində,
Gəldi bəxt qasidi nazlı gəlin də.
Dedi ki, ey Xosrov, sehrinmi vardır,
Sənin xəzinənə dünya da dardır?!
Demirəm aləmsən öz sənətinlə,
Yeni aləm açdın söz sənətinlə.
Xəyalın min naxış vurub qumaşa,
Ülkər yaxasını tutdun daş-qaşa.
Açsın ipəyinin qatını haçan,
Yaradan uzatsın onu dünyacan.
Dastanın ən bərtək könül açandır,
Müqəddəs ruhlara ətir saçandır.
Ütərid əl çəkər öz qələmindən,
Mələk də zövq alır söz aləmindən.
Girsə möcüzədə çəkiyə hər kim,
Canına pənəhdır, qoluna tilsim.
Nə xeyri, incə söz deməkdə təksən,
Yaquət cilalasan, kövhər də çəksən,
O sədəf yığanlar durub pusquda,
İnciyə deyəcək sədəfdir bu da.

Bu tuti ağzına haçan qənd alar,
Dimdiklə ağzından qapar qarğalar,
Qulaq asıb müjdə verən baxtım,
Çıxdım asımda fikir taxtım.
Dilim şirinləşdi şirin sözümdən,
Dedim ki, nəşəmi aldım özündən.
Özünü öyməklə yoxsa da aram,
Lakin sualıma cavab tapmaram.
O qədər xəzinə verib ki, xuda,
Tükənməz, tükənsə dəryada su da.
Fələk dolandırsa çarxını yüz il,
Dəryadan damla da əksilən deyil.
Bənd olma, nə getsə xəznədən gedər,
Aparan aparsın güc çatan qədər.
Minnətsiz, qurbandır olan varım da,
Ey oğru, halaldır öz paltarım da.
Halaldır bir kərə öysən də məni,
Halaldır qınasan, söysən də məni.
Cəvahir sanmasa bu cür daş-qaşı,
Satqından bətərdir sənət yoldaşı.
Dərvişin əlinə düşsə cəvahir,
Sırrını eyləyər bir inci zahir.
Tavadan balığı oğurlasa it,
Üzünün qarası – üzünə şahid.
Saraylar, qəşrlər vardır günəşə,
Dul qadın daxması dardır günəşə.
Bir para heyvan da acgözdür yaman,
Özü də, gözü də acdır hər zaman.
Kim öydü özünü, səni öymədi,
Demək boş tuluqdu, quru eymədi.
Çətin ki, qələmə təzə söz alar,
Hər sözü “əlif”tək bəzəksiz qalar.
Gəlinim nə niqab örtüb başına,
Nə də vəsmə yaxıb çatma qaşına.
Bakir mənalara çox uymuşam mən,
İlham dolaşdırıb fikrimi hərdən.

Könül əldən aldı hər ixtiyarı,
 Sərf edib, xərclədim bu qədər varı.
 Fərxar bütxanası olmuşam indi,
 Hər bütə can atan müştəri mindi.
 Dolub müştəriylə bazarım, budur.
 Kimdən utanım ki, deyər – oğrudur.
 Xalis qızılım da tapılmaz haram,
 Nə qədər yoxlansa, yenə qorxmaram.
 Ayı gözdən salmaz solğun təhəri,
 Halva acılatmaz arı zəhəri.
 Əkən bağban bilər, şübhən də varmı?
 Xurma ağacından bal alınarmı?!
 Sahildə dayandın əldə sapandın,
 Od vurub, özünü göylərdə sandın,
 Hikmət xəzinəmə sən əl aparsan,
 Kövhər mədəninə daş da taparsan.
 Pənahım Tanrıdır, sən ki, bir heçsən,
 Heçdən nə umarlar, nə çıxar heçdən?
 Qılıncla vurmazlar milçəyi, məcə, məcə,
 Aslan mığmığaya çalarmı pəncə?
 Qarğaya, quzğuna qaynamaz qanım,
 Zümrüd ovçusudur könül tərhanım.
 Gül-gülü çağırın o çəmən-çayır,
 Beləsiz, zavalı könül oxşayır.
 Pişik maritlayıb güdsə də əgər,
 Sərçələr üzümü yenə də yeyər.
 İlham köhlənimi çapsam hər yana,
 Şəbdiz heyran qalar belə cövlana.⁷⁵
 Dirilik suyudur Nizami sözü,
 Sözdə həyat tapdı Nizami özü.⁷⁶
 Ölməz “Xəmsə”sini bəzədi zövqü,
 Yeddi səyyarəyə nur verdi şövqü.⁷⁷
 Könlüm usanmadı bu sorağından,
 Gül dərmək istədim sənət bağından.
 Güldü gül çiçəklər, basdı səksəkə,
 Mümkünmü qarğa da kəkliktək səkə?

Səni əldən salar Gilan kələsi,
 Bülbülə çatarmı bayquşun səsi!
 Qəlbim vaz keçərək, bu yoldan azdı,
 Həvəsım çoxdusa, imkanım azdı.
 Yenə də qızıqıdı arzu bazarı,
 Bu arsız könlümün artdı azarı.
 Əlim gücsüz qolda döndü dayağa,
 Nisgilli-nisgilli durdum ayağa.
 İlk dərsə gedəndə sevinməyib kim?
 Ustad hüsurunda gözləyir təlim.
 Yaxşı oxumamaq ən ağır yüküdür,
 Arıq vücudundan dərsin böyükdür.
 Yarəb, bəlkə səbri tükəndi onun,
 Qatım halvasına bu qəndi onun.
 “Beş xəzinəsi” var Gəncə elində.⁷⁸
 Xosrov gövhər gəzir tişə əlində.
 Çatdı şirin sözlü dastanım sona,
 Dastanlar içində yer olar ona.
 Ağıl əhsən desə, bir iftixardır:
 “Nizami, nə gözəl şagirdin vardır”.
 Əvvəl sübh üzündən duvaq açıldı,
 “Mətlə-ül-ənvar”ın nuru saçıldı...⁷⁹
 Şərbətdən şirindir dadı dastanım,
 “Şirin və Xosrov”dur adı dastanım.
 Bitməz xəzinədir sinəm də hələ.
 Üç dəfinə yatır sinəmdə hələ.⁸⁰
 Hicrətin altı yüz doxsan səkkizi,
 Bəxtimiz rəcəbdə güldürdü bizi.⁸¹
 Sorsan neçə beyt var əgər dastanda,
 Dörd min yüz iyirmi dörd beyt var onda
 Bu beytin birini zay eləsə kim,
 Evini başına yıxar nifrətim.
 Ey sevdalı bülbül, bağda ötəndə,
 Gülmə cəhcəhinlə qarğaya sən də.
 Qusuru ağartma, görsən də çoxdur,
 Bir meyvə varmı ki, çərdəyi yoxdur?

Yaxşı–yaman seçmək qoy sənə qalsın,
Yaxşını sən götür pis mənə qalsın.
Mənim belə arzum, diləyim hanı,
Ay kimi dolaşım bütün dünyanı?!
Xəyalın köhləni bəndə salınmaz,
Köhlənin cilovu əldən alınmaz.
Uçdu hünər quşum, pərvazda təkdir,
Tanrı könüllərdə yer verəcəkdir.
İlahi, özünsən mənə yaradan,
Ağartdın üzümü “cızma–qaradan”.
Sayəndə ucaldım, kamala doldum,
Sənət bazarına bəzircan oldum.
Gömsə torpaqlara dərdim, azarım,
Qoyma ki, soyusun qızgın bazarım.
Sözümün duzunu elə səp ki, sən,
Hamıya xoş gəlsin qiyamətəcən.
Bir gün əməlimə cavab verərkən,
Qoyma ki, qoyulum məsxərəyə mən.
Çatanda Xosrovun həyatı sona,
Keçsən günahından, bu bəsdir ona.

ŞƏRHLƏR

¹ Ərəb kəkliyini kim bassa daşa,
Çöreyi daşlardan çıxarar, haşa.

Ərəb kəkliyi – qara rəngli, kəkilli–tomağalı kiçik bir quşdur ki, qum, çınqıl yeyərək yaşayır. Buna görə də ona daşyeyən quş deyirlər. Görünür ki, bu quşun öldürülməsi el arasında günah sayılır.

Beytin mənası belədir ki, ərəb kəkliyinə qiyan adamın özü də bir gün beləyə düşər olub, zillət və ehtiyac içində yaşayar.

² Bir hindli qadınca yoxmu hünərin?
Diri–diri yanır yolunda ərin.

Qədim Hindistanda belə bir adət varmış ki, ər öləndən sonra qadını yandırarmışlar. Bu adət ilk dəfə Sultan Mahmud Qəznəvi tərəfindən qadağan edilmişdir. Şair həmin adətə işarə edərək hindli qadının öz eşqinə sadıq qalaraq, əri öldükdən sonra odda yanmaqdan çəkinmədiyini göstərir və məhəbbət yolunda fədakarlığı insan üçün ən ali keyfiyyət kimi qiymətləndirir.

³ Çoxlu atəşpərəst bütə uymadı,
Mişarla bölündü, ağrı duymadı.

Rəvayətə görə Zəkəriyyə adlı bir peyğəmbər bütperəstliyi qəbul etməkdən boyun qaçırtıb, bir ağacın koğuşuna sığınmış, guya koğuş bitişərək onu gizlətməmişdi. Lakin Zəkəriyyənin əbasının ətəyi çöldə qalmış, bütperəstlər bunu görüb, onu ağacla birlikdə mişarlamışlar. Ehtimal ki, müəllif bu rəvayəti nəzərdə tutur.

⁴ Tale ulduzutək Məsuddur adın.

Qədim nücum elminə görə Zöhrə ulduzu (səd–əşğər) kiçik səadət ulduzu, Müştəri (səd–əkbər) böyük səadət ulduzu sayılır. Məsud sözünün mənası xoşbəxt deməkdir. Şair öz oğluna müraciət edərək demək istəyir ki, sən səadət ulduzları altında doğulmuş xoşbəxt övlad olduğun üçün adını Məsud qoymuşam.

⁵ Onda qızmış şirin hünəri vardı,
Göyün Bəhramtək bir fitnəkardı.

Bəhrəm Mərrix (Mars) planetinin adıdır. O qan kimi göründüyü üçün qədim zamanlarda müharibə allahı hesab olunurdu. Şair burada Bəhram Çubinin adının Bəhrəm olmasını mənalandıraraq onu gözünə qanlı, qanlı vuruşmalardan qalib çıxan bir sərkərdə kimi qələmə vermişdir.

⁶ Tənələr yağdırdı o ər oğlu ər,
İy, pambıq göndərdi – “muştuluq”, “nəmər”.

Əmir Xosrov Dəhləvi bu beytdə tarixi fakta, Bəhrəm Çubinin Hürmüz tərəfindən töhmətləndirilməsinə işarə etmişdir. Hürmüz şah bir sıra tarixi mənbələrdə ədalətli hökmdar kimi təsvir olunur. Belə ki, əgər şahın bir əsgəri, yaxud sərkərdəsi bir rəiyyətə zülm etsə, xalqın məhsuluna, var-dövlətinə, əmlakına əl atsa, onun əlini kəsdirərmiş. Hürmüz Bəhrəmin zülmkarlıqla qələbə qazanmasına nəinki sevinmiş, əksinə, onun əlindən qəzəblənərək tənəli məktub, bir dəst qadın paltarını, iy və bir qəder də pambıq göndərərək, öz narazılığını bildirmişdir. Bu beytin mənası da həmin hadisə ilə əlaqədardır.

⁷ Şərab ördəkləri, atəş quşları,
Şadlıqdan ağlayır hey zarı-zarı.

Ehtimal ki, şair qoqnos adlı Simurq, yaxud Zümrüd quşuna fars ədəbiyyatında “Mürği azərəfruz” (od qalayan quş) deyilməsini nəzərə alaraq, “Mürğani-atəş” (atəş quşları) ifadəsini poetik obraz kimi işlətməmişdir. Əfsanəyə görə bu mifik quş min il yaşayır. Ömrü sona çatanda cırpı, saxşəvəl yığıb, tonqal qalayaraq, özünü oda atıb yanır.

“Bətani bədə” (şərab ördəkləri) dedikdə müəllif ördək şəklində olan şərab sürəhisini nəzərdə tutur. Xosrovun şərafinə Məhinbanunun düzəltdiyi ziyafəti təsvir edən şair burada müxtəlif quşların fiqurlarından ibarət su və şərab qabları ilə məclisin bəzəndiyini söyləyir.

⁸ Günəş gözlərini yumdu bu ara,
Cəmşid, Zöhhak kimi getdi məzara.

Əfsanəyə görə Cəmşid Zöhhakla apardığı müharibədə məğlub olacağından qorxub, gizlənmiş, 100 il keçdikdən sonra Zöhhak onu tapıb mişarla doğramışdır.

⁹ Yalnız qızıl qazda belə qayda var:
Gündüzlər isnişər, gecə ayrılır:

Qızıl qaz – vaxtı ilə Azərbaycan ərazisində də mövcud olmuş, hazırda isə nəsli kəsilməmiş nadir bir quşdur. Qızıl qazlarda adəti üzrə gecələr maya nəri yaxına buraxmır. Bir-birini görmədən qağıltı ilə səs salır, hər ikisi qağıltı gələn tərəfə yönəlir, lakin yaxınlaşmırlar, gecə sübhə qədər vurnuxurlar. Elə ki, nər mayadan ayrılır başqası ilə cütləşmir.

Onların belə bir sövqi-təbii adətləri var ki, nər mayanı, yaxud maya nəri od içində görse, dərhal özünü atəşə atar.

¹⁰ Gəlməz bu əfsanə kimin yadına,
Sərçə su çiləmiş Nəmrud oduna.

Dini rəvayətə görə İbrahim Xəlil peyğəmbər bütdə, Günəşdə və ulduzlarda ilahi qüvvə olmasına inanmayaraq, bütləri sındırdığı üçün Nəmrud onu oda atmışdır. Guya İbrahim atəşdə yanmamış, od gülüstana çevrilmişdir. İbrahim od içində olarkən kərtənkələ və əqrəb odu püləyərək daha da alovlandırmaq, sərçələr isə atəşə su çiləyərək onu söndürmək istəmişdir. Şair burada həmin dini əfsanəyə işarə etmişdir.

¹¹ Qoşun toplayaram, ölkələr talar,
Piyada Çubini fillər tapdalar.

Şahmat oyununda filin piyadadan üstün olduğunu nəzərdə tutan şair burada Xosrovun dili ilə onun Bəhrəm Çubindən üstün olduğunu söyləyir.

¹² Birisi Şəbdizdir – gecətək qara,
Sürətdə o hara, qasırga hara?

Əmir Xosrovun bu beyti tarixi bir həqiqətə uyğundur. Belə ki, IX-X əsrlərdə yaşamış məşhur ərəb tarixçisi Əbu Cəfər Məhəmməd ibn Cərir at-Təbəri “Tarixi-Təbəri” adlı əsərində yazır ki, Xosrovun Şəbdiz adlı bir atı vardı. O at başqa atlardan dörd qarış hündür idi.

Xosrovun yediyi nemətlərdən ona da verərdilər. Həmin at öləndə Xosrov onun surətini Bisütun dağına həkk etdirmişdi.

¹³ Bu vaxt şah alına ay nuru düşdü,
Qədr gecəsində ayla görüşdü.

Rəvayətə görə “Quran”ın Məhəmmədə nazil olduğu gecəyə Qədr gecəsi deyilir. Şirinin Şəbdizi Xosrova bağışladığı gecəni şair Qədr gecəsinə bənzətməmişdir.

¹⁴ Etdi qohumluğun müjdəsilə şad,
Eylədi Xosrovu özünə damad.

Müəllifin bu fikri də tarixi faktlarla bağlıdır. Məşhur tarixçi Xandəmir “Həbibüs-siyər” əsərində Məryəmin Bizans imperatorunun qızı olması və imperatorun öz qızını Xosrov Pərvizə verməsi haqqında yazır:

“Pərviz elə ki, Ruma yetişdi, qeysər onu böyük hörmət və izzətlə qarşıladı. Onun bütün xahişlərini yerinə yetirdi. Öz qızı Məryəmi ona verdi”.

¹⁵ Şah ona dəryacan bir ordu verdi,
Düşməni yırmaqçm kömək göstərdi.

Bəzi tarixçilərin verdiyi məlumata görə Xosrov Pərviz öz atasının məsləhəti ilə yeni qüvvə – ordu, pul, sursat və silah almaq üçün Ruma gedir. Rum qeysəri Xosrovu şahənə təntənə ilə qarşılayır. Ona lazımı kömək göstərərək, silah, qoşun və pul verir. Qeysərin Xosrova verdiyi qoşunun sayının bəzi mənbələr 70–80 min, Firdovsi isə 100 min nəfərdən ibarət olduğunu qeyd etmişdir.

¹⁶ İnadkar cəsurlar yarpaqtək solub,
Od, su arasında batası olub.

Beytin mənası: İnad göstərən igidlər sanki odla su arasında qalmışdı. Heç yana qaçmağa imkan tapmırdılar.

¹⁷ İgidlər sevinib, sel kimi cumdu,
“Yel xəzinəsi”nə yel kimi cumdu.

Rəvayətə görə xosrov Pərvizin səkkiz xəzinəsi varmış. 1. Gənci-ərus (Gəlin xəzinəsi) – Xosrovun özü tərəfindən toplanmış xəzinədir. Barbəd eyni adda hava bəstələmişdir. 2. Gənci-bad, yaxud gənci-bad avərd (Yel xəzinəsi, yaxud yel gətirən xəzinə). Rum qeysəri Xosrov Pərvizin qorxusundan atasından miras qalmış xəzinələrin sərvətini gəmilərə doldurub, aradan çıxarmaq istəmiş. təsadüfən dənizdə fırtına qopmuş, istiqamətini itirmiş gəmilər Xosrovun hərbi düşərgəsinə yan almışdır. Barbəd bu hadisə ilə əlaqədar bir tərənə bəstələyib, Xosrovun məclisində oxumuşdur. Həmin bəstəkara mənsub olan otuz havadan birinin adıdır. 3. Gənci-dibayi Xosrovi (Xosrovun qumaş xəzinəsi) – Xosrovun gümüş xəzinəsidir. 4. Gənci-Əfrasiyab (Əfrasiyab xəzinəsi) – vaxtı ilə Turan hökmdarı Əfrasiyaba mənsub olmuş bu xəzinə sonralar Xosrov tərəfindən tapılmışdır. 5. Gənci-soxtə (Vəznli xəzinə). 6. Gənci-xəzrə (Yaşıl xəzinə). 7. Gənci-şad avərd (Müjdə xəzinəsi). 8. Gənci-bar (Xəzinə ocağı, yaxud Gənci-gavmiş Camış xəzinəsi). Guya bu sonuncu xəzinə bir zaman Cəmsidə mənsub olmuş, onu Bəhram Gur hakimiyyəti dövründə bir kəndli tapıb. Belə ki, kəndli əkini suvararkən görür ki, su bir yarığa axıb dolur və həmin ovuqdan qərribə səs gəlir. O, bu əhvalatı Bəhram şaha xəbər verir. Şahın əmri ilə oranı qazırlar. Yerin altından möhtəşəm bər qəsir tapılır. Hökmdar atəşpərəst kahinə qəsre

girməyi əmr edir. Qəsre daxil olan kahin orada qızıldan düzəldilmiş camış mücəssmələrinə rast gəlir. Camışların gözləri qiymətli yaqutdan düzəldilib, qarınlarında isə içi mirvari dolu qızıl almalar, armudlar və narlar varmış, Camışlar qızıldan düzəldilmiş axurun qarşısında dayanırlar. Qızıl camışların üstündə Cəmsidin adı yazılıb. Onların ətrafında qızıldan qayrılmış quş və heyvan fiqurları görünür. Kahin gördüklərini Bəhrama xəbər verir. Hökmdarın tapşırığı ilə həmin xəzinənin sərvəti yoxsullara paylanır və ölkədə hamı varlanır. Şairin yuxarıdakı misraları Xosrovun ikinci xəzinəsinə aiddir.

¹⁸ Mirvari töhfənin görüb dadını,
“Şadürvan-mirvarid” qoydu adını.

Barbədın bəstələdiyi otuz havanın on ikincisinin adı “Şadürvan-mirvarid”dir. Bu havanı Barbəd əvvəlcə “Şadürvan” adlandırmışdır. Rəvayətə görə Barbəd həmin havanı bəstələyib, bir gün Xosrovun məclisində oxuyarkən şahın çox xoşuna gəlmiş, o, əmr edib, Barbədın başına bir xonça mirvari səpdirmişdir. Bu hadisədən sonra sənətkar bəstələmiş olduğu havanın adını “Şadürvan-mirvarid” qoymuşdur.

¹⁹ Şahın qulağına dür səpim bu an,
Qulağın incisə, keç günahımdan.

Yəni şaha, verdiyi ənəmə görə, sözləri inci kimi qiymətli tərənə oxuyacağam ki, onun xoşuna gəlsin.

²⁰ Zöhrənin dil açan ərğənunu var,
Səsindən oynayıf sabit ulduzlar.

Qədim nücum elminə görə doqquz təbəqədən ibarət olan göylərin yeddi təbəqəsində səyyarələr – planetlər, iki təbəqəsində isə sabit ulduzlar mövcuddur. Eşq ilahəsi olan Zöhrə odlu məhəbbət, qənirsiz gözəllik, cazibədarlıq, füsunkarlıq və musiqi ilahəsi rəmzi kimi işlədilir. Zöhrə burada da gözəl və cazibədar səsini təmsal kimi verilmişdir. Gözəl səsle, ilhamla çalıb oxuyana fars dilində “Zöhrə-nəva” – Zöhrə səslə deyilir. Zöhrə göyün yeddinci təbəqəsində yerləşir. Müəllif demək istəyir ki, göyün yeddinci qatında Zöhrənin gözəl səsle oxuması, səmanın o biri qatlarındakı sabit ulduzları da hərəkətə gətirdi.

²¹ Nəsim, Novruz, Camal, Şəfahət, Şümşad,
Cövza, Ənvər, Şahin, Bəxtiyar, Novşad,

Orjinalda verilmiş kişi adlarının qadın adı olduğunu və dilimizdə daha yaxşı səsleşməsinə, danışdığı mənanı nəzərə alaraq onların bəzisini dəyişdik. Belə ki, Gülrəng – Camal, Meymun – Bəxtiyar, Gülab – Şəfahət, Tavus – Şahin adları ilə əvəz olundu.

²² Süsən, Zülal, Kövsər, ətirli Gülnar,
Ay camallı Pərvin, nazəndə Bahar,
Canlar alan Cənnət, bəxtiyar Humay,
Sitərə, Nəşidə – gözəllikdə tay.

Burada Cənnət – Minu, Nəşidə – Nəşat adlarının mənacə orjinala daha müvafiq qarşılığı kimi verilmişdir.

²³ Mənim aynam mumdur, sən aynan mıs,
Belə bir güzgüyə düşməz əksimiz.

Yəni mənim ürəyim mım kimi yumşaqdır, sən qəlbin isə mıs kimi möhkəmdir.

²⁴ Sultanın gəlişi oldu elə car,
Yolunu öpməyə gəldi ahular.

Şair ahular dedikdə Xosrovun pişvazına gələn kənziləri, qızları nəzərdə tutur.

²⁵ Gecə mehman gözlər: o gələ bəlkə,
Günəş əvəzinə göndərər kölgə.

Bu beytdə Günəş – dedikdə Şəkər, kölgə dedikdə qaravaş nəzərdə tutulur. Yəni gecə qonağın yanına Şəkər özü getmir, qaravaşını göndərir.

²⁶ Şapur da başladı zarafatını,
Ütarid dağıtdı göyün qatını.

Ütarid ərəbcə Merkuri planetinin adıdır. Farslar ona Tir (Ox) deyirlər. Şair Ütaridin eyni zamanda Ox mənasına malik olduğundan istifadə etmişdir. Nücum elminə görə Ütarid göyün ikinci təbəqəsində yerləşir. Beytin mənası belədir ki, Şapurun sözləri o qədər mənalı və məzəli idi ki, Ütarid göyün qatını öz oxu ilə dələrək, ona qulaq asmaq istəyirdi.

²⁷ Kamalın, ürəyin verərsə fərman,
İçdiyin zəhərə tiryəkdir dərman.

Orta əsr Şərq təbabətində tiryəkdən zəhərin təsirini məhv edən bir maddə kimi istifadə olunmuşdur. Beytin mənası belədir ki, ağılına, huşuna güvənən insanı, zəhər içmiş olsa belə, sağaltmaq mümkündür. Yəni hər dərddin bir əlacı var.

²⁸ Kahin başa vurdu evlənmək döbün,
Murada yetirdi şahidsiz kəbin.

Adətən nigah bağlanan zaman evlənen tərəflərin mötəbər adamları şahidlik edir. Atəşpərəstlərin adətinə görə kəbin kəsiləndə kimsənin şahid olmasına ehtiyac yoxdur. Guya evlənmək zamanı zərdüştilərin müqəddəs saydıqları xeyir allahı Hürmüz, ay, günəş və ulduzlar bu izdivaca şahidlik edir.

Şair burada Xosrovlə Şəkərin Zərdüş adəti ilə evlənmələrinə işarə etmişdir.

²⁹ Şəkər gülabinin şirindi dadı,
Şirin halvasını yada salmadı.

Beytin mənası: Xosrov Şəkərin eşqinə uyandan sonra Şirini unudu.

³⁰ Şirin gülüb dedi: “Çox qəribədir,
Gövhəri saxsıda gizlətmək nədir?”

Yəni əslini, nəslini gizlədirsən, şah olduğunu danıb, özünü gəda kimi qələmə verirsen.

³¹ Kim ki, müqəddəsdir, paklıqda təkdir,
Ona pələng – ahu, zəhər – tiryəkdir.

Beytin mənası belədir ki, insan müqəddəs və pak əməllər sahibi olarsa, pələng onun qarşısında ahuya dönər, zəhəri təsirsiz hala sala bilər.

³² Qara hörüklərçin xəstəydi, xəstə,
Qarğanı qoyurdu o, gözü üstə.

Yəni qara qarğa yarın qıvrım qara tellərinin rəngini andırdığı üçün onu əzizləyib göz üstündə saxlayırdı.

³³ “Şirindən orucam” deyə qaçmısan,
Şəkərin üstündə iftar açmısan.

Müsəlmanlar adət üzrə orucluğu yeməkdən imtina edərək, pəhriz saxlayırlar. Hər gün oruc vaxtı qurtarandan sonra iftar başlanır. Müəllif bu dini ayinə işarə ilə öz qəhrəmanları Şirinin və Şəkərin adlarının etimologiyasından – həqiqi mənalarından çıxış edərək, demək istəyir ki, əvvəlcə Şirini xoşlamayan, ondan əl çəkən Xosrov Şəkərə uydu, sonra yenidən Şirine meyl etmək məcburiyyətində qaldı.

³⁴ Firuzə dağlardan hümay dös üstə,
Qoyma quzğun kimi qona leş üstə.

Hümay mifik və xəyali bir quşdur. Şərq ədəbiyyatında dövlət quşu kimi cənnət quşu kimi təsvir edilir. Uğurlu tale və səadət rəmzi kimi ənənəvi poetik obrazı çevrilmişdir. Şair burada firuzə dağlar dedikdə, insanın təmiz, mənəviyyətə zəngin olan saf qəlbinə nəzərdə tutur. Murdar leş hərisi olan quzğun isə folklorlarda, xüsusilə təsəvvüf ədəbiyyatında hərislik, tamahkarlıq və acgözlük timsalı kimi işlədilir.

Beytin mənası budur ki, təmiz mənəviyyətli, qəlbi müqəddəs arzularla döyünən insan xəbis niyyətlərdən, çirkin əməllərdən özünü qorumalıdır. Tamahkarlıqdan öz ləyaqətini alçaltdırmamalıdır.

³⁵ Sürtüb ayağına yaşlı gözünü,
Deyərsən səmaya yerin sözünü.

Bu beytdə səma sözü Xosrova, yer sözü isə Şəkərə aiddir. Yəni varlığı torpağa gömülən Şəkərin sözünü şöhrətə göylərə çatan, səltənət taxtı uca olan Xosrova yetirərsən.

³⁶ Ulduzlar ölümə yaddır əzəldən,
Onlar da ölərdi, qorxsə əcəldən.

Burada yeddi planet – Zühəl, Müştəri, Mərrix, Günəş, Zöhrə, Ütarid və Ay nəzərdə tutulur. Müəllif demək istəyir ki, əbədi həyat yalnız səyyarələrə verilə bilər. Şairin bu fikri eyni zamanda insan taleyinin ulduzlarla əlaqəsi haqqındakı dini-sxolastik əqidənin əleyhinə yönəldilmişdir.

³⁷ Bürclər hasarında göyün gərdişi,
Zərin “şeş qoşa” korlar hər işi.

Nərd oyununda “şeş qoşa” – yəni bir cüt altı zərin ən yüksək xalı hesab olunur. Eyni zamanda qoşa altı sayca on ikiyə bərabərdir. Qədim nücum elminə görə doqquz göyün on iki bürcü vardır. Əmir Xosrov Dəhləvi demək istəyir ki, fələk “şeş qoşa” atan oyunçudur, buna görə də onu udmaq, ona qalib gəlmək çətindir. O özünün on iki bürcü ilə həmişə insanları udmuş, onlara qalib gəlmişdir.

³⁸ Çatdı Xosrova da bu acı xəbər,
Yaşıl çəmənarda mehmanlar Şəkər.

Yaşıl çəmənzar – torpağa işarədir. Yəni Xosrov eşitdi ki, Şəkər artıq torpağa gömülmüşdür.

³⁹ Xoş sədan yayılsa mavi qübbədə,
Səsinə səs verər mavi qübbə də.
Bir səsə on səda qoşular, budur,
Üstü qübbədirsə, altı quyudur.

Burada mavi qübbə göylərə, qübbə altındakı quyuya isə insanları qoynuna alan dünyaya işarədir. Misraların mənası budur ki, dünyada xeyirxahlıq carçısı olan insanların nəsibi xeyirxahlıqdır. Xeyir əməllərin əks-sədası həyatda xeyirxah insanın öz qulağına və başqalarına mütləq çatmalıdır.

⁴⁰ Fələk sədo yeyib, hamilə olmaz,
Ay ilə günəş də daha doğulmaz.

Sədo – elə bir dərman bitkisidir ki, keçmişdə şəhvət hissələrini öldürmək üçün istifadə olunmuş.

Beytin mənası belədir ki, gecə zülmətə elə bürünübür ki, ayın və günəşin bir daha doğmasına inanmaq çətindir.

⁴¹ Sanki ay yüksəldi Şəbdiz belinə,
Yollandı yenə də günəş elinə.

Bu beytdə şair Xosrovu aya, Şirini isə günəşə bənzətmişdir. Yəni Xosrov qara köhləni Şəbdizin belinə qalxaraq günəşüzlü Şirinin diyarına yola düşdü.

⁴² Hava gül ətriylə qovub xəzanı,
Müşk-ənbər kafursuz sarıb hər yanı.

Kafur – burada xəzan yelinin qopardığı toza işarədir. Yəni xəzan yeli toz-torpağıyla ötüşüb getmiş, hər yanı müşk-ənbər qoxuyan güllərin gözəl ətri bürümüşdür.

⁴³ Nəsimin müşk ətri könül açandır,
Min ahu göbəyi ətir saçandır.

Məlum olduğu kimi, qədimdə müşk xüsusi cinsdən olan, xüsusi ilə Tibet ahusunun göbəyindən alınmış. Beytin mənası belədir ki, səhər nəsiminin saçdığı gül ətri ahu göbəyindən alınmış müşk ətri kimi könül oxşayır.

⁴⁴ İstədi qayıtsın peşman hal ilə,
Yerə ayaq döydü yar xalxal ilə.

Qədim zamanlarda, məlum olduğu kimi, şərq qadınları ayaqlarına da rəngarəng xalxal salarlarmış. Bu adət hind qadınlarında bu gün də davam etməkdədir. Beytin mənası: Xosrov getmək istəyərkən Şirin ayaqlarını yerə döyərək onu soyuq qarşılığına peşman olduğunu bildirmiş, şah onun xalxallarının səsinə eşidib ayaq saxlamışdır.

⁴⁵ Xurma ittihamsız güləsi oldu,
Gülab piyaləsi bal ilə doldu.

Şair bu beytdə Şirinin dodağını xurmaya, onun ağzını gülab piyaləsinə, Xosrova dediyi sözləri isə bala bənzətmişdir. Beytin mənası belədir ki, Şirin Xosrovu daha ittiham etmək istəmədi, xurma kimi dodaqlarına təbəssüm qondu, gülab piyaləsini andıran ağzından bal kimi şirin sözlər axdı.

⁴⁶ Etiraf hökmünə gecikdi ürək,
Zindan nəsib olsun Yusifə görək.

Bu beytin mənası məşhur “Yusif və Züleyxa” dastanının qəhrəmanı Yusifin zindana salınması hadisəsi ilə əlaqədardır. Misir fironunun vəzirinin arvadı Züleyxa sonsuz məhəbbətlə sevdiyi Yusif adlı öz qulunun vüsəlinə yetmək istəyərkən Yusif onun əlindən çıxıb qaçır. Bu əsnada Züleyxanın əri gəlib çıxır. Çıxılmaz vəziyyətdə qalan Züleyxa böhtana əl ataraq, Yusifin onun namusunaa toxunmaq istədiyini söyləyir. Özünün bu işdə günahkar olmadığını sübut etmək üçün Yusifin zindana saldırır. Beytin birinci misrasında Züleyxanın öz günahını etiraf etməməsinə və Yusifin qorxudan həqiqət söyləməməsinə, ikinci misrasında isə Yusifin zindana salınması hadisəsinə işarə olunmuşdur.

Şair burada Şirinin dilindən Yusif dedikdə onun özünü nəzərdə tutaraq, demək istəmişdir ki, həqiqəti deməkdən boyun qaçırdığı üçün, Yusif zindanda əzablara məruz qaldığı kimi, yarsız ona zindan görünən qəsrində iztirab çəkməyə məcburdur.

⁴⁷ Birisi neşterlə yarılan zaman,
Tiryək verirlər ki, ağrıməsın can.

Qədim zamanlarda tibb elmində tiryəkdən cərrahiyyə əməliyyatı aparılarkən keyidici maddə kimi də istifadə olunurdu. Xaşxaş şirəsindən hazırlanan bu maddəni hazırda morfi əvəz edir.

⁴⁸ Kəflənmək olarmı bir qətrə meydən,
Sənin qan dəryandan qan içmişəm mən.

Şair qətrə və dərya sözlərini təzad kimi işlədərək, demək istəyir ki, Xosrovun vüsəl vaxtı aldığı nəşə ayrılıq zamanı çəkdiyi iztirablar müqabilində həddindən artıq azdır. Yəni bir qətrə meydən deyil, sənin ayrılığından qana dönmüş ürəyimin təlaşlarından, tökdüyüm qanlı göz yaşlarının nəhayətsizliyindən bu hala düşmüşəm.

⁴⁹ Şərəfsiz, vüsəlin mənası varmı?
Üzün suyuna da əl yuyularmı?

Beytin mənası belədir ki, insan öz eşqi yolunda ləyaqətini və şərəfini qorumağı bacarmalıdır. Özünü alçaldan, üzünün suyu tökülmüş sırtıq, ismətsiz və namussuz olmamalıdır.

⁵⁰ Səysiz ulduzlardır göyün gözləri,
İki göz yağdırır əzəldən bəri.

Əmir Xosrov Dəhləvi burada dünyanın vəfasızlığına, fələyin amansızlığına işarə edir. Məlumdur ki, insanın gözləri biri-birinə yaxın və yanaşı olmasına baxmayaraq, onların birinin digərini görməsi qeyri-mümkündür. Şair bu təbii və adi vəziyyətə bədii cəhətdən poetik, fəlsəfi cəhətdən isə təəvvüfü mənə verərək, belə bir nəticəyə gəlir ki, gözləri bir-birini görmək imkanından məhrum edən fələkdir. Səysiz ulduzlar qədər gözləri olan fələk insana iki gözü də çox görmüş, onların bir-birinə mehriban olmasını istəməmişdir.

⁵¹ Ayının bürcləri mıxlanıb göyə,
Ziyasız görünür pərəndir deyə.

Burada Böyük Ayı və Kiçik Ayı bürcləri nəzərdə tutulur. Şair demək istəyir ki, bu ulduzlar biri-birindən aralı və pərakəndə halda olduqları üçün parlaq deyildir. Müəllif bu fikirləri deməkdə eyni zamanda insanların birliyini, ülfətini, biri-biri ilə mehriban münasibətdə olmalarını son dərəcə zəruri hesab edir.

⁵² Göyün çox ulduzu görünər qoşa,
İkisi qovuşub verib baş-başa.

Bu beytdə on iki səma bürcünün üçüncüsü olan Cövza nəzərdə tutulur. Bu bürc yunan əsətirində Dioskurlar (Poludevk və Kastor), Şərq əsətirində isə Cövza (Ekizlər) adı ilə məşhurdur. Əsətirə görə bu ekizlər Zevsin oğulları sayılır. Mehriban qardaş olduqlarına görə Zevs onları axşam və sübh ulduzuna döndərmişdir. Onlar, qədim ulduzsünasların müşahidəsinə görə, əl-ələ tutaraq, qol-boyun dayanmış iki uşaq şəklini xatırlatdıqları üçün Ekizlər adlandırılmışlar.

⁵³ Baharda quş quşa qovuşan zaman,
Novruz buludundan daş yağar haman.

Beytin ikinci misrasında ilk bahar buludların dolu yağdırmasına işarə edilmişdir. Müəllif bu təbiət hadisəsinə mistik mənə verərək, demək istəyir ki, yazda, təbiətin oyandığı zaman quşlar biri-birinə isinişmək, yaxınlaşmaq istəyərkən göylər dolu yağdırıb, onları ayırır, pərən-pərən salar.

⁵⁴ Sevdiyi gözələ qovuşub deyə,
Səadət ulduzu əzizdir göyə.

Məlum olduğu kimi, günəş sisteminin ən böyük planeti sayılan Müştəri (Yupiter) böyük səadət ulduzu, sevgi və gözəllik ilahəsi Zöhrə (Venera) isə kiçik səadət ulduzu kimi məşhurdur. Bizcə, müəllif burada Müştəri ulduzunu nəzərdə tutur.

⁵⁵ “Kaman qarğası”na yem olsun canım,
Köhlən quşqununa bələnsin qanım.

Yayın girişini bərkitmək üçün kamanın ucundakı yere “zaği-kaman” – “kaman qarğası” deyilir. Şair bu mənadan çıxış edərək, Şirinin dili ilə deyir ki, yarımın kamanını ehtirasla qucaqlayım, qəlbimi “kaman qarğası” parçalasın, ürəyimin qam ilə onun köhləninin quşqununu qızıl qana boyayım.

⁵⁶ Yazığam, yaralı qəlbi az qanat,
Aynadan örtüyü bir kənara at.

Yeni nisgilli könlümə rəhm elə, ayna kimi üzündən hicabı götür ki, camalını görüm.

⁵⁷ Yüz nəfər ucaboy erməni kələ,
Laləsi bir şümşad görməyib hələ.

Yeni boyu sərvi kimi uca olan ermən növçülərinin üzlərindən hələ tük çıxmamışdır.

⁵⁸ Yuvarlaq şəkilli bu doqquz fələk
Necə yaramıdır, sirrini bilək?

Qədim ulduzsünaslar bürclərin hərəkətlərini izah edərkən göyün yuvarlaq şəkilə olduğunu söyləyirdilər. Aristotel planetlərin büllür sfera birləşdirilmiş vəziyyətdə olduğunu iddia edirdi. Eramızdan əvvəl II əsrdə yunan alimi Ptolemey bürclərin çevrə üzrə bərabər sürətlə hərəkət etdiyini söyləyirdi.

Əmir Xosrov Dəhləvinin bu fikri Nikolay Kopernikin (1473-1543) mərkəzində günəş olan Heliosentrik dünya sistemində qədərki təsəvvürlərlə bağlıdır.

⁵⁹ Göyün gərdisindən parlaq zəkalar,
Kainat adıyla daim söz salar.

Göylərin gərdisi haqqında alim Büzürgümidin dili ilə verilmiş bu fikirlər müxtəlif fərziyyələrlə əlaqədardır.

Alim burada sübut etməyə çalışır ki, kainatın başlanğıcı vardır. Materializm isə zaman daxilində kainatın sonsuz və əbədi olduğunu sübut etmişdir. Çünki onun özəli də sonsuzdur, axırı da. Günəş sistemi, ulduzlar sistemi – qalaktikalar daimi yaranma və uzun inkişaf prosesinə malikdir.

⁶⁰ Üstündə dörd ünsür adı deyilsə,
Yeridir beşinci ünsür deyilsə.

Nücum elmində bir sıra alimlər dörd ünsürdən – sudan, torpaqdan, havadan və oddan başqa xüsusi bir ünsürün də mövcud olduğunu iddia edirlər. Onlar belə bir fərziyyə irəli sürürlər ki, günəşin əmələ gəlməsi həmin beşinci ünsürlə bağlıdır.

⁶¹ Bizimtek canlıdır bəlkə də biri,
O, göyü seçibdir, biz isə yeri.

Mütəfəkkir şairin alim Büzürgümidin dili ilə söylədiyi bu fərziyyə elmi cəhətdən çox maraqlıdır. Doğrudur ki, neçə ulduzun neçə planetə malik olduğunu, onların hansında həyatın mövcudluğunu söyləmək hələlik mümkün deyildir. Kosmosda şüurlu varlığın və onun texnikaya necə nail olmasını iddia etmək nə dərəcədə doğrudur? Elm hələlik buna həlledici cavab verməyə də, cüzi hesablamalar qalaktikada mədəni məxluqatın varlığının şübhəsizliyinə inam yaradır. Lakin onlarla bizim əlaqə, ünsiyyət yarada bilməyimiz şübhəlidir. Çünki radiosiqnallar ulduzlar arasında on min illərlə yol getməlidir və bizim cavab alacağımıza qədər uzun müddət tələb olunur.

Əmir Xosrov Dəhləvi hər hansı ulduz və planetdə həyatın, mədəni məxluqun mövcud olmasını qəbul etməsə də, onun bu fikirləri göstərir ki, mütəfəkkir kimi, günəş və ulduzlar sistemi haqqında müxtəlif fərziyyələrlə tanış ola bilmişdir.

⁶² Üzüyün sehrkar qaşu ki, vardır,
Hər zaman dünyada hökmü aşkardır.

Müəllif burada insanın həyatını və taleyini fələklə və ulduzlarla bağlayan xolastikanın, dini ehkamların təsirinə qapılmışdır. Qədim Şərqdə "ehkam elminə" – nücum elminə görə münəccimlər Ay və ulduzların vəziyyətinə nəzər salaraq, xoşbəxtlik, bədbəxtlik, xeyir, şər, ömrün uzunluğu və qısalığı haqqında rəml yolu ilə qabaqcadan fikir söyləyirdilər. Zamanın, insanın taleyinə fal açıb, ay bürcünə, bürcün hökmüranına, ayın ulduzla uzaq-yaxınlığına, tale ulduzunun nə vəziyyətdə olmasına baxıb, qabaqcadan "uzaqgörənlik"lə fikir söyləyirdilər. Təsadüf deyildir ki, qədimdə Mərxixi (Marsı) müharibə allahı kimi qələmə verib, insanlara bədbəxtlik gətirən nəhs ulduz sayırlar. Müştəri və Zöhrəni isə insanlara xoşbəxtlik bəxş edən uğurlu ulduzlar hesab edirdilər.

⁶³ Bəsit maddəylə maraqlandı şah.

Burada qədim zamanlarda bəsit maddələr hesab olunan dörd ünsürdən – torpaq, su, od və havadan söhbət gedir.

⁶⁴ Onu öz qoynuna aldı dörd tufan.

Dörd tufan dedikdə şair dörd ünsürü nəzərdə tutur. Yəni dərin biliyə malik alim özünəməxsus böyük aləmi olan ünsür haqqında söz açmağa başladı.

⁶⁵ Üç yandan torpaqda sular çağlayan,
Suyun məhəbbətlə yer qucaqlayan.

Qədim zamanlarda belə bir fikir mövcud imiş ki, bütün dünyanın üç hissəsi sudur, bir hissəsi quru. Müəllifin bu beytdə ifadə etdiyi fikir həmin əqidə ilə əlaqədardır.

⁶⁶ Yer üstə dolaşan bu insanlardır,
Onlarda dörd ünsür mayası vardır.

Keçmişdə belə bir əqidə mövcud idi ki, xarici aləmin dörd ünsürü – torpaq, su, hava, od insan bədənində bəlgəm, səfra, qan və ödün yaranmasında baş-

lıca amildir. Guya dörd ünsürə görə insan orqanizmində istilik, soyuqluq, yaşlıq və quruqluq əmələ gəlir. Onların hər biri insan səhhətində nizamlayıcı, tənzimedicə rol oynayır. Birisi artıb-azaldıqda insanın səhhəti pozulur və onda xəstəlik baş verir.

⁶⁷ Alt gövdə, üst gövdə kimdə tarazdır,
Həm nəcib insandır, həm yaramazdır.

Şairin Büzürgümidin dili ilə söylədiyi bu fikirlər psixologiyanın fizoqnomika sahəsinə aid olan mülahizələrdir. İnsanların psixoloji vəziyyətlərinə, xarakterlərinə, zahiri əlamətlərinə görə qədim zamanlarda onun daxili aləmi haqqında müəyyən fikirlər söyləmişlər. Təsadüf deyildir ki, ömrünün sonlarını Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzlərindən biri sayılan Marağada keçirmiş Suriya yazıçısı Əbül Fərəc (1226-1286) özünün "Maraqlı əhvalatlar" kitabının son fəslini "Aqillərin müşahidə etdiyi kimi, zahiri görünüş və xasiyyətlər" adlandırmışdır. Bu cəhətdən onun aşağıdakı fikirləri maraqlıdır.

1. Daxili qüvvə hiss edilən iri gözlər və gözəl sifət müdrikiyi, sevgini, o cümlədən şəhvəti və çoxbilmişliyi göstərir. 2. O adamın ki, qolları qıçlarından uzundur, fındıqburundur, piyildir, çoxdanışandır, qamı tüklüdür – o, uşaqlarını çox sevən atadır.

Lakin bu bir həqiqətdir ki, insanın zahiri görünüşü, xüsusiyyətləri çox zaman onun daxili aləmi ilə uyğun gəlmir.

Əmir Xosrov Dəhləvi qədim fizionomistlərin fikirlərindən təsirlənmişdir.

⁶⁸ Yaşıl bitki kimi, ot ki, törədi,
Bil ki, bu yaşillıq suya görədi.

Müəllif burada suyu bitkiyə yaşillıq verən yeganə amil kimi qələmə verir. Lakin müasir elm sübut edir ki, hər bir bitkiyə və onun yarpaqlarına yaşillıq verən xlorofil adlı xüsusi rəngləyici maddədir. Bitkilər xlorofil vasitəsilə günəş enerjisini udur və yer üzünü yaşillığa qərq edir. Yaşıl bitkilər olmasa, dünyada canlı varlığın həyat sürməsi üçün zəruri qida maddələri də olmaz.

⁶⁹ Günəşdən rəng alan cəvahirata,
Sanma ulduzların şöləsi çata.

Müəllif mədən cəvahiratlarından ləl, yaqut və s. günəşin "övladları" adlandırır. Həmin beytin mənası da bununla əlaqədardır.

⁷⁰ Günəşin yanında bir ulduz da var,
Onun şöləsiylə gövhər parlayar.

Məlum olduğu üzrə Günəş sisteminə doqquz planet daxildir. Günəşin ətrafında dövr edən həmin planetlər bunlardır: Ütarid (Merkuri), Zöhrə (Venera), Yer, Mərrix (Mars), Müştəri (Yupiter), Zühəl (Saturn), Uran, Neptun və Pluton. Bunlardan günəşə ən yaxın olanı Ütarid – Merkuri səyyarəsidir. Günəşlə onun arasında məsafə 17 milyon km-dən artıqdır. O, günəş ətrafında 88 günə dolanır. Bundan əlavə, günəş sistemi ilə 8,7 işıq ili qədər məsafəsi olan Sirius adlı başqa bir parlaq ulduz da mövcuddur. Yer kürəsinə daha yaxın olanı Kentavr (Sentavr) bürcünün ulduzudur.

Çox ehtimal ki, müəllif yuxarıdakı beytdə əlfəntavrı nəzərdə tutmuşdur.

⁷¹ Düşmənlə düşmənlik olarsa qəddi,
Əfv edib, günahdan keçmək əbəddi.

Düşməne qarşı barışmazlıq fikrini ifadə edən müəllifin bu beytinin məzmunu Əbül Fəreəcın "Maraqlı əhvalatlar" kitabına hind aqillərinin faydalı kəlamlarına həsr olunmuş "Düşməne inanma" adlı müdrik fikirlə səslenir. Belə ki, bir hind alimi demişdir: "Düşmənin sənə xoş söz desə də ona inanma. Unutma ki, odda qaynayan su, çox vaxt daşaraq odu söndürər".

Şairin bu fikri eyni zamanda dahi Nizaminin "Kiçik düşmən də böyük təhlükədir, ehtiyatsızlıq isə ondan daha böyük təhlükədir" kimi müdrik fikirlərinə də uyğun gəlir.

⁷² Budur, Şiruyəyə tez xəbər getdi,
İqbal çatmadı, fal hədəf getdi.

Əmir Xosrov bu əfsanə ilə əlaqədar tarixi mənbələrdə Şiruyənin Şirinə aşiq olması epizodunu qələmə almamışdır. Məlum olduğu kimi, ərəb müəllifi Cahiz "Əl-mühasin vəl-əzəd" əsərində Firdovsi ölməz epopeyası "Şahnamə"də, Nizami yüksək sənət nümunəsi "Xosrov və Şirin"də Şiruyənin öz atasının ölümündən sonra Şirinlə evlənmək fikrinə düşdüyünü təsvir etmişdir. Şair də onların fikirlərinin təsiri ilə demək istəmişdir ki, Şirin ölüb getdi, Şiruyə onun vüsəlinə çata bilmədi.

⁷³ Bəhrəmin qübbəsi çoxdan ad almış,
İndi qübbə altda məzarı qalmış.
Dovşan yuxusuna şah dalan zaman,
Bir pələng əcəltək verməmiş aman.

Sasanilər sülaləsinin 14-cü hökmdarı olmuş Bəhrəm 420-ci ildə hakimiyyət başına gəlib, 18 il hökmranlıq etmişdir. Rəvayətə görə Bəhrəmin şahlığı dövründə dörd il onun ölkəsində ölənlər olmamışdır. Yeddi planetin

rəngində yeddiqübbəli möhtəşəm qəsrə varmış ki, orada yeddi iqlimdən olan yeddi gözəl həftənin yeddi günündə yeddi əfsanə danışaraq onu əyləndirərmiş. O, gur ovunu çox sevdiyi üçün Bəhrəm Gur adıyla məşhur olmuşdur.

Gur sözü eyni zamanda qəbir (gor) mənası daşıyır. Şərq ədəbiyyatında Bəhrəmin gur qova-qova bir mağaraya girib orada ölməsi haqqında fikrə çox təsadüf olunur.

Əmir Xosrov Dəhləvinin yuxarıdakı beytlərinin məzmunu da həmin hadisə ilə əlaqədardır.

⁷⁴ Bu qaşı vəsməli kaftardan həzər,
Saysız ər öldürüb, yenə ər gəzər.

Şairin bu fikri belə bir hədislə əlaqədardır. Guya Dünya bir gün başında əlvan rəngli çarşab bir əli qanlı, bir əli xımalı qoca qarı qiyafəsində İsanın gözlərinə görünür. İsa ondan soruşur:

– Ey lənətə gəlmiş, belini niyə əymisən?

Dünya cavab verir:

– Fironu, Nəmrudu, Qarunu yola salmışam, yaşım çoxdur, qocalmışam.

– Bu kaftar vaxtında belə əlvan rəngli çarşab örtməyin nə mənası var?

– Özümü cavanlara sevdirib, onları aldatmaq üçün bu cür rəngbərəng çarşaba bürünmüşəm.

– Əlinə xıma yaxmaqda məqsədin nədir?

– Təzə ərə getmişəm.

– Bəs əlinin biri niyə qanlıdır?

– Ərimi təzəcə öldürmüşəm.

⁷⁵ İlham köhlənimi çapsam hər yana,
Şəbdiz heyran qalar belə cövlana.

Rəvayətə görə Xosrov Pərvizin Şəbdiz adlı atı çox sürətlə qaçarmış. Şair bunu nəzərə alaraq, öz ilham köhlənini Xosrov Pərvizin Şəbdizindən üstün tutur.

Yəni mən söz mülkünün Xosrovuyam – hökmdarıyam, ilham köhlənimin sürətinə hökmdar Xosrov Pərvizin Şəbdizi də çatmaz.

⁷⁶ Dirilik suyudur Nizami sözü,
Sözde həyat tapdı Nizami özü.

Dirilik suyu Şərq ədəbiyyatında məcazi mənada yüksək fikir, ölməzlik, ən ali insani keyfiyyət, mənəvi saflıq deməkdir.

Şair demək istəyir ki, dirilik suyunu taparaq Xızır ölməzlik qazanıbsa, Nizami də insanlara yüksək mənəvi keyfiyyətlər aşılayan dirilik suyu kimi sözü ilə ölməzdir.

⁷⁷ Ölməz “Xəmsə”sini bəzədi zövqü,
Yeddi səyyarəyə nur verdi şövqü.

Yeddi səyyarə yeddi planetə – Aya, Günəşə, Ütaridə, Zöhrəyə, Mərrixə, Müştəriyə və Zühələ işarədir. Qədim nücum elminə görə bu planetlərin hər biri göyün bir təbəqəsini təşkil edir.

Beytin mənası belədir ki, özünün ölməz “Xəmsə”si ilə Nizaminin parlaq dühası yeddi planetə nur saçdı.

⁷⁸ “Beş xəzinə”si var Gəncə elində,

Müəllif burada “Beş xəzinə” – dedikdə Nizami “Xəmsə”sini nəzərdə tutur. Yəni Nizaminin beş əsərdən ibarət olan “Xəmsə”sinin hər bir dastanı tükənməz bir bilik, söz-sənət xəzinəsidir.

⁷⁹ Əvvəl sübh üzündən duvaq açıldı,
“Mətlə-ül-ənvar”ın nuru saçıldı.

Əmir Xosrovun bu beytində öz “Xəmsə”sinin ilk əsəri “Mətləül-ənvar”ı (Nurlar mənbəyi) yazmasına işarə edir. Müəllifin 1298-ci ildə Nizaminin “Sirlər xəzinəsi”nə cavab yazdığı 6620 misradan ibarət olan bu poeması əxlaqi, fəlsəfi mözmunə, didaktik ruha malik bir əsərdir.

⁸⁰ Üç dəfə yadır sinəmdə hələ.

Müəllif bu misrada Nizami “Xəmsə”sinə cavab olaraq yazacağı “Məcnun və Leyli”, “Ayineyi-İsgəndəri” və “Haft behişt” adlı əsərlərini nəzərdə tutur.

⁸¹ Hicrətin altı yüz doxsan səkkizi,
Bəxtimiz rəcəbdə güldürdü bizi.

Şair burada “Şirin və Xosrov”u hicri tarixlə 698-ci ilin rəcəb ayının əvvəllərində tamamladığına işarə edib. Bu da miladi tarixlə 1298/99-cu il aprel ayının əvvəlinə müvafiq gəlir.

<i>Nizami məktəbinin davamçısı</i>	4
<i>Şirin və Xosrov</i>	9
<i>Şərhlər</i>	229

Buraxılışa məsul:	<i>Umud Rəhimoğlu</i>
Texniki redaktor:	<i>Mübariz Piriyev</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Azər Quliyev</i>
Yığıcılar:	<i>Maral Quliyeva</i> <i>Asifə Əfəndi</i>
Korrektor:	<i>Tofiq Qaraqaya</i>

Yığılmağa verilmişdir 25.04.2006. Çapa imzalanmışdır 24.05.2006.
Formatı 60x90 ¹/₁₆. Fiziki çap vərəqi 15,5. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 61.

Kitab “Şərq-Qərb” mətbəəsində çap olunmuşdur.
Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17.